

AVRASYA-BİR VAKFI

ASAM YAYINLARI : 1

JEOPOLİTİK STRATEJİ VE TERÖR DİZİSİ YAYINLARI : 1

Türkiye Kuzey Irak ve PKK
Özdağ, Ümit
Siyah

TÜRKİYE
KUZEY İRAK VE PKK

Doç. Dr. ÜMIT ÖZDAĞ

ASAM

AVRASYA STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ YAYINLARI

ASAM

AVRASYA-BİR VAKFI : 1

Jeopolitik Strateji ve Terör Dizisi : 1

AVRASYA STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ YAYINLARI
Ankara / 1999

317551

TÜRKİYE KUZEY IRAK VE PKK

Doç. Dr. ÜMİT ÖZDAĞ

ISBN 975-6769 - 01 -7

İsteme Adresi

Güneş Sokak 15/7 Güvenevler

ÇANKAYA - ANKARA

Tel : 0 312 428 13 78

Belgegeçer : 0 312 428 13 79

E-posta :

avrasvadosyasi@avrasvavakfi.org.tr

uozdag@superonline.com

Websayfası : www.avrasvavakfi.org.tr

DR603 .098

Kapak Tasarım ve Grafik Düzenleme

METU LIBRARY

SITKI ÖZYURT

(0.312) 419 51 11 Ankara **Türkiye Kuzey Irak ve PKK / Ümit Öz**

Baskı

0020182350

KIRALI MATBAASI

(0.312) 418.28 14 Ankara

Aksi belirtilmedikçe, ASAM yayınlarından çıkan yayınlarda belirtilen görüşler,

ASAM'ın resmi görüşü niteliğini taşımamaktadır. Sadece yazarını bağlar.

(* İsteme adresi ve e-posta 1999 Kasım ayından itibaren değişecektir. Yeni adres ve e-posta için diğer yayınlarınıza bakınız.)

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	7
ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	11

BİRİNCİ BÖLÜM

Kuzey Irak'ın Coğrafi Yapısı	14
Kuzey Irak'ın Askeri ve Siyasi Yapısı	16
Kuzey Irak'ın Etnik, Sosyal ve Ekonomik Yapısı	28
Dini Yaşam	30
Ekonomik Yaşam	31
Sosyo-Kültürel Yaşam	32

İKİNCİ BÖLÜM

PKK'nın Kuzey Irak'a Yerleşmesi	34
1984 Senesi ve Türkiye'ye Saldırı	40
1985'de Kuzey Irak	44
1986'da Kuzey Irak	45
1987'de Kuzey Irak	48
PKK-KYB Anlaşması	50
1988'de Kuzey Irak ve Enfal Operasyonu	53

1989'da Kuzey Irak	57
1990'da Kuzey Irak	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Körfez Savaşı ve Ayaklanma	62
Ayaklanmalar	64
Huzur Operasyonu	67
Türkiye-Kürdistan Cephe Yakınlaşması	74
Sınır Karakolları, Baskınlar ve Kuzey Irak Operasyonları	75
1992 Senesinde Kuzey Irak	78
Fiili Kürt Devletinin Oluşumu	79
Gelişen Türkiye-Kürdistan Cephe İlişkileri	82
Ekim 1992 Kuzey Irak Operasyonu	89
Kasım 1992 Ankara Görüşmeleri	98
Musul Vilayeti Projesi	98
1993 Yılında Kuzey Irak	99
Taktik Ateşkes	102
KDP ile KYB Çatışmasına Giden Yol	103
PKK ile Mücadelede Yeni Konsept	105
Çifte Muhasara ve ABD'nin Kürt Politikası	109
1994 Senesinde Kuzey Irak	121
NGO'lar veya Kürt Devletinin Bilirkişileri	122
KDP-KYB Çatışması	123

1994 İlkbahar ve Yazı	124
Atruş Kampı	125
Paris ve Şam Toplantıları	126
KDP-KYB Çatışmasının Tekrar Canlanması	129
1995 Senesi İçinde Kuzey Irak	129
Çelik Harekatı	131

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Dublin Süreci veya Türkiye'nin Batı Konseptine İçten Muhalefeti	136
PKK'nın Şimşek Harekatı	138
1996 Senesinde Kuzey Irak	143
1996 Senesinde Kuzey Irak'da PKK	145
Irak-KDP Ortak Harekatı	151
Talabani'nin Karşı Saldırısı	155
Ankara Görüşmeleri ve 'Nihai Bildiri'	157
Irak Türkmenleri ve Kuzey Irak Türkmenleri	160
1996'dan 1997'ye Girerken Kuzey Irak	166
1997 Senesinde Kuzey Irak	169
Balyoz Harekatı	175
Kuzey Irak'ta 1998	181
Ordulaşmadan Siyasallaşmıyor : Askeri Yenilginin Diğer Adı	184
Washington Anlaşmasına Doğru	186

Ortadoğu'nun En Kötü Saklanan Sırrı : İsrail-Kürt İlişkileri	188
a) İsrail-Kürt İlişkilerinin Tarihi	188
b) Körfez Savaşı Sonrasında Kürtler ve İsrail	190
c) Türkiye-İsrail İlişkilerinin Türkiye Açısından Mantiğı	197
Washington Süreci ve Ankara-Washington Çelişkisi	199
Türkiye-Suriye Gerilimi veya Kriz Yönetimi	206
Moskova'dan Roma'ya ve Sonrasında Apo	210
Ankara'da KDP - KYB Görüşmeleri ve Tekrar Ankara Sürecine Doğru mu?	212
Irak'ın Bombalanması ve K. Irak'da Gelişmeler	215
A. Öcalan'ın Yakalanması ve Yeni Süreç	225
PKK'nın Yakalanmaya Tepkileri	228
PKK İçindeki Feodal Yapılanma	229
Kuzey Irak'da 1999'un Diğer Gelişmeleri	231
Yargı Süreci ve A. Öcalan'ın Yeni Stratejisi	235
PKK'nın Yurtdışına Çıkma Kararı	236
Türkiye Kuzey Irak'ta Nasıl Bir Politika İzlemeli?	238
SONUÇ	241
KAYNAKLAR	246

SUNUŞ

20. yüzyılın son on yılı, Avrasya'daki yeniden yapılanma çerçevesinde bu coğrafyayı ön plana çıkarmıştır. Türkiye, Avrasya coğrafyasının büyük bir bölümüne hakim olan ve soğuk savaş döneminde dünya hegemonyası için küresel bir mücadele veren SSCB'nin ve sosyalist dünya sisteminin yıkılışından sonra ortaya çıkan bölgesel ve küresel gelişmelere ve yeni yapılanmalara hazırlıksız yakalanmıştır.

Gelişmelerin ülkemizi merkeze koyduğu ve ortaya çıkan güç boşluğunun Türkiye'yi bölgesel önderliğe doğru ittiği bu ortamda, bu hazırlıksızlığın, bilgi eksikliğinin ağır sonuçları ortaya çıkmıştır. Hala Soğuk Savaş dönemini yaşayan ülkemiz açısından, Yeni Dünya Düzeni ve onun temel eksenini oluşturan artan ekonomik, sosyal, kültürel küreselleşme olgusuna her şeyden önce entellektüel ve yapısal dönüşümü gerçekleştirdiğimiz söylenemez.

21. yy'a girerken en büyük eksikliğimizin bilgi olduğuna inanan Avrasya-Bir Vakfı, kurulduğu günden bu yana ülkemiz kamuoyunun dünya ve özellikle Avrasya coğrafyasındaki gelişmeler konusunda bilgilendirilmesi amacıyla etkinliklerde bulunmuş, yayınlar yapmıştır. Ülkemizin en önemli uluslararası ilişkiler ve strateji dergisi "Avrasya Dosyası" ve Türkiye'de alanının ilk ve tek örneği olan uluslararası ekonomi dergisi "Jeoekonomi" bunların en önemlileridir.

Bilginin en büyük güç olduğu günümüzde, dünya çapında 5.500 stratejik araştırma kurumu (think-tank); uluslararası ilişkiler, iktisat, güvenlik, çevre, toplumsal sorunlar vb. alanlarda çalışıp bilgi üretmektedir. Ne yazık ki bu tür konular sadece devletin sorumluluk alanında görüldüğü için, ülkemizde bir tane bile gerçek bir stratejik araştırmalar kurumu, sivil bir girişim sonucunda ortaya çıkmamıştır. Avrasya-Bir Vakfı, ülkemizin ilk stratejik araştırmalar kurumu olan ASAM'ı, bu temel eksikliği gidermek amacıyla kurmuştur.

Sekiz bölgesel ve dört işlevsel araştırma masası çerçevesinde örgütlenen ASAM, 13 ayrı dizide stratejik araştırmaların neticesi olan yayınları toplumumuzun istifadesine sunmaktadır. Bu yayınların entellektüel bir fırtına yaratacağını umuyoruz.

İlgili Türk kamuoyunu doğru ve gerçekçi bilgilerle donatmayı amaçlayan Avrasya-Bir Vakfı ve ASAM, bu yayın dizisi ile çok bir önemli görev ve hizmeti yerine getirmiş olmanın haklı gururu içindedir.

Şaban Gülbahar

Avrasya-Bir Vakfı Başkanı

ÖNSÖZ

Kuzey Irak konusu 1982'den beri Türk devletinin ve en azından 1991'den beri de aydınların ve toplumun gündemindedir. Eğer bir konu, bir Batı toplumunda böylesine yoğun bir şekilde ele alınıyor olsa idi şimdiye değin o toplumun bilimadamları yüzlerce kitap ve makale üretti. Oysa Türkiye'de Kuzey Irak ile ilgili yayınlanmış çalışmaların sayısı ne yazık ki iki elin parmaklarının sayısını geçmez. Bu durumu üniversitelerin ve aydınların tembelliği ile değil ancak devlet ile bilimin arasındaki kopukluk ile izah etmek mümkünür.

Türkiye'de devlet ile bilim arasında yaşanan korkunç kopukluğun izahına gelince; Türkiye'de devlet, bilimadamına karşı korku ile karışık bir kuşku ile yaklaşır ve asla elindeki bilgiyi bilimadamı ile paylaşmaz. Bilimadamları ise devletin bu tavrı karşısında devlet güvenliği ile ilgili konulardan mümkün olduğunca uzak durarak, bu tür konuları bürokrasinin tekeline bırakmayı tercih ederler.

Bu anlamda "Akademik kuruluşlarımız toplum sorunlarının dışında nefes alıp veriyorlar. Şimdiye kadar üniversitelerimizin yüzlerce bilimsel araştırma yapmış; hatta terör araştırmasına yönelik enstitüler kurmuş olmaları gerekirdi" diyen emekli Korgeneral Suat İlhan, meselenin bir cephesini dile getirmektedir. Kendisine güvenmeyen, fakat "en iyisini ben bilirim" tavrından da vazgeçmeyen bir bürokrasi ile bilimin ve bilimadamının ortak çalışma ile bir yere ulaşması mümkün değildir. Üstelik ilk adımı bilimadamının atmasını da beklemeden devletin atması gerektiği düşünülür ise, böyle bir ortak çalışma zemininin ne kadar uzak olduğu anlaşılır .

Kuzey Irak'da bu tür konulardan birisidir. Her gün Türkiye'nin gündeminde olan bu konu ile ilgili çalışma sayısı makale olarak 20'yi geçmez. Elinizdeki çalışma böyle bir zemin üzerinde başlamıştır. Bu çalışmanın ilk hali Avrasya Dosyası'nın "Kuzey Irak Özel" sayısında 20 sayfalık bir makale ola-

rak yayınlandı. Gerek anılan makaleyi yazarken, gerek Avrasya Dosyası'nın Kuzey Irak sayısını baskıya hazırlarken yurt içinden ve dışından bilimadamları ile yaptığım görüşmelerde Kuzey Irak konusuna bilimsel olarak ne kadar az değinildiğini gördüm. Her gün televizyonda izlediğimiz ya da gazete haberlerinde okuduğumuz haberlerde yer alan "Kuzey Irak'dan sızan bir grup PKK'lı" veya "TSK'nın Haftanın bölgesinde düzenlemiş olduğu operasyonda" diye başlayan cümlelere rağmen bu coğrafya ile ilgili bilginin çok kısıtlı olduğu açıktır.

Bu çalışma hemen hemen hiç bir bilimsel öncülüğünün olmadığı bir ortamda gazete ve dergilerin taranması yanı sıra asker ve sivil bürokrasiden uzmanlarla yapılan görüşmeler ile başladı; Ankara, Kuzey Irak ve ABD'de yaptığım araştırmalar ile neticelendi. Çalışmada kullanılan kaynakların bir kaçı hariç hepsi açık kaynaklardan oluşuyor. İyice detaya girip sıkıcılaştırmamak için bazı bilgileri kitaba hiç koymadım. Neticede ortaya Kuzey Irak'da yaşanan uluslararası mücadele ile ilgili özlü bir giriş ve başvuru kaynağı çıktı.

Doç. Dr. Ümit Özdağ

Ankara, Eylül 1999

GİRİŞ

15 Ağustos 1984'de PKK'nın Eruh ve Şemdinli Jandarma karakollarına düzenlediği saldırılar ile Türkiye için önemli ve zor bir dönem başlamıştır. Bu zor dönemin temel niteliği Türkiye'nin toprak bütünlüğüne Cumhuriyet döneminde hiç olmadığı kadar ciddi bir şekilde meydan okunmasıdır. Ancak 15 Ağustos 1984'e değin Apocular olmaktan ve Türk Solu tarafından feodal ve ilkel olmak ile suçlanmaktan kurtulamayan PKK için de yeni bir dönem başlamıştır. Her ne kadar PKK 12 Eylül öncesindeki dönemde de toplam 354 kişiyi öldürüp, 366 kişiyi de yaralayarak, kapsamlı bir suç listesi oluşturmuş ise de, yeni aşama başka bir mücadele tarzını temsil etmekte idi. Diğer yandan Türkiye 1968'den beri teröre alışmıştır. Ancak 1984'de başlayan bu yeni hareket 1980 öncesinde Türkiye'nin yaşadığı süreçten farklı bir yapı sergiliyordu. İlk dönemde Türkiye PKK terörü ile mücadele etmede acemilikler yaşarken, PKK da büyük zorluklar yaşıyor, zaten az olan dağ kadroları eriyordu. Hatta 1985 sonlarında Kuzey Irak Türkiye sınırı dışındaki bölgelerde tükenmiştir.

PKK, 1973-1978 yıllarını ideolojik oluşum ve öncü grup oluşturma, 1978-1980 yıllarını politik çizgiyi sınıma, 1980-1984 senelerini geri çekilme ve hazırlık dönemi olarak nitelendirmiştir. Örgüt, Mao tarafından geliştirilen konseptte sadık kalarak geliştirdiği mücadele stratejisi çerçevesinde 1984'den itibaren "Uzun Süreli Halk Savaşı" başlatılması kararını almıştır. Uzun Süreli Halk Savaşının üç temel aşaması olacaktır. Bunlar sırası ile stratejik savunma, stratejik denge ve stratejik saldırı aşamalarıdır.

PKK, Kuzey Irak'a üslenmekten sonra kendi içinde üç merhaleden oluşan stratejik savunma dönemini başlatmıştır. Stratejik savunma aşamasında ilk dönemi "silahlı propoganda" aşaması oluşturmuştur. Bu dönem Eruh ve Şemdinli baskınları ile sona ermiş, silahlı propogandadan "gerilla" merhalesine geçilmiş, 1990'ların başında ise "hareketli savaş" diye anılan ve stratejik savunma aşamasının son merhalesi ile stratejik dengenin ilk merhalesini oluşturan merhaleye geçilmiştir. Silahlı propoganda aşamasında PKK mensupları mümkün

olduğunca güvenlik güçleri ile çarpışmaktan kaçarak, halk tabanında örgütün güçlülüğünü kanıtlamaya çalışan eylemlerin geliştirilmesine çalışmıştır. Silahlı propoganda aşamasında askeri değil siyasi etkinli hedeflenmektedir. İkinci merhale olan gerilla döneminde halk kurtuluş ordusunun çekirdeği oluşturulacak ve artık güvenlik güçlerine yönelik saldırılar gerçekleştirilecektir. Ancak gerilla döneminde de siyasi etkinlik askeri etkinliğin önündedir. Bu dönemde örgüt Botan dışında kalan bölgelerde de faaaliyetlerinde "gerilla"yı hedeflerken, amaç-siklet merkezi olan Botan'daki askeri baskıyı hafifletmeyi amaçlıyordu. Hareketli savaş aşamasında sayısı iyice artmış olan PKK'lılar büyük gruplar halinde askeri açıdan imhayı hedefleyen saldırılara başlamışlardır. Bu aşamada karakolların basılarak ele geçirilmesi, kasaba ve şehirlerin kısa süreli işgali hedeflenmiştir.

Bütün bu aşamalarda Kuzey Irak, Suriye gibi PKK için sihirli bir sığınak bölgesi teşkil etmiştir. Örgüt hemen her saldırısını Kuzey Irak'dan başlatmış, Türkiye içinde darbe yediği zaman da Kuzey Irak örgütün adeta kendisini tekrar üretme yeri olmuştur. PKK başlangıçta bölgede bölgenin gerçek sahibi Barzani ve onun Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ile yaptığı anlaşma çerçevesinde varlığını sürdürebilmiştir.

Ancak Saddam Hüseyin'in Kuveyt'e girmesi ile başlayan ve Irak'ın Batılı müttelik güçlere yenilmesi ile sona eren savaş gerek Kuzey Irak'ta, gerek komşu bölge ve devletlerde güç ve ilişki dengelerinin kökten değişmesine neden olmuştur. Kuzey Irak'da 36. paralelin üstünde BM'in 688 sayılı kararı ile Huzur Operasyonu çerçevesinde bir güvenlik bölgesi oluşturulmuştur. Barzani ve Talabani'nin konumları sağlamlaşmıştır. Ancak 1982'de İran ve Suriye'nin ortak baskıları sonucunda Barzani'nin vermek zorunda kaldığı izin ile İran ve Kuzey Irak'a yerleşen PKK'lıları artık bölgeden çıkarmaya KDP ve KYB'nin güçleri yetmediği gibi, PKK'nın yan örgütü PAK (Kürdistan Özgürlük Partisi) aracılığı ile Kuzey Irak siyasetine müdahale etmesini içlerine sindirmek zorunda kalmaya başlamışlardır. PAK oluşturulurken gayet iddialı sloganlar ortaya atılmış, ancak bu parti 1992 yılından itibaren işlevsizleşerek tasfiye olmaya başlamış, misyonu 1995 yılında kurulan YNDK ile devam ettirilmeye çalışılmıştır. 1998'e gelindiğinde PKK, KYB'nin tabanını emmeye dahi başlamıştır.

Körfez Savaşı sırasında Türkiye-Kuzey Irak ilişkileri de her açıdan değişmiştir. Savaş öncesinde 1983'den beri Irak ile yapmış olduğu anlaşma çerçevesinde Kuzey Irak'a giren; PKK'yı desteklediği için Barzani güçlerini de vuran Türkiye, Barzani ve Talabani'ye kırmızı pasaport vermiş, birlikte PKK'ya karşı operasyon düzenlemeye başlamıştır.

PKK açısından da geçen zaman içinde çok şey değişmiştir. PKK, Kuzey Irak'da Barzani'ye ait bölgelere el koymuş, Irak ordusundan kalan büyük bir silah envanteri ele geçirmiştir. Bölgede Türk sınırına yakın yerlerde kurduğu kamplardan artık çok daha büyük sayıda gruplar ile Türkiye'ye sızmaya ve karakolları basmaya başlamıştır. 1980'lerde Kuzey Irak'ta küçük birliklerle sıcak takipler yapan Türkiye, 1992'den itibaren sayıları 50.000'i aşan, zırhlı birlik destekli büyük birliklerle operasyonlar düzenlemeye başlamıştır.

Bu çalışmanın konusu 1982'den 1999'a kadar PKK'nın Kuzey Irak'daki varlığının, politikalarının, Türkiye'nin PKK'ya karşı geliştirdiği politikaların incelenmesidir. Bu çerçevede Kuzey Irak'daki partilere ve bölgenin tarihine kısaca değinildiği gibi, Türkiye ve diğer küresel ve bölgesel güçlerin Kuzey Irak'a yönelik politikalarına da değinilecektir. Ancak ilk olarak Kuzey Irak'ın coğrafi yapısı ile başlayıp, olayların geçtiği coğrafyayı betimlemek gerekmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Kuzey Irak'ın Coğrafi Yapısı

Doç. Dr Ramazan Öney'in verdiği bilgilere göre "Irak'ın yeryüzü şekilleri, üç ana bölümde incelenir. Birinci bölümü, ülkenin Türkiye ve İran sınırlarını oluşturan dağlık alanlar oluşturur. Torosların güney etekleri ile Zagrosların Irak'a bakan yamaçlarından müteşekkil dağların yükseltileri, 1000-2000 m. arasında değişir. En yüksek nokta, Erbil'in doğusunda, 3600 m'ye ulaşır. Genelde şaryaj örtülü Alp-Himalaya sisteminin bir parçası olan bu dağlar, Büyük Zap, Hezil, Küçük Zap ve Diyale ırmakları tarafından yarılmış ve derin vadiler oluşmuştur. İkinci bölümü orta Irak, üçüncü bölümü de güney Irak oluşturmaktadır."

Sinan Maruf'un bu coğrafya ile ilgili yaptığı çalışmada şu noktaları tespit ettiğini görmekteyiz: "Günümüzde Irak topraklarını oluşturan coğrafi bölge, XI. yüzyılın sonuna kadar iki ayrı isimde anılmakta idi. Bölgenin kuzey bölümüne 'Iraku'l-Acem' (Acem Irak'ı) güney bölümüne 'Iraku'l Arap' (Arap Irak'ı) denilmekte idi. Kuzeydeki taşlı ve sert düzeyli ovalara 'El Cezire' (Ada, Ü.Ö.) deniliyordu, Bu ovalarda yükselen dağlara da 'El Cibal' (dağlar) ismi verilmişti."

Dicle'nin doğu ve kuzeydoğu bölgesinde, kuzeye doğru çıktıkça, yani İran ve Türkiye sınırlarına doğru, arazi gittikçe daha yükselecek ve silsileli dağlar bölgesini oluşturacaktır.

Bu dağ silsilesi Irak'ın kuzeybatısından güneydoğusuna doğru, bir hilal şeklini almaktadır. Bu dağlık arazi, Irak'ın toplam yüzölçümünün beşte birini oluşturmaktadır, yani yaklaşık 90.370 km² 'dir.

Kuzey Irak'ın dağlık bölgesini iki kısma ayırmak mümkündür:

1) Yüksek Dağlar Bölgesi

Bu kısım İran, Irak ve Türkiye sınır bölgesini oluşturan sert ve yüksek dağlardan meydana gelmektedir. Bu bölgede dağların yüksekliği 2100-3600 m arasındadır. Aralarında derin vadiler bulunmaktadır. Bu sert kayalık arazi içinde Küçük Zap ve Büyük Zap suları akmaktadır.

Bölgenin en yüksek dağlarından bazıları: Irak-Türkiye sınırı yakınında Mührinar dağı 2133 m., Sermeydan dağı 3500 m., Irak-İran sınırı yakınında Kandil dağı 3500 m. ve bölgenin en yüksek dağı olan Hasarost dağı 3600 m. yüksekliktedir.

2) Alçak Dağlar Bölgesi

Bu bölge yüksek dağlar bölgesinin eteğini teşkil etmektedir, güneyden kuzeye doğru sırasıyla şu dağ silsilesinden oluşmaktadır: Hamrin ve Mekhul. Bu silsile Elşatşan, Adiyye, İbrahim, Telafer, İşkeft dağları ile Musul şehrinin kuzey batısından Suriye sınırına kadar devam eden Sincar dağları ile son bulur.

Bu ikinci kısım dağlar bölgesinin aşağısı Dicle nehrine doğru bir kaç ova-
dan oluşmaktadır; bunların başında:

1) Hamrın ovası: Yüksekliği 180-220 m, uzunluğu 300 km, genişliği 60-80 km'dir.

2) Dibeke ovası: Yüksekliği 275 m, uzunluğu 80 km ve genişliği 16 km'dir.

3) Erbil ovası: Dibeke ovasına benzemektedir.

Bölgenin içerisinden iki nehir geçmektedir:

1) Büyük Zap: Bir bölümü İran'dan, öteki bölümleri Hakkari dağlarından gelen bu nehir, Revandüz kazasının ortasından geçtikten sonra Dicle'ye akar.

2) Küçük Zap: Bir bölümü İran'ın Bane bölgesinden, öteki bölümleri Köy-sancak, Raniye ve Merğe dağlarından gelen bu nehir, Köprü kasabasından geçerek Mahlat adlı yerde Dicle'ye karışır.

Maruf'un yaptığı anlatımdan da anlaşıldığı üzere, zor bir coğrafi yapıya sahip olan bu bölge ayrılıkçı hareketin Bağdat'a karşı başarılı bir direnç göstermesinin de en büyük faktörü olmuştur. Ancak, Saddam ile birlikte Irak bölgedeki savaşı kazanmanın ön şartının Irak ordusunun bölgenin hemen her yerine rahatlıkla ulaşmasını sağlayacak yollar olduğunu anlamış ve bu coğrafyaya ulaşmayı sağlayacak yollar yapılmıştır. Ayrıca yolların üzerine, kavşak noktalarına kale ile şato karışımı karakollar inşa edilmiş ve saha hakimiyeti kurmaya yönelinmiştir.

Kuzey Irak'ın Askeri ve Siyasi Tarihi

Irak gibi Kuzey Irak da biraz kurgusal bir kavramdır. Irak da tarihi bir bütünlük değildir. Ortadoğu'da Türk hakimiyetinin sona erişi ile İngiliz ve Fransız emperyalizminin 1916'da imzaladıkları Sykes-Picot anlaşması çerçevesinde bu bölgeye şekil verirken kurdukları, doğal olmayan bir devletin coğrafyasının adıdır.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Kuzey Irak ise, 75.000 km²'lik bir alan olup, esasen Irak'ın Kuzeyinin sadece bir bölümü olmak ile birlikte, tarihte de en hareketli bölümü olarak görülebilir.

Güneydoğu Anadolu ve Irak coğrafyaları ardı ardına Osmanlı coğrafyasına eklenildikten sonra, bölgenin sosyal özellikleri göz önünde tutularak miri toprak düzenine geçilmemiş, aşiret yaşamının kendi özerk yapısı içinde devam etmesine izin verilmiştir. Ancak, ayan hareketlerinin ortadan kaldırılması ve modern merkezi örgütlenmenin gerçekleştirilmesi politikalarının 2. Mahmut döneminde yürürlüğe konması ile birlikte, merkezi yönetime karşı bu bölgede feodal isyanlara rastlanmıştır.

Bölgede gerçekleşen isyanlara bazı kaynaklarda Kürt isyanı deniliyor ise de, gerçekte bu isyanların Kürt etnik bilincinden kaynaklandığını söylemek çok.

zordur. Bazı çevrelerde ilk Kürt isyanı olarak nitelendirilen 1806 Babanzade Abdurrahman Paşa isyanı, bir etnik hareket değil, Süleymaniye Valiliğine a tanmak isteyen Abdurrahman Paşa'nın, kendisi değil de akrabası İbrahim Paşa bu göreve gelince giriştiği bir isyan hareketidir. Bu hareket 1808'de bastırılmış, 1810'da Abdurrahman Paşa öldürülmüştür. 1812'de yine aynı aileden Babazade Ahmet Paşa, Abdurrahman Paşa'nın intikamını almak için ayaklandı ise de isyan aynı yıl bastırılmıştır.

1832'de Soran aşiretinin ayaklanması ise Mir Muhammed'in liderliğinde Kuzey Irak'da gerçekleştirilmiştir. Ancak bir sene sonra diğer dini liderlerin tepkisi ile isyan sona ermiştir. Gerçekten Kürt ayaklanması olarak bu ayaklanma Babanzade ayaklanmalarından farklıdır. Ancak netice itibarı ile bu ayaklanma da bir aşiret ayaklanmasıdır.

1830'larda Osmanlı devletinin bölgede merkezi otoriteyi tesis çalışmaları yoğunlaşmış, bölgedeki feodal güçler tasfiye edilerek merkezi otorite tesis edilmiştir. Bu devrede gerçi Erbil, Şirva, Bredost, Altınköprü ve Musul arasında Kör Mehmed Paşa'nın 1830'dan 1834'e kadar süren isyanı ile Bedirhan'ın Cizre merkezli ve 1836-1838 seneleri arasındaki isyanı vukuu bulmuş ise de bu isyanlar bastırılmış, 1850'de Süleymaniye ve çevresinde hakim olan Babanların gücünün kırılması ve merkezi otoritenin tesisi ile sona ermiştir.

Merkezi otoritenin tesisi bölgenin siyasal ve sosyal yaşamı üzerinde ciddi ama dolaylı şekilde etkiler yapmıştır. Bir yandan beylerin ve emirlerin otoritelerinin kırılması, diğer yandan devlet otoritesinin insanların sosyal yaşamını da kavrayıcı bir şekilde gelişmemesi yeni bir otoriteyi ortaya çıkarmıştır ki, di ni otoritedir.

Bir yandan Nakşibendilik, diğer yandan Kadirilik tarikatleri bölgede hızla güçlenmeye başlamışlardır. Süleymaniye'de Kadiri Berzenci şeyhleri ile Kerkük ve civarında Kadiri Talabani şeyhleri etkinlik gösterirken, Kırmanç lehçesinin hakim olduğu daha kuzeyde, Musul, Dohuk ve Erbil bölgelerinde Nakşibendi şeyhleri güç kazanmışlardır.

Bölgede merkezi otoriteyi tesis etmeye çalışan Osmanlı ise gerek genel anlamda sürekli kan kaybetmesinden, gerekse Ermeni meselesinin gittikçe daha vahim bir durum almasından dolayı, yerel şeyhlere karşı aşırı ılımlı bir poli-

tika izlemeye başlamış, bu şeyhlerin ve adamlarının kanunsuzluklarına göz yummuştur.

Şeyhlerin gücünün artmasına koşut olarak 19. yüzyılda gerçekleşen son isyanın önderliğini de bir şeyh yapmıştır. Ancak Nakşibendi Şeyhi olan ve Barzan'da yaşayan Şeyh Ubeydullah'ın isyanı da Osmanlı devletine karşı bir isyan olmaktan ziyade, İran'da yaşayan aşiret mensuplarına yardım için girişilen bir eylemdir. Nitekim Şeyh Ubeydullah İran ordusu tarafından yenilgiye uğratılınca, Osmanlı'ya sığınmıştır.

2. Meşrutiyet'in ilan edilmesi, II. Abdülhamit yanlısı Kürtler arasında tepki ile karşılanmış ve isyanlar başlamıştır. Ancak bu isyanların motifi Kürtlük değil, geçmiş dönemde elde edilen menfaatleri kaybetmeye duyulan tepkidir. Bu çerçevede isyan eden Milli aşireti reisi ve Hamidiye Alayı komutanı İbrahim Paşa öldürülmüş, Berzenci ailesinden Şeyh Said ise bazı aşiretleri yanına alarak geniş kapsamlı bir ayaklanma başlatmış ve ayaklanma kontrol altına alınamayınca, davet edildiği Musul'da halk tarafından linç edilerek öldürülmüştür. Bu linç hadisesini yönetimin tezgahladığını bilen Şeyh Mahmut, Berzenci isyanını sürdürmüş ve babasının intikamını almaya çalışmıştır.

1903'de gerçekleşen bir diğer isyan Barzan bölgesinde Şeyh Abdüsselam Barzani'nin gerçekleştirdiği isyandır. Bölgenin 20. yüzyıldaki tarihine damgasını vurmuş olan Barzaniler, Nakşibendiliğin Halidi kolundandırlar. Şeyhlik Seyyid Taha el-Nehri tarafından Barzan aşireti lideri Taceddin'e verince, bölgede önemli bir dini güç oluşturmuşlardır. Barzan aşireti Amadiye yakınlarında; Büyük Zap suyunun sol kıyısında dağlık bir alan Barzan bölgesinde yerleşiktir ve savaşçı bir aşiret olan Barzanlar talanı bir geçim kaynağı haline getirmişlerdir. Bu ailenin liderlerinden Taceddin'in oğlu Şeyh Abdüsselam Arazi Kanunu çerçevesinde aşiretinin yerleşik düzene geçirilmesi söz konusu olduğunda ayaklanmıştır. Abdüsselam'ın asılmasından sonra Barzan aşiretinin liderleri tutuklanarak Diyarbakır'a getirilmiş ve bir buçuk sene Diyarbakır cezaevinde tutulduktan sonra Padişah'ın emri ile serbest bırakılmış ve aşiret Süleymaniye, Erbil ve Kerkük bölgesine sürgüne yollanmıştır. Bu arada Şeyh Abdüsselam'ın yerine geçen Şeyh Muhammed ölmüş onun yerini Molla Barzani'nin ağabeyi olan Şeyh 2. Abdüsselam almıştır.

Şeyh Abdüsselam 1907'de bazı aşiret liderleri ile birlikte Babıali'ye bir telgraf dilekçe ile başvurup, Kürt dilinin bölgede resmi dil olmasını, öğretim dilinin Kürtçe olmasını, bölgedeki yönetici ve memurların Kürt olmasını, vergi sisteminde yapılan düzenleme ile bölgeden alınacak paranın bölge için sarf edilmesini talep edince, bölgeye yürüyen güvenlik güçleri direnişe geçen Barzan aşiretini ve bağlı aşiretleri bozarak, liderlerini tutuklamış ve Musul hapishanesine yollamıştır.

Barzanlar 1909'da 2. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra İttihatçılar tarafından hapisten çıkarılmış ve af edilmişlerdir. 1913 yılında Musul valiliğine gelen Süleyman Nazif, aşiretin vergi ve asker vermemekte direnmesi üzerine aşiretin üzerine asker yürütmüş, Şeyh Abdüsselam İran'a sığınmıştır. Şeyh Abdüsselam, İran'dan Tiflis'e geçerek, Rus yetkililer ile görüşmüş ve Osmanlıya karşı yardım vaadi aldıktan sonra geri dönüş yolunda yakalanmış ve 1915'de asılarak idam edilmiştir.

I. Dünya Savaşı sırasında Araplar büyük ölçüde İngiliz ve Fransızlar ile işbirliğine giderken, Kürtler devlete sadakatlerini korumuşlar, kaderlerini Türklükten ayırmamışlardır. 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ile birlikte, Osmanlı içinde Kürtlerin çoğunlukla yaşadığı coğrafyanın bütünlüğü bölünmüştür. Bugünkü Irak sınırları içinde İngiliz etkinliği artar iken, aynı şeyi Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu için söylemek mümkün değildir.

Birinci Dünya Savaşı'nın son günlerine doğru Irak'da 13. Ordu Komutanı Halil Paşa Kerkük'de İngiliz Ordusu tarafından sıkıştırılan Türk askerlerinin Musul'a geçmelerine yardımcı olması karşılığında Şeyh Mahmut Berzenci'yi Süleymaniye Sancağı'nın azlolunmaz emiri olarak atamıştır. Şeyh Mahmut Berzenci bunun üzerine bir yandan Türk ordusunun geri çekilmesine yardımcı olurken, diğer yandan da İngilizler ile savaşmaya başlamıştır.

Mütarekeden bir ay sonra Süleymaniye'ye gelen İngiliz Geçici Yüksek Komiseri Wilson başlarında Şeyh Mahmud Berzenci'nin bulunduğu Kürt aşiretleri ile bir Kürt Federasyonunun kurulması konusunda anlaşmıştır. Ancak anlaşmanın uygulanması için acele edilmedi. Fiili lider durumundaki Mahmut Berzenci biraz da Halil Paşa'nın kendisine verdiği ünvanın tahriki ile gerek İngilizlerin kendisine tanıdığı sınırları aşınca gerek ise bölgeye İngilizlerin sorumlu

olarak tayin ettikleri Binbaşı Noel'in yerine gelen Soane ile çatışınca, İngilizler Mahmut Berzenci'nin yetkilerini kısıtlamıştır. Mayıs 1919'da Berzenci ayaklanmış İngiliz güçleri Haziran ayında ayaklanmayı bastırmışlardır. Yakalanan Berzenci sürgüne yollanmıştır.

Bu arada bu bölgenin kendisinden koparılmak istendiği Türkiye'de milli direniş hareketi Ankara'da başlamıştır. Mustafa Kemal bölgeyi Türkiye'nin bir parçası olarak görmüştür. Zaten anılan bölge Misakı Milli sınırları içinde idi. Ankara'nın bölgeye asker sevk ederek İngilizlerden geri alması söz konusu değildir. Ancak, Revandüz'deki karargahından İngilizler ile mücadele eden Yarbay Ali Şefik yani Özdemir Bey, 1922 senesinden itibaren başarılar kazanmaya başlamıştır. Özdemir Bey'in başarıları, bazı Kürt aşiretlerinin İngilizlerin yanından Türk ordusunun yanına geçmesini sağlamış, İngilizler Süleymaniye'yi boşaltmışlardır. Musul'un Türk ordusu tarafından işgal edilmesinin an meselesi olduğu fikri yayılmaya başlanmıştır.

İngilizler Türk ilerlemesinin yarattığı korku ile Şeyh Mahmut Berzenci'yi Süleymaniye'ye getirerek, Türk ordusu ile Kürt aşiretleri arasındaki ittifakı kırmayı denemişlerdir. Eylül 1922'de Süleymaniye'ye gelen Mahmut Berzenci, kendisini Kürdistan kralı ilan etmiştir. Ancak Mahmut Berzenci'nin kurmak istediği Kürt devletini gerçekleştirmek için Özdemir Bey'de dahil olmak üzere herkes ile görüşüğünü fark eden İngilizler, Mahmut Berzenci'yi görevden aldıklarını açıklamış ve Süleymaniye'yi terk etmesini istemişlerdir. Mahmut Berzenci direnince, Süleymaniye havadan bombalandı. Gerçekten de Şeyh Mahmut hem Özdemir Bey ile hem de Başbakan Hüseyin Rauf Bey'in kendisine yolladığı Fettah Efendi ile görüşmüş ve TBMM'ye bağlılıklarını iletmiştir.

İngilizler Süleymaniye'de Şeyh Mahmud'un karşıtlarından bir yönetim oluşturmuşlardır. Yoğun İngiliz hava saldırısına maruz kalan Revandüz'deki Türk alayı, Kürt aşiretlerini desteğini kaybedince Revandüz'den çekilmiştir. Bu arada belirtilmesi gereken bir önemli husus da Revandüz'deki Türk alayınının Türk Silahlı Kuvvetleri'nin resmi bir parçası iken, Yarbay Özdemir Bey'in komutasındaki birliklerin gayri resmi bir niteliğe sahip olmasıdır. Süleymaniye'den kaçan Şeyh Mahmut ise Temmuz ayında tekrar Süleymaniye'yi ele geçirmiştir. Ancak

Irak ordusunun 1924 Temmuz'unda düzenlediği hareket ile Süleymaniye ele geçirilmiş, Şeyh Mahmut dağa kaçmış ve altı sene kadar İngilizler duruma hakim olmuştur.

Ancak Haziran 1930'da İngiltere'nin 2 yıl içinde Irak'a bağımsızlığını vereceğine dair anlaşmanın imzalanması üzerine, Kuzey Irak'da huzursuzluklar ve gösteriler başlamıştır. Çünkü anlaşmada Kürtlere hiç atıfda bulunulmamıştır. Huzursuzluklar Şeyh Mahmut Berzenci'yi yine ön plana çıkarmış ve Berzenci İran'dan sınırı geçerek Irak'a girmiş ve aşiretleri ayaklandırmaya çalışmıştır. Ancak, Berzenci'nin bu hareketi çok çabuk bastırılmış ve tutuklanarak 1956'da öldüğü yer olan Nasiriye'ye sürgüne yollanmıştır. 1930'dan sonra Irak tarihinden Şeyh Mahmut Berzenci ismi silinmiştir.

Ancak Berzenci ismi silinirken bir başka isim gittikçe güçlenmiştir. Bu isim Barzani'dir. Şeyh Ahmet Barzani Nakşibendiliğe getirdiği yorum ile klasik çizgiden ayrılmış ve diğer şeyhler ile çelişkiye düşmüştür. 1927'den beri Irak hükümeti ile de arasında bir gerginlik yaşanmaktaydı. 1932'de Irak'ın Milletler Cemiyeti üyeliğinin oylanmasından önce, Barzaniler ile diğer şeyhlere arasındaki çatışmaları da vesile yapan Irak ordusu, İngiliz uçaklarının desteği ile Barzanilere saldırmıştır. Değişik Kürt aşiretlerinin de desteği ile Barzaniler yenilmiş ve Türkiye sınırına kaçarak Türk ordusuna teslim olmuşlardır. Türk hükümeti tarafından Muş civarına yerleştirilen Barzaniler, 1943'de Irak hükümetinin ilan ettiği genel afdan istifade ederek Kuzey Irak'a dönmüşler ve Barzan aşireti liderleri Hille'ye sürülmüşlerdir.

Barzan aşiretinden Halil Koşevi'nin başlattığı isyan üzerine Mustafa Barzani 1943'de Barzan bölgesine geri dönmüştür. İsyen Irak ordusu tarafından bastırılmış ve Mustafa Barzani Süleymaniye'ye sürgüne yollanmıştır.

Ancak 12 Temmuz 1943'de Süleymaniye'den kaçan Molla Mustafa Barzani önce İran'a gitmiş, İran'dan Barzan bölgesine girmiş ve hükümet güçleri ile çatışmalara başlamıştır. 1943 ve 1944 senelerinde Irak hükümeti ile yapılan görüşmelerde bir uzlaşma sağlanmaya çalışılmış ise de başarı sağlanamamıştır. Devam eden çatışmalar sonunda Irak ordu birliklerinin ağır saldırıları karşısında tutunamayan Barzani İran'a sığınmak zorunda kalmıştır.

İran'a geçiş Molla Mustafa Barzani için yepyeni bir deneyime vesile olmuştur. İran'ın Mehabat kentinde Kadı Muhammed liderliğinde önce Kürdistan Demokrat Partisi ve sonra Sovyet teşviki ile Mehabat Kürt Cumhuriyeti kuruluyordu. Barzani bu premature devletin hizmetine aşireti ile birlikte girmiş ve kendisine general rütbesi verilmiştir. Ancak Sovyetler'in geri çekilmesinden sonra Amerikalı general Schwarzkopf'un yönetimindeki İran ordusu Mehabat'ı geri almış ve hareketin liderlerini asmıştır.

Bu noktada 1940'lı yıllarda başlayan Moskova-Molla Mustafa Barzani görüşmelerine daha yakından bakmak gerekmektedir. 1930'lu yıllarda Kürt meselesi ile ilgilenmeye başlayan Sovyetler Birliği'nin alakası 2. Dünya Savaşı sırasında İran'daki gelişmelere paralel olarak artmıştır. Stalin, Barzani'yi bizzat görmek istemiş ve 30 Kasım 1943'de görüşme gerçekleşmiştir. Görüşmeden sonra Mahabat Kürt Cumhuriyeti'ne yapılan Sovyet askeri yardımı yoğunlaşmıştır.

Molla Mustafa Barzani ise 2000 peşmergesi ile Sovyetler Birliği'ne sığınmış ve 1958 senesine kadar orada kalmıştır. Bu süre içinde kendisi Moskova'daki Frunza Askeri Akademisi'nde öğrenime başlamıştır. Peşmergelerin bir bölümü Özbekistan'a diğerleri Ermenistan'a yollanmışlardır. Bu peşmergelerden bir kısmı KGB tarafından seçilerek patlayıcı, muhabere, şifre ve keskin nişancılık konusunda eğitilmişlerdir. 1958'de ileride Barzani güçlerinin çekirdeğini oluşturacak 2000 kişi eğitimlerini tamamlamışlardır.

KGB 1947 yılından itibaren eğittiklerinin bir bölümünü Irak'a yollamaya başlamıştır. Bu öncüler bölgede istihbarat toplama, Kürt aşiretleri ile temas, geniş kapsamlı bir hava indirme hareketinde paraşütçülerin atılabileceği alanlar gibi konuları araştırmakla görevlendirilmişlerdir.

Bu sırada Irak'da kralın devrilmesinden sonra, Barzani'nin KGB'nin planı çerçevesinde 1946'da kurdurduğu Irak KDP'si yeni rejimi desteklediğini ilan etmiş, yeni rejim de Barzani'yi Bağdat'a davet etmiştir.

1948 Şubat'ında KGB'nin karşı çıkmasına rağmen Stalin peşmergelerin Irak'a dönerek devrimci savaşa katılmalarını istemiştir. Bunun üzerine Barzani Erbil'e dönmüştür. Ancak Kuzey Irak'da aşiretler kendisine sıcak bakmamışlar,

Barzani de Irak Komünist Partisi'nin ayaklanma isteğini kabul etmemiştir. Mart 1948'de Irak hükümeti sıkıyönetim ilan ederek gösteri yapan KDP'lileri ve komünistleri tutuklayınca Molla Mustafa Barzani Moskova'ya geri dönmüştür. 1940'ların sonları ve 1950'lerde Kuzey Irak'dan ve Türkiye'den gelen Kürtler KGB tarafından eğitime devam etmişlerdir. Bu sırada KGB'nin Kuzey Irak'daki muhalif gruplara malzeme yardımı devam etmiştir. Kafkasya'dan kalan KGB uçakları Türk-İran sınırı boyunca uçup Irak'a malzemeyi havadan attıktan sonra aynı güzergah üzerinden dönmüşlerdir. Türk tarafı bu uçakları kendilerini tanımlamayı reddeden İran uçağı olarak algılamıştır. İran ise Türk uçakları zannetmiştir. Ancak bu uçuşlar Bağdat Pakti kurulduktan sonra durmuştur.

KGB bunun üzerine 1958'den itibaren yeni bir yol arayışına girmiş ve Roman ve Bulgar bandıralı gemiler İstanbul Boğazı'ndan geçtikten sonra Kalamış Balıkçı barınağına yük indirerek, buradan karayolu ile Diyarbakır'a, Diyarbakır'dan da Irak'a silah sevk etme yolunu bulmuştur. Bu yol tam 14 sene KGB tarafından kullanılmıştır. Ne Türk, ne de Irak istihbaratı bir kez olsun bu sevkiyatı yakalayamamıştır. Bu dönemde gerçekleşen Sovyet yardımı SSCB'ye müzahir Kürt gruplara yönelmiştir.

Barzani, 1958'de krallığın devrilmesinden sonra Bağdat'daki yeni yöneticiler tarafından Bağdat'a davet edilmiştir. Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin kurulması söz konusu olduğunda, politikacılar ikiye ayrılmış, KDP ve Irak Komünist Partisi General Kasım'a yani birleşmeme tezine destek vermişler ve Arap milliyetçileri ve Baasçılar ile mücadeleye başlamışlardır. Bir süre sonra ise KDP, Kasım ile işbirliği içinde Irak Komünist Partisine karşı mücadeleye başlamıştır.

Ancak bu mücadeleler sırasında Molla Barzani'nin güç kazanmasından tedirgin olan General Kasım, Barzani düşmanı Kürt aşiretlerine destek vermeye başlayınca, Molla Barzani Kasım ile ilişkilerini 1960'dan itibaren bozmaya başlamış ve 1961 yılında iki taraf arasında çatışmalar başlamış ve 1963'e kadar sürmüştür. Ancak bu çatışmalar sırasında KDP içinde de ilk ciddi çatlak belirmiştir. Merkezi hükümetin gerçekleştirmek istediği toprak reformuna karşı toprak ağalarına Barzani'nin destek vermesi, İbrahim Ahmed ile Celal Talabani gibi KDP'nin siyasi yönetimini elinde tutanlar tarafından hiç hoş karşılanma-

mıştır. Barzani ile KDP siyasi yönetimi arasında bağlar kopma noktasına gelmiştir. Barzani KDP siyasi yönetimini kendi bölgesine sokmama kararı almıştır. Bunun üzerine KDP güneyde kendi silahlı birliklerini kurmaya başlamıştır. Askeri bilgisi ile sivrilen Talabani, KDP'nin başkomutanı olmuştur.

Bağdat'da ise Baasçıların gücünü kırmak isteyen General Kasım Baasçılar'ın darbesi ile 8 Kasım'da görevden alınmış ve öldürülmüş, yerine kendisini mareşal ilan eden Abdüsselam Arif gelmiştir. Abdüsselam Arif ateşkes istemiş, bu istek kabul edildikten sonra Talabani, Bağdat'a giderek görüşmelere başlamıştır. Görüşmelerin başlaması, Barzani ile KDP arasında da yakınlaşmayı başlatmış, görüşmeler sürerken Talabani, Molla Barzani'ye bilgi vermiştir.

Ancak taraflar arasında anlaşma sağlanamayınca Bağdat Haziran 1963'de Barzani güçlerine karşı saldırıya geçmiştir. Fakat Bağdat'da rakipleri ile uğraşmak zorunda kalan Abdüsselam 21 Kasım 1963'de tekrar ateşkes istemiş ve Ocak 1964'de ateşkes görüşmeleri başlamış, 10 Şubat 1964'de ise barış anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma ile Abdüsselam Arif geçici bir anayasa ile Kürt milli haklarını tanıyacağını açıklamıştır.

Gerçi 3 Mayıs'da geçici anayasa ilan edilmiş ve Kürtlere "Irak bütünlüğü içinde milli haklar verileceği" ilan edilmiştir ama Barzani ile KDP'nin yolları tekrar ayrılmıştır. Barzani yapılan açıklamayı Kürtlere özerklik hakkı vermediğini belirterek eleştirmiş ama hükümet ile görüşmelerin sürdürülmesinden yana fikir beyan etmiştir. Oysa KDP yönetimi daha keskin bir çizgiyi savunmuş, savaş demiştir.

Sorunun halledilmesi için KDP Genel Sekreteri İbrahim Ahmed, Haziran 1964'de bir kongre çağrısı yapmıştır. Toplantıda Barzani KDP tarafından feodallik ve teslimiyetçilikle suçlanmıştır. Bunun üzerine Barzani 500 peşmerge-sini KDP'nin Mahvut'daki karargahına saldırtmıştır. KDP bu saldırı karşısında peşmergelerini İran sınırındaki Serdeşt'e geri çekmiştir.

1965 Nisan'ında Irak ordusu ağır bir saldırı başlatarak Barzani'nin karargahı Barzan da dahil olmak üzere geniş bölgeleri eline geçirmiş ve Barzani dağlara çekilmek zorunda kalmıştır. Bu yenilgi İran'a sığınmış olan başta Talabani olmak üzere KDP'li yetkililerin tekrar Barzani ile temas kurarak Kuzey Irak'a dönmelerine imkan vermiştir.

Talabani bölgeye döndükten sonra Irak ile gizli temas kurmuş ve görüşmelere başlamıştır. Irak tarafı da Talabani ile anlaşmanın daha kolay olacağını düşünerek, Molla Barzani'nin tasfiyesi için Talabani'yi kullanmaya karar vermiştir. Ancak bu gelişmelerden haberi olan Barzani, Talabani'yi tutuklama kararı almış, Talabani yine İran'a kaçarak tutuklanmaktan kurtulmuştur.

Bağdat'da da bir değişiklik olmuş, 13 Nisan 1966'da bir helikopter kazasında ölen Abdüsselam Arif'in yerine kardeşi Abdurrahman Arif geçmiştir. Abdurrahman Arif 4 Mayıs 1966'da Barzani güçlerine yönelik 40.000 askerin katıldığı bir saldırı başlattı ise de, bu saldırı başarılı olmamıştır. Barzani artık İran ve İsrail'den aldığı silah ve eğitim desteği ile çok daha güçlü bir konuma gelmiştir.

Barzani'nin başarısından faydalanan Talabani, Irak yönetimi ile görüşerek Irak başbakanının 29 Haziran'da 12 maddeden oluşan bir program hazırlamasını sağlamıştır. Programda geniş kapsamlı haklardan bahsedilmiştir. Talabani'nin ön plana geçtiğini gören Barzani, barış sürecine dahil olarak Talabani'yi geri plana itmiştir.

Bu planın yarattığı olumlu hava 1966 ve 1967 yıllarında bölgede Kürt-Arap çatışmalarının durmasını sağlamıştır. Ancak İran'dan bölgeye gelerek Süleymaniye bölgesine Barzani'nin peşmergeleri ile çarpışarak yerleşen Talabani'nin girişimi bir anlamda Kürt bölgesini de ikiye bölmüştü. Irak Talabani'ye destek verirken, İran da Barzani'yi desteklemiştir.

Temmuz 1968'de Bağdat'da Baasçıların iktidara gelmesi yeni bir sayfa açtı Bağdat Kürt ilişkilerinde. Kürtlerin İran ve İsrail tarafından istismar edildiğini, bunun rejim üzerinde bir yük oluşturacağını düşünen Baasçılar, Barzani ve Talabani ile uzlaşma politikası izlemeye başlamışlardır. Ancak bu hiç de kolay olmamıştır. Talabani'nin yeni yönetimle de ilişkiler kurması, Talabani-Barzani çatışmalarını daha da artırmıştır. Talabani'ye destek vermek için Irak ordusu 1969 Ocak ayında geniş kapsamlı bir saldırı başlattı ise de, saldırı tam başarılı olmamıştır. Böylece sene sonunda Aralık 1969'da Barzani ile Saddam Hüseyin arasında başlayan görüşmeler, 11 Mart 1970'de imzalanan özerklik anlaşması ile sona ermiştir. Ancak bu anlaşmada da Kerkük'ün statüsü netleşmemiştir. Taraflar 4 yıl içerisinde 11 Mart 1974'e kadar anlaşmanın şartlarını yerine getirmeyi taahhüt etmişlerdir.

Aradan geçen dört sene içinde Kürtlerin Kerkük konusunda ısrarlarının devam etmesi ve Kerkük'ü başkent yapmak istemeleri, anlaşmanın hayata geçirilmesinin önündeki en büyük engel olmuştur. Ayrıca KDP'nin 25.000 kişilik bir peşmerge ordusu ve Türkiye ile İran'daki Kürt gruplara destek verme istekleri de Bağdat tarafından reddedilmiştir. Dördüncü sene sona ererken önce anlaşmayı gerçekleştirmesi için Bağdat'a çağrıda bulunan Barzani hemen sonra silaha sarılmıştır. Bunun üzerine Irak'daki Baas rejimini destekleyen Moskova KDP'nin arkasındaki desteğini çekmiştir.

Ayaktanan Barzani'ye destek; Irak ile Şattü'l Arap su yolundaki anlaşmazlığı çözen İran'dan gelmiştir. Ancak Irak ve İran 6 Mart 1975'de anlaşınca Barzani-birlikleri kısa zamanda Irak ordusu karşısında bozguna uğramıştır. Bozgunun sonra KDP dağılırken, Talabani 1 Haziran 1975'de Şam'da Suriye'nin desteği ile Kürdistan Yurtseverler Birliği'ni kurmuştur.

Galibiyetinden hemen sonra Saddam Kuzey Irak'da güvenliği daha rahat sağlayabilmek için 250.000 civarında Kürdü Irak'ın güneyine sürmüştür. KDP'nin dağılması üzerine Molla Barzani'nin oğulları partiyi yeniden inşa etmek üzere KDP Geçici Komitesi'ni oluşturmuşlardır. KDP sol çizgiye kaymıştır. Molla Barzani ise kanser hastalığına yakalanarak ABD'ye tedavi olmak için gitmiş ve 1979'da orda ölmüştür. KDP ile KYB arasındaki çatışmalar ise devam etmiştir. 1978'de gerçekleşen çatışmalarda yüzlerce KYB peşmergesinin KDP'liler tarafından öldürülmesi iki parti arasındaki uzlaşmazlığı körüklemiştir.

1979'da Molla Barzani'nin ölmesinden sonra Sami Abdurrahman ve Mahmut Osman gibi KDP'nin ileri gelenleri de KDP'den ayrılarak kendi partilerini kurmuşlardır. Yenik ve dağınık Kürt hareketi için İran'da Humeyni'nin iktidara gelmesi ve Irak'ın İran'a saldırması ile başlayıp sekiz sene süren savaş tam zamanında atılmış bir cankurtaran simidi olmuştur.

Irak'ın, İran devrimi nedeni ile zayıflamış olan İran ordusunu kısa zamanda yeneceği inancı ile planladığı yıldırım savaşı İran ordusunun toparlanması ile gerçekleşmeyince savaş tam bir cephe savaşına dönüşmüş, her iki ülke de birbirlerinin Kürt örgütlerini karşı tarafı arkadan vurmada kullanmışlardır.

Savaşın çıktığı 1980 senesinde Kuzey Irak'da KDP güçleri Irak ordusu ile çatışma halindedir. Ancak, dış destekten yoksun oluş başarıyı imkansız hale getirmektedir. 1980 senesi içinde Irak'daki muhalefet grupları yoğun bir işbirliği çalışmasına başlamışlardır. Bu çalışmaların sonunda 12 Kasım 1980'de Irak Milli-Yurtsever Demokrasi Cephesi kurulmuştur. Bu cepheye KYB, Kürdistan Demokratik Halk Partisi ve bazı Arap muhalefet grupları dahil olmuşlardır. 28 Kasım'da ise Irak Milli Demokratik Cephesi kurulmuştur. Bu cepheye ise KDP'nin yanı sıra Irak Sosyalist Partisi Kürdistan Bölümü gibi gruplar girmişlerdir. Irak Türkmen Milli Demokratik Örgütü Aralık 1980'de bu cepheye üye olmuştur. 1981 yazında Irak Türkmen Milli Demokratik Örgütü Zeli'ye 4 km uzaklıktaki Navzak'da büro açmış, KYB'nin Saddam Hüseyin ile anlaştığı 1985'e kadar burada faaliyet göstermiştir.

Irak Komünist Partisi ise başlangıçta her iki cephenin de üyesi durumunda idi. Ancak Mayıs 1981'de KYB'nin kontrolündeki cepheden ayrıldığını duyurmuştur. Irak-Iran savaşı sırasında ileride ele alınacağı gibi tekrar yaşama ve savaşıma şansı bulan KDP ve KYB, 1982 senesinde bir anlaşma imzadılar ve bu anlaşma çerçevesinde KYB'li peşmergeler KDP'nin kontrolü altındaki Türkiye-Irak sınır bölgesine yerleştiler. Ancak anlaşmaya rağmen 1982 ve 1983 senelerinde bu bölgede iki tarafın peşmergeleri arasında silahlı çatışmalar çıkmıştır.

Savaşın çıkmasından sonra 1981 ve 1982 yıllarında KDP ve KYB'nin elindeki "kurtarılmış bölgeler" genişlemiştir. KDP Revandüz bölgesinde KYB ise Süleymaniye çevresinde arazi hakimiyeti sağlamışlardır. Bu bölgeye askeri birliklere muhimmat ve erzak taşıyan Irak askeri konvoyları dışında korumasız girmek mümkün değildi. Irak bu bölgedeki Kürt faaliyetleri ile İran ordusu arasında ilişki kurulmaması için bölgeye 50.000 asker sevk etmiştir.

Savaşın çıkışından iki sene sonra Kuzey Irak'da küçük bir örgüt yerleşme planları yapmaya başlamış ve bu planlar İran ve Suriye tarafından geliştirilerek, PKK'nın bölgeye yerleşmesi sağlanmıştır. Bu örgüt 1980 öncesinde Türkiye'de Apocular diye anılan PKK'dır. Ancak PKK'nın Kuzey Irak'a yerleşmesini incelemeyen önce incelenmesi gereken bir diğer husus da yukarıda sunulan tarihsel gelişimden bağımsız olarak düşünemeyeceğimiz Kuzey Irak'ın 1991 sonrası sosyal ve siyasal yapısıdır.

Kuzey Irak'ın Etnik, Sosyal ve Ekonomik Yapısı

Kuzey Irak diye nitelediğimiz yer üç vilayetten, Dohuk, Erbil ve Süleymaniye'den oluşan, KYP ve KDP denetimindeki bölgedir. Bu bölgenin toplam nüfusu 1995 Ağustos BM verilerine göre 3.392.120'dir. Bu nüfusun dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

Dohuk kent merkezi ve 14 ilçe 470.000 (%63), bağlı 35 kasabada 180.000 (%24), 600 köyde 95.000 (%13) toplam 745.000,

Erbil kent merkezi ve bağlı 22 ilçe 694764 (%62), bağlı 28 kasabada 275.262 (%25), 868 köyde 147.094 (%13) toplam 1.117.120,

Süleymaniye kent merkezi ve bağlı 41 ilçe 1.147.500 (%75), bağlı 15 kasabada 291.120 (%19), 1.290 köyde 91.379 (%6), toplam 1.496.999.

KDP, 1999 ilkbaharında aldığı bir karar ile kendi bölgesindeki üç ilçeyi il yapma kararı almıştır. Ancak bu kararın Irak'ın resmi idari yapılanmasını değiştirmesi söz konusu değildir.

Kuzey Irak bölgesi etnik ve kültürel açıdan esas olarak Bahtinan ve Soran bölgeleri diye ikiye ayrılmaktadır. Kuzey'de ekonomik ve sosyal açıdan daha geri ve daha dağlık olan bölge Bahtinan bölgesidir ve KDP'nin kontrolündeki bu bölge halkı Kırmanç lehçesine yakın bir lehçe olan Bahdinan lehçesi ile konuşur. Bu bölgenin güneydeki en alt sınırını Erbil oluşturur.

Erbil esasen bir Türkmen kenti olup, 20. yüzyıl boyunca özellikle de Irak hükümetinin sistemli çabaları neticesinde bu özelliğini yitirmiş, kentde Bahdinan ve Soran Kürtleri çoğunluğa ulaşmışlardır. Erbil'de Soran Kürtleri çoğunluğu oluşturmaktadır. Ancak Erbil'de yaşayan Kürtler henüz şehirleşememiş, şehirde yaşayan aşiretler halinde varlıklarını devam ettirmektedirler.

Süleymaniye bölgesi ise Kuzey Irak'ın ekonomik ve kültürel yönden en gelişmiş bölgesini oluşturmaktadırlar. Bu bölgede kentleşmiş bir Kürt toplulundan söz etmek mümkündür. Bu bölge tamamen KYB'nin denetimi altındadır.

Bölgenin etnik dokusunu Kürtler, Türkmenler, Araplar, Hıristiyanlar ve Yezidiler oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi dini ayırım da burada etnik ayırım çerçevesinde ele alınmıştır. Çünkü bölgede dini ayırım neticeleri itibarı ile etnik bir nitelik kazanmaktadır.

1) *Kürtler*: Kuzey Irak bölgesinde yaşayan Kürtler'in sayısı 3 milyon civarındadır. Bu sayının tespiti Kürt olmayan nüfusun genel toplamdan çıkarılması ile elde edilmektedir. Yoksa bölgede Kürt nüfusu tespit için bir nüfus sayımı yapılmış değildir.

Yukarıda da değinildiği gibi Kürtler dilsel, kültürel ve sosyal açıdan ciddi bir türdeşlik sergilememektedirler. Barzani'nin hakim olduğu Bahdinan bölgesi feodal ilişkilerin hakim olduğu, aşiret yapısının kendisini güçlü bir şekilde devam ettirdiği, varlığını şehir içinde de sürdürdüğü bir bölgedir. Bu bölgede sanayi hemen hemen hiç yoktur. Bu bölgenin toplam nüfusu Barzani'nin Irak ordusu ile birlikte düzenlediği hareket sonucu Erbil'i işgali ile 1.900.000'e ulaşmıştır. Ancak bir sınır kenti olan Erbil hariç tutulur ise, KDP bölgesinde ancak küçük ölçekli şehir diyebileceğimiz Zaho, Dohuk, Şaklava ve Selahattin vardır.

Güneyde Talabani'nin hakim olduğu Soran bölgesi ise esas itibarı ile şehirli nüfusu barındıran, feodal ilişkilerin zayıfladığı, şehirleşme ve sanayileşmenin ilerlemiş olduğu görülmektedir.

2) *Türkmenler*: Irak genelindeki nüfusları 2.5 milyon civarında iken Kuzey Irak'da Türkmenlerin sayısı Erbil'de yaşayan 300.000 ile sınırlıdır. Erbil Türkmenliği bölgenin en eski kentli unsurunu oluşturmaktadır. Gerçi Süleymaniye ve Dohuk/Zaho'da Kerkük'den göçmen Türkmenler var ise de bunların sayısı ciddi bir ağırlık oluşturmamaktadır.

3) *Hıristiyanlar*: 1950'lerde bölgede % 6 olan nüfus 1970'lerin sonunda %3'e kadar gerilemiştir. Halen Kuzey Irak'da toplam Hıristiyan sayısı 115.000 civarındadır. Bu sayının 85.000'ini Asuriler, 35.000'ini Keldaniler oluşturmaktadır. Asuriler Keldanilerden daha güçlü bir şekilde sisteme entegre olmuşlardır ve Irak muhalefetine içinde yer almaktadırlar.

4) *Araplar*: Araplar bölgeye ancak Irak devletinin sistemli çabaları ile yerleştirilmiş etnik bir unsurdur ve Körfez Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan yapı karşısında muhalif Araplar'ın dışındakiler Saddam'ın denetimindeki bölgeye dönmüşlerdir.

5) *Yezidiler*: Sayıları hakkında tam bir bilgi yoktur. Ancak Sincar, Telkif, Şeyhan ve Hamdaniye bölgesinde yaşarlar.

Dini Yaşam

Bölgenin yaşamında önemli bir yer tutan dinde etnik yapıda olduğu kadar olmasa da belirli bir heterojenlik söz konusudur. Müslümanlar dışında Hıristiyan ve Yezidi unsurlar bulunmaktadır. Yezidilerin asıl merkezi Zaho'dur ve dinadamı yetiştiren okulları Zaho'dadır. Şiiilerin sayısı çok azdır. Müslümanların çoğu, Kürtler ve Türkmenler Şafi mezhebine mensupturlar. Türkmen nüfus içinde Şii bir azınlık da mevcuttur. Hıristiyanlar ise Asuri ve Keldaniler olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar. Yezidiler Kürt kökenlidir. Şii Feyli Kürtleri, Hanekin ve Bedre kasabalarında yaşıyorlar ve İran-İrak savaşı sırasında İran'a sürüldükleri için bölgedeki sayıları çok azdır.

Barzani bölgesinde Nakşibendi tarikatı, Talabani bölgesinde ise Kadiri tarikatı güçlüdür. Barzani ailesi Nakşi, Talabani ailesi Kadiri'dir ve siyasal rekabettin kökeninde dini rekabet de yatmaktadır. Ayrıca Rufai ve Bektaşî tarikatlerine de raslanmaktadır. Ancak tarikatler Irak rejiminin baskısı altında gerçek yapılarını yitirmişler ve dini bilgileri zayıf, toplumsal etkileri yok denecek kadar az olan (özellikle Kadiri ve Rufai tekkeleri) zikir merkezlerine dönüşmüşlerdir. Bunun istisnasını Nakşibendiliğin Halidi kolunun temsilcisi Şeyh Osman Seracedin'in tarikatı teşkil eder.

Dini bir derinliği olmasa da, halkın yüzeysel dindarlığı KDP ve KYB'yi dine saygılı olmaya itmekte, Erbil'de oturan (Barzani işgal etmeden önce) KYB'li yetkililer arkalarına duvara "Allah" yazılı bir levha asmakta ve KYB televizyonu ezan okunurken normal yayınını keserek ezan vermektedir. Ancak daha kentli bir Kürt kitlesinin yaşadığı Süleymaniye'de aynı saptamayı yapmak mümkün değildir.

Ekonomik Yaşam

Bölgenin ekonomik durumuna gelince iyi durumda olmasa, hatta kötü diye nitelendirilebilse de tamamen çökmüş bir ekonomiden ve açlıktan bahsetmek mümkün değildir. Kuzey Irak'a yönelik ambargolar bölge ekonomisinin gelişmesini sınırlayan unsurlar olarak görülmektedir. Bölgede yeterince kalifiye işgücü, sermaye ve güvenliğin olmaması diğer önemli faktörler olarak belirmektedir. Bölgeye yönelik ekonomik ambargo başlıca BM ve Irak'dan kaynaklanmaktadır. Ancak en etkili ambargoyu, KDP ve KYB karşılıklı olarak birbirlerinin bölgelerine uygulamaktadırlar. Çünkü İran, Türkiye ve Irak ambargoyu delmektedirler ve Kuzey Irak'ı ayakta tutan da özellikle Türkiye'den yapılan ihracattır.

Türkiye'nin bölgeye yönelik güçlü bir ihracat politikası olmamasına ve ihracatı artırmaktan ziyade azaltmaya yönelik tedbirler geliştirilmiş olmasına rağmen, Türk ekonomisinin etkisi Kuzey Irak'a yönelik güçlü bir ihracat politikası olan İran'dan çok daha güçlüdür. Hem de sadece Zaho, Dohuk ve Erbil'de değil, Türkiye'ye karadan 11 saat, İran'a sadece 1 saat uzaktıkta olan Süleymaniye'de bile Türk ekonomisi kendisini daha belirgin bir şekilde hissetirmektedir.

Türkiye, Kuzey Iraklı tüccarlara Türkiye'den alışveriş etmeleri için çok sınırlı vize verirken, İran kendi tüccarlarına sınır valiliklerinden verdiği bir aylık izinlerle Kuzey Irak'da ticareti teşvik ediyor, Kuzey Irak-İran sınırında sınır kaçakçılığı teşvik ediyor, buna rağmen bölgede Türk malları pahalı olmasına rağmen daha çok aranıyor ve satılıyor.

Irak ile Kuzey Irak arasındaki Kelek nehri üzerinde yapılan ticarete de Irak bölgeye petrol ve hurma verip karşılığında deri, şeker, un, lastik, margarin ve elektrik malzemesi alıyor ve malların kaynağını Türkiye oluşturuyor.

Bölge ekonomisi temel olarak diğer bölümlere uygun şekilde ikiye ayrılıyor. Barzani bölgesi tarıma dayanıyor, Talabani bölgesinde ise tarımın yanında bazı sanayi tesislerinden bahsetmek mümkün. Bütün bölgenin tarım yaşamı üzerinde yıkıcı etkileri olan bir husus Saddam Hüseyin'in Kürt köylüleri dağdaki köylerinden indirerek ordugah denilen toplu yerleşim birimlerine yerleştirmesi ve bu insanlara tarımsal üretim yapmaları durumunda kazanacakları paradan daha fazlasını maaş olarak bağlaması olmuş. Bu politikanın sonucu olarak örneğin 1977 yılında Süleymaniye halkının %72'si kırsal kesimde yaşarken, bu oran 1987'de % 28'e inmiş.

Bunun neticesi bölge insanının tarımdan kopması ve dağlar arasında uzanan olağanüstü verimli ovalarda ciddi bir tarımsal faaliyet yapılamaması olmuştur. (Bu satırların yazarı Zaho'dan Süleymaniye'ye kadar giderken yol boyunca ancak bir tek traktör gördü.) Bölgede tarımsal üretim buğday, pirinç, ayçiçeği arpa, tütün, nohut, mercimek, sebze, meyve üzerine yoğunlaşmış durumda. Canlı hayvan kaçakçılığı da ülkenin gelir kalemlerinden birisini oluşturuyor.

Bölgedeki sanayi tesisleri Süleymaniye ve Erbil civarında. Süleymaniye'de iki çimento bir şeker fabrikası var. Erbil'de ise halı fabrikası, iki sigara fabrikası, gaz fabrikası, ayrıca dokuma fabrikası, hazır giyim, bira fabrikası bulunmaktadır. Kuzeydeki tek fabrika ise Dohuk'daki salça fabrikası.

Ekonomik gelişme için temel olan bölgenin elektiriği Süleymaniye ve Erbil'e Dokan ve Derbendikhan barajlarından veriliyor. Dohuk'a ise Musul barajından. Kesintiler olmak ile birlikte nispeten istikrarlı. Ancak şehirler arası iletişim sistemi tamamen çökmüş durumda. Bunun için telefon yerine telgraf kullanılıyor.

Bölgeyi elinde tutan iki partinin gelir kaynağına gelince, temel olarak gümrük gelirleri, toplanan vergiler ve bazı fabrika gelirleri kaynağı oluşturuyor. Bu konuda da Barzani, Talabani'den çok daha şanslı çünkü; günde yaklaşık 150.000 \$ gelir elde ettiği Habur sınır kapısının gelirlerine sahip.

Halk ise büyük bir fakirleşme süreci içinde olup, bu fakirleşme her geçen gün artıyor. Fakirleşme arttıkça Saddam dönemine özlemde artıyor ancak insanların içinde Saddam'a yönelik bir korku var. Kuzey Iraklı kentli kitleler uzun bir süre Saddam dönemindeki birikimlerini kullandılar. Birikimler bitince evlerdeki malların satımına başlanmış. Ekonomik çöküntü orta sınıfı yavaş yavaş yok ediyor. Halk hayatta kalmak için, herşey için herşeyi yapıyor kısaca.

Sosyo-Kültürel Yaşam

Bölgenin sosyo-kültürel yaşamı da bir parçalanmışlığı sergiliyor. Kuzeyde feodal bir kültürden güneyde kentli bir kültüre doğru geçiş çok bariz bir şekilde sergileniyor. Erbil bu konuda da bir kırılma noktası. İki kültürel boyutu da içinde barındırıyor.

Bölgede üç tane üniversite var. Dohuk Üniversitesi, Selahhattin Üniversitesi ve Süleymaniye Üniversitesi. Ekonomik çöküntünün bölgenin kültürel yaşamı üzerinde ciddi etkileri var. Gerçi her politik grup kendi gazetesini ve dergisini çıkarıyor ve bunun sonucunda bölgede 30'un üzerinde dergi ve gazete çıkıyor ama kitap basmak için kağıt bulunamıyor.

Ekonomik çöküntü ahlaki çöküntüyü de teşvik ediyor. Bölgede fuhuş artmış durumda. Özellikle kocaları ölmüş kadınlar fuhuşa kayıyor. Bölgede asayiş genel olarak var görünse de, bu aldatıcı. Çünkü elinde silah olan kanun koyucu olarak beliriyor. Normal yurttaş için bu, Saddam dönemini aratıyor. "O zamanlar kanun vardı" demek hala Irak devletinin verdiği kimliği taşıyan normal vatandaşlar.

Bölgede kanun hakimiyetinin ölçüsünü göstermesi açısından ölümle sonuçlanan trafik kazalarında uygulanan cezalar açıklayıcı olmak durumunda. Ölen sahsın ailesine ya para veriliyor, ya da bir kız. İkisi de yapılmaz ise trafik kazasına sebep olan öldürülüyor.

Bölgedeki kültürel yaşam 1991 sonrasında belirgin bir şekilde Türkiye'nin etkisine girmiştir. Ancak bu Türkiye'nin izlediği bilinçli bir politikanın sonucu olmaktan çok, Arap ile Kürt arasındaki yakınlıktan çok daha ciddi bir yakınlığın Türk ile Kürt arasında var olmasından ve bölgenin Türk kültürünü almaya açıklığından kaynaklanıyor.

Türk televizyonlarının ve müzik endüstrisinin bu konuda ciddi bir etkisi gözlemleniyor. Dohuk bölgesine kadar Türk televizyonları normal bir anten ile izlenebiliyor. Dohuk'dan sonra ise çanak anten kullanılıyor. KYB Televizyonunun 9 Mayıs 1996 akşamı yayın akışı şöyle: 1) İbrahim Tatlıses klipi, 2) Sibel Can-Emel Sayın şarkılar, 3) Kanal D, Televole jenerik müziği ve Kanal D'den haberler, 4) M. Jackson belgeseli, 5) Moda defilesi, 6) Arap Müziği, 7) Kürt Müziği. Ayrıca KYB radyosunda çok sık Türk müziği dinlemek mümkün. Kasetçilerde de en çok satan kasetlerin Türk müziği kasetleri olduğu görülüyor. Bu sadece Türkiye'ye yakın olan bölgelerde değil, Süleymaniye'de de böyledir.

İKİNCİ BÖLÜM

PKK'nın Kuzey Irak'a Yerleşmesi

12 Eylül Askeri hareketi ile birlikte birçok illegal örgüt gibi PKK da Türkiye dışına çıkmıştır. 1980'lerin ilk günlerinde PKK Suriye ve Lübnan'da çalışmalara başlamıştır. PKK'nın Suriye'deki faaliyetleri KYB'nin desteği ve Muhaberat'ın onayı ile başlamıştır. George Habbaş grubundan ayrılan bir grup olan Ahmet Cibril Filistin Halk Kurtuluş Cephesi Genel Komutanlık kamplarında eğitime başlanmışlardır. Bu çerçevede eğitim alan ilk PKK'lılar Nisan 1980'de Suriye-Türkiye sınırından girerek, Adıyaman, Sason ve Dersim'de yerleşmişlerdir. Bu gruplar 12 Eylül sonrasında anılan bölgelerde propoganda faaliyetlerinde bulunmuş, bir çoğu güvenlik güçleri tarafından yakalanmıştır. 1981-1982 yılları boyunca ise 300 PKK militanı FKÖ kamplarında eğitime devam etmiştir. Haziran 1982'de İsrail'in Güney Lübnan'a düzenlediği operasyon sırasında çıkan çatışmalarda İsrail ordusu 11 PKK militanını öldürmüş, 13 militanı ise yakalamıştır. PKK; 1. Kongresi'ni 15-26 Temmuz 1981'de kendisine tahsis edilen Helve kampında gerçekleştirmiştir.

Örgüt kısa bir süre sonra Kuzey Irak'a yerleşmek için çalışmalara başlamıştır. Nitekim 1981'de Sinat bölgesinde Türkiye sınırları içindeki Yemişli köyüne en yakın düşen mevkiye yer alan KDP ve Irak Komünist Partisi'nin kampında Türkiyeli Kürtçü örgütler Kawa, KUK ve Ala Rizgari mensupları bulunmaktaydı. PKK'lılar ise Suriye'den Irak'a sızmayı denemiş ancak Irak'ın sınırda aldığı tedbirlerden dolayı Ekim 1982'de 8 PKK'lı Hezil nehrini geçerken öldürülünce, İran-Suriye işbirliği ile PKK'lıların Kuzey Irak'a sokulmalarına başlamıştır. PKK'nın da diğer Kürtçü örgütler gibi Iraklı Kürt örgütleri ile ilk temasları 1970'li yıllara kadar geri gitmektedir. 1977-1981 arasında Türkiyeli örgütler Iraklı örgüt kadrolarının Türkiye üzerinden Suriye'ye gidişlerinde ve geri dönüşlerinde kılavuzluk yapmaya ve karşılığında silah almaya başlamışlardır.

Ancak PKK'nın Kuzey Irak'a yerleşebilmesi için bölgeyi kontrolünde tutan Mesut Barzani'nin Kürdistan Demokrat Partisi'nden (KDP) izin alması gerek-

miştir. Bu izin PKK adına Suriye Devlet Başkanı Esad tarafından Kasım 1981'de başlatılan temaslar sonucunda alınmıştır. Barzani önce Türkiye'nin tepkisinden çekinerek kabul etmek istemedi ise de, Esad'ın baskıları neticesinde KDP, PKK'nın Kuzey Irak'a yerleşmesine rıza göstermiştir. Ocak 1982'den itibaren PKK'lılar Kuzey Irak'a yerleşmeye başlamışlardır. 20-25 Ağustos 1982'de yapılan 2. Kongre'de Kuzey Irak'a yerleşme kararı resmîlik kazanmış, PKK Kuzey Irak'a ilk küçük öncü grubunu yerel temaslar için yollamıştır. Bu konuda bir diğer görüş de PKK'lıların KDP kamplarına yerleşmeleri sürecinin Ekim 1982'de tamamlandığı doğrultusundadır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi Suriye-Irak ilişkileri kötüleşince PKK'lılar Suriye'den Kuzey Irak'a girmekte zorlanmışlardır. Bunun üzerine Suriye'ye yardım getiren İran uçakları PKK'ları İran'a götürmüş ve sızmalar İran'dan Kuzey Irak'a gerçekleştirilmiştir.

Türk istihbarat birimleri bölgedeki gelişmeleri izlemektedirler. Esasen Cumhuriyetin ilk günlerinden beri Türk istihbaratının bölgedeki gelişmeleri yakından izlediği bilinmektedir. Özellikle Barzani'nin çalışmaları yakından takip edilmiş ve bazı kaynaklara göre 1963 senesinde Türk Hava Kuvvetlerine mensup jetler KDP'li peşmergeleri bombalayan Irak savaş uçaklarını düşürmüşlerdir. Bu operasyona gerekçe olarak KDP'yi ezen Irak merkezi yönetiminin Türkmenlere dönmesinden korkulması gösterilmiştir. Bu ne iş...

1966 ilkbaharında ise KDP'li peşmergelerin Şırnak ve Cizre bölgelerinde sınır ihlallerinde bulunmaları üzerine ANAVATAN-66 adlı kara ve hava unsurlarının katıldığı bir operasyon düzenlenerek, KDP'ye gözdağı verilmiştir. 1970'lerin ilk yarısında sınır vilayetlerimizden Irak yönetimine karşı savaşan KDP'ye yapılan yardım da istihbarat tarafından kaydedilmiştir. Türk toprakları zaman zaman silahlı çatışma boyutlarına varan KDP-KYB rekabetine de sahne olmuştur. 1978 senesinde Şemdinli bölgesinde binlerce kişinin katıldığı ve yüzlerce ölüden bahsedilen çatışmalar gerçekleşmiştir.

Özetle, Kuzey Irak'da olup bitenler hep Türkiye'nin ilgi alanı içinde olmuştur. Şimdi ise Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren bir gelişme söz konusudur ve Ankara PKK'nın Kuzey Irak'a yerleşmesinden haberdardır.

PKK için Kuzey Irak, Türkiye'ye geçiş konusunda olağanüstü bir rahatlık sağlayacaktır. Cudi dağları buradan başlamakta ve Şırnak, Hakkari, Siirt, Bitlis, Diyarbakır ve Bingöl üzerinden Munzurlar'a uzanmaktadır. 1983 senesi içinde bu coğrafi rahatlığı kullanan PKK elemanları Türk sınırından geçerek, halkla ilişki kuruyor, silah ve erzak depoları hazırlıyorlardı. PKK'lılar üç bölgede çalışmalarını yoğunlaştırmışlardır. Bu gruplar sırası ile Mahsun Korkmaz'ın komutasındaki Eruh, Pervari, Şırnak ve Beytülşebap bölgelerinde faaliyet gösteren "14 Temmuz Silahlı Propoganda Birliği", Hakkari, Şemdinli bölgesinde faaliyet gösteren Bingöllü Ali'nin yönettiği "21 Mart Silahlı Propoganda Birliği" ve Van-Çatak bölgesinde çalışan Terzi Cemal'in komutasındaki "18 Mayıs Silahlı Propoganda Birliği" idi.

PKK'nın yayın organı "Sexwebun"un 14 Şubat 1983 tarihli sayısında başlatılacak savaşın yöntemi ve hedefi konusunda şu tespit yapılmıştır: "PKK, özellikle askeri güç dengesizliği giderilip dengeye ulaşıncaya kadar gerillayı temel mücadele biçimi olarak alacaktır. Askeri mücadeleyi uzatarak düşmanı yıpratmak, maddi zarara sokmak, askeri yönden geriletme, siyasal olarak ulusal va uluslararası kamuoyunda tecrit etme gibi bütün görevler bu aşamada gerçekleştirilecek, bunda da en büyük rol gerillaya ait olacaktır."

Bu dönemde PKK ve KDP uyum içinde çalışıyorlardı. Suriye ve Lübnan'da eğitilen PKK militanları Kuzey Irak'a kaydırılıyorlardı. Kuzey Irak'da yeni PKK kampları oluşturuluyordu. PKK lider kadroları ise genelde Tahran üzerinden Kuzey Irak'a geçiyorlardı. Kadrolar ise ya Suriye'den Silopi ve Cizre üzerinden, Şırnak-Uludere yolu ile Kuzey Irak'a yollanıyordu, ya da İran üzerinden kaydırılıyordu. Bu çalışmalar neticesinde Türkiye-Iran-Irak üçgenindeki Lolan kampı PKK'nın en büyük kampı durumuna gelmiştir. Bu kampta KDP'nin radyo merkezi olduğu gibi PKK'nın gazetesi de yayınlanıyordu. 1983 yılında çalışmaların başlamasından kısa bir süre sonra Kuzey Irak'daki PKK'lı sayısı 400'e çıkmıştır.

PKK'nın Kuzey Irak'da gösterdiği faaliyetlerden rahatsız olan Türkiye, Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattından daha fazla petrol akıtılması ile ilgili bir anlaşma yaptıktan hemen sonra, Şubat 1983'de Irak ile bir 'Sınır Güvenliği ve İşbirliği Andlaşması' imzalamıştır. Bu anlaşma çerçevesinde Türkiye, Irak sınırları içine 10 km kadar girerek operasyon yapabilecektir.

İlk Türk operasyonu 25 Nisan 1983'de gerçekleştirilmiş ve Türk birlikleri Kuzey Irak'a girmişlerdir. Bu operasyondan hemen sonra 10 Mayıs 1983'de üç askerin şehit edilmesi üzerine ilk kan akmış, 25 Mayıs'da Türk Silahlı Kuvvetleri Kuzey Irak'a küçük bir birlik ile girmiş ve kısa süre sonra çıkmıştır. Bu operasyon PKK'ya karşı değil Irak-Türkiye arasında faaliyet gösteren kaçakçılara karşı yapılmıştır. Ancak PKK bölgeye yeni yerleşen kadrolarına kendilerini önemli hissetmeleri için hareketin PKK'ya karşı yapıldığı propogandasını yapmıştır.

Esasen bu iki operasyon Türkiye'nin bölgede gerçekleştirdiği ilk sınır ötesi operasyon değildi. 1981 senesi içinde Türk Silahlı Kuvvetleri Hakkari ili sınırları içinde düzenlediği bir operasyonda terörist unsurlar ile çatışmaya girmiş ve teröristleri İran'a kaçmaya zorlamıştır. Aynı günlerde İran ordusu da Mehabat'dan bir hareket başlatarak ilerlemiştir. Böylece Türkiye'den İran'a kaçanlar iki ordunun arasında kalmış ve ezilmiş, her iki ordu da karşılıklı olarak sınır ihlallerinde bulunmuşlardır. Ocak 1983'de ise Türkiye ile İran arasında 1954 de kurulan ve 1979'dan bu yana toplanmayan Ortak Gözlem Komisyonu toplanarak bölgedeki terörist faaliyetleri birlikte izleme kararı almıştır.

Bir iddiaya göre Türkiye, Mayıs 1983'de yaptığı Irak operasyonu sırasında İran'a Türkiye'ye iltica etmiş 1000 kadar aranan kişiyi iade etmiş, karşılığında da kendi aradığı bazı rejim karşıtı unsurları almıştır.

Mayıs 1983'de yapılan TSK operasyonuna kadar PKK'nın Kuzey Irak'daki üsleri ya KDP kampları içinde ya da yanında yer almakta, böylece sürekli sıkı bir gözetim altında tutulmaktadırlar.

TSK'nin Kuzey Irak hareketinden bir ay sonra 1983 Temmuzunda Şam'da A. Öcalan ile Mesut Barzani arasında "KDP ve PKK Dayanışma İlkeleri" anlaşması imzalanmıştır. Diğer bir ifade ile Türkiye-Irak yakınlaşması ve Türkiye'nin Kuzey Irak'a operasyonlar düzenlemeye başlaması, KDP'nin PKK ile ilişkilerini resmiyete taşımalarını hızlandırmıştır. Anlaşmaya göre Barzani faşist ve Kürt halkının düşmanı olan Türkiye'ye karşı PKK'ya destek verecektir. Anlaşma şöyledir:

1. Başta ABD emperyalizmi olmak üzere, emperyalizme karşı olmak, KUKM'ni (Kürt Ulusal Kurtuluş Mücadelesi) ona karşı bir güç olarak görmek ve

bu mücadeleyi geliştirebilmek için, yoğun bir çaba içerisinde girmek, emperyalizmle çeşitli biçimlerde ilişki kurmak isteyen anlayış ve eğilimlere karşı çıkmak, onları teşhir ve devrimci güçlerden tecrit etmeye çalışmak, emperyalizmin bölgedeki plan ve komplolarına karşı mücadele etmek.

2. KUKM'yi, dünya devrim güçlerinin kurtuluş ve işçi sınıfı hareketlerinin bir parçası olarak görmek, buna uygun ilişki ve ittifaklar geliştirmek.

3. Başını ABD'nin çektiği emperyalist güçler bir yandan bölgesel savaşlar çıkararak, sosyalist ülkelerin içişlerine müdahale ederek, anti-emperyalist tavır alan ülkeleri işgal etme tehditleri savurarak, ilerici radikal iktidarları devirmek için plan ve komplolar düzenleyerek saldırılarını sürdürürken, diğer yandan da insanlığın mahvı anlamına gelen bir nükleer dünya savaşı çıkarma hazırlıklarını sürdürmektedirler. Emperyalistlerin dünya savaşı politikasına karşı, sosyalist ülkelerin, emperyalist kapitalist ülkelerin işçi sınıfı ve demokratlarının safında dünya barışı için mücadele etmek.

4. Bölge halklarının ve aynı zamanda KUKM'nin ve önderliklerinin düşmanı olan faşist Türkiye ve Irak rejimlerine karşı savaşmak, emperyalizm ve bölge gericiliğine karşı mücadelede KUKM'yi, bölgedeki devrimci-yurtsever hareketlerin bir parçası olarak görmek, bunun için başta Filistin UKM olmak üzere tüm halkların devrimci-ilerici güçleriyle ilişki ve ittifaklar kurmak.

5. Emperyalizm ve bölge gericiliğine karşı mücadelede bölge ilerici yönetimleriyle, KUKM arasında çelişme yaratmayacak bir biçimde ilişki ve yardımlaşma içerisinde girmek.

6. Esas olarak Kürdistan halkının gücüne güvenmek, bu güce dayanmak ve KUKM'nin çıkarları konusunda ilişki ve ittifak geliştirmede bu anlayışı savunmak.

7. KUKM'yi her parçada, o parçadaki, o halka dayalı olarak geliştirmek ve bu mücadeleyi egemenliği altında yaşanan ulusun proleteryası ve emekçi halkın devrimci demokratik mücadelesiyle stratejik düzeyde ele almak ve bu anlayış temelinde ilişki, ittifak ve cepheler kurmak, aktif çalışmak.

8. Esas olarak her örgütün, her partinin kendi parçasında çalışma yapmasını, diğer parçalarda kendine bağlı grup ve güçler oluşturması ve her par-

çadaki UK'çular arasında aktif ilişki ve ittifaklar kurma anlayışını benimsemek, KUM'u tartışıp belli kararlar alacak olan üst düzeyde toplantılar düzenlemek, böyle toplantılara tüm yurtsever güçlerin katılmasından yana olmak ve bunun için aktif çalışmak, Kürdistan halkının düşmanlarını hedefleyecek ilişki ve ittifak anlayışını benimsemek.

9. Kürdistan'da var olan parti ve örgütler arasında ilişkileri bozacak, düşmanın işine yarayacak ideolojik sürtüşmeler yerine, mücadele ve kurtuluşa birlik olmak anlayışına bağlı kalmak, çeşitli örgütler arasında var olan ya da çıkacak sorunları silahlı mücadele ile değil, görüşmelerle ve halkımızın çıkarları doğrultusunda çözümden yana olmak.

10. Karşılıklı olarak örgütlerin içişlerine müdahale etmemek, parti birliğini zedeleyici davranışlardan yana olmamak, partilerin ideolojik, politik ve örgütsel bağımsızlığına saygılı olmak.

11. Yukarıdaki anlayış ve ilkelerin pratik uygulamasında ortaya çıkacak hata ve yanlışlar karşısında her iki tarafın sorumluları birbirine uyarıda bulunmalı, eğer bu uyarı dikkate alınmazsa, o zaman her bir taraf çalışmasında serbest ve özgür olacaktır.(.....)

PKK-KDP anlaşmasından sonra Türkiye'nin bölgedeki faaliyetleri anlaşmaya tepki olarak daha da yoğunlaşmıştır. 14 Eylül 1983'de bir Türk savaş uçağı Kuzey Irak üzerinde keşif uçuşu yaparken arızalanmış ve düşmüştür. İki pilot paraşütle atlayıp kurtulmuşlar ancak peşmergelerin eline düşmüşlerdir. Türkiye, peşmergelere çok ağır tehditlerde bulunarak pilotların Türkiye'ye iadesini sağlamıştır. Öte yandan PKK'nın 1983 senesi içinde Türkiye'de gösterdiği faaliyetler halk desteği bulamadığı için, A.Öcalan'ın eylemlerin bir an önce başlaması için yaptığı baskılara rağmen, başarısız olmuştur. Bir tek Eruh bölgesinde çalışan grup Eruh alanının ve halkın eylem için uygun olduğu şeklinde tespitlerde bulunmuştur. Türkiye'ye giren militanlar 1983 sonunda Kuzey Irak'a dönerken, eylem için baskı yapan A.Öcalan'a yönelik, "kendisi Şam'da lüks içinde yaşayıp bizi ölüme yolluyor" eleştirileri yapılmaya başlamıştır. A.Öcalan, seneler sonra bu günlerle ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapacaktır: "Biz Botan'a girdiğimizde tek bir köylü dostumuz yoktu. Vura vura açtık."

Aynı dönemde KDP bir yandan da Irak-Iran savaşında aktif olarak çarpışmalara katılıyor ve İran ordusu ile birlikte Irak ordusuna karşı çarpışıyordu. 1983 Ekiminde İran ordusu ile KDP peşmergelerinin ortaklaşa düzenlediği saldırıdan sonra Penjvin'in, bir ay sonrada Hac Ümran'ın İran/KDP güçlerinin eline geçmesi üzerine, Irak güçleri Barzani ailesini cezalandırmak amacı ile Barzani kabilesinden 800 kişiyi Erbil yakınlarındaki köylerinden alarak öldürmüşlerdir.

Talabani ise 1983 senesinde Saddam Hüseyin ile gizli görüşmelere başlamış, 10 Aralık 1983'de iki taraf arasında ateşkes imzalanmıştır. Saddam, Talabani'den kendi kurduğu "İlerici Milli Cephe"ye girmesini istemiş işe de, Talabani bunu kabul etmemiştir.

Yapılan anlaşma çerçevesinde Talabani silah ve para yardımı alarak, KDP ve İran ordusuna karşı savaşmaya başlamıştır. Talabani aynı zamanda Bağdat'dan Bağdat yanlısı KDP'nin lideri olan Haşim Akravi'yi ve küçük bir parti olan Kürt Devrimci Partisini tasfiye etmesini istemiş ve bu istek yerine getirilmiştir. Aynı zamanda bazıları Saddam tarafından kabul edilen özerklik taleplerinde bulunmuştur. Ancak Saddam Talabani'nin Kerkük petrollerinden hisse istemesine karşı çıkmıştır. Bağdat, Talabani ile yaptığı anlaşmadan sonra Kuzey Irak'da bir ölçüde rahatlamış ve bu bölgedeki askeri birliklerin bir kısmı İran cephesine kaydırılmıştır.

KYB'nin Bağdat ile ittifak kurmasından sonra KDP'ye artık İran içlerindeki savunmada ihtiyacı kalmayan İran da Barzani'den birliklerini Irak içine çekeerek Talabani ile çatışmasını istemeye başlamıştır.

1984 Senesi ve Türkiye'ye Saldın :

1984 yılında PKK Kuzey Irak'daki varlığını güçlendirme çalışmalarına başlamıştır. Örgütün Cemil Bayık, Duran Kalkan, Selahattin Çelik, Kesire Öcalan, Halil Ataç, Mahsun Korkmaz, Halil Kaya, Sabri Ok, Abdullah Ekinci gibi üst düzey yöneticileri bölgeye yerleşmişlerdir. PKK, Şam'da düzenlenlediği toplantıda Türkiye'ye karşı keşif ve istihbarat faaliyetlerini takiben silahlı propoganda çalışmalarını sürdürme kararı vermiştir. A. Öcalan, silahlı propogandayı şöyle

tanımlamıştır: "Kürdistan'da gerillanın başlangıç dönemi silahlı propoganda dönemi olacaktır. Silahlı propogandayı geliştirmiş gerilladan ayıran temel fark şudur: Gerilla savaşı siyasal etkiyi geliştirme yanında askeri olarak da düşman güçlerini adım adım imhayı amaçlar ve faaliyetini bu ikili görevle birlikte yürütmeye göre ayarlarken, silahlı propoganda temel olarak siyasal mücadeleyi geliştirmeyi hedefler ve düşmanın askeri güçlerini imha etmek tali bir planda kalır."

Bu mücadelede içinde örgüt, silahlı propoganda aşamasından gerilla aşamasına geçmeyi, Hakkari-Mardin-Siirt illerinde askeri hedeflere saldırılar düzenleyerek silahlı mücadelede yeni bir aşamaya ulaşmayı tasarlamıştır.

Örgüt, silahlı propoganda döneminde halkı bilinçlendirmek ve Kürt ulusal ve ekonomik taleplerini dile getirmekle meşgul olduğunu, devlet yandaş ve ajanlarına karşı saldırılar düzenlendiğini, söylemekte ileride bir halk kurtuluş ordusunun çekirdeğini oluşturacak silahlı kadroların yetiştirilmesini hedeflemektedir. Artık hedeflenen stratejik denge döneminde kurulacak gerilla güçleri ile devlet kırsal alanlardan püskürtülerek şehirlere sıkıştırılacaktır. Stratejik denge aşamasında örgüt siyasi üstünlüğe sahip olacak, hareketli savaş ile de askeri dengeyi kurmak içinde mücadele edecektir. Bu aşamada Türkiye Cumhuriyeti savaşın ağır maliyeti altında ezilirken, Doğu Anadolu'da çıkacak halk ayaklanmalarının da eklenmesi ile Ankara pes etmeye zorlanacaktır. Eğer bu gerçekleşmez ise stratejik saldırı aşamasına geçilecek, Türk ordusu Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dan çıkarılacaktır. Bu hedef sayısı 400'ü geçmeyen tecrübesiz kadrodan oluşan küçük bir örgüt için iddialı bir hedeftir. Ancak Apo 1984'de Şemdinli'nin ele geçirilmesi gibi daha "mütevazî" bir hedef koymakla yetinecektir.

Şubat 1984'de Helve kampında A.Öcalan'ın da katıldığı toplantıda Türkiye'de saldırıların başlatılması konusunda karar alınmıştır. Nisan 1984'de Büyük Zap vadisinde LAK 1 bölgesinde yapılan ve 1 ay süren toplantılarda örgütün bir kısım üst düzey kadroları hariç bütün kadrolarının Türkiye'ye girmesi kararı teyid edilmiştir. Haziran 1984'de Öcalan'ın emri ile iki silahlı propaganda birliği oluşturulmuş, bunların üst kuruluşuna Hezen Rızgariya Kürdistan (HRK) 'Kürdistan Kurtuluş Birliği' adı verilmişti. HRK kurulurken Vietkong model; temel alınmış, 3-3'lü askeri sistem ile örgütlenilmiştir.

Mayıs 1984'de LAK 1 kararları gereği 200 PKK militanı Kuzey Irak'dan Hakkari, Eruh, Şırnak, Van, Çatak, Mardin, Sason, Diyarbakır ve Bingöl'e, İran'dan Kars, Ağrı ve Suriye'den Adıyaman bölgesine girmiştir. Haziran ayı içinde A.Öcalan, gruplara eylemlere başlama emrini vermiştir.

15 Ağustos 1984'de Eruh ve Şemdirli Jandarma Karakollarına yapılan baskınlar ile HRK'nın kuruluşu ilan edilmiştir. Özellikle Eruh baskını PKK açısından başarılı olmuş, PKK'lılar jandarma birliğindeki silah ve cephaneleri kamyonlara yükleyerek uzaklaşmışlardır. Bu saldırılar ile PKK'nın "silahlı propoganda" dönemi olarak adlandırdığı dönem sona ermiş, "gerilla" aşamasına geçilmiştir.

Gerçi PKK 15 Ağustos'da sansasyonel bir biçimde Türkiye'nin gündemine oturmuştur ama 15 Ağustos saldırıları ile birlikte Barzani ile PKK arasında sonunda iki tarafı birbirine düşman kılacak süreç de başlamıştır. Siyasal otorite PKK'nın baskınını hafife almakla birlikte, güvenlik birimlerinin, özellikle de Genelkurmay'ın baskınları hafife aldığı söylemek mümkün değildir. Ardı ardına düzenlenen operasyonlar sonucunda bir çok PKK'lı öldürülmüş, örgütte çözümler başlamıştır. Örgüt kaynaklarında "Sarkamış seferi" diye adlandırılan bu dönemi sona erdirmek için A. Öcalan, PKK'lılara Kuzey Irak'a çekilme emri vermiştir. Türk Dışişleri Bakanı ve Genelkurmay İkinci Başkanı Bağdat'a giderek sınır güvenliği konusunda görüşmelerde bulunmuşlardır.

Türkiye PKK'ya karşı yoğun operasyonlar başlatırken, bir yandan da Barzani'yi dolaylı ve dolaysız yollardan baskı altına almaya ve PKK'yı bölgeden uzaklaştırmaya zorlamıştır. Türkiye'nin Barzani'ye dolaylı baskısı İran aracılığı ile olmuştur. İran-İrak savaşı sırasında Tahran ile işbirliği yapan Barzani'ye bir yandan, Tahran aracılığı ile baskı yaparken, diğer yandan da doğrudan Barzani'ye Türkiye'nin yapacağı sıcak takiplerde ayak altında kalacağı bildirilmiştir. Tabi bu noktada PKK'ya destek veren Tahran'dan KDP'ye, PKK'ya verdiği desteği kesmesi için baskı yapmasını istemenin ne kadar anlamlı olduğu da sorgulanmalıdır.

Ancak ilk aşamada PKK ile KDP arasındaki ilişki bu baskılara rağmen kopmamış, gelişmiştir. Hatta iki taraf 6.10. 1984 tarihinde bir bildiriye imza atmışlardır. Bildiride şöyle denmiştir: "KDP ile PKK arasında Kürdistan'daki siya-

si faaliyetler, bölgenin şartları ve ilişkilerin geliştirilmesi için görüşme zinciri ve toplantıya iki koldan bağlantı sağlandı. Bu görüşmelerde emperyalizme, şovenizme, gericiğe ve Kürdistan'ı inkara giden güçlere karşı iki taraf arasında ortak çalışmalar için anlaşma yapıldı. "Kürt yurtsever kurtuluşçu hareketi ve Arap yurtsever kurtuluşçu hareketi, arasında her iki tarafın faaliyetlerinin devamı ve birbirlerine yardım için anlaştılar. Siyonizmin Arap topraklarında, Filistin'de ve diğer ülkelerdeki zulüm ve sömürüsüne karşı çıkılacak ve buralardaki harekete destek verilecektir. Her iki parti Türkiye'nin faşist diktatör rejimine karşı, Türkiye Kürdistanı'ndaki katliamlarına, ulusal çıkarları inkar etmesine ve halkımız için çalışanlara uyguladığı terörizme karşı Irak Kürdistanı'na destek verilecek ve düşmanı korkutarak planların geliştirilip halkın amacına hizmet etmesi için görüşmeler sonuna kadar sürdürülecek. Bu toplantıların amacı, KDP ile PKK arasında güçlerin büyütülmesi ve ilişkilerin geliştirilmesiyle Kürtlerin kurtuluş hareketinin amacına hizmet edilmesidir."

Her iki parti Kürt halkının evlatlarından, amacı katliam, teslimiyete çağırma olan korkak düşmana karşı saflarını sağlamlaştırmayı ve direnişi güçlendirmeyi istiyor ki, bu kurtuluş ve demokrasi davasına hizmet eden bir amaçtır. Ve bütün dünya ilerici, kurtuluşçu, yurtsever güçleri Kürdistan halkının davasına destek vermelerini ve hakları olan ulusal davalarına sahip çıkabilmeleri için yardım etmeye davet ediyoruz. "Fakat bu anlaşmanın imzalandığı tarih olan 6.10 1984'den sonra ilişkilerde bozulma başlamış ve 1985 yılı içinde gerilim tırmanmıştır.

1984'de Kuzey Irak'daki savaşa baktığımızda, ağırlıklı olarak KDP ile KYB tarafından desteklenen Irak ordusu arasındaki çatışmalar görülmektedir. Bağdat ile KYB arasındaki görüşmelerde ciddi bir başarı sağlanamamasına rağmen, KYB'li peşmergeler Saddam'ın yaptığı ödemeleri hak etmek için KDP ile çatışmaktadırlar.

Ağustos ayında 3 tugaydan oluşan 15.000 kişilik bir Irak ordusu KYB'li peşmergelerin desteği ile Dohuk ve Zaho bölgesinden KDP'yi çıkarmak üzere bir saldırı başlatmıştır. Ancak saldırı başarı sağlamamıştır.

Bazı kaynaklara göre KYB ile Irak arasında yapılan anlaşma Ankara'yı rahatsız etmiş, 15 Ekim 1984'de Bağdat'a gelen Türk Dışişleri Bakanı Bağdat'ın

Talabani ile olan ilişkisini koparmaması halinde Türkiye'nin petrol boru hattını ve Türk sınırını kapatacağını söylemiştir. Türkiye, KYB-PKK ilişkilerinden ve Ağustos ayında bazı Kürt grupların KDP'ye destek vermek üzere Irak'a geçmesinden rahatsız olmuştur. Türkiye'nin bu isteğinin Saddam tarafından kabul edilmesi üzerine Talabani 18 Ekim'de Bağdat ile görüşmeleri sona erdirdiğini açıklamıştır. Ankara gittikçe Kuzey Irak'a ve uluslararası boyuta sahip bir Kürt sorununun içine çekilmeye başlamıştır.

1985'de Kuzey Irak

PKK ile KDP arasındaki gerilim, 1985 içinde bir de PKK'nın kaçan bir militanını geri vermediği gerekçesi ile Kürdistan Komünist Partisi'ne (PKI) saldırması ve 22 Nisan 1985'de Haftanın'de PKI militanlarını öldürmesi eklenince KDP'nin PKK'ya karşı tavrı sertleşmiş ve PKK, KDP tarafından aralarında yapılan protokolün 11. maddesi uyarınca ya Türkiye'ye dönmesi ya da daha güneye çekilmesi için uyarılmıştır. PKK, KDP ve KYB'den farklı olarak Türkiye içinde hiç bir zaman kontrolü altında tutabildiği bir bölgeye sahip olmadığı için Kuzey Irak'a muhtaçtır. Bu yaşamsal ihtiyaç örgütü bu bölgede kök salmaya itmektedir. Bundan dolayı Apo, örgüt için 1985 ve 1986 senelerini kapsayacak şekilde İran sınırından Büyük Zap vadisine kadar olan bölgenin kurtarılmış bölge haline getirilmesi hedefini koymuştur. Ayrıca bölgesel çapta gerilla ve milis örgütlenmesi hedeflenmiştir.

Kuzey Irak'da KDP ile gerilim sürecine giren PKK, 21 Mart 1985'de ERNK adlı yeni politik örgütünü kurmuş ve aynı gün "İlkbahar Saldırısı"nı başlatmış ancak başarısız olmuştur. Bu arada örgüt 9 Kasım 1984'de Şırnak'a bağlı Karageçit köyünde 5'1 kadın 2'si çocuk 9 kişinin katledildiği ilk köy baskınından sonra 5 Ağustos 1985'de ikinci köy katliamını gerçekleştirmiş, Van/Çatak'a bağlı Taşbıçak mezrasında 7'si çocuk, 1'i kadın olmak üzere 10 kişi katledilmiştir.

Ancak bir nokta 1985 senesi içinde ortaya çıkmıştır. PKK 1985 senesinde Türkiye içinde yediği darbelere rağmen Kuzey Irak'a iyice yerleşmiş ve bölgenin bir gerçeği olarak da Barzani tarafından kabul edilmek zorunda kalmıştı.

Ayrıca 1985 senesinde İran PKK'nın Urumiye'de büro açmasına izin vermiştir.

PKK bir yandan Kuzey Irak'da sorunlar ile karşılaşır iken 1985 yılı içinde Türkiye'de de devlet güçlerinden ağır darbeler yemiştir. Bu darbeler PKK'da umutsuzluğa yol açmış, PKK'nın dört Merkez Komite üyesinin örgütün silahlı kadrolarını Avrupa'ya kaydırarak propoganda ağırlıklı savaşı savunmaları ve Öcalan'a muhalefet başlatmalarına neden olmuştur. Bu durum 1989 Kasım'ında gerçekleştirilen "Ülke içi I. Parti Konferansı"nda bir kez daha teyid edilmiştir. Nitekim "Ülke içi Parti I. Konferansına Rapor" başlıklı örgüt belgesinde bu durum şöyle ifade edilmiştir: "Zayıfladığımızı gören düşman ilk şaşkınlık sonrasında kendini toplayarak hazırlıklarını 1985 baharı için yoğunlaştırdı. 1985 yılı baharında yaşanan kayıplarda pratik yönetimin payı küçümsenemez. Daha başlangıçta taktiği sağa yatan pratik yönetim 15 Ağustos atılımı sonrasında üslenme sorununa çözüm getiremedi". "Pratik yönetim" ayrımı itina ile yapılmış, başarısızlıklar dağ kadrolarını yönetenlerin omuzlarına yüklenirken, A. Öcalan başarısızlıktan arındırılmıştır. PKK'nın stalinist yapısı böylece pratik süreç içinde oluşmaya başlamıştır.

A.Öcalan yaptığı değerlendirmede "Partiyi çok tehlikeli bir konuma getiren o uğursuz 1985 kışının devrimci tarzda aşılmasını sağlamak amacı ile bahar talimatlarını verdim" demekte ve eklemektedir "Yılgınlık o derece atmıştı ki güneyden kadroların adeta sınırdan zorla içeriye sokulduğu, zor bela iş yaptırıldığı bir dönem yaşanmıştır."

1986'da Kuzey Irak

PKK, 1985 yılı içinde aldığı ağır darbelerden ve imha noktasına geldikten sonra 1986'ya yeni bir strateji ile girmiş, devrimci terör-silahlı propaganda siyaseti ile köylere yönelik saldırı ve katliamlara başlamıştır. 1986 senesi içinde 67 yurttaş PKK tarafından öldürülmüş, 48'i yaralanmıştır. Eruh'un Ormanardı köyü ile Şırnak'ın Geçitboyu köyü basılarak köylü katliamları yapılmıştır. Bu politika Vietkong tarzı bir terör taktiği olmak ile birlikte, 20. yüzyılın başında Taşnaklar'ın Osmanlı devletine bağlı Ermenilere karşı uyguladığı politika ile büyük benzerlik gösterir. Mesut Barzani'nin bu politikayı eleştirmesi üzerine A. Öca-

lan, Molla Barzani'nin de aynı politikayı 1930'lu yıllarda uyguladığını ileri sürecektir. Apo'nun bu iddiası doğrudur. 1986 senesi örgütün toparlanmaya başladığı ve Hakkari-Şırnak ve Van-Çatak'ı kapsayan, örgütün Botan veya Orta Kürdistan dediği bölgede Kuzey Irak merkezli faaliyetlerini yoğunlaştırdığı bir sene olmuştur.

Örgüt çalışmalarının kalpgahı olarak gördüğü bu bölgeyi "1989-1990 Botan İki Yıllık Eyalet Planlaması" adlı raporda şöyle tanımlamaktadır: "15.000 km² alanı kapsayan Siirt, Van ve Hakkari'nin önemli bölümlerini içine alan Botan Kürdistan'ın kalbi durumundadır. Direniş ve koordinasyon merkezidir. Planlamanın hayati bir alanı olarak rol oynayacaktır. PKK gerçek silahlı savaşı bu alanda gerçekleştirecektir. Botan'ın bölümleri, Şemdinli, Çukurca, Uludere, Şırnak, Eruh, Pervari, Çatak'dan oluşur."

Bu noktada Kuzey Irak ile sınırdaş olan bu bölgeye PKK'nın nasıl baktığını ve neden bu kadar önem verdiğini anlamak için örgüt belgelerinden şu ifadeleri okumak yerinde olacaktır: "Botan eyaleti tarihi-toplumsal koşulları, yer aldığı coğrafik yapının stratejik önemi ve silahlı mücadelemizin gelişim düzeyinden dolayı faşist Türk sömürgeciliğinin en zayıf halkasını oluşturmaktadır. Silahlı mücadelemizin en çok geliştiği ve yoğunlaşarak ikili iktidar aşamasına ulaştığı Botan eyaletinde, alanın parça parça kurtarılması için düşmanın sınırdan içe ve kırdan kente doğru adım adım sökülüp atılması gerekir. Eyaletin parça parça kurtarılması gerilla savaşının her alanda yaygınlaşarak gelişmesini zorunlu kılar. Eyaletin herhangi bir alan ve mıntikasının denetimimiz dışında kalması son derece tehlikeli bir gelişme olarak kabul edilmelidir.

Botan eyaleti ülkenin iç kesimlerinin sağlam bir cephe gerisidir. Eruh üzerinden Mardin'e, Pervari, Eruh üzerinden Garzan'a ve Çatak üzerinden Van ve Bitlis'e açılım sağlamak özelde Botan eyaletinin görevidir."

PKK'nın bu kadar önem verdiği Botan'ın geri cephesini ise Kuzey Irak oluşturmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri de bu bölgede yapılan saldırılara cevabı giderek artan ölçüde Kuzey Irak'da vermeye başlamışlardır. PKK'nın 12 Ağustos 1986'da Hakkari'nin Çukurca Jandarma Karakoluna yaptığı ve 2 Subay ile 12 erin şehit edildiği saldırıya cevaben TSK 15 Ağustos'da Kuzey

Irak'da KDP mevzilerine hava akınları düzenlemiş ve 165 civarında peşmerge bu saldırılarda ölmüştür. Türkiye bu dönemde Kuzey Irak'a yönelik bir sistematik geliştirmiştir. Ankara, PKK'nın Kuzey Irak'dan düzenlediği saldırılardan KDP'yi sorumlu tutuluyor ve cezalandırıyordu. Bu ceza eylemleri KDP ile PKK'nın arasını açıyordu. Hatta bazı kaynaklara göre KDP, PKK ile protokolünü 1986 yazında tek taraflı olarak fesh etmiş, ancak bunu Türkiye'nin baskısı ile yaptığı imajını doğurmamak için açıklamayı ertelemiştir.

KDP, aynı zamanda PKK'nın Türkiye içinde düzenlediği saldırılarda kadın ve çocukları da katletmesinden büyük rahatsızlık duyuyordu. Bu konuda Mesut Barzani şöyle demekteydi: "Savunmasız sivil halkın, çocuk, kadın ve ihtiyarların PKK'ca terörist yöntemlerle katledilmesi, bizim tarafımızdan kabul edilebilir bir durum değildir. Bu tutum ve taktikleri Kürt Ulusal Kurtuluş mücadelesinin haklı ve onurlu prestijini lekeliyor ve mücadeleyi gölgeliyor." KDP'yi rahatsız eden bir diğer önemli husus da PKK'nın KDP'ye karşı yürüttüğü ideolojik/politik savaşı. KDP, marksist leninist PKK tarafından feodal, gerici, aşiret temelli bir örgüt olarak görülüyor ve aşağılanıyordu. PKK'nın bu ideolojik/politik saldırıları, Barzani'ye yönelik suçlamaları KDP'nin tahammül sınırını zorluyordu.

PKK'nın 25-30 Ekim 1986'da Bekaa Vadisi'ndeki Helve kampında yapılan 3. Kongresi'nde 1987 hedefleri saptanmıştır. Askeri açıdan başarısız olduğu netleşmiş olan HRK lagvedilmiş ve "Ateş Rızgariya Gele Kurdistan" (Kurdistan Halk Kurtuluş Ordusu) ARGK kurulmuştur. A.Öcalan, "HRK birlikleri dönemin ihtiyaç ve gelişmelerini karşılayacak yeni bir örgütlenmeye ulaştırılarak halk ordumuz, ARGK ismiyle ilan edilmiştir" açıklamasını yapmıştır. Toplantıda dikkati çeken en önemli husus gittikçe azalan militan sayısını artırmak, bölgenin sosyal yapısına uygun 'suç ortaklığı'nı geliştirmek için her aşiret ve köyden militan devşirilmesine imkan veren 'askerlik yasası' hayata geçirilecekti.

1986 senesinin köy katliamları politikası olanca hızı ile sürdürülmüştür. Ancak Kongre'de ayrıca halk desteğinin gereken ölçülerde sağlanamadığı itiraz edilmiştir. Bu Kongre'de örgüt geride kalan dönemdeki pratiği ile ilgili özelleştirilerek örgüt kadrolarını genişletmek için 'asker toplama', 'vergi alma',

'PKK'nın yargı sistemini kurma ve uygulama' ve "yedi eyalet bölgesi oluşturarak, bu eyaletlere bölgelerinde bulunan PKK'lılara lojistik destek sağlama" görevini vermiştir. Bu kararların yaşama geçirilmesi ile PKK ciddi bir açılım fırsatını bulmuş ve imha olmaktan kurtulmuştur. PKK'nın 1987 sonrasında elde ettiği birçok başarının temelinde uzmanlar alınan bu kararları görmektedirler, yoksa HRK'nın adının ARGK olarak değiştirilmesinde değil.

1986 senesinde Kuzey Irak'daki savaşta ise KDP ve İran belirli başarılar elde etmiştir. Şubat 1986'da KDP'li peşmergelerin desteklediği İran güçleri Süleymaniye vadisinden Kerkük'e doğru saldırıya geçmişler ve Süleymaniye yakınlarındaki bazı köyleri ele geçirerek Süleymaniye'yi topçu ateşine tutmuşlardır. Bu bölgedeki Irak dağ komando tugayının Fao adasına 1 Mart'ta yollanması üzerine İran güçleri Sitak'ı da ele geçirmişlerdir.

Mayıs başında ise Irak ordusu Kuzey Irak'da KDP mevzilerini ezecek ve Zaho ile Bahdinan bölgesi arasındaki bağı koparacak bir saldırı düzenledi ise de, saldırı başarısız olmuş, KDP ve İran güçleri karşı saldırıya geçerek 15 Mayıs'da Mangesh kentini ele geçirmişlerdir.

1986'da tekrar Saddam'a karşı savaşmaya başlamış olan Talabani ise Irak ordusunun saldırılarına karşı bölgesini başarı ile savunmuş, ancak yoğun hava kuvvetleri bombardımanı karşısında çaresiz kalmıştır.

1987'de Kuzey Irak

1987'ye yeni bir örgütsel model ile giren PKK, 1987 yılı içinde köy katliamları politikasını devam ettirerek 242 yurttaş katletmiş, 115 yurttaş yaralanmıştır. Bu sene içinde tam 14 köy basılmış ve katliam yapılmıştır. Türk ordusu da 1987 senesine Kuzey Irak'a yönelik operasyonlar ile başlamıştır.

4 Mart 1987'de 30 Türk savaş uçağının Kuzey Irak'da KDP bölgesindeki Sırat, Era, Alamis çevresinde bulunan PKK kamplarına karşı düzenlediği saldırılar, KDP'nin PKK'dan uzaklaşması sürecini hızlandırmıştır.

Barzani bu nedenlerle, birlikte üzerindeki Türkiye baskısı neticesinde Mayıs 1987'de yaptığı açıklama ile, PKK ile 1984'de yaptığı anlaşmayı fesh ettiğini açıklamıştır. KDP'nin açıklaması şöyle idi:

"1. Protokolde belirtilen ilkelere göre, bölgedeki gelişmelerle, stratejik, politik ve diğer meselelerle ilgili olarak partimiz bilgilendirilmemiştir.

2. Pratiğe ilişkin taktikler ve ortak çalışmalarla ilgili partimizin komiteleri bilgilendirilmemiştir.

3. Partimizin politik çizgisine destek olunmamış, ülke dışında çalışmalarında yardım edilmemiştir.

4. Bir dizi sorun ortaya çıkarılmış, kurtarılmış bölgelerde yaratılan hadiselerle, özellikle sınır bölgelerindeki güçlere, sempatizanlarına, silahlı birliklere, özel olarak KDP güçlerine ve Iraklı güçlere karşı problem yaratılmıştır.

5. KDP'nin en üst organının aldığı kararlara önem verilmemiş ve bu kararlar yerine getirilmemiştir.

6. Geçmişten şimdiye kadar, partimizin önderliğine, siyasetine, dostlarına karşı saldırgan bir tutum izledikleri açıktır.

7. Gerek ülkede, gerekse yurtdışında yapılan terörist çalışmalar ile insanları tasfiye ederek ortadan kaldırma eylemleri ve bu eylemlere neden olan anlayışlar, insanlığa ve demokrasiye karşıdır ve KUKM'ye denk düşmemektedir. Bütün alanlarda ve bütün parti örgütlerini ve devrimin kurumlarını alan kararları uygulamaya çağırıyoruz."

PKK-KDP anlaşmasının fesh edilmesinden hemen sonra, 27 Ağustos 1987'de KDP adına açıklamada bulunan Dr. Sait Ahmet Barzani, partisinin Türkiye'ye yeni bakışını şöyle açıklamıştır: "Biz Türkiye'yi dost bir ülke olarak görüyoruz. Bu, bizim uzun süredir politikamız olmuştur. Bizim Türkiye'ye ihtiyacımız var."

Ancak KDP'nin önce Kuzey Irak'a PKK'nın girmesine izin vermesi, daha sonra da çıkartmak için hiçbir girişimde bulunmaması, Kuzey Irak hinterlandını en iyi şekilde kullanan örgüte 1987 yılı içinde atılım yapma imkanı vermiş, Hakkari, Eruh, Şırnak, Van-Çatak bölgesinde zorla örgüte alınan gençlerin de

katkısı ile sayıları 100'ü bulan PKK'lı gruplar Güneydoğu Anadolu dağlarında rahatlıkla gezmeye başlamışlardır. Önemli bir gelişmede PKK'nın İran'ın verdiği destek ile İran-Türkiye sınırının kuzeyinden Türkiye'ye sızarak, Tunceli bölgesine kadar uzanmaya başlamasıdır. Böylece, Botan'ın dışına taşan PKK, Türk güvenlik güçlerini de yayılmaya zorlayarak dar alanda boğulmaktan kurtulmuştur.

PKK-KYB Anlaşması

KDP'nin PKK'yı terörist ilan edip, ilişkilerini koparması, Barzani'nin Kuzey Irak'daki başrakibi Talabani ve partisi Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin (KYB) PKK ile yeniden ilişki kurmasına zemin hazırlamıştır. PKK ile KYB arasındaki ilk ilişki 1979 yılında başlamıştır. KYB, PKK'lıların Suriye'ye yerleşmesi için yardımda bulunmuştur. Talabani, Türkiye üzerinden yapılacak Suriye-Türkiye-Irak güzergahındaki silah sevkiyatında yaşamış olduğu sıkıntıları aşmak ve PKK'yı taşaron olarak kullanmak için ideolojik temelde görülen bir işbirliğine girmiştir. "Düşmanımın düşmanı dostumdur" şeklindeki temel ve etkili ilke hemen işlemiştir. Öcalan ve Talabani Suriye ve Lübnan'da geçmişte defalarca görüşmüş olmalarına rağmen, KDP ile ittifak içinde görünen PKK, KDP'yi zorlamamak için Barzani'nin baş düşmanlarından uzak durmuştur. Artık iki örgüt arasında bir anlaşma imzalanmasının önünde hiçbir engel kalmamıştır. Ağustos 1986'da başlayan temaslar Kasım 1987'de resmi görüşmelere dönüşmüş, 1 Mayıs 1988'de PKK ile KYB arasında protokol imzalanmıştır. Protokol metni şöyle idi:

"a) Düşmanın azgın saldırılarına karşı koymak ve halkımızın ulusal direniş hareketini geliştirmek için ciddi bir mücadele vererek, bu savaşı zaferle taçlandırmanın uygun zeminini hazırlamak, bunun için bütün ulusal güçleri birleştirmek ve bunlardan ulusal düzeyde cephe oluşturmak, bu cephe arasında koordine, işbirliği ve ortak mücadeleyi geliştirmek için çalışmak."

b) Her parçada devrimci silahlı mücadeleyi geliştirmek, tasfiyeci, bölücü eğilim, akım ve anlayışlara karşı aktif mücadele etmek.

c) Hakim ulusların gerçek devrimci, demokratik güçleriyle sıkı ilişkiler geliştirmek ve aktif dayanışma içine girmek.

d) Örgütlerimiz her şeyden önce barış ve kardeşlik ilişkilerine zemin hazırlamak için kişi, grup ve örgütler arasındaki çelişkilerin bir yana bırakılmasını, var olan çelişkileri uzlaşmaz çelişkilere dönüştürme yerine görüşme ve tartışmalarla giderilmesini, basın ve benzeri kampanyalarla yapılan suçlama ve didişmelerin durdurulmasını, halkımızın kurtuluşu için devrimci silahlı mücadeleyi ve kitlesel direnişleri geliştirmeyi uygun gördüler. Bu nedenle de tüm ulusal güçleri direnişe çağırmakta, bunu sağlamak için de görüş alışverişi, yoldaşlık ve yüksek sorumluluk ruhu ile tartışarak sorunları çözümlenme, aralarındaki anlaşmazlıkları bir yana bırakma ve devrimci silahlı direniş mücadelesine katılma yönünde çaba sarfetmeye davet ederler.

e) Halk kurtuluş savaşını ve kitlesel devrimci silahlı direniş mücadelesini ulusal demokratik hareketimizin ve halkımızın umutlarını en uygun ve en doğru yöntem olarak kabul eden örgütlerimiz, mücadelenin en üst biçimi olan bu savaşı azimle sürdürmeyi ve geliştirmeyi esas almaktadır. Bu hususta Kürdistan çapında bir güçbirliği yaratmak için, Kürdistanlı bütün güçleri de bu yaklaşımı benimsemeye ve uygulamaya çağırırlar. Ayrıca örgütlerimiz ekonomik, siyasal ve kültürel mücadele biçimlerini de kitlesel mücadeleye paralel olarak geliştirmeye çaba sarfedeceklerdir.

f) PKK ile KYB, yabancı işgalci güçlere ve her türden gericiliğe karşı gerekli savaşımı geliştirmek için tüm ulusal güçlerin birleşme, ittifak ve ilişki geliştirmelerinin gerekliliğine kesinlikle inanmaktadırlar. Doğru temellere ve kuralara dayanmayan ilişkilerin güçlendirilerek devam ettirildiğine inanan PKK ve KYB örgütleri, bunun için geliştirilecek ilişkilerin karşılıklı olarak örgütsel, siyasal ve ideolojik bağımsızlığa saygı ve birbirlerinin içişlerine karışmamanın ve Kürdistan'ın her parçasının kendine özgü koşulları dikkate alınarak, ilişkilerde bu temelde bir yaklaşımının esas alınması gerektiğini kabul etmektedirler.

g) Sömürgeci düşmanlarımız Kürdistan'da gelişen ulusal direniş ve bağımsızlık mücadelemizi bastırmak, dünya kamuoyu ve halkımızın gözünden düşürmek için birçok karalama ve suçlamalarda bulunmakta, şu veya bu gü-

cün ajanlığıyla veya terörizm iddialarıyla karalamalarına haklılık kazandırmaya çalışılmaktadır. PKK ve KYB sömürgeci düşmanların başvurduğu bu tür asılsız iddia ve kampanyaları kabul etmeyerek, Kürdistan'daki her sınıf ve tabakanın desteğini kazanmayı gerekli görmektedir.

h) Kıyasıya bir savaşın yaşandığı bu dönemde düşmanın elinde koz olabilecek her türlü hareket ve davranıştan kaçınmayı gerekli gören örgütlerimiz, tüm Kürdistanlı güçlerin bu hususta dikkatli davranmalarını; aynı zamanda sömürgecilerin ülkemizdeki vahşi uygulamalarına karşı birlikte tavır belirlemenin zorunluluğunu vurgulamaktalar.

i) Sonuç olarak, faşist sömürgeci güçlerin en azgın biçimde halkımızı ve ulusal direniş mücadelemizi yok etmek, toplumumuzu gerilikler içinde tutarak, ulusal bağımsızlık ve özgürlükten yoksun bırakmak istedikleri, bu anlamda da her türlü yol ve yöntemleri deneyerek, kapsamlı karşı devrimci savaşı yürüttükleri bilinmektedir. Mevcut durumu ve olası gelişmeleri derinliğine irdeleyen ve son derece ciddi olan bu durumun bilincindeki örgütlerin ulusal kurtuluş sürecinin bir gereği olarak Kürdistan'ın kurtuluşunu kendilerine bağlı sayan kişi, grup ve örgütlerin aralarındaki çelişkileri ideolojik mücadele ile gidermeye, halka karşı sorumluluk duymaya ve bu espri ile silahlı mücadele başta olmak üzere, direniş temelinde her parçada hedeflenen cepheleri oluşturmaya ve genel bir ulusal cephenin kurulması için uygun zemini hazırlamaya çağırırmaktayız.

l) Ayrıca halkımızın tüm ulusal devrimci-demokrat güçleri, özellikle de Türk ve Arap devrimci-demokrat güçleri ile dayanışma içerisine girmesine, ortak düşmana, emperyalizme ve bölge gericiliğine karşı kendi kaderlerini özgürce tayin etmesine ve istediği yaşam biçimini seçmesine sonuna kadar onay veren örgütlerimiz, sıraladığımız bütün hususlarda bu ittifak protokolünü imzaladılar."

PKK ile protokol imzalayan Talabani KDP'nin PKK ile ittifakı döneminde tavrın aksine Türkiye'ye karşı sert bir tavır almıştır. Kuzey Irak'da çalışan bir grup Türk mühendisini kaçıran KYB, Türkiye'den yakaladığı PKK militanlarını serbest bırakmasını isteyecek kadar ileri gitmiştir. Artık Talabani Türkiye'nin Kuzey Irak denklemine ayrılmaz bir parçası olma yolundadır.

1987 senesi içinde Kuzey Irak'da süregiden Irak-İran ve Kürt grupları çatışmasına gelince şöyle bir tablo ile karşılaşıyordu: Şubat 1987'de İran güçleri tekrar KDP peşmergelerinin desteği ile Hac Ümran bölgesinden batıya Revandüz'den Erbil'e doğru bir hareket başlatmıştır. Ancak Irak güçleri bu operasyonu çok ilerlemeden durdurmuştur.

13 Nisan 1987'de ise İran güçleri KYB peşmergeleri ile Süleymaniye'ye saldırmışlardır. Irak güçleri bu saldırılara misilleme olarak Kürt köylerine saldırılarda bulunmuşlardır. İran Haber Ajansı o günlerde Irak'ın sivillere karşı kimyasal silah kullandığını ileri sürmüştür.

Irak ordusu 1987 ilkbaharında yaz aylarında da süren bir operasyon başlatarak Kuzey Irak'da KDP ve KYB'lileri cezalandırmayı denemiştir. Ağustos sonunda Irak ordu sözcüsü bir açıklama yaparak Kuzey Irak üzerinde tam kontrol sağladıklarını ileri sürmüştür. Ancak 14 Eylül'de KDP bir açıklama yaparak, Irak'ın en kuzeydeki askeri üstü olan Kani Mazi'yi ele geçirdiğini artık petrol boru hattını kontrol edebileceğini açıklamıştır. Ancak KDP bir kaç gün sonra üstü boşaltmıştır.

1988'de Kuzey Irak ve Enfal Operasyonu

1988 senesi 1980'de başlayıp yedi sene süren savaştan sonra bitkin düşen gerek İran'ın gerek Irak'ın son bir hamle ile savaşı kendi lehlerine çevirmek için girişimlerde buldukları yıl olmuştur.

13 Mart 1988'de KDP desteğindeki 20.000 İran askeri saldırıya geçerek Süleymaniye yakınlarındaki Dukan barajı istikametinde ilerlemiştir. Daha sonra İran ordusu Halepçe istikametine yönelmiştir. Halepçe kentindenki 1500 Iraklı askerin bulunduğu garnizon muhasara altına alınmış ve teslim olmuşlardır.

İran ordusu ilerlemeye devam ederek Dukan Barajı'nı yukarıdan gören tepelere yerleşmiştir. Bir kısım İran askeri ise Halepçe dışına çekilerek yerleşmiştir. Halepçelilerin yarısı kenti terkederken KDP'li peşmergeleri şehirde kalmışlardır. 16 ve 17 Mart'da Irak uçakları Halepçe'yi ve çevresindeki köyleri bombalamışlar ve bu bombardımanlarda sinir gazı ve kimyasal silahlar kullanılmıştır. Bombardımanda yaklaşık 5000 kişi ölmüştür.

Ancak Halepçe saldırısı öncesinde Saddam Hüseyin'in bölgeye kimyasal silahlarla saldıracağını bilen Halepçe halkı şehri terk ederek dağlara kaçmak istemiş ise de kendilerine İran ordusu tarafından gaz maskeleri dağıtılmış olan KDP'li peşmergeler bu kaçıışı engellemişlerdir. Bu açıdan bakıldığında KDP'nin de bu katliamda payı olduğu görülmektedir.

Savaşın tam bir çıkmaza girdiği ve galibiyetin beklenmediği, ancak savaşın sona ermesinin de kimse tarafından tahmin edilmediği bir dönemde, 18 Temmuz 1988'de İran hükümeti Birleşmiş Milletler'in savaşın sona ermesine dair 598 sayılı kararını kabul ettiğini açıklamıştır.

Irak hükümeti bu kararı şüphe ile karşıladığını ilan etmiş ve İran içlerine yönelik hava akınlarına devam etmiştir. Bu arada Irak ordusunun yanında çarşıhan Halkın Mücahitleri de Kirmanşah yakınlarındaki iki kasabayı ele geçirmişlerdir. İran güçleri cevaben Basra'daki Irak güçlerine saldırmışlardır.

8 Ağustos'da BM Genel Sekreteri ateşkesin 20 Ağustos'da yürürlüğe gireceğini ilan etmiştir. 25 Ağustos'da İran ve Irak temsilcileri Cenevre'de görüşmelere başlamışlardır. İran ile savaşın sona ermesinden sonra güçleri serbest kalan ve Kuzey Irak'a yönelen Saddam, savaş sırasında İran ile işbirliği yapan Kürt örgütlerini cezalandırmak üzere Kuzey Irak'a bir operasyon düzenlemiştir. Mart 1988'de Londra'ya gelen Talabani, Irak ordusunun saldırı hazırlıkları içinde olduğunu bildirmiştir. Talabani'ye göre saldırının amacı sınır bölgesinde hakimiyeti sağlamak ve dağlarda yaşayan Kürtler'i Erbil, Dohuk, Kerkük ve Süleymaniye civarında toplamaktır. Böylece peşmergelerin lojistik yapısı kırılacaktır.

Irak ordusu, Enfal operasyonu denilen ve adını Kuran-ı Kerim'in 8. suretinden alan operasyona 25 Ağustos'da başlamış, topçular, helikopterler ve zırhlı birliklerin desteklediği 30.000 Irak askeri saldırıya geçmiştir. Irak saldırısı üzerine binlerce Kürt Türkiye sınırına doğru yürümeye başlamış ve Türkiye 1 Eylül'de sınırlarını kaçıran insanlara geçici göçmen statüsü vererek açmıştır. Bir Harp Akademisi çalışmasında bir hafta içinde Türkiye'ye giren göçmen sayısı 51.542 olarak verilmiştir. Göçmenlerin Türkiye'de kalış koşulları Türkiye'ye insani yardım temini konusunda hiçbir destek vermeyen Batılı ülkeler tarafından

sert bir şekilde eleştirilmiştir. Aynı ülkeler ancak özenle seçtikleri 1.018 göçmeni kendi ülkelerine almayı kabul etmişlerdir.

Türk Genelkurmay Başkanı ve Kara Kuvvetleri Komutanı bölgeye giderek gelişmeleri yerinde takip etmişlerdir. Göçmenlerin Türkiye sınırından düzenli bir şekilde geçmemelerini Genelkurmay, hükümetin yersiz bir şekilde göçü teşvik etmesine bağlamıştır.

6 Eylül'de ise Saddam Hüseyin af ilan ettiğini açıklamıştır. Bu af üzerine Irak kaynaklarına göre 20.000 Kürt geri dönmüştür. 9 Eylül'de Türkiye, gelen göçmenlerin sayısının 60.000 üzerine çıktığı gerekçesi ile sınırı tekrar kapatmıştır.

Bu arada Türkiye, savaştan çıkan Irak'ın kuzey bölgelerine geri döneceği ve bu bölgede giriştiği hareketler sırasında Türkiye'ye kaçabilecek peşmergeleri takip amacı ile sınırı geçerek Türkiye'ye girmesini engellemek için 1984 tarihli Sıcak Takip Anlaşması'nın uzatılmasını istememiştir. Ancak bu görüş Türkiye tarafından hiç bir zaman resmen dile getirilmemiş, resmi görüş olarak Irak'ın Kuzey Irak'da fiili egemenliğini tekrar tesis etmesinden dolayı Türkiye'nin artık sınır ötesi operasyon yapmaya ihtiyacı olmadığı ileri sürülmüştür. Böylece, 1984'de başlayan sınırötesi hareketleri 1991'e kadar son bulmuştur.

Irak-Iran savaşından hemen sonra Saddam Hüseyin Dohuk, Erbil ve Süleymaniye bölgesine yeğeni ve Bölgesel Yönetim Bakanı Hasan El Macit'i atamış ve Kuzey Irak'da Irak hakimiyetini Bağdat yanlısı Kürt aşiretlerinin de yardımı ile kurmaya başlamıştır. Türkiye'den 1988 Sonbaharı'nda kaçan KDP'lileri de geri isteyen Saddam rejiminin gelecek savaşın Türkiye ile olacağı retoriğini başlattığı görülmüştür. Bundan dolayı Irak Türklerine yönelik baskılar artmıştır. Keza, Suriye'deki PKK'lılar Irak'a davet edilmiş ve Bağdat ile PKK arasında yoğun bir ilişki başlamıştır.

PKK ile Irak istihbaratı arasındaki ilişkiler, Irak yönetiminin PKK'yı KDP ve KYB'ye karşı kullanma ve Kürt milliyetçisi potansiyeli PKK emrine vererek Türkiye'ye yönlendirme politikasını gündeme getirmiştir. Bir anlamda Bağdat, Şam'ı taklide yönelmiştir. Bağdat'ın yaklaşımını kendi çıkarları doğrultusunda

kullanmayı hedefleyen PKK, derhal 1989 yılından başlayarak Kuzey Iraklı bir kısım genç ile Bekaa Vadisi'nde 8 Haziran 1991 kurulacak olan PAK'ın temelleri atılmıştır. PKK ile Bağdat arasında kurulan ilişkilerin bir diğer önemli yanı da 1982 yılına kadar Kuzey Irak'ı bir "cephe geçişi" olarak değerlendiren PKK'nın, burayı 1988'den sonra bir faaliyet sahası olarak değerlendirmesidir.

Diğer yandan Saddam Hüseyin karşısında 1975'den sonra 1988'de alınan ikinci yenilgi, KDP ve KYB içinde özeleştiriyeye yol açmış, Kürt entellektüeller ve peşmerge komutanları, liderlerinin yanlış politikaları ile Saddam'i zehirli gaz kullanmaya ittiğini ileri sürmüşlerdir. Kuzey Iraklı Kürt örgütleri bir fetret dönemi ile karşı karşıya kalmışlardır.

Enfal operasyonu sırasında KDP'nin ve KDP'li köylülerin Irak ordusundan kaçarken boşalttığı alanlara ise PKK el koymuştur. PKK'nın bu işgal sırasında KDP'den ele geçirdiği mayınları ilerleyen dönemde kullanmaya başladığını göreceğiz. Bütün Kürt örgütleri Irak silahlı kuvvetlerinin ilerleyişi sırasında kaçarken, PKK'nın neden geri çekilmeyip, KDP'nin alanlarına el koyabildiğinin cevabı 1988'de PKK ile Saddam Hüseyin arasında yapılan gizli bir anlaşmayla izah edilebilir. Bu anlaşmaya göre PKK Kuzey Irak'da KDP ve KYB'nin etkisini kırarak, Irak devleti de PKK'nın Kuzey Irak'daki varlığını destekleyecekti. Diğer bir ifade ile, Enfal Operasyonu'nun en kârlı tarafı PKK'dir. Irak-Türkiye ve İran arasındaki sınır bölgesini oluşturan ve PKK'nın denetimine giren bölgeye PKK I. Bölge ismini vermiştir. I. Bölge, PKK'ya bir yandan lojistiğini sağlayacak ticaret yapma imkanı verirken, diğer yandan da bölge PKK için eğitim kampları üsü olmuştur.

Aynı dönemde, yani Enfal Operasyonu devam ederken Türkiye, Suriye ve İran'a kaçan Iraklı Kürtler arasından 90 kişilik bir grup PKK tarafından seçilerek Bekaa vadisine götürülmüş ve PKK içinde eğitime başlanmıştır. PKK, artık Bağdat yönetiminden aldığı destek ile de Kuzey Irak'da misafir olmaktan çıkıp uzun vadede Kuzey Irak'da hakim konuma gelme çalışmalarına başlamıştır. Kuzey Irak'da güçlenen örgütün Türkiye'de de gücü artmıştır.

1988 senesinde PKK'nın hedefleri çok iddialıdır. Hakkari-Eruh-Şırnak-Van-Çatak bölgesinde sert bir mücadele verilecek, PKK iç merkezi bu alana taşınacaktır. ERNK karargahı oluşturulacaktır. Esasen ERNK Karargahı Avrupa'daki parti-cephe merkezidir. Bu merkez 1987'den bu yana her yıl bir konferans düzenlemektedir. ARGK Askeri Konseyi bu bölgeye yerleşecektir. 1988 yılı içinde ilk gerilla tümeni de bu bölgede kurulacaktır. Bu plana PKK "BOTAN FETİH PLANI" adını vermiştir. Kuzey Irak'dan hareket ile ve iç mücadeleler sonucunda bölge ele geçirilecektir. Ayrıca, 1988 senesi içinde Botan'da gerilla faaliyetleri sürdürülürken, Botan dışındaki bölgede silahlı propoganda çalışmaları başlatılmıştır.

1988 senesi içinde köylere yönelik baskınlar da sürdürülmüştür. Ancak baskınlar 1987'de olduğu gibi yoğun değildir. Eruh'un Yazıoymak, Uludere'nin Ortabağ, Şırnak'ın Taraklı ve Nusaybin'in Bahmini mezralarına yapılan baskınlarda 16'sı çocuk olmak üzere 47 kişi öldürelecektir. Gerçi bu hedeflerin hiçbirisine ulaşılamamıştır ama yine de PKK, 1988 senesini gerek Kuzey Irak gerek Türkiye faaliyetleri açısından başarılı bir sene olarak kaydetmiştir. Üstelik Kuzey Irak'dan Türkiye'ye Kürt göçü meselenin uluslararasılaşmasına yol açmıştır. Ama, A. Öcalan, 1988 sonu itibarı ile örgütün vardığı noktadan memnun değildir. Parti Önderliğinin Ocak Çözümlemeleri (1989) çalışmasında şöyle bir değerlendirme içindedir: "Bir çok ülke pratiğine bakıyoruz, gerilla üç yüz kişiyle başlamıştır. İki yıl içerisinde on bin kişiye çıkmışlardır. Bizde başlangıçta üç yüz kişi ile başladık, ama halen bin beş yüz kişiyiz." Özetle PKK lideri örgütün ulaşmış olduğu seviyeden memnun değildir.

1989'da Kuzey Irak

1988 senesi içinde hedeflerini gerçekleştiremeyen örgüt, 1989 senesine 1988 hedeflerini tekrarlayarak girmiştir. Bu hedefler Botan'ın ele geçirilmesi, hareketli savaş, gerilla tümeni oluşturma, köylere saldırı ve geçici köy koruculuğu sisteminin kırılmasıdır. Öcalan, 1989 Ocağında Botan ile ilgili değerlendirmesinde şöyle demektedir: "1. Botan Eyaleti: temel bir bölge olarak en başta, temel parti taktiğinin işlerliğe kavuşturulmak istendiği merkezi, dağlık, hem nü-

fus itibariyle hem de ulusal niteliği açısından devrimimizde belirleyici bir rol oynaması gereken, yine yurt dışına açılmamızda da aynı olumluluğu gösteren ve Botan bölgesi dediğimiz alan gelmektedir. Botan, Irak-İran savaşının sonuçları ile önümüzdeki dönemde varlığını sürdürecektir olan bölgedeki çelişkilerden en çok yararlanabilecek bir alandır"

Öcalan'a göre PKK'nın tümen ve alay büyüklüğündeki birliklere saldırılarının başlama zamanı gelmiştir. Botan'ın kurtarılmış bölge yapılması hedeflenmektedir. A. Öcalan, PKK'nın Türkiye-İrak sınırında oluşan yeni şartlara dayanarak Botan'ı iki yıl içinde yarı kurtarılmış bölge haline getirebileceğini düşünmeye başlamıştır. Öcalan'a göre 1989 senesi içinde bile PKK'nın Botan'daki denetimi devletin denetiminden daha güçlüdür ama henüz kurtarılmış bölgeden bahsetmek mümkün değildir. Ama Botan Öcalan'a göre "kızılbaşabilecek gerilla şartları taşıyordu ve iki yıl içerisinde bölge yarıkurtarılmış alan haline gelebilirdi."

1989'da PKK konulan askeri hedeflerden hiçbirisini hayata geçirememiş, ancak köylere saldırı gerçekleştirmiş, 174 yurttaş katledilmiştir.

Diğer yandan militan sayısındaki artış, havan ve uçaksavar gibi ağır silahları elde ediş, PKK'ya ciddi bir özgüven aşılamaştır. Ancak, PKK bu gelişmelerden hiç beklemediği bir şekilde olumsuz da etkilenmiştir. Artan sayıda militanı sevk ve idare edecek askeri yetenekte komutanların bulunmaması, beraberinde ciddi sorunlar getirmiştir.

1989 senesi içinde PKK, diğer yandan köy katliamlarının geri teptiğini görerek bu politikaya son verme çalışmalarına başlamıştır. Bu politika 1990 Aralık ayında yapılan 4. Kongre'de resmileşmeden önce, "Yoldaş Abdullah Öcalan'ın Yorumları" adlı bir çalışmada Öcalan, 1989 senesi içinde bu tür katliamların sorumluluğunu PKK'nın üzerindeki atmaya ve yerel grupların üzerine yıkmaya çalışmıştır.

TSK'nın terör ile mücadele sürecinde kazandığı deneyimlerin 1989 senesi içinde yeni bir anti-terör konseptinin oluşturulmasını sağlayacak boyuta ulaştığı görülmektedir. Geçmişteki başarılı ve başarısız operasyonlardan ders

alınarak geliştirilen yeni taktik ve tekniklerin 1989'da yürürlüğe konduğu bilinmektedir.

1989 senesi içinde PKK ile artık Kuzey Irak'a dönen Saddam Hüseyin arasında da ilişkiler yoğunlaşmış ve Irak, PKK'ya destek verme politikasını uygulamaya koymuştur. Bu politika Saddam Hüseyin'in Türkiye ile ilişkileri germe ve su meselesinde Türkiye'yi baskı altına alma stratejisinin bir sonucudur. Irak, savaş sırasında Türkiye ile yaptığı ticaretin bir neticesi olarak Türkiye'ye olan 1.5 milyar doların üzerindeki borcunu ödemek konusunda pek gönüllü görünmediği gibi, GAP'dan dolayı Türkiye'ye yönelik suçlamalara başlamıştır.

Nihat Ali Özcan "PKK-Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi" adlı çalışmasında Irak-PKK ilişkilerinin yoğun bir şekilde başlamasını PKK'nın askeri başarısını sağlayan temel gelişme olarak görür: "Genel olarak incelendiğinde, demektir Özcan, Botan'da ancak gerilla takım düzeyinde hayata geçirilebilmişti. Diğer bölgelerde ise PKK'nın daha gerillaya geçemediğini silahlı propogandayı uyguladığını görüyoruz. Olayların ve örgütün gelişme temposunun artışı 1988 yılında Irak tarafından ülkenin kuzeyinde girişilen askeri hareket sonucu oluşan göç hareketi ile yeni bir boyut kazandı. Bu noktada Irak'ın PKK ile işbirliğinin dönüm noktası oluşturduğu PKK'ya Türkiye sınırı boyunca üs bölgeleri tahsisinin önemli olduğunu görmekteyiz."

Irak ordusunun 1988 sonbaharında da süren operasyonu 1988/89 kışında durmuş, sonra 1989 ilkbaharında, Nisan'da bir uluslararası komisyonun ziyareti nedeni ile bir ay durdurulmasının dışında, tekrar başlamıştır. Haziran 1989'da 300.000 Kürt köylerinden uzaklaştırılarak, İran-İrak sınırı boyunca 40 km derinliğinde insansız bir alan kurulmuştur.

1987'de kurulan Kürdistanî Cephe ise 1989'da yaptığı toplantıda bundan böyle Irak'a ait askeri ve ekonomik hedeflere saldıracaklarını açıklamıştır. Esasen Kürdistanî Cephe'nin bütün üyeleri Saddam ile başbaşa kalmanın büyük huzursuzluğunu yaşamaktadırlar. Savaş sırasında Irak ordusu hiç olmadığı kadar güçlenmiş ve savaş tecrübesi kazanmış bir subay heyetine sahip olmuştur. Bu ordunun şimdi İran ile yapılan işbirliğinden dolayı da duyulan hınç ile Kuzey Irak'a yönelmesi, Kürdistanî Cephe'yi 1975'de içine düşülen durumdan daha kötü bir duruma düşürme olasılığını doğurmuştur.

1990'da Kuzey Irak

1990 senesine PKK, Kuzey Irak ve İran'da kadrolarını yoğun bir şekilde eğiterek girmiştir. Hedef 4. Kongre'nin yapılacağı 1990 senesi içinde Türkiye içinde kurtarılmış bölge/bölgeler oluşturmak ve Kongre'yi bu bölgede gerçekleştirmektir. Bunun için asker ve sivil hedeflere yoğun saldırılar planlanmış, 4. Kongre'ye hazırlık amacı ile Türkiye içinde 2. Konferans adlı bir toplantı amaçlanmıştır.

Bu hedeflerin gerçekleşmesi için askeri birlikler yoğun bir pusu baskısı altına alınarak ancak büyük birliklerle operasyon yapmaya zorlanacak, bunun dışında birlikler savunmada kalmaya zorlanacaktır. Özel tim mensupları ve yüksek rütbeli subaylara karşı suikastler düzenlenecektir. Karakollar baskı altına alınacaktır. Köy koruculuğu sistemi çökertilecektir. Şehirler arası ulaşım felç edilecek, öğretmenler katledilerek, eğitim sistemi durdurulacaktır. Yerleşim yerlerinde halk kepenk indirerek pasif direnişe teşvik edilecektir. PKK bazı eylemler gerçekleştirmekle birlikte arzu ettiği başarıya ulaşamamıştır. Ancak PKK'nın artık Güneydoğu Anadolu'da ciddi politik kazanımlar elde ettiği, geniş bir sempatican kitesi oluşturduğu görülmektedir. A.Öcalan, örgütün vardığı aşamayı "IV. Kongreye Sunulan Politik Rapor"da şöyle değerlendirmektedir: "Kısaca stratejik savunma dönemindeyken- ki dönemler bizim için o kadar belirgin değildir, iç içe yaşanmaktadır- askeri üstünlük anlamında dengeye ulaşmasak da, siyasi üstünlükte rahatlıkla dengeye ulaşabiliriz ve şimdiden ulaştığımızı söyleyebiliriz....Gerilla kendi içinde askeri dengeye ulaşmasa da yarattığı siyasi üstünlük zaferi belirlemede temel rol oynayan savaş biçimidir. Diğer ülkelerdeki ulusal kurtuluş savaşlarından farkı bu yönüdür. Onlar düzenli hareketli savaşlarla sonuca gitmek isteyebilir. Biz ise bir çok sonucu ancak gerilla savaşı ile alabiliriz. Bizde gerillanın siyasal niteliği siyasal üstünlüğü kesin sağlama ve düşmanı siyasal yönden sifira doğru tüketme gerçeğini bağrında taşır."

Türkiye içinde gerçekleştirilemeyen 2. Konferans Lübnan'da, 4. Kongre ise 26-31 Aralık 1990'da Haftanın'de, Kuzey Irak'da yapılmıştır. PKK'nın 4. Kongresi'nin Kuzey Irak'da yapılmış olması örgüt açısından politik/sembolik bir

öneme sahiptir. 1988 senesinden itibaren bölgeyi bir faaliyet alanı olarak görmüş ve bölge hakimiyetine yönelik PKK kongresini Kuzey Irak'da toplayabileceğini göstermiştir. Bu kongreye "Gerilla Kongresi" denilerek gerilla eylemlerinin yaygınlaştırılması vurgulanmak istenmiştir. Ayrıca halkın kitle gösterileri içinne çekilmesi ve legal platformların örgüt için zorlanması kararı alınmıştır. Ancak başka açılardan da 1990 senesi PKK için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.

Türkiye ise 1988'de uzatılmasını istemediği sınır ötesi hareket anlaşmasına tekrar ihtiyaç duyunca 5-7 Nisan 1990 tarihleri arasında Bağdat'ı ziyaret eden Başbakan Yıldırım Akbulut anlaşmanın tekrar yapılmasını Saddam Hüseyin'e teklif etmiş ise de teklif Irak tarafından reddedilmiştir. Türk istihbaratının elinde PKK ile Irak arasında yoğun ilişkilerin olduğu ve Irak'ın PKK'ya destek verdiğine dair bilgiler vardır. Bu dönemde Türkiye'nin de misilleme olarak KDP'ye destek vereceğine dair söylentiler çıkmış, Türkiye'nin İran KDP'sine yaptığı ileri sürülen yardım buna kanıt olarak gösterilmiştir. Saddam, Türk başbakanının yaptığı bu ziyaret sırasında oldukça kaba ve saldırgan bir tavır alarak, Türkiye'yi tehdit eden bir politika sergilemiştir. Ortadoğu'daki barış ve dengeler için bir tehdit oluşturan bu politikacının, siyasi emelleri ile gücü arasında denge olmadığı gibi, politikalarını aklından çok duygularının yönetmesi, bölge barışı için ciddi sonuçlara yol açmış ve açmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Körfez Savaşı ve Ayaklanma

Saddam Hüseyin'in içine düştüğü borç batağından çıkmak için 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmesi ile başlayan Basra Körfezi krizi Saddam'ın ABD'nin kararlılığını tespitte yanlış yapması ile savaşa dönüşmüş ve Irak ordusu Kuveyt'te ağır bir yenilgiye uğratılarak Irak'a doğru sürülmüştür.

Körfez Savaşı'nın başlamasından hemen önce Cenevre'de Irak Dışişleri Bakanı Tarık Aziz ile bir araya gelen ABD Dışişleri Bakanı James Baker Iraklı Bakanı müttefiklerin Irak'ı sanayi öncesi çağa yollayacak kadar bombalayacaklarını söylemiştir. Baker'ın tehdidi daha sonra müttefik hava kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Irak'ın askeri ve sanayi potansiyeli nerede ise tamamen yok edilmiştir. Irak'ın GSMH'si 7 milyon iken olduğu 1962 senesinin GSMH'sine inmiştir. Özetle Irak uzun bir süre için ciddi bir tehlike olmaktan çıkmıştır.

Phebe Marr, Körfez krizinin ve sonrasının en büyük politika açmazı bıraktığı ülkelerin başında Türkiye'nin geldiğini söyler haklı olarak. Körfez Savaşı Kürt sorununu mahalli düzeyden uluslararası gündeme yükseltmiş, PKK'nın Kuzey Irak'da ve uluslararası çerçevede güçlenmesine yardımcı olmuştur. Türkiye haklı olarak Batı'nın Türkiye'nin toprak bütünlüğü ile ilgili politikaları konusunda şüpheli olmaya başlamıştır. Nihayet Türkiye Körfez savaşından dolayı milyarlarca dolarlık zarara uğramıştır.

Irak ordusunun Kuveyt'i işgali ve Irak'a karşı kurulan uluslararası cephe karşısında 1988/89'da Kuzey Irak'daki kurtarılmış bölgeleri Irak ordusunun denetimine giren, bu bölgelerden yukarılara kayarak dar bir alana sıkışan Kürdistanî Cephe 3 Ağustos 1990'da bir açıklama yaparak, "Bu istila hareketi yabancı ülkelerin müdahalesine yol açmıştır. Topraklarımızı ve bölgenin diğer ülkelerini bu gelişmenin korkunç sonuçlarıyla başbaşa bırakan bu hareketin tek sorumlusu Irak yönetimidir" demiştir. Kürdistanî Cephe, Saddam Hüseyin ordu-

larının yerilmesi için bu durumun bulunmaz bir fırsat olduğunun da farkındadır. Yine de Kürdistanı Cephe Kuzey Irak'da Irak ordusuna karşı yürütülen faaliyetleri durdurma kararı almıştır. Gerçi bir kaynağa göre Celal Talabani ABD'ye başvurarak, kendi grubuna yardım edilmesi halinde ayaklanacağını söylemiş, ancak ABD bu teklifi kabul etmemiştir. Bu sırada Barzani de İsrail'de görüşmeler yapmaktadır.

Buna rağmen 1. Ekim 1990'da Kürdistanı Cephe "Bu nedenle sesimizi yükseltiyor ve Arap dünyası ile uluslararası kamuoyuna Körfez'de barışçı bir çözüme gidilmesi yolundaki talebimizi tekrarlıyoruz" diye bir açıklama yapmıştır. Kürdistanı Cephe'nin böyle bir açıklama yapmasının bir gerekçesi de askeri açıdan çok zayıflamış olmasında aranabilir. Çünkü 1990 yılında Irak-Türkiye-Iran üçgeninin İran tarafında toplanan Kürdistanı Cephe peşmergelerinin sayısı 3700'e düşmüştür.

PKK ise bir yandan Saddam Hüseyin ile işbirliği içine girerken, diğer yandan kitesine yönelik ajitasyon çerçevesinde 26 Ağustos'da Avrupa temsilciliği aracılığı ile şu açıklamayı yapmıştır: "Bu savaş bölge halkının çıkarına değildir. Bu savaş emperyalistlerin bölgede egemenlik kurmak isteyen bir güce karşı yürüttükleri bir savaştır. Saddam rejimi sömürgeci ve işgalci bir rejimdir ve bölgede tek egemen güç olmayı amaçlamaktadır. Emperyalistler onu şımartmıştır."

Bu arada Türkiye'de de Saddam Hüseyin'e karşı ikinci bir cephenin açılıp açılmayacağı, Cumhurbaşkanı Özal ile hükümet ve parlamento arasında bir sorun olmuş, Cumhurbaşkanı'nın Kuzey Irak'ın Musul ve Kerkük de dahil olmak üzere işgal edilmesini isteyen politikasına karşı çıkan Genelkurmay Başkanı Org. Torumtay, Cumhurbaşkanı'nı protesto ederek görevinden istifa etmiştir. T. Özal, "aktif ve dinamik tutum ve riskin göze alınması" kavramları ile meseleye yaklaşırken, Genelkurmay'ın kavramları "ileriye görüş ve soğukkanlılık" olmuştur.

Türkiye'de krizin öncesinde ve sonrasında dış politikanın yönetimi anayasal sınırları zorlayacak ölçüde Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın denetimine geçmiştir. Bu politikanın tartışmasını bir yana bırakarak, bir Amerikan askeri etü-

dündeki şu cümleleri okumakda fayda vardır: "Aslında Türkiye Irak'a savaş açmadı fakat eğer Türkiye'nin desteği olmasaydı harekate katılan ülkeler Irak'ı bu kadar kolay mağlup edemeyeceklerdi. Örneğin, Ankara'nın Türkiye'den geçen Irak petrol boru hatlarını kapatması, Batı'nın Bağdat'a uyguladığı ekonomik ambargonun başarıya ulaşmasında büyük rol oynadı. Amerikan savaş uçaklarının Türkiye'nin Incirlik hava üssünde konuşlandırılması, Irak üzerinde kuzeyden büyük bir baskı oluşmasına neden oldu. **Bununla birlikte kolaylıkla gözden kaçabilecek bir nokta da Türkiye'nin sınırlarını eskisi gibi kontrol edememesi sonucunda Kürt sorununun tekrar canlanmasıdır.**"(Vurgu bana ait, Ü.Ö.)

Türkiye'de askeri müdahale tartışmaları devam ederken, 22 Ekim 1990'da Talabani, Türk Ordusunun Irak'a girmesi durumunda alacakları tavır konusunda şu açıklamayı yapmıştır: "Türkiye, Irak'a girdiği takdirde Kürtler de dahil, silah taşıyan herkesin direnişiyle karşılaşacağını çok iyi bilmelidir." Aslında bu açıklamanın nedeni Saddam Hüseyin'e destek verme politikasından değil, KDP ve KYB'nin Türkiye'nin Musul ve Kerkük petrollerine el koymasından duyduğu kaygıdan kaynaklanmaktadır.

Kasım başında CIA yetkilileri ile Kürdistan Cephe temsilcileri Şam'da buluşmuşlardır. CIA ayaklanma durumunda Kürdistan Cephe'ye silah vereceklerini söylemiş, Kürdistan Cephe'de Filistin Kurtuluş Örgütü gibi uluslararası tanınma talep etmiştir. Ancak ABD bu isteği yerine getirmekten Arap tepkisinden dolayı çekinmiştir.

Ayaklanmalar

Irak ordusunun yenilgisi üzerine Irak devleti ile değil ama Irak rejimi ile ciddi sorunları olan Güney Irak'daki Şii'ler yönetime karşı Mart 1991'de büyük bir ayaklanma başlatmışlardır. Şii ayaklanması Kürt bölgelerini de harekete geçirmiş, ilk direniş 2 Mart 1991'de Süleymaniye'de başlamıştır. Ayaklanmanın kendiliğinden olduğu izlenimi var ise de, arkasında kısmen de olsa Kürdistan Cephe'nin siyasal iradesinin olduğu şüphesizdir. Saddam'a bağlı ve Çaş (Sıpa) diye anılan Kürt aşiretlerinin de silahlarını Irak güçlerine çevirmeleri ile hızla yayılan isyan esnasında sırası ile Kerkük, Erbil ve Dohuk isyancıların kontrolüne

girmiştir. Irak ordu birlikleri Musul'a saldıran isyancılara karşı ancak direniş oluşturmuşlardır. Musul ve Kerkük petrollerinin kurulacak bir Kürt devleti için vazgeçilmez olduğunu, petrolsüz devleti kuramayacaklarını bilen Kürt partileri, Musul'u da ele geçirmek için ısrarla mücadele etmişlerdir.

Türkiye Musul-Kerkük bölgesindeki gelişmeleri dikkatle izlemiş ve bölgenin isyancıların eline geçmemesini arzu etmiştir. Hatta Dr. Stephen C. Pelletiere tarafından böyle bir durumda Türk ordusunun Musul ve Kerkük'ü işgal edeceği ileri sürülmüştür.

18 Mart'da Müttefiklerin Irak hükümetine isyancılara karşı savaş uçağı kullanmalarını yasaklaması ile Bağdat'ın isyanı bastırması daha da güç bir hal almıştır. Ancak Irak ordusu bu açığı helikopterler ile kapamaya çalışmış ADB'nin izin vermesi üzerine 21 Mart'dan itibaren isyancılara karşı helikopterler kullanılmaya başlanmıştır. Bu noktada ABD'nin Saddam'a ayaklanmayı bastırma iznini vermesinin nedeni olarak Kerkük ve Musul'un KDP ve KYB tarafından işgali halinde Türkiye'nin müdahalesinin beklenmesi gösterilebilir. Çünkü böyle bir müdahale Suriye ve İran tarafından da sessizce karşılanmayacak, Batılı müttefik güçlerce de onaylanmayacağı için ittifak içi parçalamalara ve çatışmalara yol açacaktır. Irak'ın helikopter destekli saldırıları ile Kürt isyancıların direnişi çözülmüş ve Irak ordusu ilerlerken, peşmergeler ve halk Türkiye ve İran sınırlarına doğru çekilmeye başlamışlardır.

Peşmergelerin hemen hemen hiç direnmeden panik içinde Türkiye ve İran'a doğru kaçmaları üzerine Mesut Barzani "Babamın anısına borçlu olduğum saygı olmasa idi, başımdaki kırmızı türbanı fırlatır atardım" demiştir. Kırmızı türban, Barzani aşiretinin simgesidir.

Bu kitlesel kaçış PKK için Kuzey Irak'da tekrar yeni alanlar ele geçirme, yeni silahlar elde etme fırsatını ortaya çıkarmıştır. PKK bu fırsatı değerlendirmek için Irak ordusu ile işbirliği içine girmiştir. Bu işbirliği değişik örgütler tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. PKK'dan kopan bir örgüt olan PKK-Vejin yayınladığı bir bildiri "Halkımız kadın-çocuk Saddam'ın faşist güçleriyle çarpışırken ve onları adım adım ülkeden kovarken, Apo'nun merkez yürütmesi Irak muhaberatının konuğu oluyordu" suçlamasını yapmıştır. PKK-Vejin 1991 yılı başında M.Cahit Şener tarafından kurulmuştur. M. Cahit Şener 1991

Ekiminde Kamışlı'da PKK militanları tarafından öldürülünce PKK-Vejin'in gelişmesi çok ciddi bir darbe yemiştir. Şener'in yerine örgütün liderliğine geçen Cihanşir Hazır KDP'ye yaklaşmış ve KDP desteği ile ayakta kalmaya çalışmıştır. Ancak KDP'nin bütün desteğine rağmen PKK-Vejin ciddi bir örgütlenme gerçekleştirilememiştir.

Gerçekten de bu dönemde PKK ile Irak devleti arasındaki ilişkiler yoğunlaşmıştır. Irak istihbarat servisi PKK'dan Türkiye'de Amerikan tesisleri de dahil olmak üzere bilgi toplamada faydalanıyor, karşılığında PKK'ya silah veriyordu. Irak ordusuna bağlı sekiz ünitenin 1991 Mart'ında Kuzey Irak'dan çekilirken terk ettikleri silahları devralan PKK Bağdat'dan hizmetleri karşılığında da BKC, RPG serisi roketatar ve 60 mm havantopu almıştır. Bu silahlarla ateş gücü artan PKK Kuzey Irak-Türkiye sınır bölgesini iyiden iyiye ele geçirmiş, bu bölgedeki köylerin halklarını köylerinden kovarak köylere el koymuştur. Ayrıca Hakari ve Şırnak'dan örgüte bağlı yerleşim birimlerinden ve Kuzey Irak kentlerinden örgüte bağlı unsurlar sınır şeridinde kaydırılmıştır.

Bu tür gelişmeler PKK raporlarında da doğrulanmaktadır. Botan Eyalet Komitesi tarafından 4. Kongre'ye sunulan 25.12.1990 tarihli "Faaliyet Raporu"nda geçmişe yönelik bir değerlendirme yapılmış ve şöyle denmiştir: "Silahlı mücadele taktiğimizin bir gereği ve gerilla savaşının gelişim karakterlerinden dolayı Güney Kürdistan sınır hattına 1982'den itibaren büyük bir ağırlık verilmiştir. Yeraldığı stratejik konumundan dolayı geri cephe alanları içerisinde stratejik bir yere sahip olan güney sınır hattı yaklaşık sekiz yıldır geri cephe olarak kullanılmasına rağmen, gerçek anlamda en çok bu yıl silahlı mücadelemizin hizmetinde kullanılmıştır. Bunda 8 yıllık birikimin önemli bir payı bulunsa da, esas olarak sınır hattının çok geniş bir şekilde ve çeşitli amaçlar uğrunda kullanılmış duruma getirilmesi Irak'ın Kuveyt'i işgalinden kaynaklanmaktadır.

Sınır hattı yıllardan beri geri cephe sahası olarak işletilmektedir. Sınır hattına yakın mıntıkların kışın konumlandığı ve eğitim yaptıkları tek üstlenme merkezleri sınır hattının bilinen noktalarıdır. Sınır hattına kapsamlı bir şekilde rol verilmesi 1989 yılında olmuştur. 1989'dan itibaren sınır hattında akademi sisteminin oturtulması görevi verilmiştir. Irak askerlerinin kışın terk ettiği karakollardan da yüzbinlerce mermi, roket, bomba alınmıştır. Sınır hattından yararlan-

manın bir başka alanı da Güney Kürdistan kitlesine yönelik çalışmaların sürdürülmesidir. Irak'ın Kuveyt'e girmesinden sonra yasak bölgelere girişleri serbest bırakması, yüzlerce kişiyle ilişkiye geçmesine yol açmıştır. Kuveyt krizinden dolayı Güney Kürdistan'da faaliyet sürdürmenin muazzam olanakları doğmuştur."

PKK bu açıklamayı yaparken Kasım 1991'de Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Özlem Sanberk "Irak'ın PKK'ya silah verdiği yönünde, amaçların kesişmesi dışında, somut bir kanıt bulunmadığını" söylemektedir.

PKK'nın Kuveyt krizinden faydalanarak sınır şeridinde kayması Türkiye ile Musul-Kerkük arasındaki bağı zayıflatmak isteyen Irak, İran ve Suriye tarafından da desteklenmiştir. PKK için olumlu bir diğer gelişme ise yıllarca Saddam Hüseyin'in yanında Barzani ve Talabani'ye karşı savaştıktan sonra onlarla birlikte Bağdat'a karşı ayaklanan Bradost, Ako, Amadiye, Sindi, Bervari, Mızuri, Surçi, Herki, Pışdari, Caf, Hoşnav, Rekani, Dostki gibi aşiretlerin içine düştüğü zor durumdur. Artık Saddam ile düşman olan ama eski düşmanları Barzani ve Talabani ile dost olamayan bu aşiretlerden bazıları içinde buldukları güven-sizlik sürecinde düşmanımın düşmanı dostumdur mantığı ile PKK ile dostluk kurmaya başlamışlardır.

PKK bu dönemde 1988'de Kuzey Irak Kürtleri arasında başlattığı siyasal zemin arama çalışmalarını yeni bir aşamaya taşımış ve 8 Haziran 1991'de Osman Öcalan'ın denetiminde PKK'nın Kuzey Irak kolu olan PAK kurulmuştur.

Huzur Operasyonu

1991 yılının Mart ve Nisan aylarında Irak ordusunun saldırılarından kaçan yüzbinlerce Kürt ve Türkmen Türkiye ve İran sınırına doğru yığılmaya başlamıştır. Bu gelişme Türk karargahları tarafından büyük bir endişe ile karşılanmıştır. Göç eden kitlelerin 1988 göçünde olduğu gibi Türkiye'de kalacağı endişesi yanında göç edenler arasına karışan PKK'lıların da Türkiye'ye sızma girişiminde bulunma ihtimali tedirginlik yaratmıştır.

Cumhurbaşkanı Özal Türkiye'nin yüzbinlerce kişiye sınırlarını açmayacağı, BM Güvenlik Konseyi'nin Irak'a baskı yapmasını istemiştir. Dışişleri Bakanı Ahmet Kurtcebe Alptemuçin ise Türkiye'nin Irak sınırında bir tampon bölge oluşturulmasından yana olduğunu açıklamıştır. Bu görüşün Batıdan da destek topladığı kısa sürede meydana çıkmıştır.

Bütün bunlar perdenin önünde gerçekleşirken Cumhurbaşkanı Özal Kuzey Irak'dan gelen göçün Türkiye'ye kabulünü çok yakın çevresinde dile getirmiş ve bunun ciddi bir oy potansiyeli oluşturacağını ileri sürmüştür. Ancak bu teze en yakın çevresinden dahi destek bulamamıştır. Göçle ilgili koordinasyonu yapmakla görevlendirilen Devlet Bakanı Vehbi Dinçerler'in Cumhurbaşkanı'na ilk teklifi Irak ordusunun durdurulması için müttefiklere başvurusu olmuştur. Esasen bu tezin o günki sivil-asker devlet yönetimi tarafından paylaşıldığı anlaşılmaktadır.

Ancak temel ve Türkiye'yi halen içinden çıkamadığı girdaba sürükleyen hata da bu noktada yapılmıştır. Müttefikler tarafından perişan edilmiş olan bir Irak ordusunu durdurmak ve Kürt ve Türkmen halkının güvenliğini sağlamak için Türk ordusunun bölgeye yapacağı bir hareket hem Türkiye'ye Kuzey Irak'da büyük bir prestij ve etkinlik kazandıracak, hem de sorunun uluslararası bir nitelik kazanarak Çekiç Gücün bölgeye yerleşmesine izin vermeyecekti.

Prof. Dr. Stephan C. Pelletiere'nin "Türkiye Körfez Savaşı boyunca Amerika'nın yanında yer aldı ve daha sonra mükafatını almak için beklemeye başladı. Fakat bu noktada Özal'ın planları boşa çıktı. Binlerce Kürdün Türkiye'ye doğru ani ve beklenmedik akını savaşın kaderini değiştirdi. Sorun Türkiye'nin içine gelmiş ve Türkiye kendisini eleştirmeye hazır olan uluslararası kamuoyunun dikkatini üzerine çekmiştir." tespiti ancak yukarıdaki açıklama çerçevesinde doğrudur. Yani göçün kendisi değil, Irak ordusunu durdurmak için Müttefiklerden yardım istenmesi bu durumu doğurmuştur.

5 Nisan 1991'de BM'in 688 sayılı kararı ile Irak-Türkiye sınırına yığılan yüzbinlerce insanın can güvenliklerini ve bu insanlara insani yardımı sağlamak, Irak ordusunun saldırısını engellemek amacı ile Huzur Operasyonu başlamıştır. Yiyecek, içecek, elbise, çadır ve battaniyeden oluşan ilk yardım 7 Nisan

1991'de başlatılmış ve kısa zamanda 25 milyon sterlin tutarında yardım atılmıştır

17 Nisan'da Müttefik güçler ABD, Hollanda, İspanya, İtalya, İngiltere ve Fransa'ya ait birlikler Türkiye ve Kuzey Irak'da konuşlanarak çalışmalarına başlamışlardı. Huzur Operasyonunun ilk aşamasında 5000 kişilik bir kara birliği bölgeye konuşlanmıştır. Bu birlik ABD, İngiltere, Fransa'ya ait 52 savaş uçağı, 3 AWACS, 9 helikopter, 14 adet havadan yakıt ikmal uçağı ile desteklenmiştir. Huzur Operasyonu'nun askeri birliği olan "Kalkık Horoz" veya Türkçe'ye yanlış tercüme edilmiş şekli ile Çekiç Güç'ün görev alanı, 36'ncı enlemin kuzeyindeki Irak toprakları ile sınırlandırılmıştır. Çekiş Güç'e bağlı uçaklar her kalkış için Türk hükümetinden izin almak zorundadırlar. Bu uçaklar Kuzey Irak hava sahasında kendilerini savunmak için ateş açma yetkisine sahiptirler. Böylece 36. paralelin kuzeyinde genişliği 160 mil, derinliği 50 mil olan bir bölgede bir güvenlik alanı kurulmuştur.

Nisan'da başlayan bu operasyon 15 Temmuz 1991'de sona ermiş yerine 2. Huzur Operasyonu veya Çekiç Güç diye anılan ikinci safha başlamıştır. Bu noktada belirtilmesi gereken bir husus da Amerikan kaynaklarına göre Sovyetler Birliği ve Fransa'nın Huzur Operasyonu'na çok gönülsüz yaklaştıklarıdır.

Ancak Huzur Operasyonu'nun gerçekleştirilme şekli en büyük huzursuzluğu Türkiye'de yaratmıştır. Türk kamuoyu neredeyse daha ilk günden operasyona karşı tavır almıştır. ABD, İngiltere ve Fransa'nın yanında İspanya'nın 25, İtalya'nın 75, Lüksemburg'un 70 asker ile operasyona katılmaları, Lüksemburg Genelkurmay Başkanı'nın Türkiye-İrak sınırında incelemeler yapmaya gelmesi Batı'nın insani yardımın ötesinde hedeflerinin olduğu kuşkusunu artırmıştır. Ayrıca Şemdinli kaymakamının İngiliz askerler tarafından Yeşilova'da hırpalanması, Batılı askerlere karşı tepkiyi artırmıştır. İngiliz hükümeti de olaydan sonra "Türkiye'den resmen özür dilemeyi gerektirecek bir durum olmadığı" kararını vermiştir. Üstelik tartaklanan kaymakam, ABD ile Türkiye arasında 11 Nisan 1991 tarihli protokolün "Yardım operasyonu, ilgili Türk makamları ile koordineli ve onlarla yakın işbirliği içinde gerçekleştirilecektir" şeklindeki maddesine dayanarak denetleme yapmak istediğinde hırpalanmıştır. Yani Batılılar değil yardımların eşgüdümle yapılması, Türk tarafının ne yapıldığını denetlemesini dahi ar-

zu etmemişlerdi. Nitekim ABD'den Iskenderun gümrüğüne gelen bir taşıyıcının açılmasını Amerikalı yetkililer istemeyince gümrükde olay çıkmış, Ankara'nın devreye girmesi üzerine, açılmadan Kuzey Irak'a sevkiyat gerçekleşmişti.

Bu gelişmeler olurken Barzani ve Talabani Bağdat'a gitmişler ve Irak devleti ile Kürtler arasında görüşmeler başlamıştır. Ancak görüşmeler kısmen ABD'nin Kürt liderlere Saddam ile görüşmeleri kesmesi konusunda baskı yapması, kısmen de Kürtlerin Kerkük'ün kendilerine verilmesini talep etmelerinden dolayı başarı ile sonuçlanmamıştır. ABD'nin görüşmeleri desteklememesinin nedeni Kürtleri Saddam rejimine karşı bir araç olarak kullanma isteği olmuştur. Nitekim Amerikan Dışişleri Bakanlığı Siyaset Planlama Dairesinden Dr. Henry Barkey "Birleşik Devletler için Kuzey Irak ve bölgenin Kürt halkı hem insani görev hem de anti-Irak politikanın bir aracı idi" demektedir. Sanıyoruz burada vurgu daha ziyade anti-Irak politikadadır. Ayrıca Mahmut Bali Aykan'ın belirttiği gibi, Huzur Operasyonu'nun resmi amacı Irak'ın BM kararlarına uymasını sağlamak iken, bu amacı çok aşarak Saddam'ı devirme politikasının bir aracı olmuştur.

ABD'nin Kuzey Irak'a yönelik niyetleri konusunda da Türkiye'de ciddi endişeler oluşmaya başlamıştır. 6 Mayıs 1991 tarihinde ABD Kongresi Araştırma Servisi Ortadoğu uzmanı Alfred Prados tarafından hazırlanan "Irak'daki Kürt Ayrılıkçılığı: Gelişmeler ve ABD'ye Etkileri" başlıklı çalışmada, ABD açısından en önemli gelişmenin Kuzey Irak'da özerk Kürt bölgesinin oluşması olduğunu kaydediliyordu. Ayrıca bölgeye yönelik uluslararası yardımdan da bahsedilmekteydi raporda, ki bu bu bölgenin uluslararasılaşması anlamına gelmekteydi.

Bu arada İngiliz "The Independent" gazetesi tarafından yayınlanan ve ABD yönetimi tarafından hazırlandığı ileri sürülen bir raporda "Irak'ın ödemesi gereken savaş tazminatının bir parçası olarak Kuzey Irak'ta sürekli Kürt özerk bölgesi kurulmasının öngörüldüğü" kaydediliyordu. 3 Aralık 1993 tarihli raporlarında Stephan Blank, Stephan C. Pelletiere ve William T. Johnsen'in kaydedtikleri gibi Batıda güçlü çevreler Kürt devletinin kurulmasını destekliyorlardı.

Huzur Operasyonunun sağladığı koruma altında Kürtler bölgeye geri dönmeye başlarken, Irak devlet güçleri de adım adım bölgeyi boşaltma sürecine girmişlerdir. Huzur Operasyonu'ndan destek alan Kürdistanî Cephe'nin bölgedeki Irak varlığına karşı tepkisi de kısa zamanda değişmiş ve bölgede Bağdat'ı hatırlatan herşeye karşı bir tahammülsüzlük gelişmiştir. Diğer bir ifade ile Huzur Operasyonu bir noktadan sonra barışın sağlanmasına değil, gerginliğin devam etmesine neden olan bir politik atmosfer sağlamıştır. Süreci yerinde izleyen Alman gazeteci Lissy Schmidt, 25 Nisan 1991'de Dohuk'ta not defterine şunları kaydetmiştir: "Hala kenti terketmemiş olan yaklaşık 100 kadar Iraklı polisin ise hiçbir olay yaratmamak için azami çaba sarfettikleri görülüyor. Bunlar silahlarıyla beraber neredeyse utangaç bir şekilde cadde ve sokak başlarında bekliyorlar ve peşmergelerle gazetecileri nazik bir şekilde selamlıyorlardı. Bunlar tehlikeli değil derken bütün peşmergeler aynı kanıdaydı." Oysa Schmidt 6 Mayıs 1991'de yine Dohuk'da şunları yazıyordu: "Bugünlerde Dohuk kentinin Kürt sakinleri bütün ana cadde köşelerini tutmuş olan Irak polisinin varlığını bir tür provokasyon olarak görüyor. Geçtiğimiz iki hafta içerisinde yeniden gösteriler yapıldı ve bu gösteriler sırasında bir çok polisin silahları ellerinden alındı." Huzur Operasyonu, daha başlar başlamaz Kürdistanî Cephe'yi Bağdat'tan uzaklaşmaya teşvik eden bir ruh haline neden olmuştur.

Gerçekten de Saddam Hüseyin'in 4 Nisan 1991'de yaptığı genel af çağrısının Mesut Barzani tarafından reddedilmesi ancak böyle bir atmosferde anlaşılabilir. Yine de Nisan ayı sonuna doğru iki taraf arasında görüşmeler başlamıştır.

23 Nisan'da bir açıklama yapan Barzani, barış anlaşmasında ABD, İngiltere ve Fransa tarafından yönetilen bir Kürt bölgesinin yer almasını istemiştir. 24 Nisan'da ise Talabani bir açıklama yaparak, Saddam'ın 1970 özerklik anlaşmasını kabul ettiğini bildirmiştir. 15 Mayıs'a kadar devam eden görüşmelerde anlaşmazlık konusu Irak'ta demokrasinin yerleşmesi olarak belirmiş, 18 Mayıs'da Barzani bir açıklama yaparak Saddam'ın, Baas partisi ile devletin birbirinden ayrılmasını kabul ettiğini duyurmuştur. Süren görüşmelerde Talabani, Bağdat ile yapılan anlaşmanın Batılı güçlerin garantörlüğünde olması gerektiğini bildirmiştir. 16 Haziran'da Bağdat, Kürdistanî Cephe'ye Batılı güçler ile ir-

tibatını koparması ve anti-İrak güçlere karşı kendisini desteklemesi kaydı ile, Dohuk, Süleymaniye ve Erbil üzerinde tek başına, Kerkük için de Bağdat ile ortak yönetim önermiştir. Saddam tarafından yapılabilecek en iyi teklif olan bu teklifi Barzani kabul ederken Talabani kabule yanaşmayınca anlaşma mümkün olmamıştır.

Temmuz ve Ağustos aylarında devam eden görüşmelerde Kürdistanî Cephe, özerklik alanının sınırlarının "tarihi" Kürdistan'ın %80'i olmasını talep ediyordu. Bu, peşmergelerin halen hakimiyetlerinde olan arazinin iki katı anlamına geliyordu. Barzani ilk Irak teklifini kabüle yanaşırken, Talabani, Saddam'ı baskı altına almak için Batı Avrupa'da destek seyahatine çıkmış ise de başarılı olamamıştır.

20 Ağustos'da bir anlaşma tasarısı Irak tarafından sunuldu. Tasarıda bir Kürt yasama ve yürütme organı kurulmasından ve Kürt özerk bölgesinden bahsediliyordu. Ancak, ABD'nin baskısı Barzani ile Talabani arasındaki görüş ayrılıkları ile birleşince, 30 Ağustos'da görüşmeler kesilmiştir.

Türkiye, ABD Dışişleri Bakanlığı'nda bir Kürt lobisinin oluştuğunun ve bu lobinin Türkiye'nin zaman zaman çok güvenliği Yahudi lobisi ile geliştirdiği ilişkilerinin de farkındaydı. Bu lobinin ürettiği ve üretebileceği politikalar Türkiye'de, tıpkı Huzur Operasyonu ve Çekiç Güç gibi huzursuzluk yaratıyordu.

Türkiye'nin daveti üzerine Türkiye ve Kuzey Irak'taki üslere yerlesen, ancak bir süre sonra "çıkartılamaz hale gelen" Çekiç Güç, kısa bir süre sonra KDP, KYB ve diğer küçük Kürt partileri ile ilişki kurduğu gibi, PKK ile de temas kurmuştur. Çekiç Güç'ün varlığının Kuzey Irak'ta devlet otoritesinin sağlanmasına engel teşkil etmesi ve PKK ile ilişkisinin tespit edilmesi bu güççe karşı sert ama sonuçsuz tepkilerin oluşmasına neden olmuştur. 10-11 Ocak 1992'de Çekiç Güç'e bağlı bir helikopterin Cudi dağı üzerinde PKK'lılara yardım malzemesi atması veya attığının ileri sürülmesi, Ekim 1992 Kuzey Irak operasyonu sırasında yaralı PKK'lıların Çekiç Güç helikopterleri ile kaçırıldığı haberinin yayılması, Çekiç Güç'e karşı Türkiye'de duyulan tepkiyi artırmıştır.

Genelkurmay Başkanlığı kamuoyuna yönelik yaptığı açıklamalarda Çekiç Güç'ün kontrol altında olduğunu ve ciddi istihbarat aldıklarını söylüyor ise de,

gerçekte ne tam kontrol altında tutulabilmekte, ne de Çekiç Güç Türkiye'ye PKK ile ilgili ciddi bir istihbarat sağlamakta idi. Genelkurmay tarafından Aksiyon dergisine verildiği anlaşılan ve aynı derginin 28 Ekim-3 Kasım 1997 tarihli nüshasında yayınlanan bir Türk Genelkurmay Başkanlığı etüdünde şu ifadeler yer almaktadır: "Her ne kadar CTF (Cok Uluslu Güc)'nin kuruluş amacı Kuzey Irak'taki mülteci olayını önlemek ve insani yardımın güvenlik içinde yapılmasını sağlamak ise de, vuku bulan olayların niteliği bu amaçlardan sapıldığını kanıtlayacak niteliktedir. CTF'nin kuruluş amacında yer alan Irak'ın bütünlüğü konusu uygulama ile çelişkilidir. Uygulama, bir devletin altyapısını oluşturma gayretleri ile özdeşir. Ordunun kurulması, kitlelerin eğitimi için organizasyonlar kurulması, kendilerine yeterli gıda maddesi sağlayacak şekilde halkın tarıma teşviki, ortak düşman kavramının (Saddam) oluşturulması, muhabere, ulaştırma ve enerji altyapılarının tamamlanma gayretleri örnek olarak gösterilebilir." Bütün bunlardan Genelkurmay'ın çıkardığı sonuç şudur: "Çekiç Güç Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kuruyor."

1) Çekiç Güç'ün yazışmalarında Güney Doğu Anadolu'dan Türkiye Kürdistan'ı diye bahsedilmesinden, Türk Jandarma Genel Komutanı'nın helikopterinin taciz edilmesine kadar uzanan bir dizi "kural dışı davranışlar" zinciri, Türkiye'yi Çekiç Güce karşı önlemler aramaya itmiş, ancak ABD'yi mümkün olduğu kadar karşısına almamak düşüncesi ile Çekiç Güç'ün görev süresi her seferinde bir kez daha uzatılmıştır. İsin ilginç yanı, ABD'nin Virginia eyaletinde yayınlan "Air Force Times" adlı haftalık derginin 12 Aralık 1994 tarihli sayısında, Vogo Muradiyan adlı araştırmacının yazısında, Türkiye'yi Çekiç Güç kaynaklarına dayanarak Çekiç Güç istihbaratı ile Kuzey Irak'ta bombardımanlarda bulunup Çekiç Güç'ün kurulduğu günden sonra geçen 44 ay içinde 15 bin sivil Kürtü öldürmekle suçlamasıdır.

1997 senesi başında bir açıklama yapan A. Öcalan ise PKK'nın Çekiç Güç'ten hiç bir zaman ne askeri ne insani yardım almamakla birlikte, Çekiç Güç'ün kendilerine dolaylı olarak yardım ettiğini, varlığı ile PKK için uygun bir ortam hazırladığını ileri sürmüştür.

2) Amerikalı bir güvenlik siyasetleri uzmanı olan Prof. Dr. Stephen C. Pelletiere, Çekiç Güç'ün sonuçlarını Türkiye açısından şöyle değerlendirmektedir:

"PKK bir süre ortadan kaldırılabilirdi gibi göründü." Yazara göre, "Eğer Huzur Sağlama Operasyonu yapılmıyorsa, belki de bu gerçekleşebilirdi. Huzur Sağlama Operasyonu'nun PKK açısından iki ayrı sonucu olmuştur. Bir taraftan Bağdat'ın temizleme hareketinden sonra çok kötü bir duruma düşen örgüte, faaliyetlerini Türkiye'nin güneydoğusuna yayma fırsatı verirken diğer taraftan da uluslararası basının PKK'lı Kürtler ile ilgili yayınlarına malzeme hazırlamıştır."

Türkiye-Kürdistan Cephe Yakınlaşması

13 Ocak 1991'de İngiliz Dışişleri Bakanlığı Müsteşar yardımcısı David Gore'nin yaptığı öngörüşmeler ve şartların hazırlanmasından sonra Talabani 8 Mart 1991'de, yani daha Kuzey Irak'ta isyan devam ederken Türkiye'ye gelmiş ve MiT Müsteşarı Orgeneral Teoman Koman ve Dışişleri Müsteşarı Büyükelçi Tugay Özçeri ile görüşmüştür. Türkiye ile başlayan bu ilişkiler veya Türkiye'siz bir Huzur Operasyonu'nun mümkün olamayacağını görmeleri sonucunda Talabani ve Barzani, PKK'yı gittikçe daha sert bir dille eleştirmeye ve Türkiye'ye yaklaştırmaya başlamışlardır. Talabani "PKK'nın yerinde olsaydım, bir sene süreyle silahlı mücadeleyi bırakır, bir süre diyalog yolu arardım. Biz Türkiye'de olsaydık, özerklikten bile vazgeçerdik" şeklinde açıklamalar yaparak Türkiye'yi memnun etme çabası içine girmiştir.

Ancak Talabani'nin bazı açıklamaları ile Türkiye'deki resmi görüş arasındaki zıtlık da hemen göze çarpıyordu. 19 Mayıs 1991 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan demecinde Talabani, "Demokrasi ve federasyon konularında Cumhurbaşkanı Özal ile görüş ayrılıkları olmadığını, Özal'ın federatif bir yapıdan yana olduğunu, bunu da Kürtler için bir tür özerklik olduğunu" söylüyordu. Talabani koruculuk sistemi konusundaki bir soruya "Kürtleri silahlandırarak Kürdistan'ı denetimde tutmanın hata olduğu" şeklinde cevap veriyordu ki, burada adı geçen Kürdistan; Güneydoğu Anadolu'dan başka bir bölge değildi.

Diğer yandan Kürdistan Cephe artık iyiden iyiye Türkiye'ye bağımlı olduğunu hissediyordu. İran ve Suriye, bölge ile ilişkilerini dar bir çerçevede tutar

ve sınır kapılarını zaman zaman kapatır iken, Türkiye'den Irak yönüne her gün 1000 kamyon geçmekte idi. Ağırlıklı olarak yiyecek maddesi götüren bu kamyonlar geriye petrol getiriyorlardı.

1991 yazında Sinaht, Avagöze, Pırbela, Banık, Marsis, Kışan, Basyan Hakurk, Durjan, Ari, Gelireş adlı kamplarda yoğunlaşan PKK ise sahip olduğu ateşgücünden ve militan sayısından cesaret alarak yeni bir politika geliştirmiş, "Botan-Behdinan Savaş Hükümeti" hedefini ortaya koymuş ve Türkiye-Irak sınırındaki Türk Jandarma karakollarına sayıları 500'e kadar yükselen ve havan, uçaksavar, roketatar ile donatılmış gruplarla saldırılar düzenlemeye başlamıştır. Bu saldırıların amacı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin sınır boyundaki jandarma karakollarını, "riskli" gerekçesi ile boşaltmasını sağlamak ve sınırın Türkiye tarafında da PKK'nın kontrolü altında bulunun bir bölge yaratmak planıdır.

Gerilla savaşı terminolojisi ile, PKK gerilladan hareketli savaş aşamasına geçme çalışmalarına başlamıştır. Bu aşamada ağır silahlarla donatılmış PKK'lılar tabur büyüklüğündeki Türk askeri birliklerine yönelik imha saldırılarını düzenlemeyi hedeflemektedirler.

Sınır Karakolları , Baskınlar ve Kuzey Irak Operasyonları

PKK'nın Botan-Behdinin Savaş Hükümeti programını yürürlüğe koyduğu dönemde Türk sınır karakolları bu tür baskınlara karşı hazırlıklı değildir. Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral N. Torumtay'ın ifadesi ile: "Sınır hattı üzerindeki karakollarımız da barış koşullarına göre, daha ziyade kaçakçılığı önleyecek biçimde seyrek bir düzenle gözetleme ve devriye sistemi ile sınırı kontrol ediyordu."

Konuyu bir uzman olarak inceleyen emekli Korgeneral Nevzat Bölügiray "Özal Döneminde Bölücü Terör" adlı çalışmasında şu tespiti yapıyordu: "Kaçakçılığı önlemek amacı ile kurulan karakollar yamaçlarda ya da üç yanından kuşatılma imkanı olan yerlerde kurulmuştu. Binaların yapımında kullanılan malzeme de askerlerin güvenliğini sağlamaktan çok uzaktı. Daha ilk terörist ateşinde binalar kevgire dönüyordu. Üstelik bu karakollarda genellikle normal bir

jandarma eğitimi görmüş, eğitimi, deneyimi zayıf 20-25 asker görev yapmakta idi. Karakolların çevre güvenliğinin sağlanması için anti-personel mayın, bubi tuzağı, uyarı araçları, gece görüş dürbünleri gibi teçhizat mevcut değildi."

Bu şartlar altında 250-500 kişilik PKK'lı grupların ağır silahlı saldırısına uğrayan karakolların ciddi bir direnme şansı olmuyordu. Bu durum ancak 1991 sonunda değişmeye başlayacak, karakol personeli komando eğitiminden geçirilirken, karakollar güçlü silahlar ile donatılıp bir çok yeni karakol yapılmaya başlanacaktır.

Samanlı karakoluna yapılan saldırının ardından 5 Ağustos 1991'de Batman, Diyarbakır ve Erhaç'tan havalanan savaş uçakları Durji vadisi ve Hakurk kampını bombalamış, karadan ise komandolar Kuzey Irak'a girerek 14 gün süren bir operasyon gerçekleştirmişlerdir. Bu operasyonu 11 Ekim ve 25 Ekim'de yapılan iki operasyon izlemiştir. Türk ordusunun operasyonları artık yaz aylarından sonbahar içlerine sarmaya başlamıştır.

Türkiye'nin Ağustos başında yaptığı operasyondan sonra Türkiye-Irak sınırında 5 km.lik bir derinliğin Barzani ve Talabani güçleri tarafından ortaklaşa savunulacağı haberi Talabani'nin yaptığı açıklama ile duyurulmuştur. Türkiye ile KDP ve KYB arasında yakınlaşmanın işaretlerini veren habere PKK adına cevap veren Cemil Bayık, bunun mümkün olmadığını söylemiştir. A. Öcalan ise, Çekiç Güç'ün TSK'nın Kuzey Irak'a yaptığı operasyonlara destek vermesi halinde, Çekiç Güç'ü de vuracaklarını açıklamıştır. Bu dönemde Türkiye'nin Kuzey Irak'ta sürekli olarak bir alaylık bir gücü tutması düşünülmüş ise de bu gerçekleşmemiştir.

Kuzey Irak'ta yeni uluslararası yapının doğmasından sonra yapılan ilk harekate gelen uluslararası tepkiler ilginçtir. SSCB, Almanya, İran ve Yunanistan Türkiye'yi resmen protesto ederken, Almanya'da iktidarda olan Hıristiyan Demokrat Parti'nin yetkilileri Türkiye'nin bu hali ile Avrupa Topluluğu'na giremeyeceğini söylemektedirler.

Türkiye yeni şartların kendisine sağladığı avantajları kullanmaya başlamış, KDP ve KYB ile Asayiş Bölge Komutanlığı arasında askeri ve istihbari ko-

misyon kurulurken, Türk devletinin değişik birimleri Dohuk, Zaho, Erbil ve Selahattin kentlerinde örgütlenmiştir. Bu örgütlenme zaman içinde gelişerek Ankara'yı Kuzey Irak'taki en küçük olaylar hakkında dahi bilgi sahibi olabilecek bir konuma getirmiştir. Bu arada Ekim ayına kadar Bağdat'ın denetiminde kalan Süleymaniye ve Erbil, Ekim'de Kürdistanî Cephe'nin kontrolüne girmiştir. Ekim ayında Irak yönetimi de Kuzey Irak'a yönelik ekonomik ambargoyu başlatmıştır.

Bu çerçevede,

- 1) Devlet memurları geri çekilirken bölgede kalanlara ücret ödemesi durdurulmuştur.
- 2) Bölgeye yapılan gıda sevkiyatı sona erdirilmiştir.
- 3) Bölgeye güneyden gelen kanuni akaryakıt sevkiyatına son verilmiştir.
- 4) Bölgeye yönelik hammadde sevkiyatı sona erdirilmiştir.

Diğer yandan Türkiye bir ölçüde Bağdat'tan doğan açığı kapatırken, Kürdistanî Cephe ile siyasi ve askeri çalışmalarını geliştirmiş, bu ortak çalışmaların neticesinde Kürdistanî Cephe 7 Ekim 1991'de PKK'ya karşı silahlı mücadele başlatma niyetini açıklamıştır.

Ancak bu dönemde Talabani ile Öcalan arasında başlayan görüşme süreci sonunda Kasım 1991'de Talabani, PKK'nın 4 aylık bir ateşkes ilan ettiğini ilan etmişse de, PKK tarafından ilan edilen bir ateşkes söz konusu olmamıştır. Ancak, A.Öcalan o güne kadar hiç kullanmadığı bir söylem ile "Bizim bölücü olduğumuzu söylüyorlar. Bu saçmalık. Bizim Türkiye ile 900 senelik beraberliğimiz var" şeklinde bir tavır değişikliği geliştirmiştir. Bu yaklaşım, bir yandan Türkiye'de yeni iktidara gelen Demirel-İnönü hükümetinin yumuşak bir politika izlemesini kolaylaştırma taktiği, diğer yandan Kuzey Irak'ta Kürdistanî Cephe ile bir uzlaşma çabası olarak görülebilir. Esasen kış aylarında örgütün hareket yeteneği hemen hemen sıfıra indiğinden dolayı böyle bir ateşkesin askeri açıdan pek bir kıymeti de bulunmamaktadır.

Talabani'nin PKK'nın akıl hocalığına soyunduğunu düşünen Öcalan'ın tepkisi kendisini kısa bir süre sonra sert biçimde ortaya koymuştur. Talabani'nin kendisine Ankara'dan bir mektup yazdığını açıklayan Öcalan, mektubun içeriğinde "tek yanlı olarak silahlarını teslim et ve teslim ol, bir ateşkesi kabul et, Ankara'ya gel ve teşekkür et ve minnettar ol" tarzında mesajlar bulunduğunu ileri sürerek şöyle demiştir: "Benim böyle mektuplara karşı alerjim var ve bizi işbirliği yaptıрмаğa kalkışırılar ise, o kadar sert tepki gösteririz ki, onlar bu tedbiri bir daha savunamazlar." Öcalan'a göre Talabani, yeni dünya düzeni, Amerikan yardımı gibi sloganları unutmalı, askeri önlemler olarak direnişe geçmeli ve bir komisyoncu gibi insanlarla uğraşmamalıdır. Öcalan, Barzani'yi de şiddetle eleştirerek, "Kürt kanıyla çok kötü işler yaptı. Onun siyaseti, bir komisyoncu siyasetidir" demiştir.

1992 Senesinde Kuzey Irak

1992 başında Kuzey Irak'ın geleceği ile ilgili bazı gelişmeler de gerçekleşiyordu. Körfez Savaşı sonrasında Irak güçlerinin bölgeden çıkartılmış olmasına rağmen, 1975'de ABD ve İran'ın kendilerini ortada bırakmasını unutmayan ve Batı'ya güvenmeyen Mesut Barzani, Bağdat ile görüşmeler yaparak, mevcut durumu kendisine en uygun şekilde geliştirerek, Irak'tan genişletilmiş bir özerklik almaya çalıştı ise de, ABD'nin Kürtleri, Saddam Hüseyin'i kontrollü bir şekilde devirme politikasının bir parçası yapmak istemesi, Barzani'nin bu politikasını engellemiştir.

1992'de Irak'ın geleceği açısından önemli bir gelişme de INC'nin Viyana'daki toplantısıdır. Bu toplantıya Kürt gruplar kendi kaderini tayin hakkı kararı aldirmek için gelmişlerdir. Ancak Şii muhalefet ile Türkmen ve Arap muhalifler buna karşı çıkarak "şartlı" kendi kaderini tayin hakkının çıkmasını sağlamışlardır. Şartlı kendi kaderini tayin, Irak'ın toprak bütünlüğü içinde bir çözüm öngörmektedir.

Müttefikler 1992 senesinde Irak kitle imha silahı üretim programlarını tespit ve yok etme çalışmalarına başlamışlardır. Nisan 1992'de Irak'ta çalışmalarına başlayan Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (IAEA) başkan yardımcısı Haziran 1992'de Irak'ın halen nükleer silah yapma potansiyeline sahip olduğu

nu açıklamıştır. Aynı günlerde Irak'ın, BM heyetinin kimyasal ve balistik füze-ler konusunda araştırma yapmak istemesine karşı çıkması üzerine, ABD, İngil-tere ve Fransa, Irak'a karşı kuvvet kullanacaklarını açıklamışlardır. Bunun üle-rine BM heyetine gereken izin Irak tarafından verilmiştir.

Amerikan yönetimi, bu gerilimden sonra Irak muhalefetine, Saddam'a karşı harekete geçmesi çağrısında bulunmuş ve destek vaadetmiştir. Irak yö-netimi, Ağustos 1992 başında BM heyetleri ile ortak çalışmasına yine son ver-miş ve heyetlerin bakanlıkların içinde arama yapmasını yasaklamıştır. ABD, Irak'ı uyararak, 'gerekirse' güç kullanacağını açıklamıştır.

ABD bu aşamada Kuzey Irak'ta oluşturulan güvenli bölge benzeri bir bölgeyi Şiiiler için de gerçekleştirme projesini gündeme getirmiştir. Nitekim, 18 Ağustos 1992 günü 32. enlemin güneyinde kalan hava sahası da Irak uçakları için yasak bölge ilan edilmiş, Bağdat hava sahasının % 50'den fazlasını kont-rol edemez duruma düşmüştür. Ancak bu yasağın bir diğer sonucu da Irak'ın fiilen üçe bölünmesi olmuştur.

Gerçekten de Irak'ın üçe bölünmesi, yoğun bir şekilde düşünölmeye baş-lanmıştı. Hatta savaştan hemen sonra başlayan Şii ayaklanmasına destek ve-rilmesine karşı çıkan Suudi Arabistan ve Kuveyt, artık Şiiilerle temasta bulunma hususunda bir beis görmemeye başlamışlardır. Batı ile Körfez arasındaki fikir alışverişinde Irak'ın üçe bölünmesi konusunda ilerleme kaydedilmesi Irak'ta paniğe yol açmıştır.

Bağdat yönetimi Ankara'dan Irak'ın toprak bütünlüğü konusunda destek istemiş; Ankara, Bağdat'a istediği desteği vermiştir. Ankara ile birlikte Suri-ye'nin, İran'ın ve nihayet 13 Eylül 1992'de Arap Birliği'nin Irak'ın bütünlüğünü desteklemeleri, Irak'ın bölünmesi projesini gündemden düşürmüştür. Bu nok-tada Kuzey Irak'ta 1992 yılı içinde gerçekleşen diğer gelişmelere dönebiliriz.

Fiili Kürt Devleti'nin Oluşumu

Bağdat yönetimi 23 Ekim 1991'de bölgedeki bütün memurlarını çeker-ken, bölgeye yönelik bir de ekonomik ambargo başlatmıştı. Bunun sonucunda

Kuzey Irak'ta tam bir siyasi ve idari kaos yaşanmakta idi. Mütefiklerin izledikleri politikanın ve bölgenin Irak idari bütünlüğünden koparılmasının bir sonucu olan bu kaostan çıkmak için önerilen çözüm, yapılacak genel seçimler sonucunda bölgede yerel bir siyasi otorite tesis ederek, siyasi ve idari düzenlemeleri yapmak şeklinde gerçekleşmiştir. Washington'un teklifi üzerine Ankara'ya gelen Kürdistanî Cephe temsilcileri, Kuzey Irak'ta 1970 özerklik anlaşmasına göre yerel yönetimleri oluşturmak için seçim yapmak istediklerini bildirmişler ve Ankara'nın olurlarını almışlardır. Bunun neticesinde Ocak 1992'de 4 Nisan'da bölgede genel seçimlerin yapılacağı açıklanmış ise de, teknik nedenlerden dolayı seçimler önce 30 Nisan'a sonra 17 Mayıs'a sonrada 19 Mayıs'a ertelenmiştir.

19 Mayıs'da yapılan seçimlere, Kürdistanî Cephe'ye bağlı partiler ile Kürdistan İslam Hareketi adlı Cephe dışı bir örgüt ve bir grup hristiyan, bağımsız bir liste ile katılmışlardır. Bir Irak Kürdistanî partisi olmayan PKK'nın bu seçimlere katılması mümkün değildi. Diğer tarafta Irak Milli Türkmen Partisi lideri Dr. Muzaffer Asım seçimlerin Irak'ın toprak bütünlüğünü tehlikeye atacağını söyleyerek, partisinin seçimlere katılmayacağını açıklamıştır. Irak Milli Türkmen Partisi 8 Mayıs 1992'de bir bildiri yayınlarak seçimlerin Türkmenler'in ve Irak halkının beklentileri ile bağdaşmadığını ifade etmiştir. İngiliz istihbaratı ile yakın ilişkiler içinde olan ve geçmişte Bağdat rejimi ile çalışan Surçî aşireti merkezli Kürdistan Muhafazakar Partisi ve Komünist Akım adlı iki örgüt de seçimlere katılmamışlardır.

Kürdistanî Cephe tarafından alınan bir karar gereğince Kerkük ve Musul'da da gerekli şartlar oluştuğunda seçimler yapılacak, "buralarda yaşayan Türkmen azınlığa da 5-10 sandalye verilecektir." Tabii işin ilginç yanı, Türkmenlerin Kürtlere oranının, % 40'a 60 civarında olduğu gerçeği göz önüne alındığında aşikar halé geliyordu: Türkmenlere verilen sandalyelerin oranı ırkçı bir yaklaşımla saptanmakta idi. Ayrıca, Viyana'da yapılan Irak muhalefeti toplantısından çıkan karara göre demokratik Irak parlamentosunun oluşması halinde nüfusun % 71'ini oluşturan Araplar 123 sandalye, % 20'sini oluşturan Kürtler 35 sandalye, % 6'sını oluşturan Türkmenler 11 sandalye ve % 3'ünü oluşturduğu ifade edilen Süryaniler 5 sandalye sahibi olacaklardı. Ancak Türkmen-

ler'in gerçek oranı olan % 13-15'i kabul etmeyen Viyana kararlarının da altında bir temsil öneren Kürdistan Cephe, Türkmenler'e hiç de adil olmayan bir oran önermiştir.

Seçimlere 18 yaşını geçmiş, Kürdistan vatandaşı olarak nitelendirilen 1.1 milyon seçmen katılmıştır. Her 30.000 seçmene bir milletvekili düşmüş, yani kurulacak meclis 105 üyeden oluşmuştur. 17 Mayıs'da yapılan seçimlerde KDP oyların %45 ini KYB ise % 44'ünü almıştır. Sosyalist Parti oyların % 3'ünü, Komünistler % 2 sini alarak, Meclise girmek için gerekli olan %7'nin altında kalmışlardı. Kürdistan İslami Hareketi ise % 5'lik bir oya ulaşmıştır.

Yapılan görüşmelerden sonra KDP ve KYB'nin 50'şer milletvekili çıkarılmaları, Hristiyan azınlığa ise 5 milletvekili verilmesi kararı alınmıştır. Kırmanç bölgesinde Barzani kesin üstünlük sağlamıştır; Soran bölgesinde ise Talabani. İki bölgenin kesişme yeri olan ve 300.000'e yakın Türk'ün yaşadığı Erbil'de ise KDP az bir fark ile ilerleydi.

Seçimlerden sonra kurulan parlamentonun başkanı, 466.819 oy alan KDP'nin adayı olurken, 441.057 oy alan KYB adayı da başkan yardımcısı görevini üstlendi. Kurulan devletin başkanlığı için Barzani ve Talabani gerekli oyu alamadıkları için ikinci bir seçimin yapılması gerekiyordu. Ancak böyle bir seçim hiç bir zaman yapılmadı.

Meclis ilk toplantısını 4 Haziran 1992'de Erbil'de Saddam Hüseyin'in yaptırdığı bölgesel parlamentoda yaptı ve bütün üyeler "Kürdistan halkını ve topraklarını koruyacakları"na dair yemin ederek göreve başladılar. 4 Temmuz'da ise KYB'den Dr. Fuad Masum'un başkanlığında ilk bakanlar kurulu oluşturuldu. Kabinede KDP ve KYB, Emekçiler Partisi, Demokratik Asuri Hareketi ve Komünist Parti'den 1'er temsilci vardı.

Böylece Kuzey Irak'ta hukuken değil ama fiilen bir devlet kurulmuştu. Mesele şimdi bu devletin nasıl gelişeceği idi. 5 Temmuz 1992'de fiili devletin yeni Başbakanı Fuat Masum "Geldiğimiz nokta ne özerklik, ne de bağımsızlıktır. İksinin ortasında bir yerdeyiz. Nereye doğru gideceğimizi zaman gösterecek" demekteydi.

Kuzey Irak'taki gelişmeler bölge ülkelerini alarme etmiş, birbirleri ile aralarındaki temel ihtilafları gözardı etmeden masaya oturmaya zorlamıştır. Bunun neticesinde ileride ele alacağımız Kasım 1992 Ankara Görüşmeleri yapılmıştır.

Gelişen Türkiye-Kürdistan Cephe ilişkileri

Diğer yandan, 1992 senesine girerken PKK ile Kürdistan Cephe'nin arası açılmıştır. Aynı dönemde Türkiye'nin bölge ile ilişkileri yoğunlaşmaktaydı. 9 Ocak'da KDP'nin özel temsilcisi Muhsin Dizai Ankara'ya gelerek Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin ile görüşmüştür. Dizai, Türkiye'de reform sürecini başlatacağını düşündükleri Türk hükümeti ile iyi ilişkiler kurmak istediklerini söylemiştir. Dizai ayrıca, 11 Ocak'ta Cumhuriyet gazetesine verdiği demeçte, PKK terörüne karşı olduklarını ve topraklarında bu örgüte yer vermeyeceklerini söylemiştir. 27 Ocak'da Milliyet gazetesine demeç veren Talabani ise Mayıs ayında bir Kürt hükümetinin resmen kurulacağını açıklamış ve Türkiye'nin insani yardımlarını sürdürmesini istemiştir.

20 Şubat'ta ise, Mesut Barzani Ankara'ya gelerek Cumhurbaşkanı ve Başbakan ile görüşmüştür. Barzani, Nisan ayında yapılacak seçimlerin bir hükümet kurulacağı anlamına gelmediğini açıklamıştır.

Barzani'nin Ankara seyahatinin başladığı gün, yani 1992 Şubatında Kürdistan Cephe PKK'ya Türkiye'ye yönelik eylemlerini durdurması, aksi halde Kuzey Irak'tan çıkarılacağı uyarısında bulunmuştur. Talabani ise bir açıklama yaparak, KYB'nin terör örgütünün Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaptığı eylemleri onaylamadığını bildirmiştir. Barzani'ye göre PKK'nın eylemleri bütün Kürtlerin itibarının yıkılmasına neden olmaktadır. Öcalan da Talabani ve Barzani'nin Türkiye ile işbirliği yaparak PKK'yı arkadan vurduklarını, yapılacak ilk işin bu sülük liderleri imha etmek olduğunu ve PKK'nın PAK ile işbirliği yapacağını açıklamıştır.

A. Öcalan 17 Ocak 1992'de PKK kadrolarına iletilen "Ayaklanma Taktiği üzerine Tezler ve Görevlerimiz" adlı çalışmasında önce Körfez Savaşı sonrası durumu tahlil ediyor sonra bu durumdan şu sonuçları çıkarıyordu: "Mevcut

uluslararası ortam emperyalizm tarafından kendi açısından kullanılmak istense de, devrim lehine daha fazla kullanılabilir. İlk defa bu düzeyde bir sömürgeci devletin (Türkiye) milli sınırlarının parçalanması vardır...İran, Irak ve Suriye emperyalizmin Kürdistan etrafında örmek istediği tecrit çemberinin dışındadır. Ve bu çok önemli bir dış çevredir. Bugün İran üzerinden tecrit çemberinin kurulamaması lehimize bir durumdur. Hatta Yunanistan ve bir de Kafkaslar açılmıştır. Gürcistan ve Ermenistan da eskisinden daha iyi durumda değildir. Ne anlama geliyor bütün bunlar? Bu çerçevenin çok olgun ve uygun bir durum arzettiğini gösteriyor. Dolayısıyla Kürdistan, tarihinde ilk kez böyle bir durum yakalıyor"

Bu çerçevede Öcalan'a göre PKK'ya düşen görevler ise şöyledir: "Uluslararası ve bölgesel gerçekler artık Kürdistan devriminin tarihi ayaklanma önderliğini bize veriyor. Bu önderliği bizim yürütmemiz gerektiği artık tartışma götürmez biçimde kendini ortaya koyuyor. Kürdistan halkı emperyalizmin yeni çözüm yollarına, ajanlarına, çapulcularına meyil vermek şöyle dursun, Güney'de (Kuzey Irak) olsun, Kuzey'de (Türkiye) olsun bunlardan bir an önce kurtulmak istiyor. Emperyalizmin yarattığı yapay oluşumlara tek metelik vermeyeceğiz... Halkımız gerçekten ayaklanmak istiyor. Planlı, örgütlü olarak, başına büyük baidireler getirmeyecek bir önderlikle ayaklanmak istiyor. Son iki yıllık deneyimler tartışma götürmez bir biçimde halkımızın büyük çoğunluğunun ayaklanmaya evet dediğini, onay verdiğini gösteriyor."

Özetle A. Öcalan 1992 senesine girerken Türkiye'de ayaklanmalar ile kırsaldan kentlere yönelmeyi, stratejik savunmadan askeri dengeyi kurarak stratejik denge aşamasına geçmeyi hedeflerken, Kuzey Irak'da da KDP ve KYB'yi gerileterek, bölgenin liderliğini ele geçirmeyi amaçlıyordu. Bu hedefler PKK'nın gücünü yanlış, olduğundan çok gören bir tahlile dayanıyordu ve PKK böylece stratejik anlamda iç hatlar kıskacına düşüyordu. Bu iç hatlar kıskacında PKK 1984'den beri elde ettiği kazanımların hemen hepsini yitirmeye başlayacaktı. 1991 'de gücünün zirvesine çıkan örgüt, 1992'den itibaren gücünü yanlış kullanmanın ve devletin geliştirdiği yeni mücadele konseptinin bir sonucu olarak, 1994-95 sürecinde tekrar dağ zirvelerine püskürtecek, sadece yerleşim bölgelerindeki değil kırsaldaki üstünlüğünü de yitirecektir. Gerçi örgüt 1993 sene-

sinde de Türkiye içinde kırsal kesimde belirli bir ölçüde varlık göstermişti ama bu varlık geçmişin mirası idi, yoksa geleceğin altyapısı değil.

A. Öcalan'ın bu yanlış değerlendirmesinin nedeni konusunda bir Türk değerlendirme raporunda şu tespit yapılmıştır: "PKK'nın böylesine hayali hedeflere yönelmesi, o günün koşullarında Kuzey Irak'daki belirsizlik ve örgütün aynı bölgede önemli bir toprak parçasında yeterli silahlar ile donatmış olduğu 3-4 bin civarında bir gücünün bulunması, Suriye ve İran ile ilişkilerinin iyi düzeyde olması, yurt içerisinde HEP'in öncülük ettiği Kürt milliyetçiliği rüzgarının estirilmeye çalışılması gibi cesaret verici hususlar da önemli rol oynamıştır." Anılan raporda ekle şöyle devam edilmiştir: "Körfez Krizi'nin bölgesel ve genel düzeyde bölücü faaliyetlere kazandırmış olduğu ivmeden, yurt içinde tırmanışa geçen kitlesel örgütlenme ve eylemsel aktiviteden, Kuzey Irak'a dayalı olarak geliştirilen büyük çaplı eylemlerin sürekliliğinden cesaret ve güç alan A. Öcalan, faaliyetlerinde sıçrama yapmak ve böylece Batılılar nezdinde öne geçmek istemiştir. Bu gaye ile genel ayaklanma başlatma, Kürdistan Ulusal Kurtuluş Meclisi'ni toplama ve kurtarılmış bölgelerde savaş hükümeti ilan etmeye yönelik çabalara yönelmiş ve başarısız kalmıştır."

Kuzey Irak'ta taraflar arasında tansiyon yükselirken, Türkiye de ilkbahar ile birlikte bölgeye yönelik operasyonlarına başlamıştır. Bu yoğun operasyonların amacı, ayaklanma aşamasına geldiği düşünülen PKK'nın bu politikasını başlamadan ezmektir. 1 Mart 1992'de savaş uçakları bölgedeki PKK kampalarını bombalamışlardır. 10 Mart'ta ikinci bir operasyonda bölge tekrar bombalanmış, 25 Mart'ta uçaklar üçüncü kez Kuzey Irak'a saldırmıştır. Türk ordusunun Kuzey Irak'da operasyonları devam ederken, bir yandan da Ankara KDP ve KYB'ye silah ve malzeme yardımına başlamıştır.

6 Mayıs 1992'de Türk ordusu Kuzey Irak'a yönelik geniş kapsamlı bir operasyon başlatmıştır. Bu operasyon esasen Ekim ayında yapılacak büyük operasyonun da habercisi niteliğinde idi. 1986'dan 1992'ye kadar savunmada kalan devlet güçleri o sene ilk kez insiyatifi ele geçirmek için planlı ve uzun vadeli bir strateji geliştirmişlerdir.

Birliklerin bir kısmı Üzümlü, Kırkdokuz, Kavuşak ve Çiğli'dan Kuzey Irak'a girip Medina ve Zap bölgelerine saldırmışlar, diğer birlikler ise Çukurca ve Şemdinli'den girmişlerdir.

Türkiye'de ise PKK, 1992'ye 21 Mart'da Nevruz Bayramı'nda bir ayaklanma örgütlenme çalışmaları ile başlamıştır. Öcalan'ın "Ayaklanma Taktiği Üzerine Tezler ve Görevlerimiz" adlı çalışması örgüte 1992 hedeflerini vermiştir. Öcalan şöyle demektedir: "Ayaklanmayı, dayanacağı uzun süreli halk savaşının bir parçası ve en önemli aşaması görmek esastır. Birinci tezimiz budur. Şimdiye kadar ayaklanma için yürütülen faaliyetler ayaklanmayı pratikte geliştirebilecek bir düzeye, kitle cesaretine ve psikolojisine kavuşma düzeyine ve askeri örgütlenme aşamasına getirebilmiştir. Daha önce de gördüğümüz gibi, silahlı mücadeleyi yoğunlaştıracağımız bölgede, örneğin Botan olarak bilinen alanda ayaklanmanın en çok dayanacağı merkez ve cephe gerisi gibi yerler olacaktır. Bu zeminde silahlı mücadeleyi sonuna kadar geliştirmemiz, özellikle gerilla ordulaşmasının genişliğine ve derinliğine oturtulması sonucunda, buradaki ayaklanmalar, alanı düşmandan fiilen koparmayı ve düşmanı mümkün olduğu ölçüde sökülüp atmayı hedefler. Kentlerde gerillanın dışardan korunması ve içerden kent milisleriyle sonuna kadar bir çatışma durumuna girilebilir. Yine kırlar ve kentlerde tam denetim geliştirilebilir. Önemli oranda silahlı ayaklanma durumları yaşanabilir."

Bütün bunlardan çıkan sonuç, yukarıda da değinildiği gibi PKK'nın kırsal alanlardan kente inerek, kentleri de en azından belirli bir süre için kapsayan kurtarılmış bölgeler oluşturmayı hedeflemesi idi. Sonra bu bölgelerde "Ulusal Meclis" toplanacak ve "Savaş Hükümeti" kurulacaktı.

PKK'nın bu hedefleri geliştirirken dayandığı nesnel taban yüksek moralli 16.000 dağ kadrosu ve bunun üstündeki milis ve sempatizan unsurdur. PKK bu dönemde Bitlis, Siirt, Diyarbakır'ın kuzeyi gibi bölgelerde ve kırsal alanda ciddi bir denetim kurmuş durumdadır.

PKK'nın halk ayaklanması taktiğini en yoğun bir şekilde uyguladığı yerler Cizre, Silopi, Şırnak ve Nusaybin olmuş, 20 Mart-21 Mart günlerinde bu merkezlerde devlet binaları yoğun bir ateş altına alınmıştır. Ancak hedeflenen halk

ayaklanması gerçekleşmemiştir. PKK 1992 yazında sınır karakollarına büyük gruplar ile saldırmaya inatla devam etmiş ve sınır karakollarının boşaltılmasını sağlamayı denemiş ancak bu hedefe de ulaşamamıştır.

Örgüt Kuzey Irak'tan Türkiye'ye soktuğu 1500 militan ve Türkiye içinden kaydirdığı güçler ile Ağustos ayında Şırnak'ı ele geçirmeyi hedeflemiştir. 18-19 Ağustos'da Şırnak'ı ele geçirmek için örgüt 500-700 militan ile ve milislerin yardımı ile (Bazı kaynaklara göre 350 dağ kadrosu ve 150 silahlı milis) şehri işgal etmeyi hedeflemiş, 2 gün süren çatışmalardan sonra geri püskürtülmüştür. Şırnak baskınından hemen sonra TSK Cudi ve Gabar'da karadan ve havadan temizlik hareketleri başlatmıştır. Şırnak baskını çok önceden planlanan bir baskın olmaktan çok, 21 Mart 1991'de Nevruz genel ayaklanma provasının fiyasko ile neticelenmesinden sonra örgüte yeni bir moral için vermek için düzenlenen bir baskındır.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş PKK'nın stratejisini şöyle açıklamıştır: "PKK'nın amacı önce bir bölgeyi ele geçirerek egemen olmak, ardından da bir iç savaş başlatmaktır. PKK, hiç değilse dış dünyaya Türkiye'de bir iç savaş olduğu görüntüsünü vermeye çalışıyor."

1992 yazında PKK'nın Kuzey Irak'ta sorunları artmaya başlamıştır. 27 Haziran 1992'de bölgenin önemli aşiretlerinden Sindi aşiretinin ileri gelenlerinden Sadık Ömer, KDP'nin Dohuk sorumlusu Fazıl Mutni'nin düzenlediği ileri sürülen bir suikaste öldürülmüştür. Sadık Ömer KYB üyesi olmak ile birlikte PKK ile yakın ilişki içindedir ve Amerikan belgelerinde PAK üyesi olarak anılmaktadır. 2 Temmuz'da PKK kaynaklarına göre Sindi aşireti, Amerikan kaynaklarına göre PKK, intikam amacı ile KDP'nin Zaho komutanı Muhammed Şefik'i öldürmüştür. Bu saldırıdan sonra KDP ile PKK ve Sindiler arasında gerilim artmış, KDP Sindi aşiretine ait bazı bölgeleri işgal etmiştir.

KDP-PKK gerilimi artarken, Ankara'nın bölgeye yönelik bir operasyonun hazırlığı içinde olduğunu 30 Haziran 1992 tarihli Milliyet gazetesinde Taha Ak-yol yazmıştır: "Ankara'da Kuzey Irak'taki PKK'ya karşı kara harekatı ve hava indirme birlikleri ile harekattan bahsediliyor." 1 Temmuz 1992'de ise Genelkur-

may Başkanlığı'ndan yapılan bir açıklamada Kuzey Irak üzerinde keşif uçuşu yapan F-104 savaş uçağının motorundaki bir arızadan dolayı düştüğü bildirilmiştir.

5 Temmuz 1992'de PKK, KDP'ye bir ultimatom vererek KDP peşmergelerinin işgal etmiş oldukları Derkar köyünden çıkmalarını istemiştir. KDP bunun üzerine PKK'nın şehirlerdeki merkezlerine saldırmış ve PAK'ın bir merkez komitesi üyesini tutuklamıştır. KDP'li peşmergeler PKK'ya karşı Derkar ve Batufa kasabalarına yığınak yapmağa başlamışlardır.

Bu arada Türkiye'ye gelen Talabani Orgeneral Eşref Bitlis ile görüşmüş ve bu görüşmeden TSK'nın KDP ve KYB ile birlikte PKK'ya karşı ortak bir operasyon düzenlemesi kararı çıkmıştır. PKK ise 17 Temmuz'da Kuzey Irak'a yönelik bir ticaret ambargosu uygulayacağını açıklamış ve uygulanan ticaret ambargosu bölge üzerinde ciddi bir etki yapmıştır. Türkiye ise bu aşamada Talabani'nin 17 Ağustos'ta Başbakan Demirel'e mektup yazarak yardım istemesine rağmen ambargonun kırılması için bir girişimde bulunmamış, belki de ambargodan PKK'yı Kuzey Irak halkının gözünde antipatik hale getirdiği için hoşlanmıştır.

Bu arada Türkiye ile KDP/KYB arasındaki yakınlaşmayı gösteren ilginç bir olay Ankara'da yaşanmış, 24 Temmuz'da Türkiye'ye gelen Talabani, Irak'da demokrasinin kurulmaması durumunda "Bizim için, bu korkunç koşullarda kalmaktansa, demokratik bir Türkiye'ye katılmak daha iyidir" açıklamasını yapmıştır. Türkiye'de üzerinde çok tartışılan bu "sözde" teklifin esasen ne KDP'de ne de KYB'de ciddi bir tabanı yoktur ve Kuzey Irak'ta duyulduğunda ciddi bir şaşkınlık yaratmıştır. KDP ileri gelenlerinden Neçirvan Barzani, "Bu parlamentoda konuşulmamıştı ve Kürdistan'da parlamento böyle bir karar alabilecek tek mercidir" derken, artık KDP Politbürosunda olan ancak 1991'de PDKP'nin Genel Başkanı bulunan Sami Abdurrahman ise "Irak'la federasyon istiyoruz, özerklik bizim için yeterli değildir. Başka devlete katılmanın hayal olduğunu düşünüyoruz." demiştir. Eski bir elektrik mühendisi olan Sami Abdurrahman, KDP içinde önemli görevlerde bulunduktan sonra 1975'de uğranılan başarısızlıktan sonra İran'a kaçmış ve ticaret ile uğraşmaya başlamıştır. Kuzey Irak'a tekrar döndüğünde Irak'ın en zengin kişisi olan Abdurrahman, Irak için federal yapıyı ilk önerenlerdendir. Sami Abdurrahman'ın Kürtleşmiş bir Yahudi olduğu konusunda iddialar bulunmaktadır.

25 Temmuz'da ise Barzani İstanbul'da Cumhurbaşkanı T. Özal ile görüşmüştür. Türkiye, Barzani ve Talabani'ye diplomatik pasaport vermiştir. Talabani ve Barzani'nin Türkiye'ye katılmak konusundaki isteklerine cevap, Başbakan Demirel'den gelmiştir. Demirel, Türkiye'nin Irak'ın toprak bütünlüğünü savunduğunu söyleyerek teklifi reddetmiştir. Diğer yandan Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin teklif ile verilen diplomatik pasaportlar arasında bir bağ olmadığını açıklamıştır.

Türkiye-KDP/KYB ilişkileri gelişirken, 28 Temmuz'da TSK Kuzey Irak'daki PKK kamplarına yönelik bir hareket düzenlemiştir. Harekat karadan topçu birliklerince desteklenir iken, uçaklar da kampları bombalamışlardır.

Türkiye'den ABD'ye giden Barzani ve Talabani PKK aleyhine konuşmaya devam etmişlerdir. Barzani, PKK'nın terörist bir örgüt olduğunu söylerken, Talabani, PKK'nın Kürt davasına ihanet ettiğini açıklamıştır.

Neden sonra PKK ambargoyu 18 Ağustos'da kaldırmıştır ama PKK ile Kürdistan Cephe'nin arası iyice açılmış, Erbil'de parlamentoda konuşan Kürt yönetimi Başbakanı Fuat Masum PKK'yı "Irak, İran ve Suriye hükümetleri PKK'ya Irak Kürt hareketine karşı yardım ediyorlar, çünkü onlar bizim parlamento ve hükümet deneyimimizin başarılı olmasını istemiyorlar" diyerek suçlamıştır.

PKK'ya karşı sertleşen Kuzey Irak yönetimi, 19 Ağustos'da Şırnak'da çıkan olayları protesto maksadı ile Erbil'de yürüyüş düzenleyen PAK üyelerinin üzerine ateş açmıştır. ABD ve Avrupa'da yaptığı görüşmeleri bitiren Talabani, Ankara'ya dönmüş ve Esenboğa Havaalanı'nda verdiği demeçte, Kuzey Irak'a giden Türk kamyonlarını tehditlerle engelleyen PKK ile bu engellerin kaldırılması için hiç bir görüşme yapmadıklarını açıklamıştır. 24 Ağustos'ta H. Çetin ile görüşen Talabani, PKK'nın Kuzey Irak'ta güçlendiği görüşünü reddedip, "Irak Kürdistan'ı hükümeti, tüm bölgeyi kontrol altına alacak, hukuki yönetim giderek belirginleşecek, bölgede zamanla hiç bir yabancı unsur kalmayacak" diyerek, PKK'nın Kuzey Irak'tan çıkarılacağını söylemiştir.

1 Eylül'de Türk ordusu Kuzey Irak'a Deştan bölgesinden girmiş ve 10 km ilerliyerek PKK kamplarını basmış ve geri çekilmiştir. Aynı gün Ankara'da Bar-

zani ve Talabani Başbakan Demirel ile görüşerek, PKK'nın Kuzey Irak'ı bir üs olarak kullanamayacağı konusunda garanti vermişlerdir. Talabani, "Kuzey Irak'ı Türkiye için güvenli bir bölge yapmak için elimizden geleni yapacağız" demiştir. Barzani ve Talabani 2 Eylül'de de Cumhurbaşkanı Özal ile görüşmüşlerdir. Görüşmelere Türkmenleri temsilen Irak Milli Türkmen Partisi Genel Başkanı Dr. Muzaffer Aslan katılmıştır. Özal, görüşmelerde Saddam Hüseyin'in devrilmesi ve Kuzey Irak'ta yeni oluşumları tartışmaya açmıştır. Güvenlik kuşağının 36. Paralel'den 34. Paralel'e çekilerek, Musul ve Kerkük Türkmenlerinin de Kürt muhalefeti ile bir araya getirilmesinin yolları tartışılmıştır. Ayrıca Kuzey Irak'ta muhalefetin oluşturacağı geçici bir hükümet oluşturulması imkanları aranmıştır. Toplantılar ve tartışılan konular Ankara bürokrasisinden çok sert tepki almıştır.

10 Eylül'de Irak'ta yayınlanan El Tavra gazetesinde yer alan bir yazıda "Türkiye'nin Irak'ın kuzeyindeki belirli ajan Kürt liderlerle şüpheli ilişkilerinin sonuçlarına katlanmaya hazır olması gerektiği", "Türk hükümeti ile ajanlar grubu ve ayrılıkçılar arasındaki ilişkilerin uluslararası hukukun ihlali olduğu" tespiti yapılmıştır.

Eylül ayı başında büyük kayıplar verdiği Derecik sınır karakoluna saldırarak karakol saldırılarını sürdüren PKK, yurtiçinde de 1000 kadar militanı Maden-Ergani'den başlayarak Tatvan-Bitlis'e uzanan Doğu Toroslar'a yerleştirmiş ve Elazığ, Bingöl, Muş, Diyarbakır, Siirt, Batman ve Bitlis'i baskı altına almayı, şartlar oluştuğu takdirde küçük kasaba ve ilçeleri işgal etmeyi hedeflemiştir. Amaç, Irak, İran ve Ermenistan sınırı boyunca Türk güvenlik güçlerini sınır boyundan soyutlayarak iç kısımlara hapsetmek ve sınır bölgesinde denetimi ele geçirmektir ve bu aşamada 1992 Ekim'inde Kuzey Irak'a yapılacak operasyon bir dönüm noktasıdır.

Ekim 1992 Kuzey Irak Operasyonu

21 Eylül'de bir açıklarına yapan Barzani, KDP ve KYB'li peşmergelerin oluşturacağı ve Kürt Savunma Bakanlığı'na bağlanacak bir ordunun kurulması konusunda taraflar arasında anlaşmanın sağlandığını belirtmiştir. Böyle bir gü-

cün ne yapabileceği konusunda fikir edinilmesi için gereken fırsat da yaklaşmaktadır.

Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin adım adım kurulması, Kürdistan Cephe ile kurduğu iyi ilişkilere rağmen Türkiye'yi rahatsız etmiştir. Savunma Bakanı Ayaz, Türkiye'nin Kürt devletine karşı olmak ile birlikte bunu engellemek için tek başına müdahale etmeyi düşünmediğini açıklarken, diğer yanda Türkiye bölgeye gerçekten müdahale edecektir; ancak KYB ve KDP'ye karşı değil, onlarla birlikte PKK'ya karşı.

PKK ise ciddi bir saldırı beklemediğinden hiç bir savunma önlemi almaya gerek duymamış, aksine saldırılarına devam etmiştir. Önce Aktütün, 28 Eylül'de de Şemdinli/Derecik karakoluna saldıran teröristler 2 assubay ile 24 eri şehit etmişler 23 eri yaralamışlardır. Çatışmalarda 174 PKK'lı öldürülmüştür. PKK kayıtlarına "Rubarok ve Helena" olayları diye geçen ve PKK'nın ağır kayıplar verdiği bu saldırılardan sonra psikolojik üstünlüğün güvenlik güçleri tarafına geçtiği daha da net olarak görülür.

2 Ekim'de KDP ve KYB'ye bağlı peşmergeler PKK'ya karşı operasyonlara başlamışlardır. İlk saldırı Hakurk'da KYB peşmergeleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Kürdistan Cephe bir açıklama yaparak, Türkiye'nin karadan veya havadan müdahalesini istemediğini açıklamıştır.

Sinaht, Deresish, Mergasish, Era, Marsıs, Hantur Dağı, Pırbela, Şabaniye Dağı, Shive, Kışan, Nazdur, Suli, Bazyan, Ari, Hakurk hattına yerleşmiş olan PKK, KDP ve KYB'li peşmergelerin iyi örgütlenmemiş ilk saldırılarına sert direnç gösterince, peşmergeler tekrar organize olmak ihtiyacını hissetmişlerdir.

Peşmerge saldırıları başlar başlamaz A. Öcalan, Suriye'den Botan Eyalet komutanı Murat Karayılan'a "Düşmanın saldırdığı bölge Botan-Bahdinan savaş hükümetinin kurulacağı bölgedir. Bu bölge bizim için çok önemlidir. Var gücünüzle bu savaşı verin. Cephe savaşı verin" emrini vermiştir.

Çatışmaların başlamasından iki gün sonra da 4 Ekim 1992'de Erbil'de toplanan parlamento, Kuzey Irak'ta bir federe devlet kurulması kararını almıştır. Böylece Türkiye'nin en az tepkiyi vereceği zaman seçilerek, durumu kabul edilmesi sağlanmıştır.

4 Ekim'de Kürt Federe Devleti Meclis başkanı Cevher Namık ve Başbakan Fuat Masum bir toplantı düzenlemişler, toplantıya Namık ve Masum'un yanında Talabani, Barzani, tüm bakan ve milletvekilleri ile Kürdistan Birlik Partisinin temsilcileri, Irak Komünist Partisi Genel Sekreteri Aziz Muhammed, Kürdistan Emekçiler Partisi (Partiya Zahmetkeşani Kürdistan) Genel Sekreteri Kadir Aziz, Asur Demokrat temsilcileri katılmışlardır. Bu Kuzey Irak Kürtleri toplantısına Türkiye'den Yekbun, Kava, POK-Hevgirtin, PRNK ve PKK-Vejin de alınmıştır.

Toplantıda söz alan Barzani, PKK'ya 1983'de kucak açtıklarını, ancak PKK'nın KUK'çulara ve İran KDP'sine karşı saldırılar düzenlediğini, 1986'da da KDP'ye karşı ideolojik saldırıya geçtiğini söylemiştir. Barzani, PKK'nın 1988'de Irak gizli servisi ile ilişki içine girdiğini 1989'da 6 KDP üyesini öldürdüğünü belirtmiştir.

Barzani, PKK'ya Saddam Hüseyin tarafından tahsis edilen Türkiye-İrak sınırındaki 350 köyden geri çekilmesi teklifini götürdüklerini, ancak PKK'nın bu teklifi reddederek çatışmayı tercih ettiğini belirterek, her devlet gibi kendilerinin de toprakları üzerinde otorite kuracaklarını, bu otoriteye uymayanlara da hoşgörü göstermeyeceklerini açıklamıştır.

Talabani ise, PKK ile 12 Eylül 1980 öncesinden başlayarak yoğun ilişkiler içinde olduklarını, ancak PKK'nın kendileri dışında Suriye ve İran ile de istihbarat ilişkisi içinde olduğunu belirterek çatışma arzulamadıklarını belirtmiştir.

Bütün bu konuşmalardan çıkan sonuç, PKK-KDP/KYB çatışmasının tematik bir hesaba dayandığıdır. PKK'ya saldıran KDP ve KYB'nin kurduğu federe devlete Türkiye'nin tepki vermesi engellenmek istenmiştir.

Kürt hükümeti 4 Ekim'de bir açıklama yaparak, PKK'ya şu çağrıda bulunmuştur: "Biz PKK'nın Kürt halkı için verdiği mücadeleyi engellemiyoruz..., fakat PKK kendi bölgesinde faaliyet göstermelidir. Eğer bunu yapabilecek durumda değil ise sınır bölgesinden geri çekilmeli ve kendisine itibar göstereceğimiz ve ona politik aktivitelerini yasalar çerçevesinde devam ettirme olanağı vereceğimiz Irak-Kürdistan'ının içlerine gitmelidir. Kürt Bölgesel Hükümeti ülke sınırlarının korunmasından sorumludur, hukuk devletinin güvenliğini garanti

edebilmelidir; o nedenle hiçbir koşul altında şimdiye kadar elde edilen politik başarılarından vazgeçilemez. Bu başarıyı, herhangi bir sorumluluk duymadan daha yeni vaftiz edilen Kürt hükümetini yoketmeye çalışan bazı şaşkınlığın yüzünden riske edemez. Biz PKK güçlerinden sınır bölgemizi derhal terk etmelerini istemeyi tarihsel bir zorunluluk olarak görüyoruz."

PKK'nın Avrupa temsilciliği ise 6 Ekim'de bu çağrıya şu cevabı vermiştir: "PKK bu çatışmaya karşıdır. Fakat aynı zamanda politikasını Kürt halkının çıkarları doğrultusunda gerçekleştirmeye kesinlikle kararlıdır. PKK saldırıları herhangi bir ülkenin topraklarında değil, Kürdistan topraklarında bu ülkenin kurtuluşu amacıyla yürütüyor. O nedenle kendi ülkesini terketmesi düşünülemez. Bu bölgeyi 1991 yılında da Türkiye'nin saldırılarına karşı savunduk ve bunun için bir çok kurban vermiştik. 6 Ekim'den bu yana güneye konmuş ambargo uygulanıyor. Gerek sınırlar gerekse Türkiye'den giden karayolları ARGK kontrolü altında." Bu açıklamadan çıkan sonuç PKK'nın kendisini artık aynı zamanda bir Kuzey Irak örgütü olarak gördüğüdür.

KDP ve KYB'nin PKK'ya saldırısını Cumhurbaşkanı Özal ise şöyle değerlendirmiştir: "Terör örgütü PKK'ya karşı harekate girişmeleri, sadece aralarındaki ihtilaf nedeniyle değildir. Bunda Türkiye'nin takip siyaseti birinci derecede etkili olmuştur. Demek ki, Türkiye etkili oluyor. Bunu Türkiye için bir hareket noktası olarak düşünmeliyiz. Bütün mesele, Türkiye'nin iyi ilişkilerle etki gücünü artıracak politikalar geliştirmektir."

Türk hükümeti ise 7 Ekim'de bir açıklama yaparak 'Bu kararı bölgedeki barış ve istikrarı tersine etkileyecek bir gelişme olarak görüyor ve onaylamıyoruz. Bu karar ne Kuzey Irak halkının ne de bölgenin çıkarıdır.' demiştir ama, kararı ortadan kaldırmak mümkün olmamıştır. Kürt Parlamentosu aynı gün PKK'nın Kuzey Irak'tan çıkarılması kararını almıştır.

Barzani'nin peşmergeleri ile PKK'lılar arasında sert çatışmalar devam ederken, Türk istihbarat kaynaklarına göre Hakurk bölgesinde Talabani ile PKK arasında 5 Ekim'de gizli bir anlaşma yapılarak gerçekten savaşılmamış, fakat bu durum Türkiye'den sonuna kadar gizlenmiştir.

Barzani güçlerine gelince, bu güçler içinde de özellikle PKK ile toprak ihtilafı olan aşiretler ciddi bir şekilde çarpışırken diğer Barzani güçleri PKK ile operet savaşına girmişlerdir. Türk Silahlı Kuvvetleri 12 Ekim'de 15.000 kişilik bir güçle Kuzey Irak'a girmiştir. Operasyon ağır hava şartlarında gerçekleşmiştir. Ancak gerek Amerikan yönetiminin seçimler ile meşgul olması, gerekse Ortadoğu bölgesindeki siyasal koşulların elverişliliği Türkiye'yi sonbaharda harekete itmiştir. PKK'lılar Öcalan'dan aldıkları emir gereği (Öcalan daha sonra böyle bir emir verdiğini inkar etmiş, suçu bölgedeki militanlarının üzerine atmıştır), Türk ordusu ile cephe savaşına girmişler, bu çok daha ağır kayıplar vermelerine neden olmuştur. PKK kaynakları Türk ordusunun bu harekatta tank kullanmasının yenilgilerinin önemli sebeplerinden birisi olduğunu, tank ateşinden kurtulamayan PKK'lıların ağır kayıplar verdiğini belirtmektedirler.

Bu operasyon sonucunda PKK'nın verdiği ölü sayısı 1452'dir. İmha edilme sürecine girdiğini fark eden PKK, Kürdistan Cephe'ye başvurarak ateşkes istemiş, 30 Ekim'de Kuzey Irak hükümeti ile PKK arasında bir anlaşma yapılmıştır. Anlaşma metni şöyledir: "29.10. 1992 günü PKK temsilcisi Sayın Osman Öcalan (Ferhat), Kürdistan Bölge Hükümeti Başbakanlığı binasına gelerek, Irak Kürdistanı topraklarında bulunan bütün elemanlarının, Kürdistan Bölge Hükümeti ve Ulusal Parlamentosu tarafından 5. 10.1992 tarihinde alınan karara bağlı olduklarını söylediler.

Binanenaleyh;

A) Kürdistan topraklarında bulunan bütün PKK savaşçısı ve üyeleri Irak Kürdistan'ı topraklarında buldukları süre içinde Kürdistan bölgesinin yasalarına uymayı taahhüt ettiler.

Buna göre ;

1. Irak Kürdistan topraklarını askeri faaliyetler için kullanmayacaklar.
2. Irak Kürdistan topraklarında kalmak isteyen PKK üyeleri Türkiye sınırından uzak ve bölge hükümetinin tespit edeceği yere taşınacaklar.
3. İçişleri Bakanlığının vereceği vesikalarla bölgede serbestçe seyahat edebilirler.

4.Kürdistan Hükümeti ve Cephesi karşıtı siyasi faaliyette bulunmayacaklardır.

B)

1. Kürdistan hükümeti bu bölgede kalmak isteyen Türkiye Kürdistan'ı vatandaşlarını koruyacaktır.

3. Bölge içerisinde PKK için siyasi faaliyet serbestisi sağlanacaktır."

Anlaşma ile operasyon sırasında kaçtığı sınır boyundaki kamplara geri dönmeyi kabul etmiş ve Dohuk'ta teslim olan 500 PKK'lı ile Hakurk'ta teslim olan 1000 PKK'lı iç taraflara çekilerek, peşmergelerin dış denetimini sağladığı kamplara yerleşmişlerdir. 100'ü kadın olmak üzere 1300 PKK'lı Kala-Diza yakınındaki Zaleh kampına götürülmüştür. İran sınırındaki bir vadide bulunan bu kampa yerleşen PKK'lılar peşmergeler tarafından denetime alınmışlardır. Kampa giriş çıkışları kontrol altındadır.

PKK'nın teslim olmasından sonraki gelişmeler konusunda değişik haberler yayılmıştır. Resmi kaynaklar PKK'lıların esir olduğunu açıklarken, Talabani ve tarafsız kaynaklar bunu yalanlamıştır. İçişleri Bakanı İsmet Sezgin, "Talabani de Barzani de PKK'nın Kuzey Irak'taki mevcudiyetinden rahatsız. Orada üçüncü bir ortak istemiyorlar. PKK'ya konan ambargodan dolayısıyla Talabani ve Barzani zarar gördü. Bu nedenle bir çatışmaya girildi. Amaç PKK'yı kendi egemen olduğu bölgeden sürüp çıkartmaktır. Bu arada PKK'nın sınırimızdan içeri sızmasını önlemek amacı ile güvenlik güçlerimiz karadan ve havadan bir hareket başlattı. PKK'nın barındığı, beslendiği, eğitildiği bölgeler ele geçirildi. PKK büyük zaiyat vermiştir. PKK'nın Osman Öcalan yönetimindeki bir grubu, Talabani'nin elinde tutsaktır. Talabani elindeki bu tutsaklara ne gibi bir işlem uygular, o kendi bileceği iştir" derken, Talabani PKK'lılara silahlarını bıraktırmadıklarını ve onları konuk saydıklarını açıklamıştır.

Ancak konu Talabani'nin göstermek istediği kadar basit değildir. Gerçi PKK'lıların hafif silahları alınmamıştır, PKK'lılar hapishaneye atılmamıştır ama misafir oldukları da söylenemez. Bunu en net şekilde, Osman Öcalan'ın yerleştiği kampta, 20 Aralık 1992'de Hürriyet gazetesine yaptığı açıklamadan anlamaktayız. Osman Öcalan, PKK'nın Kuzey Irak'taki durumunu ve bölge güçleri

ile ilişkilerini şöyle açıklamaktadır: "Güney ve Kuzey sınırında yaşanan savaş bir gerçekliği bütün çıplaklığı ile ortaya koydu. Güney'de etkin olan KDP ve KYB kendi iradeleriyle hareket eden güçler değiller. Onlar ABD başta olmak üzere, çeşitli uluslararası güçlerin yanısıra Türk devleti ve diğer sömürgeci güçlerin insiyatifi dahilinde hareket ediyorlar. Savaş bu nedenle başladı. Savaşın ardından devam eden siyasetler de bu temeldedir. Yani ABD'nin ve Türkiye'nin insiyatifi dahilinde hareket ediyorlar. Kendi iradeleriyle hareket etmeleri söz konusu değildir. Türkiye, Kürdistan Cephe'ye "Biz PKK'ya esir diye yaklaşacağız" dayatması getirmek istiyor. Kürdistan Cephe güçleri de Türkiye'nin bu dayatmaları altında hareket ediyor. Biz ise olaya farklı yaklaşıyoruz. Kürt halkının birbirine kırdırılmasına olanak tanımamak için onların gerekçe gösterdiği Güney Kürdistan topraklarının, Türkiye'ye karşı silahlı eylem amacıyla kullanılmaması çerçevesinde hareket ediyoruz. Yani Güneyi, Kuzeydeki silahlı mücadelenin dayandığı bir alan olmaktan çıkarmak istiyoruz. Sorunun özü budur. Bunun için de sınırdaki güçlerimizin yerlerini değiştirdik."

Osman Öcalan'ın açıklamaları PKK'nın Kuzey Irak'ta çok ağır darbeler aldığıını ispatlıyordu. Sadece ölü sayısı 1452 idi. Örgütten kaçanlar ve yaralılar ile bu sayı daha da artmaktaydı. 4 Kasım 1992'de Erbil'e gelen Jandarma Kuvvetleri Genel Komutanı Orgeneral Bitlis Kürt yönetimi ile bir anlaşma yapmış; anlaşma ile Türk birlikleri geri çekilirken Kürt tarafı PKK'nın Türkiye'ye geçişine izin vermeyeceğini garanti etmiş, Türkiye ise transit geçişleri sağlayacağı güvencesini vermiştir.

Ekim 1992 Kuzey Irak Operasyonu ile PKK, 1984'den beri bölgede kurduğu altyapıyı ve psikolojik üstünlüğü yitirmiştir. PKK literatüründe "Güney Savaşı" olarak adlandırılan bu çatışmaların sonucu konusunda Botan sorumlusu Nizamettin Taş PKK'nın kurduğu soruşturma komisyonuna şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Güney'in sınır hattı alan kurtarmada dayanılacak esas merkezdi. Bu geri cephe hattına dayanılarak alan kurtarma hareketine başlanacaktı. Gerillanın savunmada kalarak insiyatifi düşmana kaptırması, düşmanın cesaret almasına neden olmuştur... Daha sonra Güney Savaşı'nda uğranılan yenilgi, gerilla savaşının zafer gücüne inanmamayı ifade eden bir anlayışın gelişmesine yol açtı. Güney Savaşı'ndan sonra artık mevcut güç ve nitelik ile düşmana kar-

şı direnişi mümkün kılmasına rağmen, zaferi yakalama anlamında herhangi bir gelişmeyi sağlayacağımıza, düşmanı bu temelde yenilgiye uğratacağımıza ve kurtarılmış alan yaratabileceğimize olan inancımı yitirdim." Bu hayal kırıklığıyla Kuzey Irak olmaksızın Türkiye içinde de yaşama şansının yüksek olmadığını bilen PKK, daha ilk günden Kuzey Irak'a geri dönme çabalarına başlamıştır.

Türkiye ise Kuzey Irak'da gerçekleştirdiği hareketin hemen ardından Botan bölgesinde ikinci bir askeri hareket başlatmayarak PKK'nın büyük bir yenilgiye uğratılması anlamında önemli bir fırsatı kaçırmıştır.

Diğer yandan Türkiye, Ekim 1992 hareketi ile Kuzey Iraklı Kürt örgütleri ile açık işbirliğine girmeme konusundaki kompleksini yenerek, Ortadoğu tarzı politikayı öğrenmeye başladığını göstermiştir. Esasen, Kuzey Irak coğrafyasındaki zorlu dans 1992'den itibaren Türkiye'yi sadece Ortadoğulu komşuları ile değil, Batılı müttefikleri ile de Ortadoğu tarzı bir diplomasiye itecektir.

ABD Harp Akademisi Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nde Ulusal Güvenlik Meseleleri profesörü olan Dr. Stephen C. Pelletiere'nin 1992 Ekim hareketi ile ilgili olarak "Turkey and The United States in the Middle East: Kurdish Connection" adlı çalışmasında yaptığı tespit çok ilginçtir. Pelletiere'e göre bu hareket bağımsız Kürdistan rüyasını sona erdirmiştir ve bu harekattan sonra Kuzey Iraklı Kürt liderler Türkiye'nin esiri olmuşlardır. Bu operasyonun KDP ve KYB tarafından desteklenmiş olması, ABD'den destek görmesinin ötesinde Batı Avrupa'dan tepki almamasına neden olmuştur.

Örgütünün uğradığı yenilgiyi hazmedemeyen Öcalan, 92 Ekim hareketinden hemen sonra şöyle demektedir: "Kimse bizi Kuzey Irak'tan atamaz; oradaki halkın da gerçek temsilcileri biziz. 1993 yılının başından itibaren Kuzey Irak'a ne pahasına olursa olsun gireceğiz. Kuzey Irak'ta ya biz ya da Kürdistan Cephe olacaktır." Ancak bir süre sonra Öcalan ile Talabani arasında gerçekleşen görüşme ve yumuşama sürecini takiben PKK liderinin söylemi yumuşamış ve "Güçlerimizi Kuzey Irak'ta barışçıl temellerde konuşlandıracağız" demeye başlamıştır. Öcalan yenilgiye uğrayan kitesini teselli içinde 'Biz bugün eskiye nazaran Kuzey Irak'ta daha güçlü konumdayız. Kuzey Irak parlamento-

su bizden habersiz hiçbir karar almamaktadır. Tamamen bizim elimizdedir' görüşünü ileri sürmüştür.

Öte yandan Türkiye, PKK ile Kürdistanî Cephe arasında yapılan anlaşma'yı kendisine ihanet olarak hissetmişse de Kürdistanî Cephe ile çatışmaya girmek istememiş ve uzlaşma zemini aramıştır.

Bu çerçevede Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis, 12 Kasım 1992'de Silopi'de Barzani ve Talabani ile buluşarak, PKK'ya karşı alınacak ortak önlemler konusunda görüşmüştür. Orgeneral Bitlis, Talabani ve Barzani'den Batı Avrupa'yı Türkiye'ye karşı kışkırtmamalarını istemiş; TSK'nın bölgeden çekileceği konusunda ise kendilerine güvence vermiştir. Kürt liderlerin Türkiye'den malzeme ve ekonomik yardım taleplerine olumlu cevap verilmiştir. Görüşmenin en önemli noktasını sınır güvenliğinin sağlanması için kurulacak ortak güvenlik karakolları oluşturmuştur.

PKK'nın ileride tekrar Kuzey Irak sınırındaki kamplarına geri dönmesinin ve sınırdan geçerek Türkiye'ye saldırmasının engellenmesi amacıyla KDP ve Türkiye ortak güvenlik önlemleri geliştirme kararı almışlardır. Türkiye'nin Kuzey Irak'ta inşa edeceği karakollara peşmergelerin yerleştirilmesi ve PKK'nın bölgeye dönüşünün engellenmesi hedeflenmiştir. Peşmergelerin maaşları Türkiye tarafından ödenecektir. Peşmergelerin kısa zamanda inşa edilecek olan 65 karakola yerleşmeleri planlanmıştır.

Bu noktada Kuzey Irak'a yönelik Türk operasyonlarının 1992'den önce ve sonra olmak üzere genel bir değerlendirmesini yapmakta fayda vardır. 1984'de Irak ile yapılan sıcak takip anlaşması çerçevesinde 1980'li yıllarda düzenlenen operasyonlar hava, kara veya hava-kara ortak operasyonu olarak düzenlenmekteydi. Ancak bu dönemde yapılan operasyonlar genellikle geç tepkilerdi ve özellikle hava operasyonları askeri açıdan etkisiz ve Türk kamuoyunu tatmine yönelik operasyonlardı. Bu operasyonların başarısızlığının bir nedeni PKK'nın uçaksavar ateşi ile Türk savaş uçaklarının alçaktan uçuşunu engellemeleri, diğeri ise arazinin saklanmaya müsait yapısının yanında hava kuvvetlerinin elinde 1980'li yıllarda bu tür bir savaşta kullanılması gereken bombaların bulunmaması idi. Keza elde hemen karşı hareket düzenlemek için gereken

helikopterlerden yeterince bulunmaması, TSK'nın sıcak takip hareketlerinin derinliğini 10 km ile sınırlandırmasını zorunlu hale getirmiş; bu da hareketlerin başarısını büyük ölçüde engellemiştir. Ancak 1991-1992 senelerinden itibaren Kuzey Irak'a düzenlenen operasyonlarda başarı sürekli artmıştır. Hava-kara ortak operasyonlarında ustalaşmış, PKK'nın saldırılarına karşı ani 'akın' tipi operasyonlar artmış, bölgede artan istihbarat örgütlenmesi çerçevesinde istihbarat akışının artması ve bölgeyi daha iyi tanımaya paralel olarak operasyonların sonuçları, PKK için yıkıcı olmaya başlamıştır.

Kasım 1992 Ankara Görüşmeleri

Federal adını taşısa da Kuzey Irak'ta oluşan yeni siyasal yapı, Suriye'yi, Türkiye'yi ve İran'ı büyük ölçüde tedirgin etmiş, bu tedirginlik üç ülkenin Dışişleri Bakanlarını 14 Kasım 1992'de Ankara'da bir araya getirmiştir. Toplantıya Suudi Arabistan da davet edilmiş, ancak Batı yanlısı bir politika izleyen Suudiler bu daveti reddetmişlerdir. Toplantıya KDP/KYB ile yeni oluşan Irak Milli Muhalefeti de katılmak için başvurmuşlarsa da, bu başvuru kabul edilmemiştir.

Yapılan görüşmelerde her üç ülke de bölgede bir Kürt devletinin oluşmasına izin vermeyeceklerini vurgulamışlardır. Böylece, bölgede Batı'nın Kürt devleti oluşturma politikasına karşı bir bölgesel ittifak oluşmuştur.

Kürdistani Cephe ise bu toplantıdan büyük bir rahatsızlık duymuştur. KDP yöneticilerinden Hoşyar Zebari, "Kürt deneyimini bastırmak için imzalanmış gizli bölgesel bir anlaşmadan korktuklarını" ifade ederken, Federe devletin parlamentosu da üç ülkenin parlamentolarına birer mektup göndererek, kendilerinin bu ülkelerin içişlerine karışmaya niyetlerinin olmadığını ve bu ülkelerin Kürt nüfuslarını kışkırtmayacaklarını bildirmişlerdir.

Musul Vilayeti Projesi

1992'de gerçekleşen bir ilginç gelişme de Kuzey Irak'da ortaya çıkan durumu, "Musul Vilayeti Projesi" diye adlandırılan, bir ölçüde beyin jimnastiği olan bir proje ile yeniden şekillendirerek çözme girişimi idi. 1992'de başlayan

bu süreç, büyük bir istikrarsızlık içinde ve hiçbir zaman ciddi bir ilgi görmeden 1995'e kadar devam etmiştir. Bir İngiliz projesi olduğu ve arkasında uluslararası petrol şirketlerinin bulunduğu ileri sürülen proje, 1992 Nisanında BM Genel Sekreterliğine bir grup devletler hukukçusunun araştırması olarak sunulmuştur.

Araştırma, 1932'de Irak Krallığı'nca Irak devletinin kuruluşu aşamasında Milletler Cemiyeti'ne girişi münasebetiyle yayınladığı bildiriye Kürtlere ve Türkmenler'e tanıdığı hakları uygulamamasının sonucunun, Irak'ın bu bölgede hiç bir zaman egemenliğinin oluşmamış olması olarak yorumlanması gerektiğini ileri sürüyordu. Bundan dolayı bölgedeki petrolün esas sahibi Irak devleti değil, yerel aşiretlerdi. Bu projeye destek veren ise Surçiler'in Muhafazakâr Partisi olmuştu.

Proje, İngiltere'nin emperyalist geleneğini devam ettirdiğini göstermesi açısından çok anlamlı idi. Üstelik buna gücü yetmediğinde bile...

1993 Yılında Kuzey Irak

Kasım 1992'de sınır boyundan atılan PKK, Ocak 1993'den itibaren tekrar Kuzey Irak-Türkiye sınır hattına yerleşmeye başlamıştır. Nitekim 29 Aralık 1992'de M. Barzani televizyonda yaptığı konuşmada PKK'nın tekrar Kuzey Irak'a yerleşme çabası içinde olduğunu ve Kürdistan Cephe ile olan anlaşmayı bozduğunu açıklamıştır.

1993'de yaşanan yeni bir gelişme de Türkiye-İrak ilişkilerinde görülen düzeldir. Nisan ayında iki ülke arasında iki ülke büyükelçilik düzeyindeki ilişkilerini tekrar tesis etmişler ve karşılıklı ziyaretler başlamıştır. 11 Aralık 1993'de Bağdat'ta Türkiye'nin idari ateşesi Çağlar Yücel'e yönelik suikast dahi iki ülke arasındaki ilişkileri bozamamıştır. Ekim 1993'de Washington'a bir ziyarette bulunan Başbakan Tansu Çiller, ABD'den Irak petrol boru hattının açılmasını talep etmiş ve bu talep sık sık 1996'daki açılışa kadar Türkiye tarafından gündeme getirilmiştir.

Ekim 1992 operasyonu ile gerek Türkiye gerekse Kuzey Irak ve PKK açısından yeni bir dönem başlamıştır. 1993'e girerken 1991'de gücünün zirvesine

çıkan PKK, askeri açıdan ciddi bir sıkıntı içine girmiş durumdadır. Örgüt hareketli savaş aşamasını sürdürmek ve geliştirmek için elli bin civarında militana ihtiyaç duymaktadır. Oysa sahip olduğu militan sayısı 12.000 civarındadır. Öcalan örgütün dağ kadrolarını geliştirememesi durumunda PKK'nın devrimci bir çözüm dayatamayacağını, ancak orta yolcu bir çözüm ile yetinmek zorunda kalacağını açıklamıştır. Mevcut sayı PKK'nın etkin bir hareketli savaş için örgütlenmesine ve kurtarılmış alanlar yaratmasına imkan vermemektedir. 1993 yazında A.Öcalan ciddi bir sıkıntı içinde PKK'nın içine girdiği stratejik açmazı dile getirmektedir: "Mevcut düzeyi asla yeterli görmemeliyiz. Çok geçicidir, her an düşmeye yakındır." Öcalan bu krizi aşmak için ara çözümler arayışına girmiştir. Ancak bu arayışların verimli olduğu söylenemez.

Türkiye'deki DYP-SHP hükümeti ise PKK'yı askeri yollar dışında yollar ile etkisizleştirme arayışı içindedir ama bir politikası yoktur. Bundan dolayı Demirel Başbakan olduktan sonra E. İnönü ile Güneydoğu Anadolu'ya yaptığı gezide 'Kürt realitesini tanıdığını' söylemiş, ancak bu 'tanıma' pratik politika üretimine dönmemiştir.

Diğer yandan Kuzey Irak'ta Talabani'nin 1992 Ekim'inde PKK ile anlaşması ve daha sonra PKK'nın esir olmadığını açıklaması Talabani-Apo ilişkilerini geliştirmiştir. Fakat Kuzey Irak'da kurulan federe devleti yerleşik hale getirmenin tek yolunun Türkiye'yi razı etmek olduğunu gören Talabani, Türkiye'nin yaşamsal sorunu olan PKK meselesinin halline olumlu katkıda bulunmanın, Ankara'yı yumuşatacağı inancındadır.

Hatta Ankara'da, Talabani-A.Öcalan görüşmeleri başlamadan önce bazı ABD'li diplomatların Kuzey Irak'ta çeşitli görüşmeler yaptıkları ve bölgede 10 gün kalarak KDP ve KYB'liler ile görüşen ABD'nin Ankara Büyükelçisi Morton Abromowitz'in bu görüşmeleri başlattığı doğrultusunda bir görüş de vardır. Bu bilgi, ABD'nin ve İngiltere'nin, Irak'lı Kürtlerin Türkiye'yi, Kerkük'ün Çekiç Güç kapsamına alınması konusunda ikna etmeleri için yönlendirildiğini de kaydetmektedir. Gerçekten de Sami Abdurahman (ki bu tarihte kendi partisi vardır) Türkiye'nin Çekiç Güç'e bu onayı vermesi durumunda Kerkük'ü alacaklarını söylemiştir. Oysa daha Çekiç Güç'ün yetki alanının belirlenmesi aşamasında

Türk Dışişleri, Türkmenlerin itirazlarına rağmen Kerkük'ü Çekiç Güç kapsamı dışında bırakmıştır. Türk Dışişlerine göre Kerkük'ün Çekiç Güç kapsamına alınması bağımsız Kürdistan demektir. Musul ve Kerkük petrollerini kontrolü altına alan Barzani-Talabani ittifakı bu petrolün sağladığı siyasal ve ekonomik güce dayanarak bağımsızlık politikasını yürürlüğe koymakta gecikmeyecektir.

Aslında Türk Dışişleri'nin tespiti doğru bir tespittir. Kerkük ve Musul'un petrol gelirleri ile beslenen, Batı destekli bir oluşumun devlet olarak bağımsızlığını ilan etmemesi için hiç bir neden yoktur. Federe devletin kuruluşundan sonra başlayan çalışmalar devletleşme amacını çok net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kürt yönetimi 21 Haziran 1993'de yeni bir anayasa hazırlanması amacıyla bir komite oluştururken, diğer yandan mevcut Irak anayasasına göre, yayın kanunu, gümrük kanunu, yüksek öğrenim kanunu ve kira kanunu gibi 17 kanun ve 58 kararname çıkarılmıştır.

Kuzey Irak'ta asayiş ve güvenlik işlerinin düzenlenmesi için düzenli ordu kurulması çalışmaları başlatılmıştır. Şubat 1992'de Süleymaniye'de KYB'nin kurduğu askeri akademi çalışmalarına başlamış, ilk mezunlarını Eylül 1992'de vermiştir. Ayrıca Ekim 1992'de KDP'nin ana karagahının bulunduğu Selahaddin'de Peşmerge İşleri Genel Komutanlığı oluşturulmuş, bu komutanlık Peşmerge İşleri Bakanlığına bağlı olarak çalışmalarını sürdürmüştür.

Eylül 1992'de Peşmergeleden seçilen 1000 kişi ile oluşturulan ilk polis teşkilatına eleman yetiştirilmek üzere Zaho'da kurulan Polis Akademisi'ne ortaokul mezunu gençler alınmış, eğitimlerinin Irak polis teşkilatından ayrılan Kürt polisler yaptırmıştır. Polis teşkilatının merkezi Erbil'e alınmış, Dohuk ve Süleymaniye'de müdürlükler oluşturulmuştur. Müdürlük bünyelerinde asayiş, trafik, sivil emniyet bölümleri kurulmuştur.

Irak ordusundan emekli olan veya firar eden Kürt asıllı subaylar ise 'Kürdistan İstihbarat Teşkilatı'nı (Asayiş) kurmuşlardır. Mayıs 1992'de yapılan seçimlerin ardından il ve ilçelere vali, kaymakam ve emniyet müdürleri atanmıştır. Kuzey Irak KDP ve KYB'ye göre üç vilayetten oluşmaktadır: Dohuk, Erbil, Süleymaniye.

Taktik Ateşkes

Zor durumda olan PKK ise bu dönemde bir yandan Avrupa'da kamuoyu yaratma ve kitle eylemleri düzenleme yoluna giderken diğer yandan değişen şartlar ışığında iyi eğitilmiş kadroların imha olduğunu gözönüne alarak Talabani ile görüşmelerini sürdürmüştür. Talabani nihayet 15 Mart'ta Kuveyt'te yaptığı bir açıklama ile A. Öcalan'ın ateşkes konusunda ikna olduğunu açıklamıştır.

Gerçekten 20 Mart 1993'de bir basın toplantısı yaparak tek taraflı ateşkes ilan etmiştir. Ancak 8-13 Mart arasında yapılan Botan eyalet kongresinde PKK'nın aldığı kararlar örgütün ateşkesi stratejik değil, taktik bir adım olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Kararlarda Botan eyaletinin kurtarılmasıyla Ulusal Meclis'in kurulması, Kürt gençlerinin TSK'da askerlik yapmasının engellenmesi planlanmaktadır. Zaten A. Öcalan da ateşkes süreci devam ederken 14-16 Nisan'da yaptığı telsiz konuşmalarında şöyle demektedir: "Fakat direkt karşı tarafın değil, çok sayıda gücün konumunu etkilemeyi esas alıyorduk. Bu amaca tamamen ulaşılmıştır. Zaten kendi imkanlarımızın, olanaklarımızın da aktif bir savunmayı, yine bu arada mevcut gücün eğitim-örgütlenmesinin düzenlenmesini gerekli kılmakta idi. Buna bir fırsat tanımak içindi... Düz saldırı anlayışı içinde olmak veya her koşul altında gücü tükeninceye kadar kullanmak. Bu dar bir askeri yaklaşımdır. Zaten buna da ne fazla güç vardır, ne yarar ne olanak vardır, ne de doğrudur... Dolayısıyla böylesine bir dönem, ordulaşmaya muazzam bir fırsat veriyor... Belki çok yoğun bir savaşçılık yaşanmayabilir. Zaten buna ne gerek vardır veya teknik imkanlarımız ne kadar elverişli o ayrı bir meseledir. Bu taktikler her ne kadar onların durumlarının kolaylaştırılmasına yönelikse de, daha çok bize de kolaylık sağlayabilir. ..Bu kamuoyuna da malolunca adamlar bazı adımlar atmak zorundadırlar. Bütün dünya ile ve kamuoyu ile uzun süre karşı karşıya gelemezler... Mevcut sinyaller biraz bunu mümkün gösteriyor... Bu sürecin bize ilişkin en önemli yön şudur: Geçen sene yaşanan bizde de oldukça kayıplara yol açan, biraz da fazla planlı olmayan, çok kayıplı, bazı saldırı biçimleri vardır. O saldırı biçimlerini biraz ikinci plana bırakıyoruz. Yani o saldırı yaklaşımlarını yapmayacağız. Kaldı ki, bu ateşkes adı altındaki süreç sürmeseydi de yapmayacaktık. Bu kadar kayıp gözönüne getirildiğinde, bu tip saldırıların kaldırılmayacağı açıktır."

PKK, somut bir ateşkes konseptine ve ateşkesin arkasına sağladığı temel hedeflere sahip iken, Türkiye ateşkes ilanına hazırlıksız ve konseptsiz yakalanmıştır. PKK'nın taktik bir adım attığını görmeden hükümet bir yandan geniş kapsamlı askeri hareketleri durdurmuş, böylelikle resmen olmasa da zımnen PKK'ya cevap verilmiş ve Mayıs ayının sonlarına doğru Milli Güvenlik Kurulu'nda PKK'ya sınırlı af çıkarılması konusunda karar alınmıştır. PKK'nın taktik ateşkesi yanlış anlaşılmalı, samimi bir çözüm yaklaşımı olarak yorumlanmıştır.

Gerçekten de, A. Öcalan'ın tespit ettiği gibi, hükümet üzerinde ciddi bir medya baskısı oluşturulmuştur. 25 Mayıs'ta Şemdin Sakık'ın komuta ettiği bir grup terörist Bingöl'de 35 silahsız eri şehit edince ateşkes sona ermiş ve af projesi rafa kaldırılmıştır. PKK'nın ateşkesi sona erdirmesinin nedeni ateşkes döneminden faydalanarak tekrar özgüvenini inşa etmesidir.

PKK ateşkesinin devam ettiği dönemde Nisan'ın ilk günlerinde, Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan bir heyet Erbil'e gelerek, bölgede elektrik ve telefon şebekeleri ile ilgili yapılacak uluslararası yardımları görüşmüştür. Heyetin görüşmelerinde teknik konular daha ağır basmaktadır. Ancak bu görüşmeler Türkiye'nin Kuzey Irak'a yönelik politikasında bir değişiklik olduğu anlamına gelmiyordu. Nitekim Mayıs 1993'de Tahran'da toplanan Türkiye, İran ve Suriye Dışişleri Bakanları, Irak'ın bölünmesine itirazlarını bir kez daha açıklıyorlardı.

Diğer yandan Irak'ta PKK'nın eski gücünü yitirmesi ile birlikte Kürdistanı Cephe içindeki ihtilaflar su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Demokratik bir geleceğe sahip olmayan bu coğrafyada sorunların çözümü için bilinen en kolay yol, partilerin silahlı güçlerini kullanmalarıydı.

KDP ile KYB Çatışmasına Giden Yol

1993 Martında Erbil hükümetinde yapılan değişiklikler, KDP ile KYB arasında süren barışın sona ereceğinin ilk işaretleri olmuştur. Başbakanlığa daha çok bir teknokrat olan KYB'li Fuat Masum'un yerine KYB'nin militan politikacılarından olan Resul Kosrad'ın getirilmesi, iki parti arasındaki gerilimi artırmıştır. 1993 yazında Sami Abdurrahman partisinin KDP ile birleştiğini açıklamıştır.

1993 Aralık ayında Süleymaniye'de Kürdistan Sosyalist Partisi peşmergeleri KDP karargahına saldırarak 7 KDP'liyi öldürünce olaylar yeni bir ivme kazanmış, Kürdistan Sosyalist Partisi'nin KDP'ye saldırısına KYB destek vermiştir. Amaç en güçlü rakibi rahatsız etmek ve zayıflatmaktır.

20 Aralık'ta ise, hem Barzani hem Talabani'nin üyesi olduğu bir Başkanlık Konseyi'nin kuruluşu ile ilgili anlaşma açıklanırken, aynı gün KYB güçleri ile İslamcılar arasında çatışmalar başlamıştır. KYB'ye karşı İslamcılar kışkırtan ise KDP ve İran olmuştur. İran'ın amacı Batı ile yakın ilişkiler içine giren KYB'yi cezalandırmaktır. KYB de buna karşılık olarak İran-KDP'sine İran'daki eylemleri için destek vermiştir. Bunun üzerine İran topçusu KYB hedeflerini bombalamıştır. Barzani taraflara sözde soğukkanlı olma çağrısı yaptı ise de KYB'nin düzenlediği ağır saldırılar, KDP ile KYB arasındaki gerilimi daha da artırmıştır.

Mart 1993'deki bir diğer önemli gelişme, İran'ın Kuzey Irak'taki İran KDP'sine karşı başlattığı saldırılar idi. Sonbahara kadar süren İran saldırılarında amaç, İsraili bir bilimadamına göre, Kuzey Irak'ta kurulan ve yeni istikrarı sağlamaya yönelik Kürt hükümetini zayıflatmaktır.

KDP ile KYB arasında gerilimin artmasının nedenlerinden birisi de muhtemelen 1993 yılında Batı dünyasında Kürt devleti lehine esen rüzgarların biraz dinmesinin Kuzey Irak'ta yarattığı yüksek tansiyondur. Haziran başında ABD, Batı Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinde bir dizi temasta bulunan Talabani, beklediği ilgi ve desteği bulamayınca, Kuzey Irak'a dönüşünde Irak'ın ekonomik ambargoyu kaldırması, ellerinde bulunan 25 dolarlık banknotları yenileriyle değiştirmesi ve demokratik bir rejimin kurulması halinde Bağdat ile masaya oturacaklarını açıklar iken, Barzani de kurulan federe devletin kendi fikri değil Talabani'nin fikri olduğunu yaymakta idi.

Bu arada PKK sisternli bir şekilde çıkarıldığı kamplara geri dönüp yerleşmeye başlamıştır. PKK kadroları bir yandan Kuzey Irak'ın kuzey şeridinde yerleşirken, Zeli kampı da önem kazanarak 'İkinci Bekaa Vadisi' olma yoluna girmiştir. 1993 Nisan'ında kampta yoğun bir hareketlilik yaşanmaya başlamıştır. Bu kamp İran ve İran üzerinden Kafkaslar ile Serhat, Erzurum ve Dersim 'eyaletlerinin' koordinasyon merkezi rolünü üstlenmiştir. Zeli kampının diğer bir önemi de PKK'nın kadın kollarının konferansına evsahipliği yapmasının yanı sıra

ra o dönem itibarıyla kurulmasına çalışılan KUM (Kürdistan Ulusal Meclisi) delegelerini ağırlaması olmuştur.

Türkiye ile Kürdistan Cephe'nin kurmaya çalıştığı peşmerge karakollarına dayanan güvenlik sistemi Türkiye'nin bu sisteme hiçbir zaman inanmamasından, Kürdistan Cephe'nin de iç çatışmalarından dolayı, PKK ile ciddi bir mücadele içine girmemesi sonucunda, PKK'nın dönüşü engellenememiştir. Nitekim 8 Haziran 1993'de Türk ordusu bölgeye küçük bir operasyon düzenlemek zorunda kalmıştır. 1993 Sonbaharında Türkiye-Irak sınırına 2000 civarında PKK'lı geri dönmüştür. Kasım 1993'de KDP, PKK'ya karşı bir operasyon düzenlediklerini ve Matrin bölgesinden gelen 200 PKK'lıyı sınırdan uzak tuttuklarını açıklamıştır. 1993 yazı genelde Kuzey Irak'ta sakin geçerken, Türkiye içinde ise oldukça yoğun çatışmalar yaşanmıştır. Ancak yaz sonundan itibaren Kuzey Irak-Türkiye sınırında hareketlenme başlamış ve 1993 sonbaharı sıcak olmasa bile ılık bir sonbahar olarak yaşanmıştır. 13 Ağustos'da Kuzey Irak'tan sızan PKK'lılar Çukurca Karakoluna saldırmışlar ve 14 kayıp vermişlerdir. Aynı günlerde yine Kuzey Irak'tan sızan 350-400 kişilik bir grup Hakkari'de sıkıştırılmış ve bir hava-kara operasyonu başlatılmıştır. 250 PKK'lı öldürülmüştür.

Ağustos 1993 başında Talabani PKK'nın ikinci bir ateşkeşe hazır olduğunu duyurmuşsa da, Öcalan bunu 21 Ağustos'da yalanlamıştır. Ancak 10 gün sonra 30 Ağustos'ta A. Öcalan ve Kürdistan Sosyalist Partisi Genel Sekreteri Kemal Burkay yaptıkları toplantıdan sonra bir açıklama yaparak, Kürt sorununun çözümü için Türk hükümetine ateşkes önerisinde bulunmuşlardır. Öcalan 28 Eylül'de Lübnan'da düzenlediği toplantıda ateşkes önerisini tekrarlamıştır.

PKK İle Mücadelede Yeni Konsept

PKK'nın bu çağrılarını Ankara'da en ufak bir yankı yaratmadığı gibi aksine tepki yaratmıştır. Ağustos 1993'de TSK savunma konseptinde değişiklik yaparak, en büyük tehdit olarak algıladığı Yunanistan'ı ikinci plana iterek, PKK'yı birinci tehdit olarak tanımlamıştır. Buna paralel olarak 1. Ordu ikinci sıraya itilirken, 2. Ordu, Jandarma Asayiş Komutanlığı emrine birliklerinin bir kısmını tahsis ederek ön plana çıkmış, ardından diğer ordular bünyesinden de bölgeye

birlikler kaydırılmıştır. Bu şekli ile mücadele iki yıl sürdükten sonra kolordunun örgütlenme özellikleri nedeni ile üzerine aldığı yükün fazla olmasından dolayı Olağanüstühal Yasası kapsamında kalmak kaydı ile, 1995 Eylülünden itibaren bölgedeki 2.ve 3. Ordular doğrudan sorumluluk yüklenmiştir. Bu durum PKK'ya yönelik askeri operasyonlarda siklet merkezi oluşturulmasına imkan vermiştir. Yeni dönemde kaydırılan birlikler vasıtası ile 'alan hakimiyeti' konsepti bütün Güneydoğu Anadolu bölgesinde uygulanmaya başlanmıştır. Bu konseptte göre PKK'nın hareket serbestisini ortadan kaldırmak üzere PKK unsurlarının üs bölgesi oluşturmasının muhtemel olduğu kritik arazi kesimlerinin işgal edilerek hareket özgürlüklerinin ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.

Bu konsept çerçevesinde bölgeye yeni birlikler yollanmış, bölgede birliklerin yeniden konuşlanması sağlanmıştır. Yeni konsept çerçevesinde birliklerce kontrol edilemeyen alanlarda PKK hareketliliğinin kısıtlanması amacı ile ordunun uzun mesafeli ateşgücünü artırmak için ateş destek unsurları güçlendirilmiş, ağır havan ve topçu birlikleri bölgeye kaydırılmıştır. Bu çerçevede bölgeye çok sayıda zırhlı ve mekanize birlik sevk edilmiştir. Savaş ve nakliye helikopterlerinin gelişi ile birliklerin hareket yeteneği ve ateş destek gücü artmıştır. Gece görüş ve gözetleme ile kestirme ve tespit cihazlarının birliklere dağıtılması ile birlikler gece hareketi için hazır hale gelmişlerdir.

Yeni konsept ile birlikte yeni taktikler geliştirilmiş, gece hareketi ve sızma hareketleri benimsenmiştir. Helikopterlerin taşıyacağı birlikler ile ani hareketler uygulanmaya başlanmıştır. Kış hareketleri için alınan teçhizatlar sayesinde ordu kış operasyonları için de hazır hale gelmiş ve operasyonlara başlamıştır. Ayrıca uzman çavuş uygulaması ile terör ile mücadelede tecrübeli unsurların güvenlik güçleri içindeki oranı artmıştır. Bölgeye beş sene için yollanan ve gayri-nizami savaşta ustalaşan bu kadrolar ile 1990'lı yıllarda ciddi başarılar kazanıldığı bilinmektedir.

1993 Ağustosunda yapılan bu konsept değişikliği ile yeniden yapılanan güvenlik güçleri 1994 ilkbaharından itibaren ağır bir karşı saldırıya geçeceklerdir. PKK da 1993 sonunda stratejisini gözden geçirmek zorunda kalmıştır. A. Öcalan, " Gerek stratejik gerilla, yani savunma ve onun gerillası, gerek stratejik denge veya onun hareketli savaşı, mevcut düzeyi aşmamız gerekiyor." PKK,

1991, 1992 ve 1993'de sahip olduğu 10.000-12.000 dağ kadrosu ile Botan'da kısmen hareketli savaşa geçmiş olmasına rağmen, genelde gerilla aşamasında kalmış durumdaydı. A. Öcalan'a göre askeri açıdan stratejik dengenin kurulabilmesi için PKK'nın dağ kadrolarının 50.000'e ulaşması gerekmektedir. A.Öcalan, "Şunu görüyorum, yani mevcut gerilla düzeyimiz bizim için fazla dayanacağımız bir düzey değildir. Zor bela ayakta kalan, kendini biraz koruyabilen bir güçtür. Eğer bu halde devam etse, kendini en çok bir kaç yıl koruyabilir veya dışta bu dengeyi tutturmamıza, içte kitleyi tutmamıza bağlıdır."

Bütün yaz boyunca Kuzey Irak'a operasyon düzenlemeyen TSK 8 Ekim'de Hakurk civarında barındığı tespit edilen 200 PKK'lıya karşı bir sınırötesi operasyon düzenlemiştir. Operasyonda 23 PKK'lı öldürülmüştür. Operasyon sırasında PKK bir açıklama yaparak, Türkiye'nin PKK'yı ezmek için KDP ile işbirliği yaptığını ve KDP'ye 13 milyon dolar ödediğini açıkladı. Gerçekten de Türkiye peşmergelere 726 ton gıda malzemesi dağıtmış, 1 milyarlık tıbbi yardım yapmıştır. Ekim operasyonunun sona ermesi ve birliklerin geri çekilmesinden sonra 28 Ekimde bir grup PKK'lı sınırı geçerek Hakkari bölgesinde bir karakol basmış ve 10 askeri şehit etmiştir. Baskından hemen sonra güvenlik güçlerinin Türkiye ve Kuzey Irak'ta başlattığı operasyonda 57 PKK'lı öldürülmüştür.

Sınırdaki meydana gelen bu çatışmalardan sonra, PKK'nın çıkarıldığı Kuzey Irak'a tekrar dönmesinden rahatsız olan KDP ise 1 Kasım'da Ankara temsilcisi Safin Dizayi aracılığıyla yaptığı açıklamada, "Kuzey Irak yönetiminin PKK faaliyetleri nedeniyle uluslararası alanda zor duruma düştüğünü" belirterek, "Kuzey Irak yönetiminin Türkiye sınırının güvenliğinin sağlanmasında kararlı olduğunu" bildirmiştir. PKK, Kuzey Irak'a dönmekle kalmamış, KDP peşmergeleri için kurulan karakollardan bazılarını işgal etmiştir. Bu durumun, Türkiye'de KDP'nin yarattığı hayal kırıklığını gözönünde tutan M. Barzani, Safin Dizayi'ye 9 Kasım'da bir açıklama daha yaptırtarak, yakın zamanda PKK'ya karşı sert tedbirler alacaklarını duyurmuştur.

Nitekim 10 Kasım'da TSK'nın Çukurca'da kamu binalarına saldıran bir grup PKK'lıyı takip ederek Kuzey Irak'a girip, sınırdaki 7 PKK'lıyı öldürmesinden

sonra, 17 Kasım'da KDP'ye bağlı 4.000 peşmergenin PKK'ya karşı bir hareket başlattığı açıklanmıştır. PKK da derhal karşı saldırı başlatmış; çok yoğun geçmeyen bu çatışmalar esnasında Türk savaş uçakları 16 sorti düzenleyerek 9 PKK kampını bombalamıştır. KDP ise ilginç bir şekilde bu saldırıyı kınamıştır. Ancak bu kınama bir PKK-KDP yakınlaşması anlamına gelmemektedir. KDP Kuzey Irak'da egemenliğini vurgulamaktadır.

19-20 Kasım 1993'de gerçekleşen bir diğer önemli gelişme de Suriye İçişleri Bakanlığı Güvenlik Birimi Başkanı Tuğgeneral Adnan Badr el Hasan'ın başkanlığındaki bir Suriye heyeti ile Türk yetkililerin PKK'ya karşı bir güvenlik protokolu imzalamalarıdır. Bu protokolün imzalanmasından hemen sonra, Suriye'de PKK faaliyetlerinin yasaklandığı duyurulmuştur. Ancak Suriye içinde askeri eğitim olanakları sınırlanan PKK aynı günlerde Şam'da parti merkez okuluunu açarak siyasi eğitime ağırlık vermiştir.

Barzani 19 Aralık'ta Londra'da yayınlanan El-Hayat gazetesine verdiği demeçte, PKK'nın Bekaa'daki üssünü Kuzey Irak'a taşıdığını, ancak terör faaliyetlerinde bulunan bu örgüte Kuzey Irak'ta faaliyet hakkı tanımayacaklarını açıklamıştır. PKK'nın üssünü Bekaa'dan Kuzey Irak'a taşıması, Suriye'nin PKK'ya karşı yeni politikası ile yakından ilgilidir.

Türkiye'nin 1993 sonundaki Kuzey Irak operasyonu, 13 Aralık'ta 200 kişilik bir PKK grubunun Çukurca'ya bağlı Üzümlü Jandarma sınır karakoluna saldırmasına tepki olarak düzenlenmiş, saldırıda 24 PKK'lı öldürülmüştür. Saldırıdan sonra Hakkari Dağ Komando Tugayı'na bağlı birlikler sınıra 20 kilometre geçmiş, 14 Aralık'ta ise Kuzey Irak'ta 4 PKK hedefine Türk savaş uçakları 15 sorti düzenlemiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bölgeden çekilmesinden sonra 1993/94 kışı boyunca PKK tekrar sınıra dönmeye ve yerleşmeye başlamıştır.

Bu noktada 1993 senesi açısından bir diğer önemli gelişmeye de değinmek gerekmektedir. Bu da ABD'nin 1993'de başlattığı yeni Ortadoğu politikasıdır. Bu yeni politika doğrudan Kuzey Irak ile ilgilidir ve "Çifte Muhasara" adını taşımaktadır.

Çifte Muhasara ve ABD'nin Kürt Politikası

ABD'nin Ortadoğu genelinde Kürtlere yönelik ilgisi 1950'li yıllarda yoğunlaşmaya başlamıştır. 1960'lı ve 70'li yıllarda ise özellikle Irak Kürtleri iki kutuplu dünya düzeninin Ortadoğu'ya yansıyan mücadelesinde Batı ve Doğu blokları tarafından kullanılmaya başlanmışlardır. Ancak yukarıda da değinildiği gibi 1970'li yılların ortasında Batı tarafından terk edilen Kürtler, Saddam tarafından siyasal ve askeri bir güç olmaktan kısa bir süre içinde çıkarılmışlardır.

Kürtler'in tekrar ABD politik denklemine dahil edilişi 1990'lı yıllarda, özellikle 1992-93 döneminde ABD'nin Irak ve İran'a yönelik Kürt politikası çerçevesinde şekillenmiştir. Körfez Savaşı'nın başlamasından önce yapılan Amerikan planlarında önemli bir yer tutmayan Kürtler, ABD'nin "Çifte Muhasara" politikasını yürürlüğe koyması ile birlikte artan bir öneme sahip olmaya başlamışlardır.

Çifte Muhasara politikasının teorik temelleri 18 Mayıs 1993'de Clinton yönetiminin Ulusal Güvenlik Komitesi Dışişleri Sorumlusu Martin Indyk tarafından "Washington Institut for Near East Policy"de yapılan bir toplantıda ortaya konulmuştur. İngiltere'nin Ortadoğu bölgesinden 1971'de tamamen çekilmesinden sonra bu bölgenin sorumluluğunu Batı dünyası adına alan ABD'nin Basra Körfezi ve politikasının temelini, Irak ve İran'ı birbirlerine karşı kullanmak ve bir tür fren-denge sistemini uygulamak oluşturunuyordu. 1970 ve 80'lere hakim olan bu politika, Saddam'ın Kuveyt'i işgali ile artık uygulanamaz hale gelmiştir.

Bu ortamda 1992 ve 1993 senelerinde Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmaması ve Irak'ta ne Saddam'ın ne de Baas'ın iktidardan uzaklaşmaması, Martin Indyk'in sözcülüğünü yaptığı, teorik temellerini Kennan'ın 1947'de yazdığı ve ABD'nin Soğuk Savaş döneminde SSCB'ye karşı uyguladığı Containment-Muhasara politikasından ödünç alan bu politikanın temel hedefi, Irak ve İran'ın dünya ekonomisinden ve siyasetinden soyutlanarak yalnızlığa mahkum edilmesi ve içten çökmeye sürüklenmesidir. Diğer bir ifade ile bu politikanın amacı İran'da teokratik rejimin yıkılması, Irak'ta ise Saddam'ın ve hatta Baas iktidarının çökertilmesidir. Indyk, Irak ile ilgili olarak şöyle demektedir:

"Amerikan yönetiminin hedefi, çok açık ve kesin bir şekilde Irak'taki mevcut rejimi, ki bu rejim uluslararası toplumun sınırlarının ötesinde ve kanaatimizce islah olmaz, suçlu bir rejimdir, yıkmaktır." Ancak, Çifte Muhasara politikasının uygulamaya konmasından sonra da Amerikan yönetimleri büyük bir ısrar ile Irak'ın toprak bütünlüğünü desteklemeye devam ettikleri doğrultusunda açıklama yapmışlardır. Fakat, Çifte Muhasara'nın en azından Irak ayağı, Irak'ın parçalanmasını öngörmekte ve hedeflemektedir. Keza, İran'a yönelik politikanın da başarılı olması durumunda, İran'ın da parçalanması söz konusu olacaktır. Kennan'ın SSCB'ye yönelik muhasara politikasını temel alan Indyk, tabii ki çok etnik yapıları devletlerin içten çökmesinde en önemli faktörün, ekonomik tatminsizlikle kıskırtılmış etnik yapıları olduğunu bilmektedir. SSCB'ye yönelik muhasara politikası nasıl SSCB'de sadece komünist rejimin yıkılmasına değil, devletin de dağılmasına neden oldu ise, Çifte Muhasara'nın da hedeflediği, mollar ve Baas rejimlerinin yıkılması ile birlikte Irak ve İran'ın devlet olarak çözülmesini sağlamaktır. Ancak bu çözülme ve yıkılmaların eşzamanlı olması kolay olmadığı gibi, gerekli de değildir.

Martin Indyk'in, Irak'ın toprak bütünlüğüne inanmadığını ve bunu net bir şekilde ifade ettiğini belirtmekte de fayda vardır. Sedat Ergin, 23 Kasım 1992'de Hürriyet gazetesinde yayınlanan yazısında şöyle demektedir: "Al-PAC'in adamlarından biri de Washington'un önde gelen Ortadoğu uzmanlarından Martin Indyk'tir. İlginçtir ki, ABD'nin saygın araştırma kuruluşlarından Carnegie Endowment'ta geçen hafta düzenlenen ve Kürt Sorunu'nun da ayrıntılı bir şekilde tartışıldığı 'Irak toprak bütünlüğünü koruyabilir mi?' konulu panelde en önemli müdahalelerden biri Martin Indyk'ten gelmiştir. Washington'daki bir başka nüfuzlu araştırma kuruluşu, Washington Institute for Near East Policy'nin direktörü olan Indyk, ABD yönetiminin Irak'ın toprak bütünlüğünü savunan geleneksel çizgisini eleştiren bir yaklaşımla 'Irak'ın toprak bütünlüğünü sorgulayan bir politikanın hatası ne olabilir ki?' diye sormuştur. "Aradan geçen bir sene içinde Indyk'in görüşlerinin değişmiş olmasını beklemek için hiç bir gerekçe yoktur.

Politikanın temsilcisi olan Martin Indyk Avustralya'da doğmuş ve bir süre Avustralya Başbakanının Ortadoğu danışmanlığını yapmıştır. Daha sonra İsrail'e göçen Indyk, İsrail Başbakanı ve Likud Partisi lideri İshak Şamir'in basın

danışmanı olmuştur. İzleyen yıllarda ABD'ye yerleşmiş ve ABD'deki Yahudi lobisi "American-Israel Public Affairs Committee'de çalışmaya başlamış ve 1985'te Washington Institut for Near East Policy'yi kurmuştur. Enstitü'nün yönetim kuruluna seçilen 11 kişiden altı tanesi Yahudi lobisinin üst düzey yöneticisidir. Indyk Washington'da etkinlik kazanan bu kurumun başkanlığından Beyaz Saray'a ve Ulusal Güvenlik Konseyi Ortadoğu İşleri sorumluluğuna geçmiştir. Martin Indyk'in yeni geliştirdiği politikaya destek verenler arasında iki isim önplana çıkmıştır: Bunlardan birisi Amerikan Dışişleri Bakanlığı Programlama Dairesi Başkanı Dennis Ross'dur. Yahudi asıllı olan Ross, bakanlıkta çalışmaya başlamadan önce American-Israel Public Affairs Committee'de çalışmıştır. Diğer isim ise, yine bir Yahudi olan Samuel Lewis'dir. Samuel Lewis, sekiz sene ABD'nin İsrail Büyükelçisi olarak görev yapmıştır ve 1993'de Dışişleri Bakanlığı Strateji Bölümü başkanıdır.

Martin Indyk'in Çifte Muhasara politikasını destekleyen en önemli kuruluşların başında Washington Institut for Near East Policy gelmektedir. Bu enstitü bünyesinde göze çarpan isimlerin başında Amerikan tarihinin en İsrail yanlısı dışişleri bakanı olarak anılan George Schultz, emekli general Alexander Haig, ABD'nin eski BM temsilcisi Jeane Kirkpatrick, Robert McFarlane, Lawrence Eagleburger, Richard Perle, Edward Luttwak, Alan Makovsky gelmektedir ve bu isimlerin ortak özelliği İsrail bağlantılı olmalarıdır. Alan Makovsky aynı zamanda, Huzur Operasyonu'nda görev almış bir yetkilidir. Bu kişilerin diğer bir özelliği ise Washington'daki Türkiye dostları olarak bilinmeleridir.

Washington Institut for Near East Policy, Çifte Muhasara politikasına destek vermenin ötesinde Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin teorik temelleri üzerinde çalışmıştır.

Çifte Muhasara politikasını geliştiren ekibin İsrail ile güçlü bağları olan kişilerden oluşmasının tesadüf olduğunu düşünmek zordur. Tabii ki şöyle de düşünülebilir; entellektüel faaliyet açısından yüksek performans gösteren Yahudiler, Dışişleri Bakanlığında kendilerini ilgilendiren Ortadoğu konularıyla özellikle ilgilenerken, etnik yapılarının Amerikan Dışişleri Ortadoğu İşleri Bölümünde aşırı temsilini sağlayabilirler. Bu makul bir izahdır. Zaten bizim dikkat çekmek istediğimiz noktada da Yahudi kökenlilerin aşırı temsili değil, geliştirdikleri politikaların niteliğidir.

Sadece bu politikanın oluşturulmasında değil, sürdürülmesinde de Yahudi lobisinin etkisinin büyük olduğu görülmektedir. Nitekim 1995’de Amerikan petrol şirketi Conoco’nun İran ile 1 milyar dolarlık bir anlaşması yapması üzerine American-Israel Public Affairs Committee’nin ve onunla yakın işbirliği içinde çalışan Senatör Alphonse D’Amato’nun oluşturduğu baskı altında anlaşma, Başkan Clinton tarafından iptal edilmiştir.

Beş sene boyunca ısrar ile sürdürülen ve 1997 Martında Dışişleri Bakanı Madeleine Albright’ın “İrak’ta bir hükümet değişikliği olur ise ABD’nin politikası değişebilir. Bu olursa, müttefiklerimiz ve dostlarımız ile diyalog içinde ardıl rejim ile hızlı bir diyaloga girmek için hazır olmalıyız” şeklindeki saptaması hariç, özünde bir değişiklik olmayan bu politikanın ne kadar süreceğini de Albright, "sonuna kadar" şeklinde cevaplandırmıştır.

İşte bu, daha ne kadar süreceği belli olmayan politikaya karşı içten ve dıştan yoğun bir muhalefetin varlığı da daha ilk günden kendisini belli etmiştir. Çin, Fransa ve Rusya gibi BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi ülkeler, Irak ile olan ticaretlerini engellediği için karşı çıkarken, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar gibi Basra Körfezi ülkeleri de bu politikanın uzamasından hoşlanmamışlardır. Batı Avrupa ülkeleri ve Japonya ise özellikle İran ile olan ticari ilişkilerini yıprattığı için karşı çıkmışlardır. Türkiye, hem İran’ın hem de Irak’ın bölünmesini doğuracak her türlü politikaya karşı olduğunu açıklamıştır.

Çifte Muhasara politikasına Amerika içinden gelen eleştirilerin temel çıkış noktası ise bu politikanın temel hatasının Irak ve İran’ın aynı anda muhasara edilebileceği noktasından hareket etmesi üzerinde yoğunlaşıyordu. Eleştirel bakış açısına sahip uzmanlara göre, İran’ın muhasarası güçlü bir Irak’ı, Irak’ın muhasarası ise güçlü bir İran’ı gerektiriyordu. 1998’e gelindiğinde Çifte Muhasaraya yönelik yoğun eleştiriler devam ederken, bu politikanın entellektüel savunuculuğunu yine Washington Institut for Near East Policy’de çalışan Patrick Clawson “The Continuing Logic of Dual Containment” adlı makalesinde yapıyor ve ABD’nin başka seçeneği olmadığını ileri sürüyordu.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Amerikan yönetimleri biraz da Türkiye'nin endişelerini yatıştırmak amacı ile sürekli olarak Irak'ın toprak bütünlüğünün sorgulanmadığını ileri sürmüşlerdir. Konu ile ilgili bilimsel literatürde de Irak'ın toprak bütünlüğünü açıkça reddeden çalışma sayısı çok azdır ve bunların başında aşağıda ele alacağımız RAND Cooperation uzmanlarından Daniel Byman'ın "Let Iraq Collapse" adlı çalışması gelmektedir. Ancak resmi Amerikan söylemi ne olur ise olsun, ABD'nin Irak politikasının Irak'ın toprak bütünlüğünü ortadan kaldırmaya başladığı bizzat ABD'li yetkililerin çalışmalarının satır aralarında da olsa ifade edilmeye başlanmıştır.

Bu soruyu en erken soranlardan birisi de ABD'nin eski Ankara Büyükelçisi Morton I. Abramowitz'dir. Abramowitz, Foreign Policy adlı derginin Yaz 1993 sayısında yazdığı "Dateline Ankara: Turkey After Özal" başlıklı makalesinde şöyle demektedir: "ABD'nin bölgedeki uzun vadeli stratejik çıkarı İran'ın kuşatılması; şu andaki çıkarı ise Kuzey Irak'taki Kürtleri korumak ile ilgili Amerikan yükümlülüğünden dolayı Irak'ın kuşatılmasıdır. ABD, görünürde birbirine taban tabana zıt olan, 'Kürtleri korumak' ile 'Irak'ın toprak bütünlüğünü muhafaza etmek' gibi amaçlardan hangisine ve ne kadar bağlı olduğu konusunda bir gün karar vermek durumunda kalabilir." Keza bir başka Amerikan üniversite kökenli diplomatı Henry J. Barkey de Irak'ın toprak bütünlüğü konusunda çok emin değildir. Barkey, "Yaklaşık altı yıl süren de facto otonomiden sonra, Kuzey Irak'taki Kürt sorunu artık basit bir mesele değildir; zira Irak'ın geleceği (toprak bütünlüğü de dahil olmak üzere) bir dizi cezai önlem ile aşındırılmıştır."

Yukarıda anılan makalesinde ise Daniel Byman, Irak'ın neden parçalanması gerektiğini çok açık bir dille anlatmaktadır. Byman'a göre, "ABD'nin Irak'ın toprak bütünlüğünü destekleme politikası yanlış ve halen de iyi düşünülmüş bir politikadan söz etmek mümkün değildir. Irak'ın parçalanmasına karşı olanlar, parçalanmamış bir Irak'ın, İran'ı dengelemek için gerekli olduğunu, bağımsız bir Kürt devletinin Irak'ın komşularını istikrarsızlığa sürükleyeceğini ve yeni bir Şii varlığının İran'a yöneleceğini ileri sürüyorlar. Ancak gerçekte Irak'ın parçalanması büyük bir Kürt nüfusa sahip olan Türkiye'de dahil olmak üzere ABD'nin müttefikleri için büyük bir tehlike oluşturmaz. Irak Şiası

üzerinde İran'ın çekiciliği azdır ve bölgesel dengelerde konvansiyonel güçler açısından İran lehine bir kayışa Amerikan gücü kolaylıkla karşı koyar. Mesele-ye olumlu açıdan bakıldığında, Irak'ın üçe bölünmesi, Basra Körfezi'ndeki petrol zengini ülkelere yönelik Irak tehdidini ortadan kaldırır, nükleer silah üretme çabalarına son verir, Şiileri ve Kürtler'i ezilmekten kurtarır ve Bağdat'ı revisyonist ülkeler listesinden çıkarır. Bundan dolayı, eğer Irak'ta merkezi hükümet çöker ise, ABD, Bağdat'taki rejimin bütün Irak'ta otoritesini tesis etmesine yardımcı olmaksızın, Irak'ın Kürt, Sünni ve Şii devletlere bölünmesine destek vermemelidir." Byman'a göre, "Saddam'ın ve Baas'ın iktidardan uzaklaşması durumunda bile Irak bölünmelidir. İran'ı dengeleyecek kadar güçlü bir Irak, çevresini tehdit edecek kadar da güçlü olacaktır. Bundan dolayı İran'ı dengeleyecek bir Irak arzu edilen bir şey olmamalıdır. Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulması Türkiye'nin işine gelecektir. Çünkü Kuzey Irak'ta merkezi bir otorite olunca, Türkiye'ye yönelik saldırıları bu otorite kendisi durdurmaya çalışacaktır." Fakat Byman açısından Kürt devletinin kurulmasını gerektiren esas nokta, İsrail ile doğal müttefik olacak olan Kürt devletinin yaşamak için ABD'nin desteğine muhtaç bulunacağı ve ABD'nin bölgedeki üssü olacağı hususudur.

Kuzey Irak'a yönelik Amerikan politikasına gelince, Kuzey Irak Çifte Muhasara politikasına güç kazandıracak bir alan olarak görülüyordu ve görülüyor. Ancak, Saddam'ın politik yaşamdan hızlı ve ani bir tasfiyesinin, ABD yönetimi tarafından çok arzu edildiği söylenemez. Saddam daha ziyade irrasyonel politikaları ile bölgedeki mevcut durumun sürmesine neden olduğu için, bir süre daha iktidarda kalması Amerikan yönetimi tarafından tercih edilmiştir. Tabii ki bu tercihlerde ABD'nin Körfez'deki önemli müttefiki Suudi Arabistan ile diğer Körfez ülkelerinin yaklaşımlarının etkisi olmuştur.

Diğer yandan Irak'taki CIA operasyonlarının niteliğine baktığımız zaman, sonuç alıcı eylemlerden uzak durularak, sürüncemede bırakma politikasının izlendiği görülmektedir. 23 Mart 1998 tarihli Newsweek dergisinde çıkan bir haberde de, bu sürünceme politikasının izleri görülüyor. Körfez Savaşı'ndan hemen sonra Bush CIA'ya Saddam'ı devirmek için örtülü operasyon düzenleme emri vermiştir. Ancak, Amerikan yasalarına göre, CIA Saddam'a karşı suikast düzenleyemez ve bir ayaklanmayı askeri güçle destekleyeceği propagandası-

nı yapamaz. Operasyon emri yazılı olarak CIA'nın Ortadoğu Masası Şefi Frank Anderson'a verildiğinde, Anderson böyle bir operasyonu gerçekleştirmek için gereken imkanların kendisine hiç bir zaman verilmeyeceğini tahmin ederek, yazılı emrin üstüne, "hiç hoşlanmadım" notunu düşmüştür. Gerçekten de operasyon için ayrılan yıllık 20 milyon doların çok az olduğu açıktır.

Başarılı bir saray darbesi şansını az gören Anderson, Kürt muhalif güçlerden faydalanmanın daha akıllıca olduğunu düşünmüştür. 1994 senesinde Kuzey Irak'a yollanan ve daha önce Afganistan'da Mücahitler ile birlikte Sovyetler'e karşı çarpışan, Mısır ve Sudan'da örtülü operasyonlar gerçekleştiren "Bob", bir keşif turu yaptıktan sonra bölgede sürekli bir CIA karargahı açılması gerektiği görüşüne varır (Bundan çıkan sonuç pek inandırıcı olmayan '1995'e kadar bölgede sürekli bir CIA karargahı olmamıştır' yargısıdır ki, bu durumda bölgede Amerikan askeri istihbaratı tarafından örgütlenen ve 1996 Eylülünde Türkiye ve Guam üzerinden Kuzey Irak'tan tahliye edilen binlerce Kürdün varlığını izah etmek mümkün olmaz). 1995 Ocağında Kuzey Irak'a gelen ve Selahaddin kentinde bir evde karargahını kuran Bob, çok iyi Arapça bilmektedir ve Arap kültürü ile ilgili derin bilgisi muhataplarını etkilemektedir. Ancak Bob'un ilk günlerde elindeki kısıtlı imkanlardan dolayı yapacağı pek bir şey yoktur.

İşte bu aşamada Irak Milli Muhalefeti'nin lideri Ahmet Çelebi, "Üç Şehir Planı" adını verdiği projesini CIA'ya kabul ettirmeye çalışır. Bu plana göre gerillalar kuzeyde Musul ve Kerkük'e, güneyde ise Basra'ya karşı ortak bir saldırı düzenleyeceklerdir. Bu saldırılar yerel ayaklanmalar ile desteklenecek ve Irak ordusu saf değiştirmeye ikna edilecektir. Plan CIA'den destek bulmaz ama, Bob plana destek verir; hatta Iraklı muhalefete ABD'nin hava desteği vereceğini söyler. Bu arada eski bir Irak ordusu generali Saddam'ın geçeceği bir yol hakkında peşmergelere bilgi vermiştir. Bu yol üzerinde Saddam'a suikast düzenlemek mümkündür. Bob bu bilgiyi CIA'ye iletmış ve CIA'den suikastten uzak durması için şiddetli bir uyarı almıştır. Hatta kendisine, peşmergeleri bu suikast teşebüsünden vazgeçirme görevi verilmiştir.

Bu arada Çelebi, Üç Şehir Planı'nı uygulamaya geçirmeye çalışmaktadır. Ancak Barzani plana destek vermez. Bu arada CIA tarafından olaylar hakkın-

da bilgilendirilmeyen Beyaz Saray Güvenlik Danışmanı Anthony Lake, gelişmeler hakkında kendi kanalları aracılığı ile haberdar olur ve Bob'a hemen bir haber yollayarak saldırıyı durdurmaları için Irak Milli Muhalefeti'ne uyarıda bulunma emri verir. Oysa Bob'a göre gelen emir saldırıyı yasaklamamaktadır. ABD ve Barzani tarafından desteklenmeyen saldırı başarısızlıkla sonuçlanır ve Bob merkeze alınır.

Bütün bu gelişmeler yetersiz eleman, yetersiz mali ve lojistik desteğin yanında, Saddam'ı öldürmek veya hızla devirmeye yönelik operasyonlara karşı ciddi bir isteksizliği ortaya koymaktadır. Ancak bütün bu bilgilerin kaynağı olan Newsweek'in bilinçsiz olarak desenformasyon yaydığı da gözönünde tutulması gereken bir diğer önemli husustur.

Fransa'nın eski Ankara Büyükelçisi ve Ortadoğu meseleleri uzmanı Eric Rouleau, "ABD'nin Irak'a karşı yaptırımların yumuşatılmasına yanaşmamasının asıl amacı, Saddam Hüseyin'in devrilmesi değil, fakat Irak'ın dünya petrol piyasasına girmesiyle petrol fiyatlarında meydana gelecek düşüşle, petrol üreticisi ülkeler Kuveyt ve Suudi Arabistan'ın ABD'den satın aldıkları 30 milyar dolar tutarındaki silah bedelini ödemede karşılaşacakları güçlükler ve petrolün ucuzlamasıyla ABD'nin başlıca iki ekonomik rakibi Almanya ve Japonya'nın rekabet gücünün artacak olması nedeniyle duyduğu endişedir."

E. Rouleau'nun ileri sürdüğü gerekçe, sağlam bir gerekçe olmak ile birlikte, ABD'nin mevcut Kuzey Irak politikası bir değil, bir kaç temellidir. Bu politika sadece Irak'ı değil, Türkiye ve İran'ı da, ama özellikle Türkiye'yi baskı altında tutmaya ve Türkiye'deki "Kürt Sorununu" da Amerikan politikaları doğrultusunda çözmeye yönelik olarak değerlendirilebilir. Henri J. Barkey, Survival dergisinin 1993 kış sayısında yayınlanan "Turkey's Kurdish Dilemma" adlı makalesinde, Kuzey Irak'ın Türkiye gerçeğine nasıl eklemelendiğini şöyle anlatmaktadır: "Türkiye'nin iç ve dış politikası giderek daha fazla, Kürt azınlığı Türk çoğunluğa karşı kışkırtan ve uzun zamandır hareketsiz olan bir iç etnik sorun tarafından yönlendirilmiştir. Türkiye'nin içinde hızla yoğunlaşan Kürt başkaldırısı, devletin bütünlüğünü, yeniden demokratikleşme sürecini, geçen on yılın ekonomik kazanımlarını ve Türkiye'nin müttefikleri ve hasımları ile olan ilişkilerini tehdit etmeye başlamıştır. Kuzey Irak'taki gelişmekte olan Kürt devleti

bu soruna sadece bir dış boyut eklemekle kalmamış, aynı zamanda gelecekte olabilecekler konusunda da bir uyarı olmuştur.”

Bu noktada Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşananların Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nda 1980'li yıllarda geçirdiği evrime bakmakta yarar vardır. 1982'de ABD Dışişleri Bakanlığı raporunda iki cümle ayrılan Kürtler'e 1986'da 12 paragraf ayrılmıştır. 1987 raporunda ise Kürtlerin Türkiye'de bir azınlık olduğundan bahis ile azınlık hakları gündeme getirilmiştir. 1988 raporunda ise bölgede bir isyanın olduğundan bahsedilmektedir. Aynı yıl ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı yaptığı bir açıklama ile "Lozan Anlaşması'nda anılmamış olsa da, uluslararası hukuka göre, Kürtlerin ulusal bir azınlık oluşturdıklarına inanıyoruz" demiştir. 1980'lerin sonuna gelindiğinde, Türkiye ile ABD'nin Güneydoğu Anadolu'da yaşananlar hakkındaki yorumları karşılıklı güveni ortadan kaldıracak kadar farklıdır. Körfez Savaşı ve sonrasında ortaya çıkan Kuzey Irak'taki Kürt devleti embriosu, iki devletin çok farklı yaklaştıkları bir sorun olmuştur. Türkiye, 'düşük' yaptırmak isterken, ABD'nin 'besleyip-büyütme' politikası izlediği görülecektir.

Bir süreden beri Amerikalı Türkiye ve Ortadoğu uzmanlarının sadece Irak'ın değil, Türkiye'nin de parçalanmasını bir ihtimal olarak tartışmaya başlamalarını ancak Kuzey Irak'taki gelişmeler çerçevesinde izah etmek mümkündür. Türkiye'nin parçalanabileceğini öne süren bu uzmanların parçalanmayı durdurmak için Türkiye'ye önerileri, Türkiye'nin federal bir yapıya geçmesidir. Abramowitz, yukarıda anılan makalesinde, "Türkiye hala temel yönetim, istikrar ve milli kimlik sorunları ile karşı karşıyadır. Türkiye, gelecek on yıl içinde etkileyici bir orta-güç haline gelmek için gerekli kadro, kaynak ve girişim kapasitelerine sahiptir. Ancak, daha az muhtemel olmakla birlikte, bu tür zorluklar ülkeyi parçalayabilir." dedikten sonra, "Türk hükümeti sonunda Kürtler'e hem Türk hem Kürt olma izni verebilir. Bu yetebileceği gibi, ciddi bir federalizm gibi daha ağır çözümler de gerekebilir." diye eklemektedir. Barkey ise "Ama başarılı bir ayaklanma, bir sınırı ve/veya devletin örgütlenmesini değiştirmeye zorlayabilir" diyerek, hem Türkiye toprakları üzerinde kurulacak bir bağımsız Kürt devleti ihtimalini, hem de federal bir Türkiye olasılığını gündeme getirmektedir.

Bu satırların yazarlarının beyin jimlastığı yapan iki Amerikalı araştırmacı değil, sorumlu mevkilerde bulunan kişiler oldukları düşünülür ise, yazdıklarının önemi daha da iyi anlaşılır. Abramowitz, 1985-1989 yıllarında Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nda İstihbarat ve Araştırma'dan sorumlu bakan yardımcısı olarak görev yaptıktan sonra, Ankara'da 1989-1991 yılları arasında Büyükelçi olarak görev yapmış ve Washington'a dönünce Amerikan Dışişleri Bakanlığı üzerinde en etkili araştırma kurumlarından birisi olan Carnegie Vakfı'nın başına geçmiştir. Henri J. Barkey, 1990'lara kadar Türkiye ve Ortadoğu'nun ekonomik meseleleri üzerine çalışırken, 1990'dan sonra aniden Kürt konusuna büyük bir alaka gösteren ve "Kürt meselesi uzun zamandan beri hak ettiği gecikmiş ilgiyi kazanmaya başlamıştı" diyecek kadar da duygusallaşan eski bir uluslararası ilişkiler doçentidir. Barkey artık Amerikan Dışişleri Bakanlığı Siyaset Planlama Dairesi'nde çalışmaktadır.

Barkey, Türkiye ile ABD'nin Kuzey Irak politikalarının asla uzlaşmaz nitelikte olduğunu belirtmekte de sakınca görmeyen Amerikalılardandır. Ocak 1997'de "Current History" adlı dergide yazdığı makalede şöyle demektedir: "Türkiye, uzun zamandan beri Kuzey Irak meselesinin ve dolaylı olarak kendi Kürt sorununun çözümünün Türk-Irak sınırında barışı koruyabilecek güçlü bir Irak'ın yeniden oluşturulmasında olduğu inancındadır. Ankara'nın bakış açısından, Saddam'ın gelecekteki arzuları, hatta Türkiye'nin Körfez Savaşı'ndaki tutumundan dolayı intikam arzusu ile ilgili endişeler olsa dahi, Saddam, mevcut durumla karşılaştırıldığında daha tercih edilir görünmektedir. Ankara'nın tercihi, ABD ile arasında bir kızgınlık kaynağı olmaktadır. Türkiye'nin PKK korkusu ve Amerika hakkında şüpheleri, Çekiç Güc'ün Kuzey Irak operasyonlarını kısıtlamaktadır." diyerek, farklı bakışları ortaya koyduktan sonra bir başka çalışması olan "Under The Gun: Turkish Foreign Policy and The Kurdish Question" da şu tespiti yapmaktadır: "Bazı Avrupalı ülkelerden farklı olarak ABD, Kuzey Irak'ta PKK'yı takip için yapılan Türk operasyonlarına karşı çıkmadı... Ankara'da bu Amerikan desteği takdir edilirken, ABD ile Türkiye'nin Irak'taki temel menfaatleri uzlaşmazdır. ABD, Saddam'ı bölge ve menfaatleri için birincil tehlike olarak görürken, Türkiye açısından Kürt bölgesinin varlığı ihmal edilemeyecek kadar büyük ve uzun vadeli bir tehdittir." demektedir. Barkey, Kuzey Irak'ın Türkiye'deki soruna eklemlendiğini gösteren şu önemli sap-

tamayı yapmaktadır, Kuzey Irak'ın Türkiye'deki soruna eklenildiğini gösteren "farklı yorumların merkezinde, Türkiye'deki Kürt meselesinin farklı yorumu yatmaktadır." ABD'nin Kürtlerin Türkiye'de ezilmesinden dolayı duyduğu endişeden bahseden Barkey, mevcut Amerikan yönetiminin benimsediği stratejinin Türkiye'yi Soğuk Savaş sonrası uluslararası yapılanma içinde NATO ve Avrupa Birliği/Gümrük Birliği içinde tutarak, Türkiye'ye güven vermek amacıyla olduğunu ve böylece Kürt meselesinde Türk devletini çözüm bulmaya itmeye çalıştığını belirtmektedir.

ABD açısından Kuzey Irak'taki mevcut yapı ile Türkiye'deki mevcut yapının birbirinden ayrılmaz olduğu, hatta Türkiye'nin karşı karşıya olduğu sorunun Ortadoğu'daki Kürt sorununun temelini oluşturduğu görüşü Abramowitz, Barkey ve Graham Fuller'in başını çektiği bir grup tarafından Washington'da gündeme yerleştirilmiş durumdadır. Ancak, anılan grup 1998'de ABD'nin Türkiye'ye yönelik Kürt politikasında bir yenilik önermişlerdir. Bu yenilik, ABD'nin Türkiye'ye Kürt meselesini çözmesi için baskı politikasını gündeme getirmiştir. 28-29 Temmuz 1998'de Washington D.C.'de yapılan, 'The Washington Kurdish Institute' tarafından düzenlenen ve Carnegie Vakfı'nın salon tahsisi ile desteklediği 'Kurdish Conflict Resolution Forum' bu yaklaşımın ilk somut adımı olmuştur. Toplantının temel amacı, Türkiye'ye yapılacak baskının çözüm üretip üretmeyeceği sorusuna cevap aramaktır. Toplantının temel çıkış noktasını ise, "Türkiye'de Kürt sorunu çözülür ise, tüm Ortadoğu'da çözülür" yaklaşımı oluşturur.

Abromowitz ve Barkey ile birlikte çalışan bir isim olan Graham Fuller, Barkey ile birlikte, Abromowitz'in önsözünü yazdığı "Turkey's Kurdish Question" adlı bir kitap yayınlamış ve bu kitapta Türkiye için çözüm önerileri geliştirmiştir. Ancak Rand araştırma kurumunda araştırmacı ve CIA Milli İstihbarat Konseyi eski başkan yardımcısı olan Graham Fuller'in Türkiye'ye bakış açısının teorik temellerini ortaya koyan makalesi "World Policy Journal" dergisinde 1997 ilkbaharında yayınlanan "Redrawing the World's Borders" adlı çalışmasıdır. Fuller anılan makalesinde devletlerin mevcut sınırlarının artık demode olduğu görüşünü ileri sürer. Fuller'e göre, "Etnik azınlıklarını tatmin edemeyen devletler parçalanmak zorundadır. Gelecekteki uluslararası düzenin temelini

oluşturacak olan unsur şimdiki milli devlet değil, kendi kendisini tanımlayan etnik grup olacaktır. Ancak bu etnik devletler bir süre sonra kendi kaderini tayin hakkının ihtiyaçlarını karşılamadığını düşünerek, gönüllü olarak başka etnik devletlerle birleşeceklerdir."

Fuller'in bu teorik yaklaşımındaki tehlike, dünyanın önümüzdeki dönemde bir etnik çatışma alanına dönüşmesinin bir kaçınılmazlık olarak ortaya konmasıdır. Fuller, bu yaklaşımı Ortadoğu'ya uyarladığında ise, Irak'ın parçalanması kaçınılmaza yakın bir sonuç olarak belirlemektedir. Fuller, bu parçalanmaya da Türk dış politikasındaki seçenekleri tartıştığı bir makalesinde çözüm bulmuş gibidir. Türkiye Kürt meselesinde ılımlı bir tavır sergiler ise, Irak'tan hatta İran'dan ayrılan Kürtler'in Türkiye ile birleşmesi muhtemeldir.

Bu noktada vurgulanması gereken bir husus da 'The Washington Kurdish Institut' kurumunun direktörü Mike Amittay'ın, Amerika'daki Yahudi lobisi olan 'American-Israel Public Affairs Committee'nin eski başkanı Morris Amittay'ın oğlu olmasıdır. Baba ile oğul arasında Kürt meselesi konusunda görüş ayrılığından söz etmek mümkün değildir. Sedat Ergin'in Hürriyet gazetesinde çıkan 22 Mart 1993 tarihli yazısında şu satırlar yer almaktadır: "Nevruz kutlamaları Washington'daki Crystal City Sheraton Oteli'nin balo salonunda düzenlendi. Sahnede asılı duran Molla Mustafa Barzani'nin resmi, Barzani isminin manevi ağırlığını kuvvetli bir şekilde hissettirmekteydi. Gecenin sonuna doğru eğlence tam bir cümbüşe dönüştü. Halay çekenler arasında Kongre danışmanları, Musevi lobisinin en güçlü örgütü AIPAC'in eski direktörü Morris Amittay da bulunuyordu."

Morris Amittay, "Washington Jewish Weekly" adlı gazetede yayınlanan bir makalesinde "...Türkiye, İran, Irak, Suriye ve Rusya'ya yayılmış olarak yaşayan 20 milyon kadar Kürt, bağımsız devletlerini kurma imkanını bulamamışlardır...Kürtler'e kendi siyasi kaderlerini tayin edebilme hakkı tanınmadıkça, Orta Doğu'da huzursuzluğun ve isyanların devamı kaçınılmazdır" görüşünü ileri sürmüştür.

Esasen hemen hemen bütün Yahudi lobisinin Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti projesini desteklediği görülmektedir. Turan Yavuz, 'ABD'nin Kürt Kartı' adlı kitabında bu noktayı aşağıdaki şekilde ortaya koymaktadır: "Kürt sorunu Kör-

fez krizi ile birlikte ABD Kongresi'nin gündemine girmekle birlikte, Rum ve Ermeni lobilerinin aksine, Yahudi lobisinin desteğini alarak ortaya çıkmıştır.”

Netice itibarıyla, ABD'nin Kuzey Irak politikasında Yahudi lobisi ciddi bir belirleyici güce sahiptir ve yukarıda da belirtildiği gibi Kuzey Irak ile Türkiye'de yaşanan sorun arasında ciddi bir bağ oluşturulmuştur. Bu çerçevede Türkiye'nin Kuzey Irak politikası, Yahudi lobisi faktörünü ve İsrail'i gözönünde tutarak şekillenmekte, aşağıda da göreceğimiz gibi İsrail'i içinde bulunduğu yalnızlık psikolojisinden kurtararak, Amerika'daki Yahudi lobisinin bağımsız Kürt devleti projesini engellemeye yöneliktir. Daniel Pipes, “A New Axis: The Emergence of Turkish-Israeli Entente” adlı makalesinde, Ankara'nın İsrail ile ilişkilerinden beklentisini özetlerken, Yahudi lobisinden beklentileri de izah etmektedir: “Ankara, çıkarlarının sözcülüğünü yapmada sadece İsraililere değil, Morton Abromowitz, Douglas Feith, Harold Rhode, Alan Makovsky ve Richard Perle gibi 'Amerikan yahudilerine', 'American-Public Affairs Committee' ve 'Jewish Institute for National Security Affairs' gibi kurumlara da güvenmektedir.”

Ancak, Ankara'nın bu politikasının çok başarılı olduğu ileri sürülemez. Çünkü, Yahudi lobisi Irak'ın parçalanması ile sonuçlanması hedeflenen Çifte Muhasara politikasından geri adım atmadığı gibi Türkiye'deki sorun ile Kuzey Irak ve Ortadoğu genelindeki sorunu birbirine eklemiş görmektedir. Ayrıca, anılan lobinin mensupları Türkiye'nin politikasının farkında olduklarını ve bunun kendilerini çok etkilemeyeceklerini deklare etmektedirler.

Ankara'nın ABD'nin Kuzey Irak politikalarına karşı geliştirdiği strateji ileride ele alınacaktır.

1994 Senesinde Kuzey Irak

Kuzey Irak'tan Türkiye'ye 1994 başında ilk sızma girişimi 12 Ocakta gerçekleşmiş, Çukurca ilçesi kırsal alanında çıkan çatışmada 13 PKK'lı öldürülmüştür. Bu çatışma sıcak geçecek bir Ocak ayının habercisi olmuştur. 25 Ocak'da bu kez Şırnak'ın Silopi ilçesi İlıcak sınır bölgesinden sızma isteyen

üç PKK'lı öldürülmüştür. PKK'nın Kuzey Irak sınırında yoğunlaşmasına karşı sert tepki ise 28 Ocak'da gelmiş, Türk Hava Kuvvetleri'ne bağlı savaş uçakları PKK'nın Zeli kampını bombalamışlardır. Harekattan önce Barzani ve Talabani'ye bilgi verildiği Ankara tarafından açıklanmıştır. Ancak, bu bilgi Barzani ve Talabani'ye muhtemelen -alışlageldiği şekli ile- bombardıman başladıktan, belki de bittikten sonra verilmiştir.

İran ise, Zeli kampının bombalanması sırasında İran köylerinin bombalandığını 9 kişinin ölüp 12 kişinin yaralandığını ileri sürmüştü, bu iddiaları araştırmak üzere ortak bir komisyon kurulmuştur.

6 Şubat'ta ise Kuzey Irak'a ikinci bir hava harekatı düzenlenmiş, PKK'nın Mezi ve Kariyeri bölgesindeki kampları bombalanmıştır. PKK bu saldırılara 7 Martta Çukurca merkezine ve Sivritepe sınır karakoluna taciz ateşi açıp Kuzey Irak'a çekilerek cevap vermeye çalışmıştır. 21 Martta Olağanüstü Hal Valiliği'nden yapılan açıklamada Kuzey Irak'a yapılan hava harekatında, 32'si ölü 38'i yaralı, toplam 70 teröristin ele geçirildiği açıklanmıştır.

NGO'lar veya Kürt Devletinin Bilirkişileri

Türk devletini Kuzey Irak'ta Çekiç Güç'ün dışında en çok rahatsız eden hususlardan birisi de değişik uluslara mensup yardım kuruluşlarının bölgedeki varlığı olmuştur. Türkiye, bu yardım kuruluşlarının amacının insani yardım yapmayı çoktan aşarak, bir Kürt devletinin teknik altyapısını oluşturma yönünde olduğunu düşünmüştür.

Değişik ülkelerin silahlı kuvvetlerinin bölgedeki faaliyetleri 1991 Temmuzunda başlamıştır. Sınırdaki gerçekleşen yığılmanın çözülmesi ve halkın evlerine geri dönmesi ile birlikte 1991 senesinin sonbaharından itibaren bölgeye görünürde hiç bir resmi niteliği olmayan (Non-Governmental Organizations) hükümet dışı yardım kuruluşları gelmeye başladı.

Bu kuruluşlar başlangıçta bölgede acil insani yardım denilen türden yardımlarda bulunarak, genellikle yiyecek, içecek, battaniye, ilaç, çadır, gazyağı gibi maddeler dağıtırken, 1992 senesinden itibaren bu örgütlerin çalışmaları

tarım, hayvancılık, sağlık, eğitim, iskan, altyapı, enerji gibi alanlara kaymıştır. Üstelik bu yardımlar, bölgede Irak'ın egemen olduğu devletler hukuku açısından kabul edilen bir gerçek iken, Irak'tan izin almadan yapılmıştır.

Bu gelişmede Türkiye'nin rahatsız edici olarak bulduğu yan neydi? Bu konuda Genelkurmay Başkanlığı Anlaşmalar Dairesi Anlaşmalar Uygulama Şube Müdürü olan Hv. Kur. Alb. Bekir Ata Yılmaz (Avrasya Dosyası'nda yayınlanan 'Irak ve Bölgedeki Yardım Kuruluşları' başlıklı araştırmasında) şu tespiti yapmaktadır. "Belki bazılarının aklına, bölgenin topluca kalkınmasının ne sakıncası var gibi bir soru da gelebilir. Zaten bu, konunun en can alıcı yerini oluşturuyor. Çünkü bunlar;

1) Irak devletinin (Merkezi Irak yönetiminin) bilgisi ve izni dışında olmaktadır.

2) Yukarıda özetlenen yoğun destek ve kalkındırma yalnızca Kürt etnik topluluğuna sağlanmaktadır. (Bölgede mevcut ve sayıları son derece kısıtlı olan Hıristiyan ve Asuri kökenlilere de cüzi yardımlar yapılmaktadır)

3) Arap ve Kürtlerden sonra Irak'ta üçüncü büyük etnik varlığa sahip olan Türkmenlere, Türk Kızılay'ının yetersiz gıda yardımından başka hiç bir uluslararası yardım kuruluşu yardım etmemektedir."

Türkiye, NGO'ların bölgede yaptığı bu faaliyetlerden çok büyük bir rahatsızlık duymuş, bu örgütlerin çalışmalarını ülke güvenliği için tehdit olarak algılamıştır. Nihayet, Eylül 1996'da Barzani ile Saddam güçlerinin Kuzey Irak'ta ortak bir saldırı düzenlemeleri ile Amerikalıların bölgeden çekilmesi üzerine NGO'ların büyük bir bölümü Türkiye üzerinden Kuzey Irak'ı terk etmişlerdir.

KDP-KYB Çatışması

KYB'nin Kürdistan İslami Hareketi'ne karşı sert politikasının Barzani tarafından şiddet ile eleştirilmesi ve KYB'nin 'Kürt yönetiminin dünyadaki saygınlığını' yok etmek ile suçlanması iki parti arasındaki ilişkileri 1994'e girerken iyiden iyiye kötüleştirmiştir. 1994 Mayıs'ında Süleymaniye bölgesi yakınlarındaki Kala Diza'da bir arazi meselesinden dolayı KDP'li bir subay ile KYB'li

kiracılar arasında çıkan tartışma kısa bir süre sonra iki parti arasındaki çatışmalara dönüşmüştür. Her iki taraf da birbirlerini ele geçirdikleri esirleri katletmek ile suçlar iken, Haziran başına kadar 600 kişi çatışmalarda yaşamını yitirmiştir.

Bu arada en önemli gelişme, Mayıs 1993 sonunda KYB'nin ortak başkent Erbil'i işgal etmesi ve parlamentoyu basarak bütün KDP'lileri Erbil'den kovması ile gerçekleşmiştir. Esasen böylece fiili federe Kürt devleti de sona ermiştir.

Hadiselerin tırmanmasının PKK'ya yarayacağını düşünen Türkiye 30 Mayıs'da KDP ve KYB yetkililerini Silopi'de bir araya getirerek ateşkese zorlamaya çalışmış; 5 Haziran'da ise Barzani ve Talabani Erbil'de bir araya gelmişlerdir. İki parti lideri 14 Haziran'da Silopi'ye gelerek Türkiye gözetiminde ve 27 Haziran'da Erbil'de tekrar buluşmuşlarsa da, bütün bu görüşmeler ateşkesin sağlanmasına yetmemiştir.

1994 İlkbahar ve Yazı

1994 İlkbaharı, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin PKK ile mücadelede 1993 Ağustosunda yaptığı konsept değişikliğinin iyiden iyiye yaşama geçirilmeye ve neticelerinin alınmaya başladığı dönem olmuştur. Mart 1994'de TSK Gabar dağlarında PKK'nın girilmez ilan ettiği eylem alanlarında operasyonlara başlamıştır. Gabar'ı Yassı Dağları, Cirat, Caci, Besler izlemiş ve nihayet Temmuz 1994'de Cudi Dağı PKK'dan temizlenmiştir. Genelkurmay Başkanı bir açıklama yaparak, "Cudi'ye Türk bayrağı diktik. Şimdiye dek çok sayıda PKK'lının başına uğradıktan sonra boşaltılan Dedeören karakolunda da artık Türk bayrağı dalgalanıyor. Cudi Deryzi tepesi 14 saatlik bir çatışmada ele geçirildi" demiştir. 1994 İlkbahar hareketi ile PKK'nın bu bölgede toplayacağını ilan ettiği "Kürt Ulusal Meclisi" projesi de gündemden düşmüştür.

İç harekate paralel olarak, 1994 yazında yapılacak sızmaları en aza indirmek için Nisan 1994'de Türk güvenlik güçleri Kuzey Irak'a savaş uçakları ve helikopterlerin desteğinde 5000 kişilik bir birlikle girmiştir. Operasyon Hakkari Dağ ve Komando Tugayı tarafından düzenlenmiş, tugay 15 km içerdeki Mez-

re-Karıyederi bölgesindeki kampa girerek, 100 PKK'lıyı öldürmüştür. Ancak operasyon daha sonra hafiflemiş, doğuda Hive batıda Haftanın ve Hakurk'a uzanarak 10 km genişliğinde 15 km derinliğinde bir alanı kapsamıştır.

Bu operasyon sırasında ilginç bir gelişme yaşanmış, Çekiç Güç'e bağlı bir Amerikan helikopteri 13 Nisan'da Amerikan savaş uçakları tarafından düşürülmüş, olayda üçü Türk, 23'ü Amerikalı 26 subay ölmüştür. Bazı çevrelerde helikopterlerin Çekiç Güç uçakları tarafından Kuzey Irak'ta operasyon düzenleyen Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı helikopterler zannedilerek kasten düşürüldüğü yorumu yapılmıştır. Bu görüşü, Scorsky tipi helikopterlere bölgede bir tek Türkiye'nin sahip olması ve İran ya da Irak'ın elindeki helikopterler ile Skorskylerin karıştırılmalarının mümkün olmadığı olguları desteklemiştir.

Helikopterin düşüşü, Nisan başında Clinton yönetiminin Türkiye'ye gizli bir mesaj vererek ilkbahar operasyonlarını ertelenmesini istemesi ile bir araya gelince bu şüphe daha da güçlenmiştir. Karşı görüştekiler ise bunun tamamen bir kaza olduğunu, pilotların helikopter tipleri arasındaki farkı tespit edemeyeceğini ileri sürmektedirler. Operasyonun 10. gününde ise 1165 PKK'lının öldürüldüğü Türk kaynaklarınca ileri sürülmüştür. Bu sayı muhtemelen abartılıdır.

Nisan operasyonu ile birlikte TSK'nın Kuzey Irak'ta bir tampon bölge kurması ve yaz boyunca bölgede kalması tartışmaları gündeme gelmiş; ancak konu daha sonra gündemden düşmüştür.

Atuş Kampı

1994 ilkbaharında PKK'nın Kuzey Irak'ta yeni ve tehlikeli bir politika yürürlüğe koyduğu ortaya çıkmıştır. Kuzey Irak'ta gerçek bir güç olabilmek için kitleye sahip olmak gerektiğine karar veren PKK, Kuzey Irak'ta Kürtler arasında ciddi bir taban oluşturamadığından, kitlesini Türkiye'den götürmeye karar vermiştir. Bu kararın alınmasından sonra Şırnak civarında PKK sempatizanı olan ve çoğunluğunu Guyan aşiretinin oluşturduğu 20.000 kişiyi Şubat 1994'ün ikinci yarısından itibaren Kuzey Irak'a göç ettirmeye başlamıştır. PKK sempatizanı bu kitle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bölgede denetimi sağlaması ile bir-

kiracılar arasında çıkan tartışma kısa bir süre sonra iki parti arasındaki çatışmalara dönüşmüştür. Her iki taraf da birbirlerini ele geçirdikleri esirleri katletmek ile suçlar iken, Haziran başına kadar 600 kişi çatışmalarda yaşamını yitirmiştir.

Bu arada en önemli gelişme, Mayıs 1993 sonunda KYB'nin ortak başkent Erbil'i işgal etmesi ve parlamentoyu basarak bütün KDP'lileri Erbil'den kovması ile gerçekleşmiştir. Esasen böylece fiili federe Kürt devleti de sona ermiştir.

Hadiselerin tırmanmasının PKK'ya yarayacağını düşünen Türkiye 30 Mayıs'da KDP ve KYB yetkililerini Silopi'de bir araya getirerek ateşkese zorlamaya çalışmış; 5 Haziran'da ise Barzani ve Talabani Erbil'de bir araya gelmişlerdir. İki parti lideri 14 Haziran'da Silopi'ye gelerek Türkiye gözetiminde ve 27 Haziran'da Erbil'de tekrar buluşmuşlarsa da, bütün bu görüşmeler ateşkesin sağlanmasına yetmemiştir.

1994 İlkbahar ve Yazı

1994 İlkbaharı, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin PKK ile mücadelede 1993 Ağustosunda yaptığı konsept değişikliğinin iyiden iyiye yaşama geçirilmeye ve neticelerinin alınmaya başladığı dönem olmuştur. Mart 1994'de TSK Gabar dağlarında PKK'nın girilmez ilan ettiği eylem alanlarında operasyonlara başlamıştır. Gabar'ı Yassı Dağları, Cirat, Caci, Besler izlemiş ve nihayet Temmuz 1994'de Cudi Dağı PKK'dan temizlenmiştir. Genelkurmay Başkanı bir açıklama yaparak, "Cudi'ye Türk bayrağı diktik. Şimdiye dek çok sayıda PKK'lının başkına uğradıktan sonra boşaltılan Dedeören karakolunda da artık Türk bayrağı dalgalanıyor. Cudi Deryizi tepesi 14 saatlik bir çatışmada ele geçirildi" demiştir. 1994 İlkbahar hareketi ile PKK'nın bu bölgede toplayacağını ilan ettiği "Kürt Ulusal Meclisi" projesi de gündemden düşmüştür.

İç harekate paralel olarak, 1994 yazında yapılacak sızmaları en aza indirmek için Nisan 1994'de Türk güvenlik güçleri Kuzey Irak'a savaş uçakları ve helikopterlerin desteğinde 5000 kişilik bir birlikle girmiştir. Operasyon Hakkari Dağ ve Komando Tugayı tarafından düzenlenmiş, tugay 15 km içerdeki Mez-

re-Karıyederi bölgesindeki kampa girerek, 100 PKK'lıyı öldürmüştür. Ancak operasyon daha sonra hafiflemiş, doğuda Hive batıda Haftanın ve Hakurk'a uzanarak 10 km genişliğinde 15 km derinliğinde bir alanı kapsamıştır.

Bu operasyon sırasında ilginç bir gelişme yaşanmış, Çekiç Güç'e bağlı bir Amerikan helikopteri 13 Nisan'da Amerikan savaş uçakları tarafından düşürülmüş, olayda üçü Türk, 23'ü Amerikalı 26 subay ölmüştür. Bazı çevrelerde helikopterlerin Çekiç Güç uçakları tarafından Kuzey Irak'ta operasyon düzenleyen Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı helikopterler zannedilerek kasten düşürüldüğü yorumu yapılmıştır. Bu görüşü, Scorsky tipi helikopterlere bölgede bir tek Türkiye'nin sahip olması ve İran ya da Irak'ın elindeki helikopterler ile Skorskylerin karıştırılmalarının mümkün olmadığı olguları desteklemiştir.

Helikopterin düşüşü, Nisan başında Clinton yönetiminin Türkiye'ye gizli bir mesaj vererek ilkbahar operasyonlarını ertelenmesini istemesi ile bir araya gelince bu şüphe daha da güçlenmiştir. Karşı görüştekiler ise bunun tamamen bir kaza olduğunu, pilotların helikopter tipleri arasındaki farkı tespit edemeyeceğini ileri sürmektedirler. Operasyonun 10. gününde ise 1165 PKK'lının öldürüldüğü Türk kaynaklarınca ileri sürülmüştür. Bu sayı muhtemelen abartılıdır.

Nisan operasyonu ile birlikte TSK'nın Kuzey Irak'ta bir tampon bölge kurması ve yaz boyunca bölgede kalması tartışmaları gündeme gelmiş; ancak konu daha sonra gündemden düşmüştür.

Atruş Kampı

1994 ilkbaharında PKK'nın Kuzey Irak'ta yeni ve tehlikeli bir politika yürürlüğe koyduğu ortaya çıkmıştır. Kuzey Irak'ta gerçek bir güç olabilmek için kitleye sahip olmak gerektiğine karar veren PKK, Kuzey Irak'ta Kürtler arasında ciddi bir taban oluşturamadığından, kitlesini Türkiye'den götürmeye karar vermiştir. Bu kararın alınmasından sonra Şırnak civarında PKK sempaticileri olan ve çoğunluğunu Guyan aşiretinin oluşturduğu 20.000 kişiyi Şubat 1994'ün ikinci yarısından itibaren Kuzey Irak'a göç ettirmeye başlamıştır. PKK sempaticileri bu kitle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bölgede denetimi sağlaması ile bir-

likte yoğun bir takibe uğrayınca PKK'dan kopmak amacı ile örgütten Batı illerine göç etmek için izin istemişlerdir. Ancak PKK buna izin vermemiş ve göçü Kuzey Irak'a yönlendirmiştir. PKK bu göç ile a) Kuzey Irak'ta kitle tabanı oluşturmayı, b) Operasyonlarda bu kitleyi örtü olarak kullanmayı, c) Gençlerden, militan ve yaşlılardan milis olarak yararlanmayı, d) Türkiye'den Kürt göçü olduğu propogandası yapmayı hedeflemiştir.

Göç eden PKK sempatanları ve aileleri Zaho ve Zaho'nun Kuzeydoğusundaki Kasrok ve Parak köyleri arasındaki bölge ile Seranish Fala ve Seranish İslam bölgesine yerleşerek , A. Öcalan'ın 29 Mart 1994 tarihli bir mesajında "Buraları bizim için güvenli birer geri üs" diye tanımladığı üç merkez üs kurmuşlardır. Bu üsler daha sonra kurulacak Atruş kampının çekirdeğini oluşturmuştur.

Bu gelişme bu kamplardan Ekim 1994'de yapılacak seçimlerde oy almayı bekleyen Talabani tarafından da desteklenmiştir. Türk kararlıcılara verilen bir raporda ise gelişme şöyle değerlendirilmiştir: "PKK, göç ile BM ve diğer uluslararası kuruluşları harekete geçirmek istiyor. Türkiye'nin düzenlediği sınırötesi operasyonların PKK'ya değil sivil halka karşı olduğu izlenimini yaratmak istiyor. Operasyonlar sırasında bu sivil yerleşim yerlerine sığınmayı düşünüyor. Yeterince güçlenince Talabani ile ortak hareket ederek Barzani'nin tasfiyesini amaçlamaktadır." PKK Atruş kampına giden bu sürece karşı Türkiye'nin başarılı ve etkin önlemler aldığını söylemek mümkün değildir.

Paris ve Şam Toplantıları

KDP ile KYB'nin arasındaki çatışmalarda Türkiye'nin arabulucuk girişimleri başarı sağlamayınca, Fransız hükümeti ve Paris'teki Kürt Enstitüsü Müdürü Nezih Kendal'ın girişimleri ile Paris'te bir toplantı düzenlenmiş, KYB ve KDP toplantıya davet edilmişlerdir. Türkiye, davet edilmediği bu toplantıyı düşmanca bir toplantı olarak değerlendirmiş ve Barzani ve Talabani'ye Paris'e gitmelerini için Türkiye'den geçme izni vermemiştir.

Taraflar arasındaki çatışmaların bir nedeni de Habur sınır kapısından Kuzey Irak'a giren ve kamyon başına 20 dolar ödeyen Türk kamyonlarının or-

taya çıkardığı, yıllık 14 milyon dolara ulaşan gelirin paylaşılması idi. Ancak o günlerde sınır kapısından geçişlerde büyük düşüş olmuştur. Normal olarak 2500 kamyonun geçtiği kapıdan geçişler 100-150'ye düşmüştür. Devlet PKK'nın haraç almasını engellemek için geçişleri sınırlamıştır. Barzani bu gelirlere el koyunca çatışma çıkmıştır. Bunun üzerine Türkiye devreye girerek iki tarafı Haziran 1994'de Silopi'de bir araya getirmiş ve çatışmalar hafiflemiştir.

KDP-KYB çatışmaları devam ederken, PKK Talabani ile yakınlığına rağmen çatışmalara müdahale etmemiş, tarafsız kalmıştır. Türkiye ise iki tarafı barıştırmak için devreye girmiştir.

Türkiye'nin PKK'ya karşı mücadelesi ise kesintisiz devam etmiştir. 22 Haziran'da Kuzey Irak-Türkiye sınırında hava destekli bir operasyonda 40 PKK'lı öldürülmüştür. 1994 yazı nispeten sakin geçmiştir. Türkiye'nin sağladığı kısa süreli ateşkese rağmen çatışmaların devam etmesi üzerine Fransa'nın inisiyatifini ile Paris'de 23 Temmuz'da toplanan, ABD, İngiltere ve Fransa ile birlikte KDP ve KYB'nin katıldığı toplantıda taraflar arasında uzlaşma sağlanmasına çalışılmış, 1995 senesi içinde Kuzey Irak'da seçimlerin yapılması planlanmıştır.

Paris'de alınan kararlar aşağıdaki gibidir:

1) 'Irak Kürdistan lideri' sıfatının 'Başbakan' olarak değiştirilmesi ve seçimlere kadar Başbakan, Teymiz Mahkemesi Başkanı ve Meclis Başkanı'ndan oluşacak 'Başkanlık Meclisinin', Başbakanın görevini yürütmesi,

2) Ağustos 1994 içerisinde taraflara eşit sayıda bakanlık verilmesi, azınlık ve bağımsızların da katılımını sağlamak suretiyle yeni hükümetin oluşturulması,

3) Ekim 1993 tarihine kadar, Paris Kürt Enstitüsü'nünce, federal sisteme sahip ülke uzmanlarının davet edilerek, yeni bir anayasa taslağının hazırlanması ve taslağın 'Kürt Parlamentosu'nda onaya sunulması,

4) Ekim 1994 içinde nüfus sayımı yapılarak, 1994 yılı sona ermeden seçmen listeleri ve adayların belirlenmesi,

5) Peşmerge Bakanlığı'nın lağvedilerek yerine üst düzey subaylardan oluşacak Genelkurmay Heyeti'nin kurulması,

6) Dış yardımların parti ve gruplara değil, doğrudan hükümete verilmesi,

7) Parti temsilcilerinin yanı sıra, başta Newyork ve Brüksel olmak üzere çeşitli merkezlerde dış temsilciliklerin açılması ve elçi statüsünde atama yapılması,

8) Irak Kürdistan'ında askeri üs kurmamak ve silahlı saldırı yapmamak kaydıyla, K. Irak Kürt yönetiminin sürgün Kürtlere siyasi iltica hakkı tanınması,

9) Çeşitli bakanlık ve kuruluşlarla polis teşkilatında, parti yandaşları olmayan tarafsız kişilerin istihdam edilmesi.

Anlaşmada Türkiye'nin güvenlik kaygılarına hiç değinilmediği gibi, Irak'ın toprak bütünlüğünden bahsedilmiyor. Kuzey Irak'ta yapılacak nüfus sayımında Türkmenler ve Arapların ne olacağı anılmamıştır.

Paris toplantısı Türkiye ile birlikte Suriye ve İran'da büyük rahatsızlık yaratmış, Batı'nın Kuzey Irak'ta kurmak istediği Kürt devleti yolunda önemli bir adım olarak algılanmıştır. Paris toplantısına anılan ülkeler cevabı 23 Ağustos'da Şam'da düzenlenen zirve ile cevap vermişlerdir. İran'dan Ali Ekber Velayeti, Suriye'den Faruk El Şara, Türkiye'den ise Mümtaz Soysal'ın Dışişleri Bakanı olarak katıldıkları toplantıda, üç ülke de bölgede bir Kürt devletinin kurulmasına olan muhalefetlerini dile getirmişlerdir.

1994 senesi içinde Türkiye ile İran arasında teröre karşı işbirliği çalışmaları yoğunlaşmıştır. 1 Eylül 1994'e kadar iki ülke arasında en önemli görüşme yapılmıştır. Haziran 1994'de Türkiye'ye gelen İran İçişleri Bakanı Muhammed Bezharati'den Türkiye-İran sınırına yakın Ararat ve Tendürek bölgesinde PKK kamplarının bombalanması için İran'ın kolaylık göstermesini istemiştir. İki ülke arasında 16 Haziran'da yapılan bir anlaşma ile PKK'ya karşı ortak önlemler açıklanmıştır. Keza Cumhurbaşkanı Demirel 15-17 Temmuz 1993'de Tahran ziyareti sırasında PKK'ya karşı önlemleri gündeme getirmiştir.

Paris toplantısına bir tepki de Türkiye'nin Habur sınır kapısını insan hakları örgütleri temsilcileri ile yabancı parlamenterlere kapattığını duyurmasıdır. Bir Türk yetkili, "Kuzey Irak bizim arka bahçemizdir. Tabii ki kimin girip çıktığını kontrol edeceğiz" diyerek, Türkiye'nin bölgede kurulacak Kürt devletini öyle kolay kolay kabul etmeyeceğini vurgulamaktadır.

1994 senesinde Türkiye ile Irak arasında bir önceki yıl yoğunlaşan görüşme süreci devam etmiş, Batı tarafından 'aşırı milliyetçi' olarak suçlanan, antiemperyalist niteliği hep siyasal kimliğinin en güçlü yanını oluşturan Mümtaz Soysal'ın Dışişleri Bakanı olması ile Türkiye-Irak ilişkileri güçlenmiştir. Bu çerçevede Mümtaz Soysal tarafından Türkiye'ye davet edilen Baas rejiminin önde gelen adamı ve eski Dışişleri Bakanı Tarık Aziz'in gezisi, son anda Soysal'ın istifası ve Murat Karayalçın'ın Dışişleri Bakanı olması ile iptal edilmiştir.

KDP-KYB Çatışmasının Tekrar Canlanması

Paris görüşmelerinden sonra Kuzey Irak'ta çatışmalar yatışmıştır. 21 Kasım 1994'de Paris'te varılan mutabakat gereği, bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma ile taraflar şiddet kullanmama sözü vermişler, 1995 Mayıs'ında yapılacak seçimlerden önce bir nüfus sayımı gereğini vurgulamışlardır. Ancak, Kuzey Irak'ın kendi çelişkileri yine Batı Dışişleri Bakanlıklarının koridorlarına galip gelmiştir. Şaklava adlı Kuzey Irak'ın en güzel kentlerinden birisinde, Barzan aşireti ile KYB'li Harkis aşireti arasında toprak meselesinden başlayan çatışmalar sonunda kısa sürede yüzlerce kişi ölmüştür. Geçen sefer Erbil'i kısmen işgal eden KYB ise bu kez bütün Erbil'i işgal etmiş; çatışmalar Nisan 1995'de ABD'nin araya girerek gerçekleştirilen ateşkesi sağlamasına kadar sürmüştür.

1995 Senesi İçinde Kuzey Irak

Kuzey Irak'ta Aralık 1993'de başlayan Kürt gruplar arasındaki çatışma sürecine katılmayıp çatışmalardan uzak duran ve 1994'ü Kuzey Irak'taki mevzilerini güçlendirmekle geçiren PKK, 8-27 Ocak 1995 tarihleri arasında Haftanın kampında yapılan 5. Kongresi'nde kurtarılmış bölgeler oluşturma ve bu bölgelerde "devletleşme ve ordulaşma" politikalarını canlandırma kararı almıştır. Bu çerçevede PKK, Kuzey Irak'ta kurtarılmış bölgeler kurulması, Türkiye'den bölgeye göç eden örgüt yandaşı sivil halkın kurtarılmış bölgelere yerleştirilerek örgüt otoritesi altında devletleşme çabalarını hızlandırmıştır. PKK, ayrıca Avrupa'da "Sürgünde Kürt Parlamentosu" kurma girişimlerini de 1995 Ocağında başlatmıştır.

Bu noktada 5. Kongre kararlarını kısaca irdelemekte fayda vardır. Yukarıda da vurgulandığı gibi, 5. Kongre'nin en önemli kararları 'ordulaşma' ve 'devletleşme/iktidarlaşma'dır. Ordulaşma süreci ile halk kurtuluş ordusunun kurulması hedeflenmektedir. A. Öcalan kurulacak ordunun başkomutanı olacaktır. PKK Merkez Komite üyeleri Genelkurmay Başkanlığını oluşturacaklardır. Ayrıca saha komutanlıkları, bölükten kolorduya kadar birliklerin oluşturulması hedeflenmiştir. Ayrıca alt ihtisas birimleri oluşturulacaktır. Bu hedef çerçevesinde Kuzey Irak'ın eğitim ve eşgüdüm merkezi olarak kullanılması öngörülmüştür. Bu bölgenin aynı zamanda tugay seviyesindeki birliklerin oluşturulması için uygun hale getirilmesi hedeflenmiştir. PKK, 1995 senesi içinde de dağ kadrosu sayısını elli bine çıkarmayı hedeflemiştir.

Devletleşme/iktidarlaşma ile kastedilen şey siyasi, idari ve kültürel boyutlarda müstakbel Kürdistan'ın nüvelerinin oluşturulması olup, Kuzey Irak bu hedefin uygulama alanı olarak tasarlanmıştır.

Talabani ise Şubat sonlarında bir açıklama yapıp, Türkiye'nin Kuzey Irak Kürtlerine ağır baskılar yaparak kendilerini Bağdat ile görüşmeye zorladığını ileri sürmüştür. Tabii bu açıklamanın hedef kitlesi Batı kararlıcıları ve Batı kamuoyudur. Talabani ayrıca Türkiye'den Habur sınır kapısını da kapatmasını talep etmiştir.

Kuzey Iraklı Kürt gruplar ise 1995'e yoğun çatışmalarla girmiştir. 2 Ocak 1995'de Irak resmi haber ajansı INA tarafından yapılan açıklamaya göre Erbil'deki KDP-KYB çatışmalarında on bir haftada 472 kişi ölmüştür. Taraflar arasında çatışmalar sürerken, KYB'nin Şam temsilcisi Dana Mecid bir açıklama yaparak, Türkiye'nin KYB'ye karşı KDP'yi desteklediğini bildirmiştir. KDP-KYB çatışmaları Şubat ayı içinde de yoğunlaşarak devam ederken Türk Dışişleri Bakanlığı 22 Şubatta bir açıklama yaparak tarafları sükunete davet etmiştir. Ancak 27 Ocakta Zaho kent merkezinde patlayan ve 54 kişinin ölümüne, 80 kişinin yaralanmasına yol açan bombalı saldırı, tarafların barıştan çok uzak olduğunu gösteriyordu. 7 Martta KYB'lilerin Irak'ın 5. kolordusuna bağlı bir birliğe saldırılarıyla ile düğüm daha da karışmıştır.

PKK, Kuzey Irak'ta kurtarılmış bölgeler kurma politikasını gerçekleştirmek ve Hakurk ile Haftanın bölgelerinde tek güç haline gelmek için, Iraklı Kürt örgütler arasındaki mücadelelerden de faydalanarak, kendi çevresinde oluşturacağı ittifaklar ile KDP ve KYB ile birlikte bölgede belirleyici politik güç haline gelme çalışmalarına başlamıştır.

21 Mart 1995'de PKK, 'ordulaşma' ve 'devletleşme/iktidarlaşma' hedeflerine ivme kazandırmak için Erbil'de 'Kürdistan Demokratik Ulusal Birliği' (Tekifiye Neteviye Demokrate Kurdistana) adlı yeni bir örgüt kurarak, PAK'dan sonra sadece Kuzey Irak coğrafyasına yönelik ikinci oluşumu gerçekleştirmiştir. PKK bu örgüt aracılığı ile Kuzey Iraklı 14 küçük örgüt ile ilişkilerini geliştirmiştir. 1995 senesinde PKK, Kuzey Irak'ı faaliyet sahasından "hakimiyet oluşturma alanına" çevirmiştir. Dolayısıyla bu bölgedeki büyük örgütler PKK'nın siyasal rakipleridir.

Çelik Harekatı

Diğer yandan 1992'de sınırdan sökülerek atılan PKK, 1993'den başlayarak tekrar Kuzey Irak-Türkiye sınır bölgesine yerleşmiştir. Bunun üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri 1995 ilkbaharında Kuzey Irak'a yönelik geniş kapsamlı bir operasyon için sınıra kuvvet kaydırmaya başlamıştır. Birlik kaydırmalarının Kuzey Irak'a yönelik bir askeri operasyonun başlatacağı şeklindeki yorumlara Milli Savunma Bakanı Mehmet Gölhan 2 Mart'ta bir basın toplantısı düzenleyerek cevap vermiş ve birlik kaydırmalarının sadece sınır güvenliği için olduğunu açıklamıştır. Ancak yığınağın büyüklüğü gizlenecek gibi değildir ve Kuzey Irak'taki PKK radyosunda TSK'nın düzenleyeceği sınırötesi operasyondan bahsedilmiştir.

Yine 1992 Ekim ve 1994 Nisan operasyonunun mantığı ile, ancak bu sefer 1984'den beri kullanılan en büyük güç ile 13 generalin komutasındaki 35.000 asker 20 Mart 1995'de Kuzey Irak'a girmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin hedefi Haftanın bölgesindeki 12 büyük kamp ve çevresi olarak ilan edilmiştir. Baskın niteliği taşımayan bu operasyondan önce PKK birçok yerde kampların-

dan geri çekilmiş, operasyon sırasında ancak mevzi çatışmalar olmuştur. Yoğun bir dış baskı ile karşılaşan Türkiye, 2 ay sonra geri çekilmiştir. Başbakan Çiller, TBMM'de yaptığı bir konuşmada gerektiği takdirde Türkiye'nin tekrar Kuzey Irak'a gireceğini söylemiştir.

1992 hareketinden farklı olarak Çelik Harekatı'nda Barzani ve Talabani güçlerinden yardım alınmamış ve operasyon sadece Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yapılmıştır. Bunun bir neticesi olarak her ne kadar PKK mevzileri gerilerine ve kaçış yollarına Özel Harp Birlikleri indirilmiş ve sızdırılmış ise de, tam bir kuşatma ve imha operasyonu gerçekleştirmek mümkün olmamıştır.

ABD harekate destek vermiş, ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada "Bir ülkenin komşu ülkeden gelen bir saldırı karşısında kendisini koruma hakkı vardır. Özellikle komşu ülkenin hükümetinin, topraklarının bu tür saldırılar için kullanılmasını önleyecek gücü yoksa veya bunu yapmayı istemiyor ise, kuşkusuz bu kendi kendini savunma hakkı gerekli ve uğranılan saldırıyla ölçülü olarak kullanılmalıdır" denmiştir. Irak ise operasyonu protesto etmiştir.

Ancak TSK'nın bölgede ne kadar kalacağı konusunda Ankara'dan değişik sesler yükselmesi, TSK'nın bölgede kalmasının askeri bir gereklilik olduğu şeklindeki görüşün basın ile yapılan değişik görüşmelerde belirtilmesi, Batıdan gelen Türkiye'ye yönelik "geri çekil" baskılarının artmasına neden olmuştur.

Cumhurbaşkanı Demirel önce 25 Mart'ta "Harekat ne zaman hedefine ulaşır, o zaman biter" derken 26 Mart'ta "En çok 1 yıl sürebilir. Ancak bölgede kesinlikle kalıcı değiliz. Tampon bölge gibi çözümler de düşünmüyoruz. 220 kilometre genişliğinde, 4,5 kilometre derinliğinde bir alan söz konusu", demiştir. Başbakan Çiller ise "Kuzey Irak'ta kalmak niyeti" bulunmadığını açıklamıştır. Ancak Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Büyükelçi Özlem Sanberk, oluşturulabilecek bir tampon bölgenin ancak Irak ile varılacak mutabakat çerçevesinde kurulacağını bildirmiştir.

Ankara'da tam bir kafa karışıklığı devam ederken, ABD Savunma Bakanı William Perry harekate sempati ile baktıklarını, ancak tampon bölgeye karşı olduklarını açıklamıştır. Aslında ABD'nin hareket ile ilgili gerçek görüşü JFQ dergisinin Kış 1996-97 tarihli sayısında yayınlanan ve Huzur Operasyonu'na da katılmış olan Amerikan Hava Kuvvetleri Akademisinde Öğretim üyesi olarak çalışan Yüzbaşı Steven R. Drago'nun 'Joint Doctrine and Post Cold War Military Intervention' başlıklı makalesinde yer almaktadır. Yüzbaşı Drago şu görüşü ileri sürmektedir: "Huzur Operasyonu büyük ve çok uluslu bir başarı olarak başladı ama sonra ortaya çok büyük bir başarısızlık koydu. 1991 Nisanında başlayan birleşik operasyon, yedi ulusun silahlı kuvvetlerinin Irak'tan kaçan ve Türkiye'nin güneyine sığınan Kürtlerin korunması için çabalarını eşgüdüm içine soktu. Üç yıl sonra ABD, Kürtleri Irak'a karşı korumak hedefi ile orada bulunurken, Türkiye Kürt terörizmine karşı bir saldırıya geçti ve söylentilere göre bu saldırıda 15.000 erkek, kadın ve çocuk öldü (Konunun uzmanı olan ve bölge üzerinde hergün uçuş yapan Amerikan Hava Kuvvetleri'nin Harp Akademisi'nde öğretim üyesi olarak çalışan bir kişinin söylentilere göre bilimsel bir çalışma yazmasını anlamak mümkün değildir. Esasen bu makale tam bir desenformasyon örneğidir. Ü.Ö.). Bu bağımsız askeri eylemin sonucu çabaların dağılması idi ki, bu da uluslararası operasyonun başarılı bir şekilde sona erdirilmesini tehdit etmekteydi."

Alman Çalışma Bakanı Nobert Blum ise Türklerin Kürtlere hayvanlardan daha kötü davrandığını ileri sürerek "NATO, Kürtler'in insan haklarının ihlal edilmesine tepkisiz kalmaz" demiştir. Bu noktada Blum'un Alman hükümetinin 1991'den itibaren Kuzey Iraklı Kürt örgütlerine para yardımını sağlayan Alman bakanı olduğunu belirtmekte yarar vardır. Hollanda Dışişleri Bakanı da Türkiye'den operasyonu sona erdirmesini istemiş, aksi halde Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne alınmayacağını belirtmiştir. Alman Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel de 27 Mart'ta Almanya'nın Türkiye'ye satmayı düşündüğü 2 fırkateyn için vereceği 150 milyon marklık yardımı durduracağını açıklamıştır.

Demirel'in ve diğer yetkililerin açıklamaları Arap dünyasında da tepki ve endişe uyandırmıştır. Riyad'da yayınlanan haftalık gazete olan El Hayat'ın eki El Wasat'da 15 Mayıs'ta şu tespitler yapılmıştır: "Türkiye Cumhurbaşkanı

Süleyman Demirel tarafından 1 Mayıs'ta, güvenlik nedenlerinden dolayı Irak-Türk sınırının düzeltilmesi gereği ve Musul'un hala modern Türkiye'ye tabi olduğuna işaret edilmesi, modern Türkiye'nin tarihinde eşine raslanmamış bir vakadır. Bu vaka, Ankara'nın bölgesel ilişkilerini, 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana yaşanacak en tehlikeli ve kesin ihtilaflara gebe bırakabilir... Artık Musul meselesi, tarihe ve tarihçilere mal olmuş bir konu değildir. Demirel'in eski Türkiye Cumhurbaşkanlarından tek farklı yanı, bunu alenen açıklaması olmuştur. Bu açıklama da Türkiye'nin, çoğu kendisine karşı olan bazı komşularına karşı beslediği art niyetini tarihi olarak belgelemiştir."

TSK ise bu yoğun tepkilere rağmen 1994 senesinde Türkiye-Irak sınırında kurulmaya başlanan üç-dört kilometre derinliğindeki ve sadece ilkbahar ve yaz mevsimlerinde aktif hale getirilen güvenlik kuşağının daha etkin hale getirilmesini, Sindi Boğazi gibi 1500 metre yükseklikteki PKK geçiş bölgelerinin kontrol altına alınmasını istemektedir.

Batı Avrupa hükümetlerinin yoğun baskısı neticesinde TSK birlikleri operasyonun başlamasından 1.5 ay sonra operasyonun bittiğini ilan ederek geri çekilmeye başlamışlardır. Ancak Türkiye 2 hafta süren bu geri çekilişten hiç hoşlanmamıştır. Birlikler geri çekilirken 6000 kişilik bir birlik Kuzey Irak'ta sınır şeridinde yerleştirilmiştir.

Başbakan Çiller, Türkiye'nin geri çekilmekten hoşlanmadığını, 25 Nisan 1995'te TBMM'de yaptığı ve yukarıda değinilen bir konuşmada, Türkiye'nin gerekir ise tekrar gireceğini ifade ederek bir kez daha taraflara iletmiştir. Çiller Çekiç Güç'ü de eleştirmiş, bu gücün Kuzey Irak'ta otorite boşluğunu doldurmadığını ve terör örgütü PKK'nın bölgede taban bularak buradan Türkiye'ye sızdığını tekrarlamıştır. Bu arada 23 Mayıs 1995'te Dışişleri Bakanlığı Kuzey Irak'ta yeni bir hareket yapıldığına dair haberleri yalanlamıştır.

Genelkurmay Başkanlığı Sözcüsü Kurmay Albay Doğu Silahçioğlu 1 Mayıs 1995'te Diyarbakır'da düzenlediği brifingde 43 gün süren hareket hakkında bilgi vermiştir. Harekat 2 trilyon 800 milyara mal olmuş, verilen bilgilere göre 555 PKK'lı öldürülmüştür. Operasyonda TSK 4'ü subay, 5'i astsubay, 3'ü uzman çavuş olmak üzere 11 şehit verilmiştir.

Operasyonun sona ermesinden hemen sonra PKK bölgeye dönmeye başlamıştır. PKK'nın bölgeye geri dönüşü İran'da bulunan Cemil Bayık tarafından yönetilmiştir. Talabani ise Çelik Harekatı'nın hemen ardından Erbil'de verdiği demeçte, PKK'nın Türkiye'ye saldırması için KYB'nin hakim olduğu alanı kullanabileceğini ve PKK'nın terörist bir örgüt değil, siyasi bir örgüt olduğunu açıklamıştır. Esasen bu açıklama hiç de şaşırtıcı değildir. Çünkü, 9 Mayıs 1995'de İran'ın Urumiye kenti yakınlarındaki Rajan köyünden Erbil'e gelen Osman Öcalan ile KYB'nin Erbil Başbakanı Kosrat Resul ve eski Başbakan Fuat Mahsum buluşarak bir işbirliği anlaşması imzalamışlardır.

PKK-KYB Anlaşmasının maddelerine göre, Kuzey Irak'ta bulunan PKK'lılar bölge yasalarına uyacaklardır. Bölgeyi askeri faaliyetleri için kullanabileceklerdir. KYB aleyhine sürdürdükleri faaliyetlere son vereceklerdir. Kuzey Irak'ta kalmak isteyen PKK militanları Türkiye sınırından uzak ve KYB'nin belirlediği yerlerde ikamet edeceklerdir. PKK'lılar KYB'nin verdiği resmi belgelerle dolaşacaklar, KYB tarafından korunacaklardır. PKK'nın siyasi faaliyetleri engellenmeyecektir. KYB, PKK'lılara sağlık hizmetleri verecektir.

5-11 Temmuzda TSK bölgeye bir operasyon daha düzenlemiş ve 15 kilometre içeri girerek PKK hedefleri vurulmuştur. Ancak bu operasyonlar PKK kadrolarına ağır darbe vurmadığı gibi, 1992 Ekim operasyonunun başarısını tekrarlayamamıştır. Nitekim Ağustos 1995'de PKK'nın KDP'ye yönelik saldırılara başlayabilmesi PKK kadrolarının imha olmadığını göstermektedir.

Çelik operasyonundan hemen sonra Türkiye'ye gelen bir KDP heyeti sınırda bulunan 250 köye halkın geri dönüp yerleşmek istediğini, ancak TSK'nın hava operasyonlarının bunu engellediğini, eğer bu köylere peşmergeler ve köylüler dönerse KDP'nin 15-20.000 peşmerge ile sınırı koruyacağını bildirmişse de, KDP'nin bu isteği, Türkiye tarafından peşmergelerin PKK sızmalarını engelleyemediği, üstelik köylerin TSK'nın operasyonlarını zorlaştıracığı ve geciktireceği gerekçesi ile reddedilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Dublin Süreci ve Türkiye'nin Batı Konseptine İçten Muhalefeti

Türkiye'nin Kuzey Irak hareketi, bölgede süren KDP-KYB çatışması ABD'nin bölgede sağlamak istediği düzeni sağlayamadığının göstergeleri olmuştur. 1995 yazında ABD yönetimi böyle bir istikrarı sağlamak için yeni bir girişimde bulunmuş, bu girişimin sonucunda Dublin süreci ortaya çıkmıştır. Dublin süreci ABD'nin KDP ve KYB'yi bir araya getirerek, Kuzey Irak'ta Saddam Hüseyin'e karşı tekrar birliği sağlamak için çalıştığı bir girişim olmuştur. İrlanda'nın başkenti Dublin yakınlarındaki Oroggheda kentinde yapılan görüşmelere ABD, KDP, KYB, Irak Ulusal Kongresi ve gözlemci statüsü ile Türkiye katılmıştır.

Türkiye, Dublin sürecinden çok rahatsız olmuştur. Ancak sürecin dışında kaldığı takdirde alınacak kararlardan zarar göreceği endişesi ile sürece katılmış ve süreci büyük ölçüde yönlendirmiştir. Dublin'den gelen haberlere göre, Türkiye sürekli PKK'yı gündeme getirerek, özellikle KYB'yi rahatsız etmiştir. 9-11 Ağustos arasında yapılan görüşmelerin sonucunda iki partinin birbirlerini basın yolu ile suçlamaya son vermesi, parti üyelerinin haklarına son verilmesi, son çatışmalarda alınan esirlerin serbest bırakılması gibi konularda anlaşma sağlanmıştır.

Ayrıca iki taraf arasında bir barış anlaşmasının imzalanması amacıyla, anlaşmanın dayanacağı şartlar tespit edilmiştir.

1) Erbil kenti silahtan arındırılacaktır.

2) Irak Ulusal Kongresi'nin gözetiminde tarafsız bir komisyon oluşturulacaktır.

3) Erbil kenti çevresindeki kuvvetler azaltılarak, sonradan belirlenecek bölgelere kaydırılacaktır.

4) Erbil'in silahsızlandırılmasından en geç 48 saat sonra, taraflarca toplanan gümrük vergileri ve diğer gelirler, bölgesel otorite adına, tarafsız bir komisyonun gözetimindeki banka hesaplarına yatırılacaktır.

5) 1 Mayıs 1994 itibarıyla, tarafların eline geçen tüm gelirlerin muhasebesi yapılacaktır.

6) Erbil'in silahsızlandırılmasından sonraki 48 saat içinde, önceden seçilen yerel meclisin toplanmasıyla, bölgesel otorite yeniden meşruluk kazanacaktır.

7) Yerel parlamento, kuzeydeki idari bölgeler için ve diğer partileri ve etnik toplulukları da kapsayacak geniş tabanlı bir yönetim biçimi oluşturmak üzere hızlı bir biçimde çalışacaktır.

8) Yukarıda belirtilen bütün noktalar, Irak'ın toprak bütünlüğü içinde gerçekleştirilecektir.

9) Bu maddeler Türkiye'nin de güvenliği ile ilgili haklı endişelerini gözönünde bulunduracaktır.

Ancak ileride de görüleceği gibi, bu maddelerden herhangi birini gerçekleştirmek, Barzani ve Talabani arasındaki yoğun ve uzlaşmaz çelişkiden dolayı mümkün olmamıştır.

Dublin görüşmeleri sadece Türkiye'yi değil, ABD'nin bölgede etkinlik kazanmasından büyük rahatsızlık duyan İran ve Suriye'yi de harekete geçirmiştir. Dublin görüşmelerinin sonuçlarından rahatsız olanlar arasında PKK da vardır. PKK, 1995'e büyük umutlarla girmiştir.

PKK'nın Şimşek Harekatı

Dublin sürecinin dışında kalmaktan rahatsız olan ve sürece eklemelenmeyi veya süreci imha etmeyi hedefleyen PKK lideri Öcalan, 17 Ağustos 1995'te MED TV'de yapılan bir açıkturuma telefon ile katılmış ve KDP'yi "Kuzey Irak'ta barışın sağlanması için Türkiye'ye yaklaşanlara karşı çok sert karşılık veririz" şeklinde tehdit etmiştir.

Dublin sürecinden ABD'nin bölgede tekrar etkinlik kazanacağı sonucunu çıkaran Suriye ve İran da büyük bir endişe duymuştur. Bundan dolayı her iki ülke de bölgede PKK'yı kullanarak Dublin sürecini baltalamayı hedeflemişlerdi.

PKK, Kuzey Irak'ta siyasal yaşamın hukuki bir parçası olmak için parlamentoda temsil isteğini ileri sürmeye başlayınca, bu istek KDP tarafından reddedilmiştir. PKK'nın Haftanın ve Hakurk bölgelerinde sağlamak istediği üstünlük de KDP tarafından engellenince, PKK 25 Ağustos'ta 20 ayrı noktadan KDP hedeflerine "Şimşek Harekatı" adlı bir saldırı düzenlemiştir. Kentucky Üniversitesi'nde Ortadoğu ve İslam tarihi profesörü ve Kürt uzmanı Prof. Dr. Robert Olson'a göre PKK'nın KDP'ye saldırması Kürt milliyetçiliğinin gelişmesi ve yayılmasında yeni bir aşamayı teşkil etmektedir. PKK ile KDP özellikle 1992'de olmak üzere daha önce de savaşmalarına rağmen bu seferki savaş farklıdır. PKK'nın KDP'ye saldırısı eski saldırıları gibi askeri amaçlı değildir. KDP'ye açık, KYB'ne ise dolaylı bir meydan okumadır.

Öcalan, Med TV'ye yaptığı bir açıklamada PKK'nın KDP'ye saldırısını ikinci "15 Ağustos Atılımı" şeklinde nitelendirmiştir. "İkinci 15 Ağustos" tanımı ile A. Öcalan'ın kastettiği, 1995 yılı itibarı ile PKK'nın Kuzey Irak'ı hakimiyet kuracak alan olarak görmesi, birinci 15 Ağustos ile Türkiye'de başlatılan sürecin şimdi Kuzey Irak'ta başlatıldığıdır. Bir anlamda Kuzey Irak'ın Eruh ve Şemdinli baskınları gerçekleştirilmiştir.

KDP, PKK'nın saldırılarına şiddetle karşı koymuştur. PKK saldırısının başlamasından hemen sonra KYB ile ateşkes imzalamış olan KDP, Soran bölgesindeki peşmergelerini güneyden çekerek PKK'nın üstüne sevk etmek imkanını bulmuştur. Bir süre Zaho bölgesinde Hayırsız Dağ ve Beyaz Dağ'da, Dohuk bölgesinde Gara ve Metin Dağları'nda PKK ile çatışan peşmergeler Ekim ayın-

da İran-İrak sınırında PKK ile çatışmaya devam etmişlerdir. Çatışmalar Ekim 1995 içinde Diana kenti yakınlarındaki Zivekan bölgesinden Hakurk'a kadar yayılmıştır.

Ekim 1995 sonunda KDP radyosunda yayınlanan bir demecinde KDP'li peşmergelerin PKK'ya karşı kazandığı başarıları alkışlayan Barzani, PKK'ya karşı şu mesajı göndermiştir: "PKK'lılar daha önce yaptığımız iyilikleri unutmamalıdır. Terör örgütünün, kendilerine karşı Türkiye'den yardım talep ettiğimiz yolundaki iddiaları doğru değildir. Türkiye ve Suriye'deki kardeşlerimizden, çocuklarını terör örgütünün saflarından almalarını istiyorum ki, bu sorun artık bitsin. Terör örgütünden gelip teslim olmalarını bekliyoruz. Teslim olurlarsa haklarını koruyacağız."

PKK-KDP çatışmaları devam ederken Kuzey Irak'ta yaşam durmamış, gelişmeler hızla devam etmiştir. ABD bölgede barış için girişimlerini sürdürmüştür. 12 Eylül 1995'de Doheda'da yapılan ve Dublin sürecinin ikinci adını oluşturan sonuçsuz görüşmelerden sonraki bu görüşmelere İngiltere, Türkiye'nin muhalefetine rağmen ABD'nin baskısı ile katılmıştır. Diğer yandan Kuzey Irak'a gelen ABD Dışişleri Bakanlığı Kuzey Körfez İşleri Daire Başkanı Robert Deutsch, Ankara ve Kuzey Irak'ta görüşmeler yaparak Dublin sürecini başarı ile sonuçlandırmayı denemiştir. Dublin Süreci'nin ABD için başarılı olmasını sağlayacak gelişmelerden birisi de 1995 Ağustos'unda Saddam Hüseyin'in damadı ve Irak'ın Silahlanma Programının yöneticisi General Hüseyin Kamel el-Macit Uday'ın, Saddam Hüseyin ile girdiği bir rekabet sonucu öldürüleceğini düşünerek Lübnan'a kaçmasıdır. Beraberinde Saddam'ın kızları da dahil olmak üzere 21 kişiyi getiren Hüseyin Kamel'in kaçıışı Irak liderliğinde ilk ciddi çözüme olarak yorumlanmış, kendisinden Saddam Hüseyin'e karşı oluşturulacak bir muhalefet hareketinin lideri olarak istifade edilmek istenmiş ise de, Irak muhalefeti Saddam'ın cinayetlerine ortak olan bu şahsı bünyesine kabul etmemiştir. Ancak, Hüseyin Kamel'den alınan bilgiler sayesinde BM, Irak'ın silahlanma çabaları hakkında Bağdat'ın kendisine birkaç TIR dolusu belgeyi teslim etmesini sağlamıştır.

İran ve Suriye'nin hem PKK'yı kullanarak hem diplomatik girişimlerde bulunarak Kuzey Irak'ta etkinlik kazanması Washington ve Ankara'yı endişelen-

dirmiş, her iki ülke devreye girerek Ekim 1995'de Selahattin kentinde KDP ve KYB'lilerle, birbirleri ile görüşmelerine izin vermeden ayrı ayrı görüşmüşlerdir. Beş gün süren konuşmalardan sonra Dublin kararlarının benzerleri taraflarca teyit ettirilmiş ise de, Selahattin toplantısı neticeleri itibarı ile başarısızdır.

Washington 9 Aralık 1995'de KDP ve KYB'den nihai cevapları istemiştir. KDP bu isteğe barış için KYB'nin Erbil'i boşaltmasının ön şart olduğu cevabını vermiştir. Esasen Dublin sürecinden de rahatsızlık duyan ve sürecin dışında kalmamak için sürece giren Türkiye'nin ABD ile bu süreçte işbirliği yaptığını ileri süren İran ve Suriye, ABD'li yetkililerin bölgeye yönelik bu girişimini engellemek için 10 Eylül 1995'de Şam'da Talabani ve Öcalan'ın katıldığı bir toplantı düzenlemişlerdir. Toplantının amacı Dublin sürecini başarısızlığa uğratmaktır. Şam toplantısından sonra 15 Eylül'de Barzani, 19 Eylül'de ise Talabani İran'a giderek yetkililere Dublin süreci ile ilgili bilgi vermiştir.

2. Dublin toplantısından sonra 5 Ekim'de KDP ve KYB temsilcileri bu kez Tahran'da bir araya gelmişler ve 11 Ekim'de ortak bir bildiri yayınlarak, bazı noktalarda anlaşıklarını açıklamışlardır.

Tahran'ın yaptığı bu atak ABD'yi harekete geçirmiş, Washington yönetimi, KDP ve KYB'ye bir anlaşma ön taslağı sunmuştur. İran ise Irak İslam Yüksek Devrim Konseyi ile anlaşarak Kuzey Irak'a 5000 kişilik bir birlik sokacağını açıklamıştır. Tahran'da oturan Iraklı Şii lider Beghar Hakim'in birliklerini KYB ile KDP birlikleri arasına sokacağını açıklamasından hemen sonra, Ekim 1995 sonunda Süleymaniye'nin güneyindeki Meydan köyünden Kuzey Irak'a girmiştir.

Kuzey Irak gittikçe yoğunlaşan bir diplomasi/güç kullanımı süreci yaşarken, PKK hem Türkiye'ye hem KDP'ye ateşkes çağrısında bulunmuş, ancak ateşkes için bazı koşulları ileri sürmeyi de ihmal etmemiştir.

Bu arada 8 Ekim 1995'de Olağanüstü Hal Bölge Valisi Ünal Erkan bir açıklama yaparak TSK birliklerinin Kuzey Irak'a 3-4 kilometre girdiklerini açıklamıştır. Operasyonun hedefi Kani Mani bölgesindeki PKK kampları olmuştur. 25 Ekim'de bu kez savaş uçakları KDP'li peşmergeler ile çatışan PKK'lıların Çukurca karşısındaki mevzilerini bombalamıştır.

Kasım 1995'in ikinci yarısından itibaren Iraklı muhalif Şii'lerden oluşan ve Irak'ın denetiminde olan Bedir birlikleri KDP'nin karşı çıkmasına rağmen, Kuzey Irak'a yerleşmeye başlamışlardır. İran, Kuzey Irak'ta istikrarın sağlanmasından olduğu kadar büyük istikrarsızlıklardan da rahatsızlık duymakta, bölgede kendi denetimi altında istikrarsız bir yapıyı teşvik etmektedir. İran 1995'te, İslami Kürt Hareketi aracılığı ile Kuzey Irak politikasında etkin olmaya çalışırken, KYB ile de ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır.

Suriye de 1995'de Kuzey Irak'ta etkin olmak için çalışmalara başlamıştır. Bunun için hem denetimi altında tuttuğu PKK'dan faydalanmıştır hem de KYB ile ilişkilerini geliştirmiştir. Ancak 1996 senesi içinde Suriye KDP'ye de elini uzatacağıdır. Bütün bu gelişmeler sürerken, KDP-PKK savaşı devam etmektedir. KDP'nin Sesi Radyosu 13 Ekim'de verdiği bir haberde son dört gün içinde 115 PKK'lı'nın öldürüldüğünü açıklamıştır.

Newsweek dergisinde Ekim ayı sonunda çıkan bir habere göre, PKK çatışmalarda 1000'e yakın kayıp vermiştir. Bu kayıp PKK gibi bir örgüt için çok büyük kayıptır ve Kuzey Irak kadrolarının üçte biri anlamına gelmektedir. Muhtemelen bu rakamda büyük abartı vardır. Kasım 1995 başında bölgeden gelen haberlere göre, çözülen PKK'lıların bir kısmı İran'a doğru geri çekilmeye başlamışlardır. Hayırsız Dağlarında yer yer çatışmalar yaşanmakla birlikte, KDP genel bir üstünlük kurmuştur. Diğer yandan Kasım 1995 başında Ankara'ya ulaşan ABD yönetimi kaynaklı bir haberde, PKK'nın Kuzey Irak'a giren Bedir güçleri ile işbirliği içine girerek yeni bir nüfuz alanı yaratma çalışmalarına katıldığı bildirilmiştir. Kasım ayı başında A. Öcalan KDP'ye Türkiye ile ilişkileri kesmesi şartı ile ateşkes önerisinde bulunmuş ise de, Barzani bu öneriyi reddetmiştir.

15 Kasım'da KDP'nin Sesi Radyosu'nda A. Öcalan'a bir çağrı yapan Mesut Barzani şöyle demiştir: "Bundan sonra Kuzey Irak'ta Kürt halkına yaptığı saldırılar ve huzursuzluğun ortadan kalkması için Öcalan'ı topraklarımıza davet ediyorum. Eğer kabul ederse, yapılacak toplantıya katılmalıdır. Bu toplantıda Kuzey Irak'taki tüm Kürt partileri temsil edilecektir. A. Öcalan görüşmeyi kabul etmez ise bize bunu bir an önce haber versin. Kendi halkını düşünüyor ise gelsin görüşelim. Haklıyı haksız halk belirlesin. Çünkü önce PKK bize savaş açtı.

İlk saldırılarında 7 karakolumuzu ateşe verip çok sayıda masum insanımızı katlettiler. Bizim A. Öcalan ile gerçekleştireceğimiz barış, öne süreceğimiz şartlar ile kabul edilecektir."

Fakat bu çağrının yapıldığı tarihten bir gün önce 14 Kasım'da KDP, Nerwa ve Rekan bölgesindeki PKK'lılara karşı binlerce peşmergenin katıldığı bir hareket başlatmıştır. KDP temsilciliği bir bildiri yayınlayarak, operasyonun amacının PKK mensuplarının bölgeden çıkarılması, örgütün gerilla altyapısının bertaraf edilmesi ve PKK'nın yerel halka karşı olan tehditinin ortadan kaldırılması olduğunu bildirmiştir.

KDP'nin Ankara temsilcisi Safin Dizai ise 18 Kasım'da yaptığı bir açıklamada operasyonun devam ettiğini, Barzani'nin Öcalan'a çağrısının bir meydan okuma olduğunu, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın bunu anladığını açıklamıştır.

Bu arada 50 PKK'lı KDP güçlerine teslim olmuştur. PKK'lılar 19 Kasım'da Dohuk Valisi Abdulaziz Tayyip tarafından basına gösterilmiştir. KDP-PKK çatışmaları bütün hızı ile devam ederken, Robert Deutch başkanlığında bir heyet Kasım ayında Kuzey Irak'ta barışı sağlamak için Dublin sürecini canlandırma girişimlerinde bulunmuştur. Talabani ve Barzani ile görüşen Deutch barış görüşmelerini yeniden başlatmayı başarmıştır.

ABD heyetinin bölgedeki temaslarından rahatsız olan Türk Dışişleri Bakanlığı da hemen bölgeye bir heyet yollayarak bir yandan Barzani-Talabani yakınlaşmasına katkıda bulunmaya çalışmış, diğer yandan Bedir birlikleri ile ilgili sıkıntısını Talabani'ye iletmiştir.

ABD heyetinin bölgede yaptığı görüşmeler sırasında KDP ve KYB'ye verilen uzlaşma metni taslağında Kürtlerden başka Türkmenlerin de geçici yönetimde yer alması istenmiş; ancak taraflar arasında yapılan görüşmelerde ciddi bir ilerleme sağlamak mümkün olmamıştır. Türk ve ABD heyetlerinin bölgeden ayrılmasından hemen sonra bölgeye bir İran heyeti gelerek görüşmelere başlamış, ayrıca Kasım ayı sonunda Kuzey Irak'a İran'dan 500 kişilik bir PKK grubu gelmiştir.

PKK'nın KDP'ye yönelik bu saldırısının amaçları arasında Türkiye'yi Barzani'ye yardım amacı ile Kuzey Irak'a girmeye tahrik etmek, böylece Gümrük

Birliği aşamasındaki Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini bozmak da vardır. Keza KDP ile KYB arasında 9-11 Ağustos 1995'de imzalanan ateşkes anlaşması da sabote edilmeye çalışılmıştır.

Aralık başında Londra'ya giden Talabani basına yaptığı bir değerlendirmede, 1991'den beri Saddam'dan para aldığını iddia ettiği KDP'nin Türkiye'nin isteği ile PKK'yı tasfiye etmeye çalıştığını ileri sürmüştü ve eklemiştir: "PKK, KDP'yi yok etmek isteseydi, onlar için en iyi şans, KDP-KYB savaşının yaşandığı dönem olurdu. Bu dönemde PKK savaşa katılsaydı, KDP'yi kolayca yok edebilirdi. PKK'nın Behdinan ve tüm Duhok bölgesini ele geçirecek gücü vardı. Paranın ve her şeyin KDP'ye gitmesini engelleyebilirdi. Fakat PKK, bunu yapmadı. Bu şu anlama geliyordu: PKK, KDP'yi bitirmek istemiyordu. Fakat PKK, bugün yaşanan ve savaşın asıl sebebinin oluşturduğu KDP'nin politikalarından çekindi. KDP'nin politikası PKK'yı tehdit ediyordu. KDP, Türk ordusu ile birlikte, PKK'ya karşı savaşacaktı." Talabani ayrıca Türk hükümetine PKK ile Türkiye arasında tekrar arabuluculukta bulunma çağrısında da bulunmuştur.

Kamuoyuna PKK ile savaşmak için Ankara'dan herhangi bir yardım almadığını ve istemediğini açıklayan KDP, bir süre sonra PKK ile mücadelesi sırasında Türkiye'den gerekli desteği alamadığını ileri sürmüştü ve PKK saldırılarının arkasında İran ve Suriye'nin olduğunu belirtmiştir. Ancak gerçekte Türkiye ile KDP, KDP'nin talep ettiği fiyat konusunda anlaşmamışlardır. KDP Türkiye'den nerede ise bir kolorduyu donatacak kadar silah isterken, Türkiye bu kadar silahı fazla bulduğu gibi, bu silahların Talabani'ye karşı kullanılmamasını da talep etmiştir. Böylece, KDP savaşı kendi kaynakları ile sürdürmek zorunda kalmıştır. PKK ile KDP çatışmaları 4 ay sürdükten sonra 10 Aralık 1995'de taraflar arasında ateşkes anlaşması imzalanmıştır. PKK ile barış anlaşması imzalayan KDP, Türkiye tarafından ihanete uğradığı duygusuna kapılmış ve KDP-Türkiye ilişkilerinde olumsuz bir dönem başlamıştır.

1996 Senesinde Kuzey Irak

1996 senesine girerken Kuzey Irak esas olarak iki büyük parti, yani KDP ile KYB arasında bölünmüş durumdadır. KDP, Habur, Zaho, Dohuk, Amadiyah, Minba, Eskikalah bölgelerini kapsayan Behdinan'da hakimdir. KYB ise Erbil,

Revandüz, Diyana, Kuştepe, Taktak, Dokhan, Cemcema, Süleymaniye, Letan, Kadir Karam, Molla Umar, Sargala, Bava Nur yerleşimi yerlerini kapsayan Soran bölgesini elinde tutmaktadır.

Ethem Barzani'nin liderliğini yaptığı Devrimci Hizbullah, KDP bölgesi ile İran sınırı arasındaki Hac Umran bölgesindedir. İslami Kürt Hareketi ise KYB bölgesi ile Irak arasında Halepçe'dedir. Diğer küçük partilerin merkezi Erbil'dedir ve ciddi bir bölge kontrolleri yoktur.

Türkmen Cephesi ve diğer Türkmen partileri ise sayıları 200.000'i aşan ve ağırlıklı olarak Erbil'de yaşayan Türkmenlere dayanmaktadır.

Özetlersek, başta KDP ile KYB arasında olmak üzere bugün için çatışma yoksa da ciddi gerginlikler vardır. Ekim 1995'de, 12 Eylül 1995'de Doheda'da yapılan ve Dublin sürecinin ikinci adımını oluşturan sonuçsuz görüşmelerden sonra, ABD Dışişleri Bakanlığı Kuzey Körfez İşleri Daire Başkanı Robert Deutsch, Ankara ve Kuzey Irak'ta görüşmeler yaparak Dublin sürecini başarı ile sonuçlandırmayı denemiştir. Ancak gerek iki partinin uzlaşmaz tutumlarını sürdürmeleri, gerekse İran ve Suriye'nin Dublin sürecini engellemek için giriştikleri çabalar, bu süreci çıkmaza sokmuştur.

Kasım 1995 sonlarında Irak'lı muhalif şiiilerden oluşan ve İran'ın denetiminde olan Bedir Birlikleri KDP'nin karşı çıkmasına rağmen, Kuzey Irak'a yerleşmeye başlamıştır. İran, Kuzey Irak'ta istikrarın sağlanmasından olduğu kadar büyük iktidarsızlıklardan da rahatsızlık duymakta, bölgede kendi denetimi altında istikrarsız bir yapıyı teşvik etmektedir. İran, İslami Kürt Hareketi aracılığı ile Kuzey Irak politikasında etkin olmaya çalışırken, KYB ile de ilişkilerini geliştirmeye devam etmiştir.

Kuzey Irak politikası ile yakından ilgilenen bir diğer ülke olan Suriye de Irak'ta bir Kürt devleti kurulmasına karşıdır. Uzun süre KYB ile iyi ilişkiler içinde olan Suriye, bu ilişkiler bozulduktan sonra PKK'yı kullanarak Kuzey Irak politikasına müdahil olmaktadır.

Bölge dışı ülkelerden ABD, resmi açıklamalarında Irak'ın toprak bütünlüğünü onayladığını, bir Kürt devletine karşı çıktığını açıklasa da, Saddam Hüseyin rejimini yıkmak amacı ile Irak'ın ve Kuzey Irak'ın istikrarını sağlayacak diya-

logları engellemektedir. ABD, Türkiye'nin Kuzey Irak'ta PKK'ya karşı verdiği mücadeleyi politik olarak desteklemesine rağmen, bu mücadelede örneğin Çekiç Güç uçaklarının bölge ile ilgili topladığı istihbarattan Türkiye'ye bilgi aktarmayarak, yardımcı olmamaktadır.

ABD'nin 1996'da Kuzey Irak politikasını zayıflatan bir diğer husus ise KDP ile KYB arasında sağlanan hassas ateşkesin devamını sağlamak için gereken ve INC tarafından örgütlenecek olan barış gözlemcilerine tahsis edilecek olan 2 milyon doların sağlanmaması olmuştur. 1.250 gözlemcinin 41 gözlem noktasında örgütlenmesini hedefleyen planın yaşama geçirilmesi için gerekli mali kaynak Washington tarafından temin edilmeyince, Ağustos 1996'daki KDP-Saddam operasyonu önlenemez hale gelmiştir.

Önplanda görülmemesine rağmen bölge ile yakın ilgisi olan İngiltere de olumlu olarak nitelendirilmesi zor politikalar izlemektedir. KYB ile yakın ilişkiler içinde olan ve PKK'nın yayın organı MED-TV'nin uzun süre yayın yapmasına izin veren İngiltere, bölgede bir Kürt devletinin kurulmasını teşvik etmektedir. Esasen bütün politikalarını ABD şemsiyesi altında gerçekleştiren İngiltere'nin özellikle PKK'nın en güçlü ideolojik aracı olan MED-TV yayınlarına izin vererek Türkiye'ye verdiği zararın çok ciddi boyutlarda olduğu tespitini yapmak gerekmektedir.

Sonuç olarak 1996'ya girerken Kuzey Irak tam bir politik çıkmaz içindedir. Bu çıkmazın aşılması için yeni bir faktörün devreye girmesi veya yeni bir politikanın oluşması gerekmektedir. 1996 senesinde de bu olmuştur. Ancak önce 1996 yılında PKK'nın bölgedeki konumuna bakmakta fayda vardır.

1996'da Kuzey Irak'ta PKK

KDP ile ateşkes anlaşması imzalayarak PKK, sınır bölgesindeki varlığını KDP'ye kabul ettirmiştir. PKK, Kuzey Irak'ta 'Demokratik Halk Federasyonu'nun gerçekleştirilmesini politik hedef olarak koymuştur. Örgüt, siyasal çalışmalarını 'Kürdistan Ulusal Demokratik Birliği' aracılığı ile sürdürmektedir. Birlik, 3-7 Aralık 1995 tarihleri arasında Erbil'de 2. Kongre'sini yapmıştır.

PKK, 1996 yılına KDP ve KYB ile küçük örgütleri de kapsayan bir ulusal kongre oluşturmayı hedefleyerek girmiştir. Böylece, PKK kendisini Kuzey Irak politikasının bir parçası olarak kabul ettirecektir. Ancak KDP'nin böyle bir politikayı onaylama ihtimali çok düşüktür. Çünkü bu Türkiye ile KDP'yi karşı karşıya getirecektir ki, KDP'nin buna cesaret etmesi zordur.

Örgütün kadroları ise Suriye sınırından başlayıp İran sınırına kadar uzanan Türkiye-Irak sınırı boyunca kurulu ana üs ve kamplarda bulunmaktadır. Coğrafi olarak Hayat Vadisi-Şirvan'ın kuzeyi (Metina-Gora Dağı arasındaki bölge), Barzan Bölgesi, Metina Dağı, Zagros Bölgesi, Aşağı Bervari Bölgesi, El Amadiye-Atruş-Agra üçgeni ve Hakurk Vadisi bölgesinde PKK'nın 12 büyük üssü 28 küçük kampı bulunmaktadır. Bu üs ve kamplar; Reşave, Haruna, Çiyaşe Spı, Chiyaşe Matın, Şıvı, Şiyaşe Oara, Miruz, Guzi, Piran, Harunah, Hayat, Pırpala, Fayş Habur, Dohuk-Zaho Vrij. Blg, Darkar, Orman, Kanı ması, Begova, Batufa, Harkı, Snath, Parakh, Demka, Beşiri, Gulka, El Amadiye, Çilaşe Lınık, Sıpındar, Hetut, Bire, Diyanah, Aqrh, Khanayrı, Staykhan, Lelkan, Şoşan, Mamlamala, Durji, Kevert'tir.

Bu kampların özelliği hepsinin KDP bölgesinde olmasıdır. Ayrıca Dohuk'un 45 km doğusunda bulunan ve Türkiye'den Kuzey Irak'a göçen 13 bin kişinin yaşadığı Atruş kampı PKK için çok önemli bir üs olmak durumundadır. KDP'li peşmergeler tarafından sarılı olan kamplarda iç denetim PKK'nın elindedir. Atruş kampı 1996'ya girerken, BM'in koruması altında bulunmaktadır.

6 Mart 1996'da Zaho kent merkezinde patlayan bir bomba 80 kişinin ölümüne 100'den fazla kişinin ise yaralanmasına neden olmuş, patlama Türk yetkililerince PKK'nın eylemi olarak değerlendirilirken KDP radyosu ise olaydan KYB'yi sorumlu tutmuştur. KYB olayla ilgili olmadığını açıklayarak, sorumluluğun Irak gizli servisinde olduğunu ileri sürmüştür. KYB Mart ayı başında Irak güçlerinin Erbil'e bağlı altı köye saldırdığını duyurmuştur. Özetle Kuzey Irak'ta sıcak bir ilkbahara girileceğine dair veriler vardır.

8 Mart'ta Şemdinli ve Çukurca'dan Pervari ve Kanımasi'ye giren Türk komando birlikleri sınırdan 2 kilometre içeride bir operasyon düzenlerken savaş

uçakları da Haftanın ve Zap bölgesindeki ve Kumri Dağı'ndaki PKK kamplarını bombalamıştır.

Mart 1996 sonuna doğru KDP lideri bir yandan PKK ile barış anlaşması imzalarken, diğer yandan dört Ortadoğu ülkesinde bulunan Kürt örgütlerini dayanışmaya çağırmıştır. Kendisini "Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı"nın BM nezdindeki temsilcisi olarak tanıtan, ancak örgütle hiçbir ilgisi olmayan Davut Bağıştani arabuluculuğunda üç ay süren görüşmelerden sonra varılan anlaşmaya PKK adına Cemil Bayık ve Halil Ataç, KDP adına ise Neçirvan Barzani ve Sami Abdurrahman imzalarını koymuşlardır.

Anlaşmanın önemli maddeleri şunlardır: a) PKK, Kuzey Irak'ta faaliyetlerini serbestçe yürütecek, b) Kuzey Irak'ta diğer Kürt örgütlerine tanınan hakların aynıları PKK'ya da tanınacak, c) Kuzey Irak'ta Kürt örgütleri arasında birliği sağlamak amacıyla demokratik bir federasyon kurulması konusunda çalışmalar yapılacaktır.

Bu anlaşma KDP için bir yenilgi anlaşmasıdır. Bu anlaşma ile ilgili bir değerlendirmede Washington Post gazetesinin yazarı Jim Hoagland, KDP'nin bu anlaşmayı İran'ın baskısı ile imzaladığını kaydetmiştir. Bu anlaşma ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada tepki ile karşılanmış ve tehlikeli olarak nitelenmiştir.

KDP-PKK anlaşmasının imzalanmasından sonra Suriye'nin Kuzey Iraklı Kürt grupları Şam'ın çizgisine çekmek için 4 Nisanda düzenlediği toplantıya PKK'nın da katılmak istediği, ancak Kuzey Iraklı Kürt gruplardan gelen muhalefet üzerine katılmadığı duyurulmuştur. Yani PKK bütün çalışmalarına rağmen, hala Kuzey Irak sistematığının hukuki bir parçası olamamıştır.

Bu arada ilginç bir gelişme de 10 Nisan'da KDP ve KYB liderlerinin diğer küçük Kürt partilerinin baskısı ile Erbil'de bir araya gelerek çatışmalara son verme kararı almalarıdır. Esasen bu ön anlaşmanın imzalanmasından hemen 10 gün sonra ABD Dışişleri Bakanlığı'nın bölgeden sorumlu yetkilisi Robert Deutch başkanlığında bir heyetin KDP ve KYB'yi Kuzey Irak'a gelerek bir masaya oturtacağı gerçeği de iki partiyi masaya ABD zorlamadan itmiş olabilir.

İki parti ABD heyeti bölgeye gelmeden önce bir adım daha atarak kendi aralarında uzlaşma sağladıklarını açıklamıştır. Anlaşmanın Türkiye'yi en çok ilgilendiren bölümü, gerek KDP'nin gerekse KYB'nin ABD tarafından daha önce hazırlanan anlaşma taslağının 6. maddesi olan PKK'nın Kuzey Irak'taki faaliyetlerine son verilmesi şeklindeki maddeyi kabul etmediğini açıklamıştır.

Üstelik 18 Nisan 1996'da Ankara'ya gelecek olan ABD heyetinin, yanına getirdiği yeni taslağında Türkiye ve PKK'ya atıfta bulunulmadan genel ifadeler ile komşu ülkelerin güvenlik endişelerinden bahsetmesi, Türkiye'yi ayrıca endişelendirmiştir. Nitekim 22.Nisan'da bir basın toplantısı düzenleyen Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Can Akbel, Kuzey Irak'ta temaslar yapan ABD'li diplomatların temaslarında Türkiye'nin sınır güvenliği kaygılarına öncelik vermemesi istemiş, ancak görüşmelerde nihai bir anlaşmaya varılamamıştır.

Türkiye'nin eski Washington Büyükelçisi Şükrü Elekdağ, 1996 ilkbahar ve yazındaki ABD-Türkiye-Kuzey Irak üçgenindeki gelişmeleri değerlendirirken şu tespitlerde bulunmuştur: "Son aylarda Kuzey Irak'ta meydana gelen köklü değişiklikler Türkiye'yi yeni yaklaşımlar ve stratejiler oluşturmaya zorluyor. Bu sırada bölgede öyle bir tablo var ki, örneğin ABD 'ben artık bu işte yokum... Çekiç Güç'ü Incirlik'ten çekiyorum' dese, Türkiye'nin buna karşı çıkarak Kuzey Irak'ta karşılaşılan güvenlik sorunlarına çare bulununcaya kadar Çekiç Güç'ün topraklarımızda kalmasını ısrarla talep etmesi gerekiyor... Kuzey Irak'ta bugün bir yıl öncesine nazaran çok değişik bir durum mevcut. Barzani ile Talabani kuvvetleri arasındaki savaştan yararlanan PKK, bölgede sadece kendi kontrolünde bir siyasal yapılanma oluşturmakla kalmamış, bunun da ötesinde siyasal alanda olaylara yön verici bir ağırlık kazanmıştır."

1996 Haziranında ABD-Irak ve Kuzey Irak ilişkileri açısından önemli bir gelişme de CIA'nın Saddam Hüseyin'e karşı bir grup emekli Irak subayını kullanarak düzenlemeye çalıştığı darbenin başarısızlıkla sonuçlanmasıdır. Irak istihbaratı komplonun içine sızmış ve meydana çıkarak 120'nin üstünde kişiyi kurşuna dizmiştir. Kuzey Iraklı Kürt gruplar, bir zamanlar bölgeye sokmamak için savaştıkları PKK ile halihazırda uzlaşmış durumdadırlar ve Türkiye'nin kısa bir süre önceye kadar PKK ile mücadelede güvenilir bir müttefik olarak gördü-

ğü Barzani de artık çıkarlarını, tıpkı Talabani gibi, PKK ve Suriye ile işbirliğinde görmeye başlamıştır.

PKK, şimdi Kuzey Irak'ta bir zamanlar Türkiye'nin yapamadığını yapmaya çalışmaya başlamıştır. Barzani ile Talabani'nin silah ve lojistik ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle Suriye ve İran'dan sağlanan kaynaklar sayesinde bu gruplarla ilişkilerini sağlam bir zemine oturtma çabasıdır. Bununla güttüğü amaç, Türkiye'ye karşı güç ve işbirliği oluşturmak, Türk ordusunun Kuzey Irak'taki operasyonlarına karşı koymak için ortak zemin oluşturmaktır.

Gerçekten de Kuzey Irak'ta PKK belirli ilerlemeler kaydetmiştir ama Türkiye'nin de Çekiç Güc'e karşı tahammül sınırları artık iyiden iyiye zorlanmaktadır. İlkbahar boyunca Çekiç Güc konusunda Türkiye'de tansiyon yükselmiş, Mayıs 1996 Türkiye ile ABD arasında Çekiç Güc geriliminin zirveye çıktığı ay olmuştur. Genelkurmay Başkanlığı'nda hükümete, askerler ve diplomatlar tarafından brifingler verilir, ikna çalışmaları yapılırken, ABD Büyükelçisi Grossmann da Türk politikacıları ikna için görüşmelerde bulunmaktadır. Çekiç Güc'ün süresini uzatmak istemeyen ancak bunu yapamayan Türkiye en azından kontrol altına almak için Zaho'daki 'Askeri Koordinasyon Merkezi'nin Silopi'ye çekilmesini istemiş; ancak Türkiye'nin bu doğrultudaki bütün taleplerine rağmen, ABD direnmiş ve "Askeri Koordinasyon Merkezi" Zaho'da kalmış, TBMM Çekiç Güc'ün süresini 31 Temmuz 1996'ya kadar uzatmıştır.

Ankara'nın almış olduğu bu tavır, Türkiye-KDP ilişkilerini daha gergin bir zemine kaydırmış, Barzani, Türkiye'yi Çekiç Güc'e şikayet ederek, Çekiç Güc'ün Kuzey Irak'ı Irak'tan değil, Türkiye'den koruması gerektiğini söylemiştir. 16 Haziran'da uzun süreden beri durgun olan Kuzey Irak-Türkiye sınırında canlanma yaşanmış, sınırdan sızmak isteyen PKK'lılarla güvenlik güçleri arasında çıkan çatışmada 28 terörist öldürülmüş, 2 terörist yakalanmıştır. Hemen akabinde düzenlenen 'Tokat Operasyonu'nda 5000 asker Kuzey Irak'a girerek Spinder ve Saphi bölgelerinde düzenlenen operasyonlarda 31 teröristi öldürmüştür. 27 Haziran'da ise yine sınırdan çıkan çatışmada 45 terörist öldürülmüştür.

Haziran ayında bölgede yaşanan bu çatışmalar Kuzey Irak'tan Türkiye'ye yönelik PKK sızmalarının artacağına habercisi olduğundan, Türkiye bölgeden

gerçekleşecek sızmaları engellemek amacıyla Temmuz ayı başında Kuzey Irak'ı savaş uçakları ile bombalamaya başlamıştır. Bunun üzerine 3 Temmuz'da bir açıklama yapan Barzani, bu saldırıların sivil yerleşim merkezlerine zarar verdiğini ileri sürerek durdurulmasını istemiş ise de, 11 Temmuz'da savaş uçakları tekrar Bote kampını bombalamışlardır. 19 Temmuz'dan itibaren ise Çukurca, Şemdinli, Uludere ve Beytüşşebap-Kuzey Irak sınırında hava destekli operasyonlar başlatılmıştır. 24 Temmuz'da Hakurk kampı bombalanmıştır. Bunu 26 Temmuz'da Sinat, Avagöze, Birkiavdal, Elagiş ve Haftanın'deki kampların bombardımanı izlemiştir. Türk Hava Kuvvetleri bu operasyonlar ile PKK toplanmalarını dağıtarak sızmaları engellemeye çalışmıştır.

26 Temmuz'da MGK, Çekiç Güc'ün süresinin beş ay uzatılmasını hükümete tavsiye etmeyi kararlaştırmıştır. Ancak bu kez uzatma kararını çıkarmak çok zor olmuş, ABD uzatma karşılığında Türkiye'ye Atruş kampının kapatılacağı sözünü vermiştir. 1996 Ağustosuna girerken Kuzey Irak'ta olayların hızlanacağı anlaşılmaktadır. Çünkü 20 Temmuz'da İran güçleri 2.000 asker ve 100 zırhlı araç ile Kuzey Irak'a girmiş, Talabani'nin izni ile Süleymaniye yakınlarındaki El-Selam kampına yerleşmişlerdir. KDP kaynaklarının verdiği bilgiye göre, Kuzey Irak'a giren bu birlikler İran-KDP'sinin mevzilerine saldırılara başlamışlardır.

Bu arada Türk ve dünya basınında büyük ilgi gören bir gelişme Başbakan Erbakan'ın İran, Irak ve bölgedeki gruplarla işbirliği çağrısı yaptıktan sonra, Irak ile somut bir işbirliği çerçevesinde Adalet Bakanı Kazan ve Milli Eğitim Bakanı Sağlık'ı Bağdat'a yollaması olmuştur. Aynı günlerde Bağdat'a pek göze çarpmayan ancak daha önemli olan bir ziyaret yapılmıştır. Dışişleri Bakanlığı Ortadoğu Dairesi Başkanı Büyükelçi Osman Korutürk ve İstihbarat ve Araştırma Genel Müdür yardımcısı Elçi Ecvet Tezcan Bağdat'ta görüşmelerde bulunmuşlardır. Erbakan, Suriye ile bir anlaşma zemini yakalamak için 1993'de imzalanan ikili protokolü TBMM'nin onayından geçirerek Suriye'ye su garantisi önermiş; karşılığında Apo'nun Türkiye'ye teslim edilmesini veya bir başka ülkeye yollanmasını talep etmiştir. Ancak Suriye bu teklifi reddetmiştir.

17 Ağustos'ta KDP'nin kuruluşunun 50. yıl törenlerine Osman Öcalan'ın davetli olarak katılması ve bunun Türk basınında yer alması, anlaşılmaz bir şe-

kilde Türk tarafında büyük bir öfke ile karşılanmıştır. Türkiye, KDP'ye, PKK ile anlaşma imzalarken göstermediği tepkiyi şimdi göstermiştir. 30 dakika süren bir güvenlik zirvesinin ardından Çiller KDP'yi ağır bir dille tehdit etmiştir. Türkiye'nin sert suçlamaları karşısında biraz da şaşırarak KDP, kendisini Osman Öcalan'ı törenlere davet etmediğini söyleyerek savunmaya çalışmıştır.

Ancak KDP'nin esas sıkıntısı Türkiye'nin çıkışları değil, bölgeye giren İran birliklerinin varlığı ve KYB ile devam eden çatışmalardır. İran'ın KYB'yi desteklemesi, arası Türkiye ile açık olan KDP'yi iyiden iyiye zora sokmaktadır. Üstelik Haziran ayı içinde Kuzey Irak'a gelen bir Türk Dışişleri heyeti bir gece KDP'nin misafiri olduktan sonra uzun bir araştırma için KYB bölgesine geçmiştir ki, bu da arası Türkiye ile iyi olmayan KYB için bir başarı olarak yorumlanırken, KDP'yi ayrıca tedirgin etmiş olabilir. KYB ile KDP arasındaki çatışmalar 24 Ağustos'ta ABD'nin devreye girmesi ile kesildi ise de, bu ateşkes uzun süreli olmamıştır.

Bütün bu gelişmeler Bağdat yönetimi ile KDP arasındaki yakınlaşmanın temelini hazırlamıştır. Esasen iki taraf arasındaki irtibat hiç bir zaman kesilmemiş, ilişki değişik düzeylerde devamlı muhafaza edilmiştir. Artık görüşmelerden işbirliğine geçilmektedir. Bağdat, Tahran'dan bölgeyi terk etmesini isterken, Bağdat-KDP görüşmeleri çoktan başlamıştır ve Türkiye bu görüşmelerden haberdar olmanın ötesinde onaylamaktadır. Saddam Hüseyin KDP'ye silah yardımına başlamıştır bile. Irak birlikleri Erbil civarında yığınak yapmaktadırlar.

Irak-KDP Ortak Harekatı

Bu gelişmelerden rahatsız olan ABD, KDP ve KYB'yi 30 Ağustosta Londra'da masaya oturmaya zorlamıştır. Diğer yandan Washington Bağdat'ı sert bir dille uyararak Kuzey Irak'a yapılacak herhangi bir müdahaleye izin vermeyeceğini bildirmiştir. Talabani daha sonra yaptığı bir açıklama ile Saddam'ın saldırıya hazırlandığı konusunda ABD'yi uyardığını, ancak ABD'nin eylemsizliği tercih ettiğini söyleyecektir. Oysa Amerikan kaynaklarında ortak bir KDP-İrak saldırısının beklenmediği kaydedilmektedir. Henri J. Barkey "Kurdish Geopolitics" adlı makalesinde şöyle demektedir: "Mamafih Barzani'nin diğer Kürt partisine

karşı Saddam ile ittifak kurması herkesi şaşırttı. Barzani'nin bir süreden beri Bağdat ile gizli görüşmeler yürüttüğü biliniyordu. Kürtler için hiç bir zaman Bağdat'tan ayrı bir gelecek düşünmemiş olan Barzani, Irak rejimine Talabani'den daha yakın olarak değerlendirilmiştir.”

Bağdat'ın Amerikan tehditinden etkilenmediği açıktı. Çünkü hem Irak hızlı bir müdahaleyi planlıyordu, hem de Türkiye bu hareketi onaylıyordu. Yani ABD'nin tepkisi sınırlı kalmak zorundaydı.

31 Ağustos sabahı Kalak bölgesinden hareket eden Irak'ın 10. Zırhlı Tuğayı, 40.000 Irak askeri, KDP'li peşmergeler ile birlikte bir yıldırım savaşı sonucunda Erbil'i Talabani güçlerinin elinden almıştır. Hızla gelişen bu saldırı bölgedeki güç dengelerini altüst etmiştir. ABD Dışişleri Türkiye'den yardım etmesini isterken, Çiller de bir basın toplantısı düzenleyerek, Irak kuvvetlerinin Kuzey Irak'tan çekilmesini istemiştir. Ancak Çiller'in Irak'ın Kuzey Irak'tan çekilmesi talebinin ABD'yi yanıltmak için yapılan bir manevra olduğu, Irak KDP hareketinin Türkiye'nin onayı dahilinde yapıldığı daha sonra ortaya çıkacaktı.

Irak birlikleri ise ABD'nin bir saldırısını kışkırtmamak için 2 Eylül'de Erbil'den geri çekilerek şehri KDP'ye bırakmışlardır. Bu hızlı geri çekiliş, Irak-KDP işbirliği ve Erbil halkının Irak birliklerine direnmemesi, ABD'nin nasıl tepki vereceği konusunda kısa bir süre kararsız kalmasına yol açmıştır. Gelişmeleri izleyen ve olayların sonuçlarının PKK'ya nasıl yansıtacağını tahmine çalışan A. Öcalan, Med TV 'de bir açıklama yaparak, Barzani'den esir aldığı KYB'lileri öldürmemesini istemiş, aksi halde KYB'nin yanında yer alacağını açıklamıştır.

ABD nihayet 3 Eylül'de Irak'a baştan savma bir füze saldırısı düzenleyerek, yasak savmaya çalışırken, hemen saldırı öncesinde Zaho'daki Askeri Koordinasyon Merkezi'ni Silopi'ye kaydırmıştır. ABD saldırısının hemen ardından 4 Eylül'de Çiller, İran'ın KYB'ye verdiği desteğin yarattığı tehlikeye dikkat çekerken, 5 Eylül'de bir açıklama yaparak, PKK'nın sınırda yoğun bir yığılma yaptığının istihbarat edildiğini söyleyerek, "Böyle bir yığılmaya müsaade etmeyeceğiz. Gereken önlemler alınacaktır" demiştir.

Bu açıklama Türkiye'nin bu kaos ortamından yararlanarak Kuzey Irak'a girmek ve bölgede bir güvenlik kuşağı oluşturmak istediği şeklinde yorumlanıyordu. Nitekim ABD Dışişleri sözcüsü 6 Eylül'de yaptığı açıklamada, Türki-

ye'nin Kuzey Irak'ta bir güvenlik kuşağı oluşturma kararını anlayışla karşıladığını açıklamıştır. Bu arada Türk savaş uçakları Kuzey Irak üzerindeki uçuşlarını yoğunlaştırırken, Ankara'nın bölgeye yapacağı yeni operasyon beklenmeye başlanmıştır. PKK ise bir Türk operasyonunun başlayacağı tedirginliği ile büyük grupları küçük gruplara bölerek iç bölgelere yani güneye doğru çekmeye başlamıştır.

Saddam'ın Kuzey Irak'a yaptığı hareket sonrasında Türkiye-ABD ilişkilerinde belirli bir gerilim yaşanmıştır. ABD, Türkiye'nin Saddam ile işbirliği yaptığına inanmaktadır. Ankara ise Irak'ın Kuzey Irak'a yaptığı harekattan Irak'ın üniter yapısının vurgulanması anlamında memnundur. Harekatı, Irak'ın bölgede egemenliğinin yeniden tesis edilmesi konusunda atılmış bir adım olarak görmektedir. Ancak ABD ile Türkiye arasındaki hassas denge yaşanan gerilime rağmen iki ülkenin birbirine açık cephe almasını engellemektedir.

Stephan Blank, Stephan C. Pelleetiere ve William T. Johnsen 15 Kasım 1996 tarihli raporlarında Türkiye-İrak-KDP ittifakını şöyle tahlil ediyorlardı: "26 Temmuz 1996'da İran Devrim Muhafızları İran-KDP'sini vurmak için Irak'a girmiş ancak daha sonra hem Talabani'ye silah yardımı yapmış, hem de KYB ile birleşerek KDP'ye karşı saldırıya geçmiştir. Bu saldırının nedeni Irak'a BM tarafından petrol satış izni verilmesidir. İran Talabani'ye yardım ederek petrol boru hattını vurmak istemiştir. Türkiye bu gelişmeyi menfaatlerinin tehdidi olarak görmüş ve karşı önlem olarak Türkiye-İrak-KDP ittifakı ortaya çıkmıştır". Ancak Amerikalı yazarlara göre ittifakın bu kadar çabuk tesis edilmesinin ancak bir anlamı vardır, o da daha önceden hazırlandığı...

Gerek ABD'nin gerek Türkiye'nin açık bir ters düşme sürecine girmekten sakınmalarından dolayı ABD, bir yandan Irak'a karşı izleyeceği yeni politikayı saptamaya çalışırken, diğer yandan Türkiye'nin güvenlik kuşağı ile ilgili girişimlerini destekler görünmektedir.

ABD'nin Erbil'in işgaline gösterdiği tepkiden veya tepkisizlikten daha ileri gidebileceğini anlayan Irak ve KDP güçleri daha güneye inmeye başlamışlardır. KYB'liler İran birliklerinin de desteği ile bu ilerlemeye şiddetle direnmiş, ancak KDP ve Irak güçleri Süleymaniye önüne gelince KYB'nin gerçek tabanını

oluşturan bu gelişmiş kentin tahribini engellemek için hiç çarpışmadan, kenti boşaltmış ve İran sınırına çekilmişlerdir.

Süleymaniye'nin düşüşünden sonra, Barzani'nin izlediği politika bölgedeki dengeleri tekrar değiştirmeye başlamıştır. Barzani, ABD'nin bir açmaza girdiğini düşünerek, Washington'un kendisine destek vererek Kürdistan'ın bağımsızlığını sağlaması durumunda, Saddam ile işbirliğine son vereceğini ilan etmiştir. Bu bir şantaj ve ihanet politikasıdır. ABD'ye şantaj yapan Barzani, Irak'a ise ihanet ederek, bütün Kuzey Irak'a Saddam desteği ile hakim olduğu noktada Saddam'a sırtını dönerek ABD destekli bir bağımsız Kürdistan kurma çalışmalarına başlamıştır.

Barzani'nin Saddam'dan uzaklaşma sinyalleri, ABD'nin tekrar devreye girmesi ve 18 Eylül'de Ankara'ya gelen Barzani ile ABD'lilerin ayrı bir görüşme yapmaları ile karşılık bulmuştur. Ankara'da Barzani ile görüşen ABD'li yetkililer, kendisine Saddam'dan uzak durması konusunda telkinde bulunmuşlarsa da, aynı ABD, aynı gün Kuzey Irak'taki işbirlikçilerinin Guam adasına naklini gerçekleştirmektedir. H. I. Barkey'e göre Saddam ile Barzani'nin ortak operasyonu, ABD'nin Kuzey Irak politikasına inen bir darbedir.

Ankara'da Barzani ile yapılan görüşmeler Türkiye ve ABD'nin Kuzey Irak'a ne kadar farklı baktığını ortaya koymuştur. Türkiye, Barzani'nin Saddam'a yaklaşmasını, Talabani'den uzak durmasını, özerkliği kabul etmesini, PKK ile mücadele etmesini istemiştir. Bunları yaptığı takdirde Barzani'ye silah ve para yardımı sözü vermiştir. Türkiye aynı zamanda Barzani'ye Türkiye-Irak sınırındaki köylere Irak Türkmenlerini yerleştirmeyi öneriyordu ki, bu öneriye Barzani şiddetle karşı çıkacaktır. Barzani bir yandan PKK ile savaşmak için zamana ihtiyacı olduğunu belirtirken, diğer yandan güvenlik kuşağı kurulmasına da karşıdır. ABD ise Barzani'ye Saddam'dan uzak durup, Talabani ile uzlaşmasını önermiştir. Türkiye ile ABD arasındaki bu görüş ayrılığı ve ABD'nin Türkiye'ye tepkisini 20 Eylül'de ABD Senatosu Istihbarat Komisyonu'nda konuşan CIA Başkanı John Deutch dile getirmiş; Türkiye'yi Saddam'a cesaret vermek ve son olaylarda önemli rolü olmakla suçlamıştır. Deutch, bu görüşünü 26 Eylül'de Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komisyonu'nda da tekrarlamıştır.

Deutch'un bu açıklamasından bir gün sonra BM çalışmalarına katılmak için gittiği ABD'de Çiller'in, "The New York Times" gazetesine verdiği demeçte, "Saddam'a bir heyet gönderdik ve Kuzey Irak'ta merkezi otorite kurmak iş-terse bunu onayladığımızı bildirdik. Irak lideri ile temaslarımız sürüyor" şeklinde bir ifade kullanması, Türkiye ile ABD arasındaki gerginliği artırmış; Çiller bu açıklamasından dolayı Türk asker ve sivil bürokrasisinden de ağır eleştiriler almıştır. Öte yandan Türkiye, güvenlik kuşağı fikrini gelen tepkilere rağmen gündemde tutmaya devam etmiş ve kuşağın ihtiyaç duyulduğu an ilan edileceği Dışişleri Bakanlığı tarafından duyurulmuştur. Esasen bu duyuruların amacı dünya kamuoyunun tepkisini test etmektir. Irak ise güvenlik kuşağı fikrini reddederken, Irak ile Türkiye arasındaki sıcak takip anlaşmasını canlandırmasını talep etmiştir.

Diğer ilginç bir gelişme de Irak Savunma Bakanı'nın Türkiye'nin güvenlik kuşağı kurmayı denemesi durumunda Irak'ın güç kullanarak bunu engellemeye çalışacağını açıklaması olmuştur. Irak, Türkiye'nin Türkmen meselesini gündeme getirmesinden rahatsız olduğunu açıklamıştır. Irak'ın sert tepkilerine rağmen 2 Ekim'de bir açıklama yapan Türk Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin güvenlik kuşağı kurmak için kimseden izin almayacağını bildirmiştir.

Talabani'nin Karşı Saldısı

KDP/İrak güçlerinin ortak saldırısı sırasında güçlerini imha edilmekten kurtarıp İran sınırına yığın Talabani, bir süre yapılan değerlendirmelerde hiç dikkate alınmamıştır. Oysa bu büyük bir yanıltır ve KDP ile birlikte bölgenin üç gerçek gücünden birisi olan KYB'nin silinmesi mümkün değildir. Nitekim KYB, üstlendiği İran sınırından KDP güçlerine karşı bir gerilla savaşı başlatmıştır.

İşin doğrusu KDP Saddam'ın desteği olmadan ele geçirdiği Soran bölgelerini elde tutamayacağını bilmektedir. Ekim ayında çatışmalar yoğunlaşmış, güçlerini Süleymaniye'de Irak zırhlı birlikleri tarafından desteklenen KDP peşmergeleri ile çatışmaya sokmayan Talabani, İran-İrak sınırında mevzilendiği bölgeden saldırılara başlamıştır. Pencuin kasabası civarında yoğunlaşan çatışmalarda iki taraf da ciddi kayıplar vermiştir. Diğer bir gelişme de PKK ile KDP

arasında çıkan çatışmalardır. Sınır bölgesinde başlayan çatışmalar daha sonra Kanimasi bölgesinde devam etmiştir.

KYB Pencuin'de yoğunlaşan çatışmalardan sonra beş koldan saldırıya geçerek önce Süleymaniye etrafındaki köyleri ve nihayet üç gün süren saldırıdan sonra Süleymaniye'yi ele geçirmiştir. Bu sefer KDP Süleymaniye için savaşmamış, KYB güçleri şehre girmeden şehri terketmişlerdir. KYB saldırısına İran güçleri Bedir birlikleri aracılığı ile destek vermişlerdir. Barzani ise Bağdat'dan uzaklaşmasının sonucunda artık Irak'ın askeri desteğine sahip değildir. Ancak yine de bölgede İran'ın ağırlık kazanmasından rahatsızlık duyan Saddam İran'ı uyarmış, Erbil civarındaki zırhlı birliklerini geri çekmemiştir. Süleymaniye'den sonra Köysancak, Kaladiza, Raniya gibi kasabaları ele geçiren KYB'liler Erbil'e doğru bir ilerleme içine girmemişlerdir. Çünkü artık KDP daha yoğun bir direnişe başlamıştır ve Erbil'i almayı denemek Irak güçleri ile karşılaşmak demektir.

KYB/İran ortak saldırısı üzerine KDP'nin ikinci adamı Sami Abdurrahman önce Ankara'ya gelerek Türk hükümetinden destek istemiş, daha sonra ABD'ye geçerek, ABD'nin bölgeye müdahalesini talep etmiştir. KYB de bir bildiri yayınlayarak, Irak birliklerinin çatışmalara karışacağını, bunu engellemek için ABD'nin müdahalesini istemiştir.

Her iki tarafın da ABD'nin müdahalesini talep etmesi bu ülkenin olaylara müdahalesini kolaylaştırmış, çatışan tarafların Ankara'da bir araya gelmesinin zemini hızla oluşturmuştur. Bu sırada devam eden çatışmalarda karşı saldırıya geçen KDP, Köysancak'ı geri almış, böylece Erbil'e saldırı planları yapan KYB'nin cesaretini iyice kırmıştır. Bu arada PKK da taraflarca dikkate alınmayan bir arabuluculuk çağrısında bulunmuştur.

Çatışmaların yoğun bir şekilde devam ettiği dönemde Türkiye'ye gelen ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı R. Peltreau, Silopi'de Barzani ve Talabani ile birer gün ara ile görüşmeler yapmıştır. Görüşmeler neticesinde Ekim'in son haftasında tarafların Ankara'da buluşması kararı alınmıştır. Ayrıca Talabani Ankara'ya gelerek T. Çiller ve istihbarat yetkilileri ile görüşmüştür. 24 Ekim gecesi yürürlüğe girmesi gereken ateşkese ise her iki taraf da ihlal etmiş ve çatışmalar devam etmiştir.

Ankara Görüşmeleri ve "Nihai Bildiri"

Ankara'da Ekim sonunda yapılan görüşmeler, Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında 1991'den beri izlediği politik çizgiyi terk ettiği izlenimini vermiştir. KDP ve KYB'ye yoğun baskılar yapan ABD, Türkiye'nin güvenlik endişelerini gidermek için her iki partiden de PKK'ya karşı mücadele sözü almıştır. Ancak Türkiye'ye de aynı şekilde baskı uygulayan ABD, Türkiye'nin bölgedeki "geçici rejimin" meşruluğunu kabul etmesini sağlamıştır. Üstelik Türkiye, daha önce Türkmenlerin 19 Mayıs 1992'deki seçime katılmalarını engellerken, Ankara, Nihai Bildiri'de Türkmenler'in bölgedeki siyasi sistematige dahil olmasını kabul etmiştir.

Keza bildiride "dış güçler" in bölgeye müdahalesinin arzu edilmediği belirtilmiştir. KDP dış güçten İran'ı, KYB Irak'ı, ABD ise her iki ülkeyi anlamaktadır. Peki Türkiye hangi ülkeyi anlamaktaydı? Nitekim 12 Kasım'da Ankara'ya gelen Irak Başbakan Yardımcısı Tarık Aziz, Türkiye'nin Türkmen politikasını karışık olarak nitelendirirken, "Geri çekilmemizi istediğiniz topraklar Irak topraklarıdır" diyerek Ankara'yı eleştirmiştir.

Nihai Bildiride ayrıca KDP ve KYB arasındaki ihtilafların halli konusunda belirli önsaptamalar yapılmıştır:

1-Taraflar sivil hizmetleri engellemeyeceklerdir.

2-Esirler değiştirilecek, cesetler iade edilecektir.

3-Taraflar birbirlerine basın aracılığı ile suçlamada bulunmayacaklardır.

4-Taraflar arasındaki ateşkesi denetlemek için Türkmenler, çatışmalara katılmayan Kürt partileri ve Süryanilerden oluşan bir barış gücü kurulacaktır.

5-Gümrük gelirlerinin bölüşümü, grupların yönetimde temsil oranları ve seçim takvimleri belirlenecektir.

6-Taraflar görüşmelere 15 Kasım'da tekrar başlayacaklardır.

Nihai bildiride Türkiye açısından önemli bir madde de Atruş kampının kapatılmasına KDP ve KYB'nin razı olmasıdır.

Bu bir anlaşma değildi ama yine de, Ankara'da asker ve sivil bürokrasi içinden bir kesim, nihai bildiriye Türkiye'nin temel tezlerinden vazgeçildiği için sert tepki göstermiştir. Nihai anlaşmanın Türkiye açısından zayıf mantığını, PKK'ya muhalefeti ve Kürtçü hareket için de ilginç tespitleri ve reel politik izahları ile tanınan Orhan Kotan şöyle eleştiriyordu: "Başbakan yardımcısı ve Dışişleri Bakanı , KDP Genel Başkanını devlet töreni ile ağırlıyor ve ondan Kuzey Irak'taki Türkmenleri koruma altına almasını istiyor. Çiller'in açıklaması ise bir eylemi gerektiriyor. Türkmenler, Kürt Federe Devleti parlamentosunda temsil edilme durumundadırlar. Bu da parlamentonun Türkiye tarafından kabul edilmesi demektir. Bunu izleyen şu belirleme ise yalnızca komiktir: Çiller, bu durumun, Bağdat rejiminin bölgeye gelip yeniden otorite kuracağı zamana kadar sürmesini istiyor... Diğer bir sorun şudur: Çoğunluğu 36. paralelin altında yaşayan Türkmenlerin Kürt yönetiminde temsil edilmesi, fiilen biçimsel bir temsili ifade eder. Bu biçimsel temsilin toplumsal temele oturtulması için Musul ve Kerkük'ün Kürt federe devleti sınırları içine alınması gerekir". Tabii böyle bir durumda söz konusu federe devletin adının Kürt-Türkmen diye değiştirilmesi gerekmektedir. Ancak Kotan bu vurgulamayı yapmaz.

Ankara'da Ekim sonunda yapılan görüşmeler yukarıda da değinildiği gibi Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında 1991'den beri izlediği politikaları terk ettiği toplantılar olmuştur. Bu ani ve sert politika değişikliğinde kanaatimizce en önemli etken, Türkiye'nin Saddam ve KDP ile işbirliği içine girmesi neticesinde ABD'nin gösterdiği tepkiyi daha da artırmadan geçici bir yumuşama sağlamak ve sonra artık iyice öğrenmeye başladığı Ortadoğu politikalarını uygulayarak, yeni Amerikan insiyatifini de başarısızlığa uğratmaktır.

KDP ve KYB'ye yoğun baskılar yapan ABD, Türkiye'nin güvenlik endişelerini gidermek için her iki partiden de PKK'ya karşı mücadele sözü almıştır. Ancak Türkiye'ye de aynı şekilde baskı uygulayan ABD, Türkiye'nin bölgedeki geçici bölge rejiminin meşruluğunu kabul etmesini sağlamıştır.

Ankara Nihai Bildirisi ile Türkiye, ilk kez Türkmenlerin Kuzey Irak'taki siyasal sürece girmelerini de kabul etmiştir. Bildiri ayrıca, Türkiye'nin güvenlik endişeleri dile getirilerek Atruş'un kapatılması ve kampta PKK etkinliğinin kırılması yanısıra PKK'ya karşı KDP ve KYB'nin mücadele sözünü içermiştir.

Bildiri Türkiye'de de şaşkınlık yaratmış ve bir çok çevre tarafından tepki ile karşılanmıştır. Ancak KDP lideri Barzani'nin bildiriye kabul etmemesi Ankara'da gizli bir rahatlama yaratmıştır. Artık herşey 15 Kasım'da Ankara'da yapılacak toplantıya kalmıştır. A. Öcalan da Nihai Bildiri'den rahatsız olmuş, Talabani'yi ikiyüzlükle suçlamış, "Talabani'ye PKK'yı yok edelim deseler, o da imzalar, ama el altından gelir bizimle de görüşür. Hep öyledir." diyerek hakaret etmiştir.

Ankara görüşmelerinin hemen sonrasında 4 Kasım'da 2. Taktik Hava Kuvvet Komutanlığına bağlı savaş uçakları Karayeri, Hakurk ve Şivi bölgesinde toplanan PKK'lılara karşı saldırıya geçerken karadan Hakkari Dağ ve Komando Tugayı katılımı ile toplam 2 tugay yani 8000 asker Kuzey Irak'ın 15 km'lik derinliğine girmiş, PKK gruplarını dağılmaya zorlayarak, 8 Kasım'da geri çekilmişlerdir. Bu geri çekilmeyi 11 Kasım'da Çukurca'nın güneyinden başlatılan yeni bir operasyon izlemiştir. 4.000 komandonun hava desteği ile yaptıkları operasyon 5 gün sürmüş ve 85 PKK'lı öldürülmüştür.

15 Kasım'da Ankara'da yapılacak olan KDP-KYB görüşmelerinin ikinci turu yaklaştıkça görüşmelerin yapılıp yapılmayacağı belirsizleştirmiştir. Görüşmeler öncesinde Kuzey Irak'ta yoğun bir trafik başlamıştır. KYB temsilcileri Bağdat'a giderken, Saddam'ın oğlu Uday, Barzani ile görüşmüştür. KDP hazırlıklarını tamamlayamadığını ileri sürerek toplantının ertelenmesini isterken, diğer yandan da bazı koşullar ileri sürmüştü; ancak, ABD'nin yoğun baskıları sonucu toplantıya katılmıştır. Yine de zirve bir fire vermiş, Irak Millî Türkmen Partisi görüşmelerden çekilmiştir. 15 Kasım'da yapılan toplantıda Türkiye'nin güvenlik endişelerine tekrar değinilmiştir. Ateşkesin devamı için teknik çalışmalara devam edilecektir. Ancak iki partinin ihtilafli meselelerine hiç bir çözüm getirilememiştir. Ayrıca Erbil'de bir açıklama yapan Sami Abdurrahman, Türkiye'nin Türkmenleri kullandığını, azınlık olan Türkmenlere eşit haklar verilmesinin söz konusu bile olmayacağını açıklamıştır. Bu şaşırtıcı değildir, çünkü KDP Türkmenlere karşı hep ciddi bir tepki içinde olmuştur.

KDP yetkilisinin bu açıklaması ile Türkiye ile KDP bir kez daha ters düşerken, diğer yandan yine aynı günlerde Mesut Barzani A. Öcalan'a yazdığı bir mektup ile KDP'nin PKK'nın mücadelesine destek verdiğini söylemiştir. Barza-

ni, Davut Mahmut adlı bir temsilcisini Zap'taki PKK karargahına yollamış, Barzani'nin mektubunu buraya getiren temsilci Öcalan ile bir de telefon görüşmesi yapmıştır. Barzani özetle şöyle demiştir: "Türkler, köylerimizi ve bölgelerimizi günü birliğine top ateşi ve uçak bombardımanı altında tutmaya devam etmekte. Buna gerekçe olarak da kardeşlerimizin (PKK kastedilmekte) söz konusu köy ve bölgelerde alenen bulunmakta olduğunu göstermektedirler. Sizin mücadelenize destek vererek koşullarımıza göre, elimizden geleni yaparken, sizin de bizim koşullarımızı dikkate almanız ve daha fazla köy halkının tehcir edilmemesi için Türklere fırsat vermemenizi bekliyoruz... Türk bombardımanı ve kardeşlerimizin bu köylerde barınmaları nedeniyle bu şahıslar (köylüler kastediliyor) köylerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Biz birkaç kez kardeşlerimizden bu durumu gözetmeleri gereğini rica ettik ve vurguladık, ancak onlar buna uymadılar... Bizim tarafımızdan da bazı kişilerin kötü davranışlarda buldukları bilinmektedir. Fakat ben şahsen müdahale ederek onlardan hesap sordum ve onları bu gibi işlerden uzaklaştırdım. Bunun nedeni de bu davranışların aramızdaki stratejik ve kardeşçe ilişkiler üzerindeki olumsuz yansımalarını önlemektir. Zatialinizden bu noktayı kardeşlerimiz nezdinde vurgulayarak, onlardan anlaşmaya bağlı kalmaları gereğini istemenizi rica ederim. Anlaşmalara fiilen uyulması gerekmektedir." Mektubun ortaya koyduğu bir şey var ise, o da PKK'nın KDP ile yaptığı anlaşmayı hiç dikkate almayıp, istediği gibi faaliyetlerini yürüttüğü ve KDP'nin bunu engelleyemediğidir.

Ankara süreci daha doğmadan ölmüş ve tarihte Dublin sürecinin yanında yer almıştır. Gerçi ateşkes ile ilgili teknik çalışmalara devam edilmektedir ama siyasal anlamda süreç zeminini yitirmiştir.

Bu noktada Nihai Bildiri'de Kuzey Irak sistematiği içine dahil edilmeye çalışılan Türkmenlerden de bahsetmek gerekmektedir.

Irak Türkmenleri ve Kuzey Irak Türkmenleri

Türkiye'de genellikle Kerkük Türkleri olarak bilinen Irak Türkmenleri ile ilgili ne çok ciddi bir politika olmuştur ne de çok ciddi bir bilgi. Türkiye Cumhuriyeti'nin Musul-Kerkük politikası başta Afet İnan olmak üzere yakın çevresine

"Elime geçen ilk fırsatta Musul'u ve Kerkük'ü gerialacağım" diyen Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı ile son bulmuştur.

Baas Partisi'nin 1968'de iktidara gelmesi ile başlatılan Türkmenlere kültürel haklar politikası çerçevesinde Türkiye ile bölgenin ilişkisinde bir yoğunlaşma gözlenmiş, Türkiye'den bölgeye uzmanlar yollanmıştır. Bu arada bölgede Türkmenler arasında Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin kendilerini terk ettiği duygusu içinde, Türkiye'de kendilerine tek ilgi gösteren siyasal örgüt olarak gördükleri MHP'ye karşı bir ilgi gelişmiş, yoğun bir MHP'leşme süreci başlamış, hatta bölgeye giden dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e Türk bayrakları ile sevgi gösterilerinde bulunan Türkmenler "Başbuğ Türkeş" diye tempo tutunca ortaya, hem Türk hem Iraklı yetkililer için zor bir durum çıkmıştır.

Burada bu çalışma çerçevesinde Türkmenlerin konumuna kısaca değindikten sonra, güncel siyasal ve sosyal yapılarına değineceğiz.

Irak Türkmenleri, Irak'ın kuzeyinden itibaren Telafer, Musul, Erbil, Altunköprü, Kerkük, Tuzhurmatı, Kifri, Hanekin, Mendeli ve Bağdat'ın güneydoğusunda bulunan Bedre'ye kadar uzanan bir şerit şeklinde coğrafyada (ortalama 50 km eninde 250 km uzunluğunda) 16 şehir ve bu şehirlerin kırsal bölgelerinde yaşamaktadırlar.

Irak Türkmenlerinin sayısı ile ilgili elde güncel somut bir sayım sonucu yok ise de, 1957 ve 1959 Irak nüfus sayımlarında Türkmen nüfusu sırası ile 500.000 ve 567.000 baz olarak alındığında Irak'ta ortalama nüfus artış hızı olan %3.296'lık bir hız ile Irak'ta 1994'de yaşayan Türk nüfusu 1.764.000 civarındadır. Oysa gerçek nüfusun 2 milyonun üstünde olduğuna dair elde çok güçlü veriler vardır. Bu veriler Türkmenlerin yaşadıkları bölgelerde ayrı ayrı yapılan araştırmaların sonuçlarının toplanması ile ortaya çıkmaktadır.

Türkmenlere karşı Irak devletinin tavrı zaman içinde değişikliklere uğramış istikrarsız bir tavidir. 1925'de ilan edilen anayasada hiç bir etnik gruptan bahsedilmediği gibi, Türkmenlerden de bahsedilmemiştir. Ancak 1932'de Irak devletinin İngiliz mandasından çıkarak bağımsızlığını kazandığı günlerde Irak'ın Milletler Cemiyeti'ne verdiği beyannamede Irak Türklerinin haklarının koruna-

cağı, varlıklarının tanınacağı, kendi dillerinde eğitim yapmalarına izin verileceği, Türk dilinin Türk bölgelerinde resmi dil olmasının ötesinde, bu bölgelerde görev yapacak memurların mümkün olduğunca Türk kökenli olacağı konusunda güvenceler verilmiştir. Çeşitli değişiklikler geçiren bu anayasa krallık rejiminin yıkılması ve cumhuriyetin kurulması ile yerini 1958 Anayasası'na bırakmıştır. Yeni anayasa Irak'ı bir yandan Arap anavatanının bir parçası diğer yandan da Arapların ve Kürtlerin vatanı olarak gösterirken, Türkmenlerden hiç söz etmemiştir.

Türkmenler ile ilgili tek olumlu gelişme 24 Ocak 1970 tarihinde çıkarılan "Azınlıklara Kültürel Haklar Paketi" çerçevesinde verilen kültürel haklardır. Ancak bu süreç de 1971'den itibaren durmaya başlamış ve 1980'de milliyetçi Türkmen liderlere karşı başlatılan idam kampanyası ile sona ermiştir.

Irak-İran savaşı sırasında Türkmen unsurun Irak yönetimi tarafından bilinçli olarak kırdırıldığı doğrultusunda bilgiler gelmiş ise de, bunları teyid mümkün olmamıştır. Körfez savaşı ile birlikte ortaya, Türkmenler için de özerklik ve milli azınlık olarak tanınmak için bir fırsat çıkmıştır. O güne kadar her hangi bir Türkmen politikası olmayan Türkiye, Prof. Dr. Hasân Köni'nin Avrasya Dosyası'nda yayınlanan "Körfez Savaşı Sonrasında Türkiye ve Ortadoğu" adlı makalesinde kaydettiğine göre, ilginç bir girişimde bulunarak, istihbarat servisleri aracılığı ile Batılı istihbarat servisleri Kürtleri ayaklanmaya teşvik ederken, Türkmenleri Saddam'a karşı ayaklanmaya teşvik etmiştir. Hatta zengin Türkmen aileleri, gelecek Türk ordusuna yemek pişirmek için evlerine dev kazanlar almışlardır.

Ancak Türk ordusu Kuzey Irak'a girmediği gibi, Irak ordusunun Kuzey Irak'a yaptığı saldırı üzerine geçici olarak bölgeye hakim olan Kürtlerin Türkiye ve İran sınırına kaçışları başlamıştır. Huzur operasyonu çerçevesinde bölgedeki güvenlik alanının sınırları çizilirken, Musul ve Kerkük, sanıldığı gibi Batılı ülkeler tarafından değil, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın ısrarlı baskıları ile güvenli bölge dışında tutularak, Saddam Hüseyin'in egemenliğinde bırakılmıştır.

Dışişleri Bakanlığı'nın bu yaklaşımının arkasındaki temel düşünce şudur: Eğer Musul ve Kerkük gibi petrol bölgeleri güvenli bölgeye dahil edilir ise, Batı burada kendisine yeterli olacağı düşüncesi ile daha rahat bir Kürt devleti

ilan eder. Silahlı bir örgütleri olmayan Türkmenlerin, peşmergeler karşısında da hiç bir şanslarını olmayacağı düşüncesi, Musul/Kerkük'ün Kuzey Irak'ta doğan yapının dışında tutulması sonucunu doğurmuştur.

Böylelikle 2 milyonun üzerindeki Türkmenlerden ancak Erbil kent nüfusunun takriben yarısını oluşturan 200.000-250.000'i güvenli bölgede kalmıştır. Türkiye'nin 1991'den 1996'ya kadar Türkmenlere yönelik faaliyetleri gittikçe artarak yoğunlaşmış, ancak bu faaliyetler genellikle eğitim ve kültürel alanlarda ve Kızılay'ın gıda yardımı ile sınırlı kalmıştır.

Türkiye'nin Kuzey Irak politikasının en zayıf ayağını şüphesiz Türkmen politikası oluşturur. Irak'ın toprak bütünlüğü konusunda ısrarcı olan Türkiye, Türkmenlere yönelik bütün politikalarının temelinde bu temel yaklaşımı koyunca, Türkmenlerin ciddi bir askeri ve politik güç haline gelmesi mümkün olmamıştır. Esasen Kuzey Irak coğrafyasında politik güç olmak askeri güce sahip olmak demektir ki, Kıbrıs'ta mücahit örgütlenmesini çok daha olumsuz koşullarda başarı ile gerçekleştiren Türkiye'nin böyle bir örgütlenmeyi Kuzey Irak'ta yapmamış olması yanlış bir politik tercihin sonucudur. Esasen kapsamlı bir Türkmen politikası ve Türkmenlerin silahlı bir güç haline getirilmeleri Irak'ın toprak bütünlüğü ile de çelişki içinde olmak zorunda değildir.

Ancak daha ziyade kültürel politikalara ağırlık veren Türkiye, Erbil'de 11 Türk ilkokulu beş de Türk ortaokul ve lisesi kurmuştur. Türkçe yayın yapan bir televizyon ve radyo kurulmuş, radyo yayınlarına 23 Mayıs 1993'de başlamıştır. Türk devletinin desteği ile kurulan ve Türkmen Cephesi'nin kontrolünde olan bu okullarda eğitim Türkçe-Kürtçe-Arapça ve İngilizce yapılmakta ve istenilen hedefe ulaşamamaktadır. Zaten Erbil'in Türkiye ve Irak'ın desteği ile KDP'nin eline geçmesinden sonra KDP Türkmen okullarını kapatmış ve Türkiye'den tepki görünce okulların tekrar açılmasına izin vermek zorunda kalmıştır.

Ancak 1999 senesi itibarı ile Türkmen Cephesi okullarına giden Türkmenlerin sayısında kuruluş dönemine oranla ciddi bir artış olmadığı gibi, gerileme gözlenmiştir.

Diğer yandan Türkiye'deki Fettulahçı hareketin bir şirketi tarafından kurulan ve Kuzey Irak'taki en seçkin öğrenim kurumu olduğu Kürt yönetimleri de

dahil olmak üzere herkes tarafından kabul edilen Erbil'deki Türk koleji sadece Türkçe ve İngilizce eğitim yapmaktadır. Verdiği kaliteli eğitimden dolayı Kürtler tarafından da büyük ilgi görmektedir. Süleymaniye Kürtleri de kendi kentlerinde bir Türk kolejinin açılması talep etmişlerdir. KYB Erbil'de yönetimi elinde tutarken, Türk koleji tahsis ettiği binadan başlangıçta kira almış; ancak daha sonra verilen eğitimin kalitesinden dolayı bu kiradan vazgeçmiş ve kız çocuklarının da okutulması için ikinci bir binayı tahsis etmeye hazır olduğunu bildirmiş ve Erbil'de ikinci bir kolej ile Süleymaniye'de bir kolej açılmıştır.

Türkmenlerin kendilerini korumaları için sayıları 350'yi aşmayan bir akıncılar grubu kurulmuş ise de, bunların başlangıçta etkin olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak Ankara sürecinin başlamasından sonra, Türkiye'nin desteği ile eğitim ve silah donanımı kaliteli olan ve 500 kişiden oluşan bir Türkmen barış gücü oluşturulmuştur.

Türkmenler siyasal açıdan da büyük bir parçalanmışlık yaşamışlardır. Irak Türkmenlerinin ilk partisi olan Irak Milli Türkmen Partisi, 1991'den sonra bölgede çalışmalarına başladı ise de liderinin bölgede olmaması, çoğunluğunun Kerküklü olması dolayısıyla Erbilliler arasında gereken tabanı oluşturamaması nedeni ile, değişik gruplar birbiri ardına ortaya çıkmışlardır.

Bugün bölgede mevcut Türkmen kuruluşları şunlardır: Irak Milli Türkmen Partisi bölgedeki ilk Türkmen örgütü değilse de, ilk Türkmen partisidir. Parti bir süre Türkiye tarafından da desteklenmiştir. Partinin ilk başkanı Türkiye'ye yerleşmiş olan bir tıp doktoru, Dr. Muzaffer Aslan'dı. Şimdiki başkan ise uzun bir süre Genel Başkan yardımcılığı görevinde bulunan Mustafa Kemal Yayıcı'dır. Irak Milli Türkmen Partisi'nden kopan Türkmen Birlik Partisi görece yeni bir partidir. Parti Genel Başkanı Riyaz Sarıkahya'dır. Türkmen Birlik Partisi Türkmenler için özerkliği savunmaktadır. Türkmen Birlik Partisi'nin esasen Irak Milli Türkmen Partisi'nden ideolojik açıdan çok farklı olduğunu söylemek mümkün değildir. Bir diğer Türkmen Birlik Partisi ise Ahmet Güneş ve Seyfettin Demirci tarafından kurulmuştur. Ancak bunlar tabela partileridir.

Türkmenlerin yaşadıkları Erbil bölgesine uzun bir süre hakim olan Talabani, Türkmenler ile iyi geçinmeye ve Türkiye'ye karşı Türkmen faktörünü kullanmaya itina göstermiştir. Talabani, daha da ileri giderek kendisine bağlı bir Türk-

men Kardeşlik Partisi kurduğunu, başına Velid Serike adlı bir kişiyi geçirmiştir. Bu partinin faaliyetleri diğer Türkmen örgütleri tarafından Türkmen menfaaatlerini tehlikeye atan faaliyetler olarak nitelenmiştir.

Talabani'nin Erbil'i yitirmesinden sonra Barzani-Irak ortak hareketinin ilk günlerinde Erbil Türkmenleri sıkıntılı günler yaşamışlar, Irak istihbaratı şehirde Türkmen ileri gelenlerine yönelik operasyonlar düzenlemiştir. Türkmen radyo ve televizyonu tahrip edilmiş, okullara zarar verilmiştir. Yüzlerce Türkmen Türkiye sınırına doğru çekilmeye başlamışlardır. Irak ordusunun ise Erbil'de bir çok Türkmen'i tutuklayarak Bağdat'a götürdüğü bilinmektedir. Diğer bir ifade ile Bağdat, Ankara'yı oyuna getirmiş, bölgeye Ankara'nın onayı ile girdiği halde Ankara'nın bölgedeki tek gerçek müttefiki olan Türkmenleri ezmiştir.

Ancak Irak ordusunun bölgeden çekilmesinden sonra herşey eski haline dönmüştür. Barzani de, Türkmenlerden hoşlanmamasına rağmen, Türkiye'nin baskısı ile Türkmenler ile iyi geçinmek zorunda olduğunu hissetmiştir.

Bölgedeki en eski Türkmen örgütü ise Irak devletinin izni ile kurulmuş olan ve başında uzun süre Senan Ahmet Kasap'ın bulunduğu Türkmen Kardeşlik Ocağı'dır. Ancak 1997'de Kardeşlik Ocağı'nın başına Türkmen Cephesi'nin de liderliğini üstlenen Vedat Aslan gelmiştir. Türkmen Kardeşlik Ocağı Erbil merkezde etkin görünmektedir. Senan Ahmet Kasap'ın amcasının oğlu olan bir zat ise KYB'nin üst düzey yetkililerindendir. 1960'ların başında ilk Türk milliyetçi hareketinin içinde yer alan bu zat gibi bir çok Türkmen, kültürel olmasa da politik olarak asimile olmuşlardır. Bu durum bile Erbil'de yaşanan asimilasyonu çok ilginç bir şekilde ortaya koymaya yetmektedir. Burada belirtilmesi gereken bir husus da Saddam'a karşı direniş içinde her hangi bir Türk direniş örgütünün bulunmayışı, bir çok Türkmen'i Saddam'a karşı muhalefetlerini Kürt örgütleri bünyesinde ifade etmeye itmiştir.

Kahraman Türkmen Partisi de bir tabela partisidir. Başkanlığını Abbas Beyati'nin yaptığı İslam Türkmen Derneği, İran ve Suriye tarafından desteklenen ve Şii Türkmenler arasında çalışan bir dernek olup, merkezi Şam'dadır. İran'ın Türkmenler arasında Caferiliğin yayılması için çalışmalar yaptığı bilinmektedir.

İşte Türkmen örgütleri arasında aslında halktan kopuk olarak yaşanan ve Türkmenlerin bir güç oluşturmasını engelleyen bu durumu değiştirmek için devreye giren Türkiye, tarafları Ankara'da toplayarak birlik olmaya davet etmiş ve bu toplantının sonunda "Türkmen Cephesi" adlı çatı örgütünü kurmuş ise de, Türkmen Cephesi bölünmüşlüğü sona erdiremediği gibi yeni bölünmelere neden olmuştur. Ancak Ankara sürecinin başlaması ile birlikte Türkmen Cephesi'nde gözle görülür bir dirilme gözlenmiştir. Cephe'den ayrılan Milli Türkmen Partisi Cephe'ye geri dönmüştür. Türkmen Cephesi'nin liderliğine Aslan'ın getirilmesinin bu dirilmede katkısı olduğu söylenmektedir.

Genelde ya Türkmen politikası olmayan ya da zaman zaman başarısız ve eksik politikalar geliştiren Türkiye, 1991'den 1996'ya kadar Türkmenleri mümkün olduğu kadar Kuzey Irak'taki sürecin dışında tutmaya çalışmıştır. (Türkmenler ile ilgili daha geniş bilgi için bakınız Dr. Yaşar Kalafat: Türkmeneli/Erbil ve Halk Sufizmi, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 107, Nisan 1997, s.9-60)

Yukarıda da belirtildiği gibi KYB'ye nazaran Türkmenlere karşı daha sert bir politika benimseyen KDP, Erbil'i işgalinin ilk günlerinde Türkmen Cephesi'nin okullarını kapatmayı denemişse de, Türkiye'nin baskısı ile karşılaşınca geri adım atmıştır. Ancak KDP'nin Türkmenler üzerindeki baskısı değişik yollarla devam etmiştir. Türkmenlerin devlet dairelerinde işlerinin yapılmamasından Türkmen Cephesi mensuplarına yönelik baskılara kadar uzanan bu uygulamalar Türkmen Cephesi ile KDP arasında gerilime yol açmıştır (Irak Türkmenleri hakkında ayrıntılı bilgi almak için Suphi Saatçi'nin "Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı", İstanbul, 1996, kitabı incelenmelidir.).

1996'dan 1997'ye Girenken Kuzey Irak

Ankara Nihai Bildirgesi ile Kuzey Irak'ta bir uzlaşma sağlandığı görüntüsü ortaya çıkmış ve hatta alınan bazı kararların uygulanması söz konusu olmuş ise de, esas itibarı ile Nihai Bildiri premature doğmuştur. Nitekim Aralık başında açıklama yapan KDP'li bir üst düzey yetkili, Ankara görüşmelerinden somut bir sonuç çıkmadığını belirtmiş ve eklemiştir: "ABD bir yandan Kuzey Irak'ın

güvenliğini sağlayacağını belirtiyor, bir yandan da NGO'larını ve yandaşlarını bölgeden çekiyor. Bu durum çok anlamlı. Eğer güvenliği sağlayacak isen niçin adamlarını geri çekiyorsun?"

Gerçekten de 1996 sonunda Washington'da Kuzey Irak'ın geleceği konusunda ciddi bir kararsızlık yaşanmaktadır. Çekiç Güç'ün Türkiye tarafından süresinin uzatılmayacağını ilanı, Kuzey Irak'ta ardı ardına uğranılan mağlubiyetler Amerikan yönetimini ciddi bir karamsarlığa itmiş görünmektedir.

Kuzey Irak'ta Ankara sürecinin başlaması Suriye ve İran'ı da teyakkuza geçirmiştir. Aralık başında bir İran heyeti Şam'ı ziyaret ederek görüş alışverişinde bulunmuştur. Ancak sızan bilgilere göre iki taraf arasında görüş anlaşmazlığı belirmiştir. İran, Kuzey Irak'ta Saddam Hüseyin'in varlığının ABD'nin etkinliğinden daha hayırlı olduğunu vurgularken, Suriye bu görüşü paylaşmamaktadır.

Bir diğer gelişme de Türkiye ile Irak arasında 1984-88 yılları arasında yürürlükte olan sıcak takip anlaşmasını yenilemek için görüşmelere başlanmasıdır. Gerek bu gelişme, gerek BM Genel Sekreteri Butros Gali'nin talimatı ile 10 Aralık 1996 tarihinden itibaren Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattının tekrar devreye girmesi Türkiye-Irak ilişkilerine yeni bir sıcaklık getirmiştir. Türkiye, Irak ile olan ticaretini 500 milyon dolara çıkarmayı hedeflediğini açıklamışsa da, diğer yanda Aralık sonuna doğru Tarık Aziz'in bir açıklaması bu ümitleri biraz kırmıştır. Aziz'e göre Türkiye dünya pazarının üzerinde fiyat vermektedir ve bu fiyatlarla Irak pazarına girmesi zordur.

Kuzey Irak'ta dengelerin değişiminden sonra Çekiç Güç'ün görev süresinin uzatılması 31 Aralığa raslamaktadır. Ancak, artık değişen şartlar altında Çekiç Güç'ün aynı ad altında varlığını devam ettirmesi söz konusu olamayacağı için, Zaho'dan Silopi'ye çekilen askeri koordinasyon komitesi gibi yer unsuru tamamen iptal edilerek, Ankara'da Türkiye, ABD, İngiltere ve Fransa arasında yapılan görüşmeler neticesinde Çekiç Güç'ün sona erdiği, bundan böyle sadece havadan keşifler yapacağı ilan edilen 'Kuzey Keşif Gücü'nün oluşturulacağı haberi verilmiştir. Türk savaş uçakları Kuzey Keşif Gücü kapsamında aktif rol almayacaklardır.

Keşif Gücünün yetki kapsamı ve hareket koşulları aşağıdaki şekilde belirlenmiş ve bu haliyle TBMM'de oylanarak kabul edilmiştir:

- a) Türkiye, ABD ve İngiltere arasında BM kararlarının uygulanması gayesiyle yapılacak hava hareketi, önleme uçuşlarıyla sınırlı olacak,
- b) Koalisyon ortakları, Irak'ın bağımsızlığı, toprak bütünlüğü, egemenliği ve birliğine saygı gösterecek,
- c) Türkiye toprakları ve hava sahası, Irak'a karşı saldırı için kullanılmayacak,
- d) Uçaklardaki silahlar, BM kararlarının uygulanmasına yönelik ve meşru müdafanın gerektirdiğiyle sınırlı olacak, silahlar Türk hükümetinin onayına tabi bulunacak,
- e) Hava hareketi üçüncü ülkelere yönlendirilmeyecek,
- f) Harekat, eş komutanların komutası altında ortak karar ve emirlerle gerçekleşecek,
- g) Harekat Türkiye'ye mali yük getirmeyecek,
- h) Türkiye, hareketin kapsamı ve süresini saptama hakkına sahip olacaktır.

Ne var ki Keşif Gücü'nün işlevi Çekiç Güç'den pek farklı değildir ve hükümetin gerek Türk kamuoyuna, gerek Irak yönetimine bunun aksine bir görünüm vermeye çalışmasına rağmen, ne Türk kamuoyu ne de Irak ikna olmuştur. Bir diğer ilginç gelişme de, Fransa'nın insani yardım yapmadığı gerekçesi ile Keşif Gücü'nün dışında kaldığını açıklamasıdır. Ancak gerçek sebebin Fransa'nın oluşturduğu yeni Ortadoğu politikası çerçevesinde hem Irak ile yakınlaşmak hem de ABD'den daha bağımsız bir çizgiye çekilmek olduğu belli oluyordu.

1996 sonunda Barzani ile Saddam görüşmeleri yoğunlaşmış, bir süre temsilciler aracılığı ile yürütülen görüşmelerden sonra, Aralık ayında Barzani'nin bizzat Bağdat'a gitmesinin akabinde 1970 Özerklik Anlaşması benzeri bir anlaşmayı gerçekleştirmek konusunda fikir birliğine varılmıştır. Barzani artık

başta ABD olmak üzere Batı'ya güvenmemekte ve bölge Kürtlerinin istismar edildiğine inanmaktadır. Bu görüşü onu Saddam ile anlaşmaya itmiştir.

Saddam ile anlaşmanın karşısında olan Talabani de bu gelişmeler üzerine Saddam ile irtibata geçmiştir. Talabani, bir Barzani-Saddam anlaşmasının imzalanması durumunda ortada kalmamak için çalışmıştır.

1996'dan 1997'ye girerken, ABD ile Irak arasındaki ilişkilerde de bir yumuşama gözlenmektedir. Irak ve İran'a karşı uygulanan ve "Çifte Tecrit" politikası diye adlandırılan politikanın pek de doğru olmadığı üzerine Washington'da stratejik araştırmalar merkezlerinde görüşler ileriye sürülmeye başlanmıştır. Bu görüşe göre hem Irak'ı hem İran'ı aynı derecede etkili bir şekilde muhasara etmek mümkün değildir. ABD iki ülkeden birisine yaklaşarak diğerini daha etkili bir şekilde tecrit etmelidir. Yakınlaşılması gereken ülke ise İran'dır. 1997 senesi içinde de ABD'nin hem Saddam'ı hem de İran'ı tecrit politikası bütün eleştirilere rağmen sürmüştür.

1997 Senesinde Kuzey Irak

1997 senesine girerken, Türkiye Kuzey Irak'ta Kürt devleti hayalinin uzaklaşması anlamında olumlu gelişmelerle karşı karşıyadır. Ancak, PKK hala Kuzey Irak'ta üstlenmiş durumdadır ve daha uzun süre orada olacağı benzenmektedir. Nitekim 1997 senesi de Türk ordusunun Kuzey Irak'a düzenlediği sınır ötesi operasyon ile başlamıştır. 29 Aralık 1996 sabaha karşı Sinath ve Sindi bölgesinde toplanan PKK unsurları Siyahkaya Karakoluna 12 saat süren bir uçaksavar ve havan ateşi başlatmış, bunun üzerine 'Baklava Dilimi' adlı operasyon çerçevesinde bir tugay Kuzey Irak'a girerek, 150 teröristi öldürmüştür.

1996 sonu 1997 başında yapılan Türk Silahlı Kuvvetleri operasyonlarında yaralanan PKK'lıların KDP'li peşmergeler tarafından tedavi edilmesi, bazı KDP bölgelerinde Türkiye ile yapılan ticaretten PKK'ya pay verilmesi için iki örgüt arasında anlaşma yapıldığı haberleri, Ankara'yı KDP'ye karşı dikkatli davranmaya itmiştir. Ancak KDP'nin PKK'ya sınır ticaret gelirlerinden pay vermek istemediği bir süre sonra ortaya çıkmıştır.

1997'ye girerken KDP ile KYB arasındaki ilişkilerde de sertlikler devam etmektedir. Nitekim KDP, 1-2 Ocak gecesi ve 6 Ocak'ta KYB Başbakanı Kosrad'ın emri ile hareket eden iki ayrı grubun 150 kg TNT yüklenmiş iki araba ile KDP'nin ana karargahının bulunduğu Selahattin'e sızma girişimi içinde bulunduğunu duyurmuştur.

Ankara sürecinin sağlıklı ilerlemesi çalışmalarını sürdüren ve 14 Ocakta yapılacak olan Ankara Süreci 3. tur görüşmelerine hazırlık mahiyetinde olmak üzere ABD, Ocak başında KDP ve KYB'li yetkilileri Washington'da Dışişleri Bakanlığı'na davet ederek görüşmelerde bulunmuştur. Bu toplantılara Türk ve İngiliz yetkililer de katılmıştır.

14-15 Ocakta yapılan ve Talabani ile Barzani'nin katılmadığı toplantı neticesinde bir bildiri yayınlanmıştır. Bildiri metni, görüşmelerde köklü bir ilerleme sağlanamadığını göstermektedir. Zaten Pelletreau ve Öymen'in yaptığı açıklamaya derhal tepki gösteren KDP heyeti başkanı Sami Abdurrahman, eşbaşkanlar bildirisinin 10. maddesine itiraz ederek, bu maddenin KDP-KYB ilişkileri ile değil, Türkiye-KDP ilişkileri ile ilgili olduğunu ileri sürmüştür.

Toplantının bitmesinden hemen sonra Ankara'ya gelen Talabani ise, Dışişleri Bakanı Çiller ve MiT yetkilileri ile ciddi bir sonucu olmayan görüşmelerde bulunmuştur. Talabani, Ankara'da yaptığı görüşmelerden sonra El-Hayat gazetesine bir demeç vererek, Barzani'yi Bağdat ile temas içinde olmakla suçlamıştır.

Ankara süreci devam ederken, Saddam Hüseyin 1996'da başlattığı Kuzey Irak ile yakın bağlar kurma politikasını 1997 senesi içinde de sürdürmüştür. Bağdat'ın kontrolü altındaki bölgelerde yaşayan Kürtlere pasaport verilirken, Barzani bölgesi ile ticaret genişletilmiş, bu bölgeye ders kitapları yollanmaya başlanmıştır. Ayrıca bölgedeki emeklilere emekli aylıkları ödenmeye başlanmıştır. Bağdat hükümeti bir kanun çıkartarak asker kaçaklarını affetmiş, Kürtleri süresiz askerlik görevinden muaf tutmuştur.

Ankara Sürecinin 3. turunda söz konusu olan Atruş'un kapatılması, Ocak 1997 sonunda tekrar bir sorun olmuştur. Gerçi BM nihayet 21 Ocak'ta aldığı karar ile kamptaki BM bayrağını indirmeyi denemiş ise de, PKK buna izin ver-

memiştir. PKK Atruş'un kapatılması sonucunda ortaya kendisi için çıkacak sorunları aşmak için çalışma başlatmış, kampta yaşayanları Gara Dağı, Süleymaniye, Ranya, Revandüz ve Musul'a taşıma çalışmaları yapılmıştır. Bazı Atruşlular Türkiye-İrak sınırındaki eski KDP köylerine yerleştirilmişlerdir. 8 Ocak 1997'de sayıları 500'ü aşan Atruşlu PKK'nın dağ kadrolarına katılmıştır. Bu arada içinde iki milletvekilinin de bulunduğu 9 kişilik bir İtalyan heyeti Habur'dan geçerek Atruş kampında incelemeler yapmak istemişler ise de, Türk yetkililer tarafından geri çevrilmişlerdir.

Bu dönemde Kuzey Irak'taki küçük örgütleri PKK'nın yanına çekme çalışmaları Osman Öcalan tarafından yoğunlaştırılmıştır. Osman Öcalan, Cemil Bayık'ın karşı çıkmasına rağmen ağabeyinin desteğini alarak bu örgütleri desteklemek için kısa sürede 150.000 dolar harcamıştır. Bu arada KYB ile çatışmaya giren Şeyh Osman Abdülaziz'in yönetimindeki Kürdistan İslami Hareketi (Bizutnaveye İslamiya Kurdistan) ile ERNK'ya bağlı ve Abdurrahman Dürre'nin yönettiği Kürdistan İslam Hareketi arasında dayanışma çalışmaları için görüşmeler yapılmıştır. Aynı dönemde PKK, Kürdistan Emekçiler Partisi (Partiya Zahmetkeşan Kurdistan) ve Muhafazakar Parti ile de ittifak arayışları içine girmiştir.

PKK Ocak ayı içinde ARGK ana karargahında eğittiği bir grup militanı, Metina ve Siirt-Hakkari-Çatak bölgesine sevk etmiştir. Kuzey Irak/Raşawa bölgesinde Cemil Bayık'ın yönetiminde yapılan ve üst düzey PKK'lıların katıldığı bir ARGK Merkez Karargah toplantısında örgütün 1997 senesi hedeflerinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

1996 senesi içinde Kuzey Irak'ta gerçekleşen olaylardan memnun olmayanların başında gelen ABD de Ocak 1997'de bir atağa geçerek, Washington'da KDP ve KYB'li yetkililerle görüşmeler yapmıştır. Ancak, ABD'nin izlediği Kürt politikasının Türkiye ile ABD arasındaki ilişkileri bozduğu hususu Amerikan basınında da ele alınmaya başlanmıştır. Eski Güvenlik Konseyi Üyesi Paul Henze ve Radio Liberty eski yöneticilerinden Enders Wimbush Şubat 1997 başında, Madeleine Allbright'ın Amerikan Dışişleri Bakanlığına atanması münasebetiyle yazdıkları ve 'Wall Street Journal'da yayınlanan makalelerinde, ABD'nin Kuzey Irak'ta izlediği ve Türkiye'nin menfaatlerine ters düşen politika-

yı sona erdirmesi talebinde bulunmuşlardır. Gerçi Allbright'ın 26 Mart 1997'de Georgetown Üniversitesi'nde yaptığı konuşmayı ABD'nin Irak ve Kuzey Irak politikalarında bir değişiklik olarak yorumlayanlar varsa da, yeni bakanın da Kuzey Irak'ta eski Amerikan politikalarında ısrar ettiğini görmek için çok beklemek gerekmeyecektir.

Ayrıca ABD'nin Irak politikasının zayıflamasına paralel olarak Batı Avrupa ülkeleri Bağdat ile olan ilişkilerini geliştirmeye başlamışlar; İtalya, Yunanistan ve İspanya Bağdat Büyükelçiliklerini açmışlar, İtalyan ve Fransız parlamento heyetleri, işadamları Bağdat'ı ziyaret etmişlerdir. Arap ülkelerinin de Irak ile ilişkileri gelişmeye başlamıştır. Şam, Irak ile sınırında üç ayrı kapıyı ticarete açar, Suriye Ticaret Odası Başkanı Bağdat'ı ziyaret ederken, ABD'nin koalisyon ortağı olan üç Körfez ülkesi de Irak ile ilişkilerini tekrar başlatmışlardır. İran da Irak'ın günlük 10.000 varil petrolü kendi kara sularından geçirip, Birleşik Arap Emirlikleri üzerinden satmasına izin vermiştir. BM 1996 senesinde Irak'a her altı ayda bir gıda ve ilaç alması için 2 milyar dolarlık petrol satmasına izin vermiştir ki, bu da Bağdat için yılda 4 milyar dolarlık bir girdi anlamına gelmektedir. Ancak Bağdat yönetimi BM denetimindeki satışı reddetmiştir.

Rusya Federasyonu Irak ile 8 milyar dolarlık bir petrol arama anlaşması imzalamış, ancak ABD'nin baskısı ile aramalar ambargonun kaldırılmasından sonraya ertelenmiştir. Fransız Total ve Elf firmaları da Güney Irak'taki petrol yataklarında sondaj yapma konusunda anlaşmalar imzalamışlardır.

PKK ile KDP arasındaki ilişkiler 1997'nin ikinci ayının içinde hızla bozulmaya başlamıştır. 16 Şubat 1997'de KDP'nin dört Politbüro üyesi Ankara'ya gelerek temaslarda bulunmuşlardır. Şubat 1997 sonunda PKK, KDP'yi kendisine Habur gümrük kapısı gelirlerinden pay vermesi aksi, halde saldıracağı konusunda uyarmıştır. PKK'nın tehdidine Mesut Barzani, Öcalan'a PKK'yı suçlayan bir mektup yazarak cevap vermiştir. Öcalan, Mesut Barzani'nin mektubunu getiren KDP heyetini kabul etmemiş ve görüşmeler için Halil Ataç'ı görevlendirmiştir. Bunun üzerine KDP heyeti görüşmeleri keserek Kuzey Irak'a geri dönmüştür. Gerçi geri adım atan A. Öcalan, Osman Öcalan'ı görüşmeler için KDP'ye yolladı ise de, iki taraf arasındaki sorunlar aşılamamıştır. Öcalan, KDP ile çatışma ihtimalini gözönünde tutarak, KYB ile ittifak için temaslarda bulunmuştur.

KDP, PKK'nın Kuzey Irak'taki askeri faaliyetlerini durdurmadığı takdirde PKK'yı bölgeden atmaya kararlı olduğunu Suriye ve İran'a bildirmiştir.

Şubat 1997 sonunda KYB Genel Sekreteri Talabani bir açıklama yaparak, Barzani ve Saddam Hüseyin'in yeni bir saldırı için anlaştıklarını ileri sürmüştür. Talabani'nin bu açıklamasından hemen sonra merkezi Ürdün'de olan Irak Ulusal Konseyi bir açıklama yaparak, Cumhuriyet Muhafızları'na bağlı beş tümenin Kerkük-Süleymaniye ve Faydo-Zaho hattında saldırı için beklediklerini ileri sürmüştür. KDP ise Irak birliklerinin hareketleri ile ilgili haberlerin hayal mahsulü olduğu cevabını vermiştir. 1997 senesine girildikten sonra, KDP ile Bağdat yönetimi arasındaki ilişkilerin her geçen gün zayıfladığı ve nihayet istihbarat elemanları arasında yürütülme seviyesine indiği düşünülürse, Irak'ın saldırma ihtimalinin hemen hemen hiç olmadığı görülmektedir.

11 Mart'ta Türkiye, ABD ve İngiltere'nin gözetiminde Ankara Süreci'nin devamını sağlamak için bir araya gelecek olan eşgüdüm komitesinin toplantısı, KDP heyeti başkanı Sami Abdurrahman'ın, üst düzey bir KDP yetkilisi olan Muhiddin Rahim'in Erbil'de öldürülmesi üzerine KYB'yi suçlayıcı tarzda çekilmesi üzerine ertelenmiştir.

PKK ve KYB, KDP'ye karşı ortak bir operasyon düzenlemek için gizli görüşmelere başlamışlar, bunu haber alan KDP, PKK-Vejin ve bazı Suriyeli Kürt gruplarının da katılımı ile Askeri Konsey Kongresi'ni düzenlemiş ve PKK-KYB ittifakına karşı önlemler geliştirmiştir. KDP ile KYB arasındaki ilk çatışmalar Nisan ayında başlamış, ancak iki taraf arasında esir değişimi devam etmiştir.

Diğer yandan Mart başında yayınlanan ABD kaynaklı bir raporda PKK'nın Kuzey Irak'ta zor durumda olduğu ileri sürülmüş ve bundan dolayı örgütün kamplarını İran'a kaydıracağı iddia edilmiştir. Rapor, Atruş kampının kapatılmasından sonra ve KDP'nin Irak ordusu tarafından desteklenen operasyonundan sonra bölgede gücünü artırmasıyla birlikte, PKK'nın Kuzey Irak'ta zemin kaybettiğini ve İran ile ilişkilerini yoğunlaştırdığını belirtmektedir. Ancak durumun pek de böyle olmadığı, PKK'nın Kuzey Irak'ta gücünden pek bir şey kaybetmediği Mayıs ayında düzenlenen "Balyoz Harekatı" sırasında ortaya çıkacaktır.

1997 Nisanında başkanlığını Pelletreau'nun halefi David Welch'in yaptığı üst düzey bir ABD heyeti, KDP ve KYB ile görüşmeler yaparken, 7 Nisanda toplanan 'Barış İzleme Grubu' (Supervisory Peace Monitoring Group)nun temsilcileri KDP ve KYB'lilerin esir değiş tokuşu yapmaları kararını almıştır. Esir değiş tokuşu kurban bayramında gerçekleşmiştir. 7 Nisan'da yapılan görüşmenin bir sonucu da KDP ve KYB güçleri arasındaki Barış Gözlem Gücü'nün 200 kişiden 400 kişiye çıkarılması olmuş ve bu karar hemen uygulanmıştır. Bölgeye Nisan sonunda sevk edilen ve zırhlı araçlarla desteklenen birliğin Türk askerlerinden oluştuğu ileri sürülmüş ise de gerçekte bu birlik Türkiye'de askeri birliklerde yetiştirilen Türkmenlerden oluşmuştur. Ayrıca ABD'nin Erbil'de bir askeri havaalanı açarak, barış gücünün kapsamını kara ve hava destekli çok uluslu bir güç haline getirme doğrultusunda bir teklif getirdiğinden bahsedilmekle birlikte, Türkiye'nin bu yaklaşıma muhalefet ettiği bilinmektedir.

Diğer yandan KDP-PKK gerilimi Cemil Bayık ile KDP temsilcisi İzzettin Bervari'nin görüşmelerine rağmen devam etmiş, KDP'nin ilan ettiği parlamentoda başbakan yardımcısı olan Necirvan Barzani, KYB ile aralarında süren gerilimin bitmesinden sonra PKK ile çatışmaya gireceklerini beyan etmiştir. Gerçi bu dönemde KYB de Soran bölgesinde kendi hükümet yapısını oluşturmak isteyen İslami Hareket ile çatışma halindedir ama KDP yine de iki cepheli bir savaşı arzu etmemektedir. KDP liderliği gerçekten de PKK'nın gelişme eğiliminden rahatsızlık duyarak PKK ile savaşa konusunda kararlı bir tavır almaya başlamıştır. Diğer tarafta KYB-İslami Hareket çatışmaları 2 Mayıs'da imzalanan ateşkes ile durmuştur.

Mayıs ayı başında Kongre'ye Mart-Nisan 1997'de Kuzey Irak'ın durumunu içeren bir rapor yollayan ABD Başkanı Clinton, ABD'nin Irak'a yönelik tecrit politikasının devam ettiğini ve Saddam'ın devrilmesi halinde ABD'nin yeni rejim ile derhal temas kuracağını belirtmiştir. Clinton ayrıca, ABD'nin PKK'yı Kuzey Irak'ın güvenlik ve istikrarı için bir tehdit unsuru olarak gördüğünü belirtmiştir.

Türkiye ise Nisan ayı içinde Türkiye-Irak sınırına asker yığınağı yapmış ve Kuzey Irak'a yönelik bir hareketin hazırlıkları içine girmiştir. Ancak bu kez Türkiye'nin bir hareket yapacağına dair basında pek bir haber çıkmamış, kamu-

oyunun tansiyonu yükseltilmemiştir. Hatta bazı generallere dayanılarak yapılan atıfta Genelkurmay Başkanlığı'nın operasyonun tarihini hükümete dahi bildirmediği ortaya çıkmıştır.

Balyoz Harekatı

12 Mayıs sabahı Malatya Erhaç'tan Batman'a intikal eden F-16'ların aralarında Zap, Haftanın, Sinaht ve Gara gibi kampların da bulunduğu yerlere saldırısından hemen sonra kara birlikleri Ortasu, Taşdelen, Dağlıca, Ortabağ, Andaç, Çığılı ve Gülyazı mevkieinden Kuzey Irak'a girmişlerdir.

Irak Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklama ile harekatı kınarken, ABD ve İngiltere harekatı desteklediklerini açıklamışlardır. Ancak önemli bir dolaylı destek de harekatın başladığı gün Ankara Süreci'nin dördüncü toplantısı sonucunda katılımcıların ortak sonuç bildirisi ile gelmiştir. KDP ve KYB'nin de imzaladıkları bildiride "Taraflar Kuzey Irak'ta terörist unsurların mevcudiyetini veya faaliyetini önlemek için çaba sarfetmek konusunda görüşbirliğine varmışlardır." denmiştir.

Milli Savunma Bakanı Tayanç tarafından Türkiye'nin harekate KDP'nin isteği üzerine başladığı konusunda açıklama yapıldı ise de, KDP'den bu açıklamayı doğrulayan bir açıklama gelmediği gibi, KDP'nin ikinci adamı Sami Abdurrahman, Türk ordusunun Kuzey Irak'a girmek için KDP'nin çağırmasına ihtiyaç duymadığını belirtmiştir. Fakat KDP, 1992'den sonraki Türk operasyonlarını şidetle kınarken bu sefer hiç bir ses çıkarmayarak operasyona örtülü destek vermiştir. Üstelik KDP Politbürosu tarafından 16 Mayısta yapılan bir açıklamada, PKK'nın Kuzey Irak'taki faaliyetleri eleştirilmiş ve "Tutumu Irak Kürdistan'ı halkı ve yerel hükümete acı veren PKK'nın, herhangi bir güççe uzaklaştırılmasından üzüntü duymayacağız" denmiştir. Ayrıca TSK ile KDP arasında harekattan önce değişik seviyelerde birçok toplantı yapılmıştır. TSK'nın operasyonunun başlamasından sonra KDP'li peşmergeler de operasyona eklenmişlerdir. Esasen KDP'li peşmergeler bu operasyon sırasında diğer operasyonlardan farklı olarak doğrudan PKK ile çatışmaya girmek yerine savunma pozisyonu alarak çatışmayı tercih ederken, Türk güvenlik güçleri PKK'yı lojis-

tik yığınak kaynaklarından uzaklaştırmak için örgütün merkez olarak üstlendiği alanları ele geçirmiş ve temizleme operasyonlarına başlamıştır.

KYB ise Türk operasyonuna karşı çıkararak PKK'ya destek vermiştir. Türkiye'nin KYB'ye karşı tavrı sert olmuş ve bu partiden tavrını netleştirmesini istemiştir. 30 Mayıs'ta bir açıklama yapan KYB, Türk jetlerinin KYB'ye bağlı köyleri bombalılarak 6 sivili öldürdüğünü ileri sürmüştür. Operasyon sırasında gerek Irak Kürdistan Sosyalist Demokrat Partisi ve Kürdistan Emekçi Partisi, gerekse liderliğini Ethem Barzani'nin yaptığı Devrimci Hizbullah, Türk ordusu ile çatışmamaya girmekle birlikte PKK ile dayanışma içinde olmuşlardır.

Ayrıca Kürdistan Demokratik Birliği, Kürdistan Emekçiler Partisi, Kürdistan Sosyalist Demokrat Partisi temsilcilerinin de içinde olduğu bir grup operasyon sırasında Şam'a giderek, Suriye Devlet Başkan yardımcısı A. Haddam ile görüşerek KDP ve Türkiye konusunda şikayetlerde bulunmuşlardır.

Operasyon yine diğer operasyonlardan farklı olarak, basına kapalı gerçekleştirilmiş ve basında çok ön plana çıkarılmamıştır. Aslında hareket, kapsam açısından TSK'nın Cumhuriyet tarihinde düzenlediği en büyük operasyon olarak önemli bir askeri harekattir. Dünyanın çeşitli yerlerinden yükselen sesler de genelde ılımlı olmuştur. Avrupa Birliği sözcüsü, "Türkiye'nin terörist faaliyetlere son verme isteğini anlıyoruz. Ancak Ankara'ya kabul edilebilir çerçeveyi aşmaması için çağrıda bulunuyoruz" derken, Türkiye'nin geri çekilmesini isteyen Fransa kaygılarını belirtmiştir. Arap Birliği ise Türkiye'nin operasyonu durdurmasını ve birliklerini çekmesini istemiştir. Kaddafi de bir açıklama yaparak "Arapları 600 sene yöneterek geri bırakan Türkler şimdi Arapların düşmanları ile (İsrail) işbirliği yapıyorlar" demiş ve eklemiştir: "Kürtlerin birgün bağımsız devlet kurmaları engellenemez." Mısır Dışişleri Bakanı da "operasyonun kabul edilemez" olduğunu söylerken diğer yanda Suriye, operasyonu şiddetle eleştirmesinin yanı sıra, Türkiye sınırında küçük kapsamlı bir askeri tatbikat başlatmıştır.

İran operasyona karşı tavrı alırken, Türkiye İran'ı kaçan teröristleri barındırmaması doğrultusunda uyarmıştır. Askeri açıdan ise operasyon oldukça başarılı şekilde gerçekleştirilmiş, hareketin beşinci gününde bölgede ciddi bir

ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye'nin operasyona devam etmesi üzerine Irak, operasyonu BM'e şikayet etmiş, BM Genel Sekreteri Kofi Annan da TSK'nın bölgeden geri çekilmesini istemiştir. Rusya'nın tepkisi ise oldukça geç gelmiş; Moskova, Türkiye'nin bölgeden geri çekilmesini talep etmiştir.

Bu operasyon sırasında gerçekleşen ilginç bir gelişme de diğer operasyonlardan farklı olarak Türk Silahlı Kuvvetleri'ne Amerikan ve İsrail silahlı kuvvetleri tarafından teknik destek verildiği söylentilerinin yayılmasıdır. Bazı Arap diplomatik çevrelerinin bu doğrultudaki iddalarını Türkiye sert bir dille yalanlarken, PKK'nın ileri gelenlerinden Halil Ataç, Beyrut'un Hizbullah tarafından kontrol altında tutulan bir mahallesinde yaptığı basın toplantısında, bundan böyle Türkiye'ye son operasyonda verdikleri destekten ötürü Amerikan ve İsrail hedeflerine saldıracaklarını duyurmuştur. Esasen Cemil Bayık 1996 sonunda "Kurdistan Report"un 24'üncü sayısında, Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkinin temel hedefinin PKK olduğunu ileri sürmüş ve İsrail'in Türkiye'ye yüksek teknoloji ürünü silahlar verdiğini ileri sürmüştür. Bayık ayrıca, Türk-İsrail işbirliğinin Arapları PKK'nın arkasında toplayacağını da belirtmiştir. PKK'nın Türk-İsrail işbirliğini vurgulamasının nedeni de budur.

Bu operasyonun bir diğer farkı da, diğer operasyonlarda hiç uçak veya helikopter kaybetmeyen TSK'nın iki helikopterin düşmesi ve 11 subay, iki astsubay ve bir erin bu düşüşler sonucunda şehit olmasıdır. Olay önce teknik arıza diye duyuruldu ise de daha sonra helikopterlerin PKK tarafından Sırbistan'dan tedarik edilen Rus yapımı yerden güdümlü roketler ile vurulduğu Genelkurmay Başkanlığı tarafından duyurulmuştur. Bu roketlerin PKK'nın eline geçtiği Türk istihbarat birimleri tarafından daha önce belirlenmiş ve roketatlardan birisi ele geçirilerek Ankara'ya getirilmiştir.

PKK tarafından düşürülen ilk helikopter, Zeli Kampı ile Zaho arasında vurulan bir süper kobra olmuştur. Bunu takip eden günlerde, önce yerden güdümlü roketlerden birinin iki Türk helikopteri arasında kalarak hedeften şaştığı saldırı ve ardından, aynı bölgede saldırıdan kurtulamayan başka bir helikopterin düşüşü, bu hattaki helikopter uçuşlarının yasaklanması sonucunu doğurmuştur. Daha sonra ise helikopterler, yurtdışından gerekli savunma araçları alınana kadar füze ile vurulmayı imkansız hale getiren ancak başka riskleri olan alçaktan uçuşlar gerçekleştirilmeye başlamışlardır.

KDP Kasım ayı içinde ardı ardına düzenlediği 8-9 ve 16 Kasım saldırıları ile üstünlüğü ele geçirmiştir. Üstünlüğü elinde tutan KDP, 24 Kasım'da tek taraflı olarak KYB'ye yönelik bir ateşkes ilan etmiştir. Ancak KYB'nin PKK'lının saldırılarına göz yumması durumunda ateşkese son vereceğini de eklemiştir.

Türk birlikleri 4 Aralıkta yeni bir operasyon başlatmış ve 20.000 asker ile Hakurk bölgesine yönelik geniş kapsamlı bir operasyon düzenlemiştir. 7 Aralıkta 250 tank ve zırhlı araç Kuzey Irak'a girmiştir. Operasyon 1997 sonuna kadar sürmüştür. Operasyon sırasında Türk birlikleri ile ateşkese son veren KDP'li peşmergeler, PKK'ya ve KYB'ye karşı kapsamlı operasyonlar düzenlemişlerdir. 6 Aralıkta 180 tank Harir bölgesine, 24 tank ve 15 zırhlı araç Dega-la'ya, 20 tank Salahaddin'e, 30 tank Şaklava ve Heran'a ulaşmıştır. KYB ele geçirdiği alanı, 8 Aralık'ta başlayan, anılan birliklerin yoğun top ateşi ve hava kuvvetleri bombardımanı ile desteklenen kara saldırıları sonucunda terk etmek zorunda kalmış ve geri çekilmiştir.

Aynı günlerde Türkiye Northern Watch'ın süresini uzatmıştır. Başbakan yardımcısı Ecevit, ABD'nin Irak politikasını eleştirmiş ve bu politikanın iflas ettiğini bildirmiştir. Ecevit, ABD'ye Irak sorununu birlikte çözmeyi önermiştir.

Esasen 1997 senesi içinde Türkiye ile ABD'nin Irak politikaları ciddi farklar göstermeye başlamıştır. Türkiye, Irak ile ilişkilerini yoğunlaştırmıştır. 17 Mart 1997'de Türk-İrak heyetleri Ankara'da ikili ilişkileri görüşmüşlerdir. Her iki ülke heyetleri 25 Martta Bağdat'ta ekonomik konuları görüşmek üzere buluşmuşlardır. 9 Nisanda Dışişleri Bakanı Çiller ile İsrail Dışişleri Bakanı Levy'nin görüşmesinde Çiller, daha güçlü bir Irak'a ihtiyaç olduğundan bahsetmiştir. 9 Mayıs'ta Türkiye, Bağdat'la petrol boru hattı ile ilgili bir anlaşma yapmıştır. Aynı gün Başkan Clinton, Washington'da Irak'ın halen bir tehdit olduğu açıklamasını yapmıştır. Ankara ile Washington arasında ayrıca Northern Watch operasyonunun uçuş kuralları konusunda da anlaşmazlık vardır.

İlginç bir gelişme de KDP'nin ikinci adamı Sami Abdurrahman'ın 23 Aralık'ta Moskova'ya yaptığı ziyarettir. Rusya Federasyonu Dışişleri Bakan yardımcısı ile görüşen S. Abdurrahman meselenin Irak'ın toprak bütünlüğü içinde hal edilmesi hususunda görüş birliği içinde olduklarını açıklamıştır. 1997'den itibaren Rusya'nın Kuzey Irak'a ilgisi artmıştır.

Türk ordusu ile KDP'nin PKK ve KYB'ye karşı düzenledikleri ortak operasyonlar büyük bir başarı getirmiş, hem PKK hem KYB ağır bir yenilgiye uğramıştır. PKK sürekli kaçan ve sığınacak yer arayan bir örgüt haline gelmiştir. Türk ordusunun anti-gerilla taktikleri PKK'yı gerek Türkiye'de gerek Kuzey Irak'ta bunalıtmıştır. 1997'den 1998'e girerken PKK, askeri alanda bunalırken siyasi alanda yeni açılımlar peşinde koşmuştur. Bu çerçevede PKK, KYB'nin desteği ile Süleymaniye'de 'Kürdistan Ulusal Kongresi'ni toplama çalışmalarına başlamıştır. PKK ile ilişkilerini gittikçe geliştiren ve PKK'ya angaje olan KYB, aslında PKK'nın tabanına yönelik çalışmalar yaptığının farkında değildir. Ancak 1998 senesi içinde tabanında PKK'ya kaymalar başlayınca Talabani irkilecektir.

Kuzey Irak'ta 1998

1998 girerken PKK'nın Kuzey Irak'ta KDP bölgesinde 400, KYB bölgesinde ise 2000 civarında yıpranmış militanı vardır. PKK için herhangi bir askeri başarı ümidi kalmadığı netleşmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri ile KDP arasındaki işbirliğinin kendisini çok zayıf düşürdüğünü gören PKK, 1998'e KDP ile uzlaşma çabaları göstererek girmiştir. Bu amaçla Kuzey Irak'ta Mehdi Zana ile sözde sürgünde Kürt parlamentosu başkanı Remzi Kartal, Talabani ve Barzani ile görüşmüşlerdir. 16 Ocak 1998'de ise Belçika Parlamentosu mensupları, HA-DEP'li yetkililer, KYB, PKK ve sözde parlamentonun temsilcileri Kuzey Irak'taki savaşa siyasi bir çözüm bulunması gereği üzerinde durmuşlardır.

KYB ise tek taraflı olarak Washington ve Ankara'da yaptığı temaslar ile Türkiye ile uzlaşma aramıştır. Talabani Şubat başında Irak İstahbarat Servisi'nin başı ile de bir araya gelerek çok yönlü politikalarını sürdürmüştür.

1998 başında KDP ile KYB arasında barış arayışlarının başladığı görülmüştür. Barzani, 14 Ocak'ta Talabani'ye bir mektup yollayarak üç aşamalı bir barış planı önermiştir. İlk aşamada iki parti arasındaki çatışmalar durdurulacak, PKK'nın askeri varlığı yasaklanacak, Irak'ın toprak bütünlüğü ihlal edilmeden komşu ülkeler ile iyi ilişkiler geliştirilecektir. İkinci aşamada Erbil'deki parlamento canlandırılacak ve ortak hükümet kurulacaktır. Üçüncü aşamada ise

bölgede yeni seçimler yapılacaktır. KDP'nin bu önerileri KYB tarafından reddedilmiştir.

28 Ocak 1998'de Barzani'ye yazdığı mektupta Talabani çözüm için 'Paris Mutabakatı'nın temel alınarak, komşu ülkelerin bölgeye müdahalesinin yasaklanmasını istemiş, Barzani ise bunu redderek bölge barışının 'Ankara Süreci' temelinde gerçekleştirilebileceği yanıtını vermiştir.

KDP, KYB ile çatışmalara devam ederken, TSK'nın Kuzey Irak operasyonları da Haftanın ve Metina bölgeleri ağırlıklı olmak üzere devam etmiştir. Şubat başında en az 7.000 asker, zırhlı araçların desteğinde Kuzey Irak'a girmiş ve 11 Şubat'ta F-16'lar PKK kamplarını bombalamışlardır. Muhafazakar Parti Lideri Ömer Surçi bir açıklama yaparak, aşiretleri PKK'ya destek vermeye çağırmış, "Kürdistan'da birliğin acilen sağlanması, herkesin tüm gücü ile ihanete karşı durması, bu nedenle sözde Kürdistan'ın özgürlüğü için PKK'lı gerillalara yardım etmeleri gerektiğini" bir bildiri ile açıklamıştır. KDP ile PKK arasındaki çatışmalar Şubat ayı içinde Zaho, Dohuk, Margeşke, Zavite, Çiyaye Sıpi, Lelikan bölgelerinde devam etmiştir. Diğer yandan 19 Şubatta KDP ve KYB heyetleri Köysancak'a bağlı Pira kasabasında bir araya gelerek, barış görüşmelerine devam etmişlerdir.

2 Martta İran ordusu da Kuzey Irak'a girmiş ve İran-KDP'sinin mevzilerine saldırmıştır. İran saldırısının hemen akabinde 6 Mart'ta KDP ve KYB heyetleri heyetleri arasında Köysancak'da 4. Toplantı yapılmış, esirlerin serbest bırakılması konusunda adımlar atılmıştır. KYB ile görüşmelere devam eden KDP diğer yandan Zagros bölgesinde PKK ile çatışmalara devam etmiştir. KDP bu aşamada PKK ile, uzlaşma için bazı zeminler aramış ve KDP'nin ileri sürdüğü şartlar PKK tarafından kabul edilmemiştir. A.Öcalan'la ihtilafa düşerek KDP'ye sığınan Şemdin Sakik ise Türk özel kuvvetlerinin bir operasyonu ile 13 Nisan'da tutuklanmış ve Türkiye'ye getirilmiştir. Aynı günlerde Şırnak-Kuzey Irak sınırında operasyonlarda 67 PKK'lı öldürülmüş, 5 güvenlik görevlisi şehit olmuştur. Bunu 14 Nisan'da Kuzey Irak sınırı ile Van-Şırnak-Hakkari üçgeninde düzenlenen ve 63 PKK'lının öldürüldüğü 15 güvenlik görevlisinin şehit olduğu çatışmalar izlemiştir.

Diğer yandan askeri ve politik olarak bunalan A. Öcalan, Türkiye'de tekrar bir ateşkes arama denemesine girmişse de, muhatap bulamamıştır. PKK için Kuzey Irak'ta olduğu kadar genelde de en büyük psikolojik darbe, Şemdin Sakık'ın önce KDP'nin, sonra da Türkiye'nin eline geçmesidir.

Diğer yanda KDP-KYB görüşmeleri devam etmiş, iki tarafın temsilcileri 1 Nisan'da Şaklava kentinde bir araya gelmişler, ortak hükümet ve seçimler konularını görüşmüşlerdir. Nisan ayı sonunda KDP ve KYB heyetleri tekrar bir araya gelmişlerdir. Rusya Federasyonu diplomatları da bölgede görüşmelere başlayarak, Barzani ve Talabani ile Bağdat arasında uzlaşma zemini aramışlardır.

KYB-PKK çelişkisi devam ederken, Mayıs 1998 sonunda Türk güvenlik güçleri Kuzey Irak'ta PKK'ya karşı operasyona başlamış, Türk Dışişleri Bakanlığı bir açıklama yaparak Türkiye'nin gerekli gördüğü zaman Kuzey Irak'a askeri müdahalede bulunarak PKK'yı imha etmeye devam edeceğini açıklamıştır. BM İnsani Yardım Faaliyetleri Koordinatörü 28 Mayıs'ta bir açıklama yaparak Türk ordusunun düzenlediği operasyonun bölgedeki yardım faaliyetlerini engellediğini ileri sürmüştür. Türkiye diğer Kuzey Irak operasyonlarında olduğu gibi bu operasyonda da BM'in bir alt kuruluşundan gelen bu eleştiriyi dikkate almamıştır. Türk güvenlik güçlerinin operasyonları devam ederken, PKK-KDP çatışmaları da sürmüştür. KYB ise PKK ile ilişkilerini sürdürmek ile birlikte, tabanında özellikle şehirli gençler arasında PKK'ya kayışın verdiği huzursuzluktan dolayı PKK'ya karşı bir tavır geliştirmeye başlamıştır. Türkiye'nin desteklediği KDP'ye karşı PKK ile ittifaka girmenin ve 1987'den beri PKK'yı desteklemenin bedelini KYB ağır bir şekilde ödemeye başlamıştır. Talabani, Osman Öcalan'dan PKK'nın KYB bölgesinde göndere bayrak asmamasını, KYB'li peşmergeler gibi giyinmelerini talep etmeye başlamıştır. Talabani, aynı zamanda A. Öcalan'a başvurarak, PKK'ya katılan gençlerin ailelerinden tepki geldiğini, bu gençleri geri yollamasını istemiştir. Öcalan ise gençlerin ailelerine mektup yollanacağını söyleyerek konuyu kapatma yoluna gitmiş, KYB'nin girişimini ciddiye bile almamıştır.

1998 Yazında KYB'nin PKK'ya karşı aldığı tedbirler sertleşmiş, PKK'lıların Cemcemal, Dokan ve Köysancak'a girmeleri yasaklanmış, girenler gözaltına alınmıştır. PKK'ya katılanlardan 18 yaşın altında olanlar görüldükleri yerde ali-

konularak ailelerine teslim edilmeye başlanmış, PKK büroları önünde aileler protesto gösterileri yapmaya başlamışlardır. Ancak bu önlemlerin de Soran bölgesinde PKK'ya katılımı durdurmadığı görülmüştür. PKK'nın ise KYB'ye karşı sert önlemlerde cevap vermeyerek, KYB'yi iki örgütün birlikte çalıştıkları "Ulusal Kongre" yapısını kullanarak PKK içine emme politikasını benimsediği görülmüştür. Bu çerçevede KYB'lilere MED-TV'de görev verilmesi göze çarpmaktadır. Diğer yandan KYB'nin PKK'lı kadın dağ kadrolarına KYB kimliği dağıtması, iki örgütün içiçe geçmesinin bir başka örneğidir. Ancak KYB'nin bu emme sürecinin pek farkında olduğu söylenemez.

PKK yöneticileri, KYB'nin kendilerine karşı açık tavır alamayacağını, çünkü gerek bölge dengelerinin gerek KYB tabanının buna izin vermeyeceği tahlini yapmışlardır. PKK, diğer yandan KDP ile mahalli çatışmalara devam etmiştir.

Ordulaşmadan Siyasallaşmaya: Askeri Yenilginin Diğer Adı

Kuzey Irak'ta 1998 yazı oldukça sakin geçmiştir. PKK, Kuzey Irak'tan Türkiye'ye girmekte büyük zorluklar çekmektedir. Nitekim Temmuz ayında Osman Öcalan'ın başkanlığında Kuzey Irak'ta yapılan bir toplantıda Osman Öcalan, PKK kadrolarının sınırı geçmekte zorlandıklarını ifade etmiştir. PKK ile güvenlik güçleri arasındaki çatışmaların Hakkari ve Şırnak kırsalına sıkışıp kalması bu durumun göstergesidir. Kuzey Irak'tan Türkiye'ye sızan PKK kadroları Hakkari-Yüksekova ve Şırnak-Hakkari alanında sıkıştırılmışlar ve çatışmalar yaz boyunca bu alanda cereyan etmiştir.

PKK bu eylemsizlik sıkıntısını şimdiye kadar uyuşturucu güzergahı olarak kullandığı için aşırı bir askeri denetim istemediği Van Gölü'nün doğu ve kuzeyindeki bölgelerde eylemler gerçekleştirerek aşmaya çalışmıştır. Keza 1984-1990 arasında stratejik savunma aşamasında kalan, 1990-1992 döneminde hareketli savaş geliştirerek stratejik denge aşamasına geçme yolunda önemli mesafe kaydeden PKK, 1992 Ekiminden itibaren yıprana yıprana tekrar stratejik savunma döneminin ilk dönemlerine geri itilmiştir.

1984-1990 aşamasında güvenlik güçlerinin anti-gerilla mücadelede de çok deneyimli olmadıkları bir dönemde bile, PKK askeri anlamda çok başarılı olmuştur ve PKK açılımı ancak 1990'da Kuzey Irak'ta yakaladığı siyasi ve askeri boşluktan sonra gerçekleştirmiştir. Şimdi, ilk dönem şartlarına geri dönen PKK'nın şansı, 1984'den beri bütün kadroları Güneydoğu Anadolu'da düşük yoğunluklu savaş tecrübesinden geçmiş TSK karşısında başarılı olma şansı ortadan kalkmıştır. Ağustos 1998'de yoğunlaşan PKK'nın küçük gruplarla gerçekleştirdiği vur-kaç eylemleri de TSK içinde bütün birliklerde komuta devir teslim dönemine raslatılarak, yeni komutan ve birliklerin intibak sağlanmasından önce yapılmış, başarı şansı yüksek, riski düşük eylemlerdir. Ancak bu eylem türü 1995'den beri arazi hakimiyetini gece ve gündüz ele geçirmiş olan TSK'ya karşı 1984-1989 dönemindeki gibi rahatlıkla yapılamayacaktır.

Esasen Öcalan, Ağustos 1998'de yaptığı bir açıklama ile PKK'nın 1995'de alınan kararlar doğrultusunda ordulaşmadığını, ancak şimdi siyasallaşacağını söyleyerek, PKK'nın yeni stratejisini de izah etmiştir. Bu strateji, kısmen 1990'larda Batı Avrupa ve Türkiye'de başlattığı ve esas itibarı ile PKK kadrolarının kendilerini gündemde tutarak, PKK'ya Batı dünyasının siyasal desteğini sağlamak ve Türkiye'ye bir çözüm dayatma politikalarına zemin hazırlamaya yöneliktir.

Bir başka önemli eylem alanı ise PKK'nın dört yıldan beri üzerinde çalıştığı bölge olan Karadeniz bölgesine yönelmiş durumdadır. PKK'nın hedefi bu bölgede etnik farklılıkları etnik çatışmaya döndürmek, bu süreçte kendisine müttefikler bulmaktır. 1998 yazı boyunca Karadeniz bölgesinde bazı eylemler gerçekleştiren PKK kadroları yaz sonu-sonbahar başında imha edilmişler, bölgeye sızan PKK'lılardan ancak 2 tanesi sağ olarak geri dönebilmiştir. Orta Anadolu'ya açılım için uzun süreden beri kullanılan Sivas bölgesinde de ağır darbeler yiyen PKK kadrolarının sayısı 35'e inmiştir. PKK'nın iyiden iyiye yıprandığı Kuzey Irak'ta Haftanın ve Galipışaga toplantılarında alınan kararlardan sonra KDP'ye yönelik baskın ve pusu eylemlerinde verilen kayıplardan dolayı vazgeçilmiş ve mayınlama çalışmalarına ağırlık verilmesi kararı alınmıştır. Ancak, KDP ile çatışmalar Kuzey Irak sınırı boyunca Ağustos 1998 ve devam etmiştir. KYB'nin KDP'nin Irak ile bağlantısını kesmek için Irak-Iran sınırında faaliyete geçmesi PKK'yı da tedirgin etmiş, PKK Bradost, Herki ve Surçi aşiretlerine

baskı yapınca bu aşiretlerle çatışmaya girmiştir. Özetle PKK 1998 yazında hem Kuzey Irak'ta, hem Türkiye'de kısır bir döngü içine girmiştir.

Washington Anlaşması'na Doğru

1998 Yazı içinde ABD'nin Kuzey Irak politikasında da gelişmeler gözlenmeye başlamıştır. 17 Temmuz'da ABD Dışişleri Bakan yardımcısı ve Ortadoğu sorumlusu David Welch başkanlığında bir Amerikan heyeti Kuzey Irak'a geçerek Mesut Barzani ve Celal Talabani ile görüşmeler yapmıştır. Görüşmelerde yeni bir hükümetin kurularak seçimlerin yapılması gibi konular ele alınmıştır. Her iki lider de Washington'da görüşmelere davet edilmişlerdir. KYB ile KDP arasında barış görüşmeleri devam ederken, paralel bir barışın da KDP ile PKK arasında yapılması ve bölgede Türkiyesiz bir çözüme doğru ilerlenmesi doğrultusunda çalışmalar başlamıştır. Ancak Temmuz ayında da PKK-KDP çatışmaları devam etmiştir.

PKK'nın Türkiye içindeki bu stratejisi uygulanmaya devam ederken, Kuzey Irak bu yaz Türkiye'nin gündemine Çifte Muhasara politikasının teorisyeni ve Amerikan Dışişleri Bakan yardımcısı Martin Indyk'in ABD'nin Saddam Hüseyin'i devirme niyetlerini açıklaması ile gelmiştir. Bir önemli gelişme de 10 Ağustos'da gerçekleşmiş, Türkmen Cephesi'nin liderleri Konya'da düzenlenen bir Türkmen şenliği nedeni ile Türkiye'de bulunurken Erbil'de KDP'li unsurlar Türkmen Cephesi'nin binalarına saldırı düzenlemişlerdir. Türk Dışişleri Bakanlığı'na çağrılan KDP'nin Ankara temsilcisi, olaylarla KDP'nin ilgisi olmadığını, sorumluların cezalandırılacağını söylemiş ise de, Türkmenler olayların arkasında KDP'nin bulunduğu hususunda ısrar etmişlerdir.

Türkiye'nin saldırıya tepkisi sert olmuş, bir general ve bir diplomat derhal Erbil'e giderek saldırı ile ilgili araştırmalar yapmışlardır. Barzani'nin Türk generali tarafından çok sert bir dille uyarıldığına dair duyumlar Türk basınına yansımıştır. Saldırı Irak Milli Kongre'si tarafından da kınanmış, Martin Indyk'e bir mektup yazan Ahmed Çelebi KDP'yi suçlayarak, ABD'nin KDP'yi durdurmak için müdahale etmesini istemiştir.

Esasen KDP ile Türkmenler arasındaki ilişkilerin iyi olmadığı, KDP'nin Türkmenlere karşı tahammülsüzlük içinde olduğu bilinmektedir. Son aylarda iki taraf arasındaki sıkıntılarda belirli bir artış yaşanmıştır. Temmuz 1996 Dohuk'ta

Türkmen Kültür Merkezi müdür yardımcısı Cevat Asafli'nin öldürülmesinden Türkmen Cephesi, KDP'yi sorumlu tutmuş, KDP ise bunu reddetmiştir. Erbil'in KDP'nin denetimine geçmesinden sonra KDP'nin artan baskılarına paralel olarak, ilişkiler daha da gerilmiştir. En son olarak Temmuz 1998'de Türkmen Cephesi yürütme kurulu üyesi Riyaz Sarıkahya'nın bölgeye gelen Amerikan heyetine yaptığı şikayetler ve görüşme sonrasında verdiği demeç üzerine KDP, Sarıkahya'dan Kuzey Irak'ı terk etmesini istemiştir. Keza Temmuz ayı içinde 34 Türkmen Zaho ve Dohuk'da tutuklanmış ve 2 hafta gerekçesiz olarak alıkonulmuşlardır.

Ağustos 1998'de Kuzey Irak'ı da ilgilendiren ilginç bir gelişme Suriye Petrol Bakanı'nın Bağdat'ı ziyaret etmesi olmuştur. Bu ziyaret sırasında 1982'de Irak-Iran savaşı sırasında kapatılan Kerkük'ten Suriye'nin Banyas limanına uzanan petrol boru hattının tekrar çalışmaya başlamasına karar alınmıştır. Bu kararın arkasında, İran-Irak ve Suriye'nin Türkiye-İsrail ilişkilerine karşı ortak bir cephe oluşturmak arzusu yattığı ileri sürülmüştür. Gerçekten de Suriye ve Irak arasında bir yakınlaşmanın başladığı Türkiye-Suriye gerilimi sırasında belirginleşmiş; Irak, Türkiye'yi dışlayarak Suriye ile dayanışma içine girmiştir. Suriye-Irak ilişkilerinin iyileştiği, ABD ve İngiltere'nin 1998 sonunda Irak'a yaptığı hava saldırıları sırasında daha da belirginleşmiştir. Şam'da göstericiler ABD Büyükelçiliğini basmış ve talan etmişlerdir ki, bunun Suriye yönetiminin emri olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir.

1998 senesinde BM, Irak'a altı ayda bir 525 milyar dolarlık petrol satma izni vermiştir. Bu da yılda toplam 10.5 milyar dolarlık bir petrol satışı anlamına gelmektedir ki, Irak'ın petrol satışının 1981-1989 arasında 11.5 milyar dolar olduğu düşünülürse, Irak'ın ambargonun etkisinden yavaş da olsa kurtulma şansının olduğu düşünülebilir. Ancak Bağdat denetimli satışları redderek halkını sıkıntıya sokmaya devam etmektedir.

Kuzey Irak konusunda son dönemde yaşanan bir ilginç gelişme de İsrail'in Kuzey Irak politikasına Türkiye'de gösterilen ilginin gittikçe artmasıdır. Gerçi bu konu 1990'ların başlarında Türk basınında satır aralarında yer almış, ancak üzerinde çok durulmamıştır. Bu konu ile ilgili zaman zaman komplocu teori kokan ancak iyi bir veri araştırmasına dayanan, "İsrail'in Kürt Kartı" adlı ki-

nelik hareketına daha 1982'de Lübnan'ı yeni işgal etmiş olan İsrail'in Başbakan yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Şamir, "Türkiye'yi Kürdistan'ı işgal altında tutan devletlerden birisi" olarak nitelmiştir. Şamir devamla "ama bu işgalci devletler hiçbir şey dinlemedikleri için, Kürt halkının bağımsızlık mücadelesi bir türlü sonuca ulaşmamaktadır" demiştir. Ancak aradan iki sene geçtikten sonra aynı İzak Şamir 1985 yılında Başbakan Özal'a PKK'ya karşı işbirliği önermiştir.

Körfez Savaşı 1975'den itibaren bitkisel hayatta olan KDP ve KYB adına yaşama dönmek için bulunmaz bir fırsat olmuştur. İşte bu aşamada Mesud Barzani'nin gelecek stratejisi tartışmaları için gittiği yer İsrail olmuştur. Çünkü Barzani'nin her şeyin ötesinde İsrail Dışişleri Bakanlığı'nın eski bir görevlisi olan Oded Yinon'un, Dünya Siyonist Örgütü'nün yayın organı olan 'Kivunim' dergisinde 1982'de yayınladığı 'İsrail İçin Strateji' adlı çalışmasında, Irak'ın geleceği ile ileri sürdüğü şu tespitten haberi vardır: "Irak etnik ve mezhebi temeller üzerinde bölünecektir; kuzeyde bir Kürt devleti; ortada bir Sünni ve güneyde Şii devleti. "Bu bölünmenin İsrail'in güvenliği açısından şart olduğu görüşü ileri sürülmüştür.

b) Körfez Savaşı Sonrası Kürtler ve İsrail

1991'de Kuzey Irak'ta ayaklanma başladığı zaman, İsrail Dışişleri Bakanı David Levy, ABD'yi ayaklanan Kürtlere yeterince silah yardımı yapmamak ile suçlamıştır. Levy, "ABD'nin Kürtler'e yiyecek yardımı yapmasının olsa olsa, aç karnına değil de tok karnına ölmelerine yarayacağını belirtmiş, ABD'nin Kürtler'e yiyecek yerine silah yardımı yapması" çağrısında bulunmuştur. İsrail'deki 'Kürt Yahudileri Ulusal Örgütü' başkanı Haviv Şimoni, İsrail Dışişleri nezdinde girişimde bulunarak, ABD'nin daha Kürt yanlısı bir politika geliştirmeye teşvik edilmesini istemiştir.

Türk askeri istihbaratı, ayaklanma sırasında Mossad'ın Kuzey Irak'ta faaliyet halinde olduğunu tespit edip, Türk hükümetine bildirmiştir. MİT Müsteşar yardımcısı Hiram Abbas 21 Ağustos 1990 tarihinde Cumhurbaşkanı Özal'a verdiği raporda, İsrail'in Kuzey Irak'ta sahip olduğu güçlü istihbarat yapısına dikkat çekerek, İsrail'in Türkiye tarafından bölge denkleminde dikkatle izlendi-

ğini göstermiştir. İsrail kaynakları ayaklanma sırasındaki Mossad faaliyetlerine değinmemekle birlikte, bölgedeki faaliyetlerini reddetmemektedirler. Dr. Baram bu konuda şöyle demektedir: "Ancak 1991-1992'den bu yana Kürt kampının en güçlü iki bloğunun liderleri Mesud Barzani ve Celal Talabani, İsrail ile en azından dolaylı olarak diyalog kurmaktadır. 1992 yılından beri her iki Kürt liderinin de bölgelerinde ufak bir İsrailli ekibi barındırdıkları yolunda bir takım söylentiler vardır."

Batı dünyasında Irak'ta bir Kürt devletinin kurulması için desteğin en yoğun olduğu 1992 senesinde Washington'da, Kürt devleti için lobi yapanların başında İsrailli politikacı Ariel Şaron'un geldiği, Türkiye'de istihbarat raporlarında değil günlük gazetelerde çıkacak kadar 'sıradan' bir haberdir. Dr. Baram ise "İsrail, Irak'ın toprak bütünlüğü konusunda hiç bir zaman kaygı duymamış... Irak'ı İsrail'in yok olması için can atan Arap düşmanlarının en azılısı olarak görmüş ve bu ülkenin toprak bütünlüğüne daima kayıtsız kalmıştır" dedikten sonra, İsrail'in Kürtler ne zaman bağımsızlık düşüncesi ile Telaviv'e başvurursa böyle bir çözümü reddettiğini ileri sürmektedir. "İsrail" demektedir Dr. Baram "Irak'ta Kürtlerin bağımsızlığa kavuşması ile Türkiye ve İran'daki Kürtlerin de bağımsızlık arayışına yönelebileceklerinin, dolayısıyla bölgede istikrarın elden gideceğinin farkındaydı." Esasen Dr. Baram'ın söyledikleri 1950'den 1980'e kadar uzanan süreç için doğru olmak ile birlikte, 1980 ve 1990'ları açıklamaktadır.

Dr. Baram ayrıca artık İsrail'in Kuzey Irak politikasının İsrail politikasının çok önemli bir parçası olmadığını, bu konuda insiyatifin ABD'ye geçtiğini öne sürmektedir. Baram şu tespiti yapmaktadır: "Amerikan güdümlü Çekiç Güç operasyonunun oluşturduğu özerk Kürt bölgesi fiilen bir Kürt devleti haline gelmiştir (Bu makale 1996 başında yazılmıştır. Ü.Ö.). Türkiye, kendi geçerli nedenleri yüzünden Kürt özerkliği konusunda ABD ile işbirliği yapmaktadır. Artık ne Türkiye, ne ABD, ne de Kürtlerin İsrail'in yardımına ihtiyaçları kalmamıştır." Doğrusu Dr. Baram'ın satırlarındaki ironiyi sezmemek mümkün değildir.

Dr. Baram'a göre İsrail, Türkiye'yi üzmemek için bir Kürt devletine karşı olmakla birlikte kendi güvenliği açısından Kürt özerkliği konusunda ısrarcıdır. Gerçi Yahudi inşaat firmaları aracılığı ile topladığı Türkiye'deki NATO tesisleri

ile ilgili bilgileri, Sovyetler Birliği'ne bu ülkedeki Yahudileri almak için verdiği ileri sürülen İsrail'in, Türkiye'yi üzmemek için Kürt devleti projesini desteklemediğine inanmak imkansızdır. İsrail politikaları diğer devletleri üzüp üzmemek değil, İsrail menfaatleri doğrultusunda şekillenir ki, doğrusu da budur. Ancak İsrail'in, Irak'ın bölünmesine karşı olduğu konusunda Dr. Baram yalnız değildir. Telaviv Üniversitesi Moshe Dayan Stratejik Araştırmalar Merkezi üyesi Ofra Bengrio, "The Challenge to the Territorial Integrity of Iraq" adlı makalesinde Irak'ın bölünmesini tehlikeli olarak görüp, gerçekçi/muhtemel çözümün bir tip özerklik olduğunu belirtiyor.

Nezih Tavlaş'ın Avrasya Dosyası'nda yayınlanan ve Türk-İsrail istihbarat ilişkileri konusunda yazılmış en kapsamlı çalışma olan makalesinde, 1994 Ağustosunda yapılan Türk-İsrail istihbarat heyetleri toplantısı konusunda şu bilgileri veriyor: "Türk-İsrail heyetlerinin görüşmesinde Irak konusu da gündeme geldi. Türk yetkililer Irak'ın parçalanmasından yana klasik tavrı sergilemesini bekledikleri İsraililerin bu görüşlerinin yumuşadığını görünce çok şaşırıldılar. İsrail artık Irak'ın bölünmesinden yana değil, zayıf kalmasından yana bir yaklaşım sergiliyordu. Görüşmeye katılan Türk diplomatlarına bu büyük değişiklik, 'Irak'ın parçalanması bölgede yayılmacı bir amaç güden İran'ın önünü açar' şeklinde açıklandı". Görüldüğü gibi, 1994 senesinden bu yana İsrail'in bağımsız Kürt devleti konusundaki ısrarında görünürde bir yumuşama vardır. Bu yumuşama Türkiye ile ilişkilerindeki gelişmeye paralel olduğu kadar genel olarak 1991 olaylarının tansiyonu düşüldükten sonra, Batı dünyasında Kürt devletine verilen desteğin azalmasına da paraleldir.

Fakat, İsrail'in Kuzey Irak politikası konusunda Türkiye'de herkesin iyimser olduğu söylenemez. Eski bir askeri istihbaratçı olan emekli yarbay Ferruh Sezgin, İsrail ile Türkiye arasında İsrail'in teolojik kaynaklı jeopolitik yaklaşımından kaynaklanan bir uzlaşmazlık olduğunu ileri sürmektedir. İsrail devletinin Lübnan-Suriye-Irak eksenini boyunca genişleme stratejisi izlediğini belirten Sezgin'e göre, bugünkü nüfusunun böyle bir coğrafyayı denetim altında tutmaya yetmeyeceğini bilen Yahudi stratejistler, bu amaca ulaşmak için iki paralel politika önermektedirler. İsrail 20 milyonluk bir nüfusa erişmek zorundadır ve çevresindeki ülkeleri bölerek 20 milyonluk İsrail Ortadoğu'yu kontrol altında tutacaktır.

Bu yaklaşım çerçevesinde İsrail Shak, "The Zionist Plan for the Middle East" adlı kitabında Suriye'nin nasıl parçalanacağını şöyle izah eder: "Suriye, etnik ve dini yapısına uygun olarak çeşitli devletlere ayrıştırılacaktır. Kıyıda bir Şii-Alevi devleti, Halep bölgesinde bir Sunni devleti, Şam'da buna düşman bir başka Sunni devleti, Havran-Kuzey Ürdün-Golan bölgesinde de bir Dürzi devleti. Bu yapı, barış ve güvenliğimizin garantisi olacaktır. Bu hedef erişebileceğimiz kadar yakındır."

Sezgin'e göre 20 milyona çıkmayı hedefleyen İsrail ile Türkiye'nin çıkarları iki noktada çelişki içindedir. 20 milyonluk bir nüfusun su ihtiyacını karşılayacak su kaynakları Ortadoğu bölgesinde sadece Türkiye'de ve GAP bölgesinde vardır. Ayrıca İsrail'in bölerek etki altına almak istediği Suriye ve Irak coğrafyalarının Kuzey kısmı Türkiye'nin doğal uzantısıdır. Sezgin'in ifadesi ile "büyük Türkiye'nin güney sınırı Kıbrıs-Halep-Musul-Kerkük hattıdır."

Sezgin'in bu makalesi, yayınlandığı dönemde İsraili resmi çevrelerin sert tepkisi ile karşılanmıştır. Sezgin'in görüşlerine önem kazandıran bir diğer husus da Türk Genelkurmay Başkanlığı'nda uzun süre görev yapmış bir subay olmasıdır.

İsrail'in Kuzey Irak'taki faaliyetleri Dr. Baram'ın ileri sürdüğü kadar masum olmadığı gibi, meseleyi Türkiye ve ABD'ye terk edecek kadar iddiasız değildir. Hatta İsrail'in Irak politikasının çok iddialı olduğu söylenebilir. 1995'ten beri yoğun olarak Türkiye'nin etkisi altında bulunan KDP içinde İsrail devletinin etnik örgütlenmesini güçlendirdiği gözlemlenmektedir. KDP içinde üst düzey yönetici konumunda 30 kadar Kürt Yahudisinin olmasının, İsrail'e bu örgütlenmede ayrı bir güç sağladığı ileri sürülmektedir. Haber Extra dergisi 9 Nisan 1998 tarihli sayısında bu üst düzey yöneticiler arasında KDP Genel Başkan yardımcısı Sami Abdurrahman, KDP Dohuk kenti sorumlusu Fazıl Miran, Asayiş sorumlusu Franso Hariri ve Kerim Sincari'nin adlarını vermektedir.

Ağustos 1998'de İsrail gizli servisi Mossad'ın Kuzey Irak'ın Selahaddin kentinde PKK-Vejin militanlarını örgütlenme çabası içinde olduğuna dair haberler yayılmıştır. Türkiye ile PKK'ya karşı istihbarat yardımlaşması içinde olan İsrail'in, PKK-Vejin ile irtibat içinde olmanın ötesinde bu örgütü etkinleştirme çab-

bası içinde olması ilk bakışta pek muhtemel görünmese dahi, Sri Lanka hükümetine anti-terör yardımı yaparken bu hükümete karşı savaştan Tamil gerillalarına da askeri eğitim veren İsrail pratiği düşünülürse, böyle bir ilişkinin de olabilmesi mümkündür.

Ancak, Türk basınındaki bütün iddialara ve bazı Türkmen kaynaklarının savlarına rağmen, İsrail istihbaratının PKK-Vejin'i eğittiğine dair elde hiç bir kanıt olmadığı gibi, Mossad'ın Kuzey Irak gibi Türk istihbaratının çok güçlü olduğu bir bölgede özellikle de Selahaddin gibi bir şehirde PKK-Vejin'i eğitmesi söz konusunda değildir. PKK-Vejin kadrolarını eski PKK'lılardan devşiren, PKK'dan KDP'ye sığınan ve KDP tarafından desteklenen bir örgüttür. Bir benzetme yapmak gerekirse PKK için PAK ne ise, KDP için de PKK-Vejin odur veya en azından KDP ileride PKK ile mücadelesinde PKK-Vejin'den faydalanacaktır.

KDP tarafından eğitilen PKK-Vejin'lilere Mossad tarafından KDP aracılığı ile destek verilmesi de pek muhtemel görünmemektedir. Esasen PKK-Vejin'in güçlenmesinden çıkar sağlayacakların başında Türkiye gelmektedir. Çünkü, PKK-Vejin'in güçlenmesi, aynı taban üzerinde çalışma yapan bu iki unsurun enerjilerinin büyük bir bölümünü birbirlerine yönelik olarak sarf etmelerini beraberinde getirecektir. Özetle, PKK-Vejin'in İsrail tarafından desteklendiği iddiası çok gerçekçi olmamakla birlikte, bölgede her şeyin gerçekçi esaslarda şekillendiğini söylemek de mümkün değildir. Ayrıca Sarı Baran kod ismini taşıyan PKK-Vejin'in lideri Cihangir Hazar'ın 1998 sonbahar ve kışında Ermenistan'da olduğu gözönünde tutulursa, bu örgütün de uluslararası bağlantılar kurmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. PKK-Vejin ayrıca Kawa ile birleşme çalışmaları içine girmiş bulunmaktadır.

İsrail'in Kuzey Irak politikasının doğru analizi için, İsrail'in yeni tehdit algılamasına da eğilmek lazımdır. Barilan Üniversitesi ve BESA Stratejik Araştırmalar Merkezi yöneticisi Doç. Dr. Efraim İnbar Avrasya Dosyası için yazdığı "İsrail'in Ulusal Güvenliği Bir Geçiş Dönemi Yaşıyor" başlıklı makalesinde bunu ortaya koymuştur. İnbar'a göre önümüzdeki dönemin İsrail açısından en önemli yönü, ABD'nin eskisikadar İsrail'e destek olmayacağı ve olamayacağı

ğ gerçeğidir. Gerçi Körfez Savaşı sonrasında İsrail'in güvenliği daha güvence altındadır ancak ABD'nin göz yumması durumunda topyekun bir Arap saldırısı muhtemeldir. "Dahası" demektir İbar, "Amerika'nın yeni güç dağılımında, Ortadoğu'da barış ve güvenliği sağlayacağı şeklindeki beklentiler temelden yoksun düşüncelerdir. Dünya siyasetindeki hegemonyasına rağmen, Amerika'nın Ortadoğu'ya bir pax-Americana empoze etmeye ne siyasi açıdan bir niyeti, ne de bunu yapmaya emperyal bir siyasi kültürü vardır." İbar'a göre zaten barış sürecini bölgeye dayatan da Amerikan diplomasisinden çok bölgesel gelişmelerin sonucudur. Yeni dönemde de Libya ve Irak gibi ikinci kuşak ülkeler tehdit niteliği taşımaktadırlar. İsrail'in artık ABD için olmaz ise olmaz bir müttefik niteliği taşımadığı bu dönemde İsrail, kendisine yönelik bütün bölgesel tehditleri "elimine etmek" zorundadır. İbar'ın anlatımından çıkarılan, Körfez Savaşı sonrasında nasıl Arapların mali ve siyasi desteğinden yoksun kalan FKÖ, ABD tarafından barış masasına oturmaya zorlandı ise İsrail'deki Şamir hükümetinin de 10 milyar dolarlık kredi verilmeyerek düşürülmesi gerçeği, İsrail'de bir çok çevre tarafından ABD'ye sonuna kadar güvenilemeyeceği duygusunu vermiştir.

Bu ortamda İsrail kendi güvenliğini, Mısır'dan sonra en güçlü Arap devleti olma potansiyeline sahip olan Irak'ın bölünmesinde görmüştür. Kuzey Irak'ta meydana gelecek bir bölünmenin Araplığı, İran'ı ve Türkiye'yi baskı altına alacağı ve orta vadede Türkiye ve İran'a yayılmayı hedefleyeceği şüphe götürmez bir gerçekmiştir. İsrail, bölgede kendisine karşı hiç bir zaman düşmanlık beslememiş ve hatta siyasal iletişim yolları kapalı olduğu zaman bürokratik iletişim ve işbirliği yollarını açık tutmuş olan Türkiye'nin toprak bütünlüğünün tehdit altına girmesine ve parçalanmasını arzu etmekte midir? Bazı çevrelerde buna verilen cevap, İsrail'in Türkiye'nin güneydoğusundaki su kaynaklarının ve GAP'ın kontrolünün zayıf bir Kürt devletinin eline geçmesini arzu ettiği için şeklindedir.

Ancak bu izahların da sorgulanmaya ihtiyacı vardır. Kuzey Irak'taki parçalanma ve bir Kürt devleti oluşumu derhal, güçlü bir Ankara-Tahran-Şam ve Bağdat'dan geriye kalan arasında ittifak oluşturacaktır. PKK'yı Türkiye'ye karşı kullanan Suriye ve İran, kendi toprak bütünlüklerini de tehdit eden bir dev-

letin kurulmasından sonra desteklemeye gönüllü olmayacaklardır. Oluşacak yeni ittifak ki, böyle bir ittifakın oluşabileceği 1990'ların başında üç ülkenin dışişleri bakanlarının düzenlediği toplantılardan da anlaşılmaktadır, anti-İsrail bir niteliğe sahip olacaktır. Bu ülkeler birbirlerinin toprak bütünlüğüne daha fazla destek verirken, İsrail bölgede daha derin bir yalnızlığa itilecektir. Anılan devletler, Kuzey Irak'ta denize çıkışı olmayan, ne İsrail'in ne de ABD'nin ulaşmasının mümkün olmadığı bir Kürt devletini aralarında boğmak içinde ellerinden geleni yapacaklardır.

Su meselesine gelince, GAP bölgesini kapsayacak şekilde kurulacak bir Kürt devletinin su kaynaklarını kontrol etmesi mümkün değildir. Fırat ve Dicle'nin çıkış noktaları Türk devletinin kontrolünde kaldığı sürece su da Türkiye'nin kontrolünde kalacaktır. İsrail'in suya çok daha ucuza ve basit bir şekilde barış kanalı veya barış suyu projeleri ile sahip olması söz konusu iken, bölgeyi kökten karıştıracak, kendisine karşı ölümcül ittifaklar oluşturacak bir Kürt devleti projesini desteklemesi ne kadar akıllıcadır?

Bütün bu değerlendirmelerin Yahudi stratejisyenler tarafından da yapılmadığı söylenemez. Sanıyoruz bu değerlendirmeler yapılırken, Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerini canlandırarak, İsrail'i Ortadoğu'da içinde bulunduğu yalnızlıktan çekmenin ötesinde önerdiği stratejik güvenlik, İsrail'in Kürt projesini tekrar gözden geçirmesine neden olmuştur. Ancak, yukarıda izah edilen ABD'deki Yahudi lobisinin politikaları, İsrail devletinin yeri-Kürt politikasının-Washington'a yansımadağı anlamına gelmektedir. ya da İsrail devletinin bağımsız-Kürt devletine verdiği destek halen devam etmektedir.

İsrail içinde son dönemde beliren Türkiye karşıtı bir lobi de Türk-İsrail ilişkilerini sert bir dille eleştirmeye başlamıştır. İsrail politikası üzerinde etkili bir kurum olarak bilinen Bar-Ilan Üniversitesi BESA Stratejik Araştırmalar Merkezi araştırmacısı Stuart A. Cohen'in 23 Ekim 1998'de "Jerusalem Times"da yazdığı "Türkiye Hakkında Konuşmanın Vakti Geldi" adlı makalesi, Türkiye ile ilişkilere olumsuz bakması açısından bu lobinin görüşlerini dile getiriyor olabilir. Amerika'nın tanınmış Ortadoğu uzmanları arasında olan Graham Fuller de Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkileri eleştirmekte ve bu ilişkilerin İsrail'de sertlik yanlısı politikacılara güç verdiğini ileri sürmektedir.

c) Türkiye-İsrail İlişkilerinin Türkiye Açısından Mantığı

Bu noktada Türk-İsrail ilişkilerinin temel gelişme çizgisine göz atmakta fayda vardır. İki ülke istihbarat servisleri 1950'lerden bu yana yoğun bir ilişki içinde olmalarına rağmen, Türkiye-İsrail ilişkileri "Arap ipoteği" nedeni ile Körfez Savaşı sonrasına değin siyasal, askeri ve ekonomik alanlara taşınamamıştır. Araplar ile İsrail arasında barış sürecinin başlamasından sonra Türk-İsrail ilişkileri çok kısa zamanda ciddi bir ivme kazanmıştır. Eski İsrail Savunma Bakanı Moshe Arens'e göre Türk-İsrail ilişkileri "Ortadoğu jeopolitiğinde derin bir değişiklik" anlamına gelmektedir.

Türkiye açısından İsrail ile ilişkilerin gelişmesinde, Kuzey Irak'ta İsrail destekli bir Kürt devleti projesinin iptali ve PKK terörünün durdurulması çok önemli yer işgal etmektedir. Türkiye, özellikle PKK'yı destekleyen Suriye'nin barış anlaşması için sadece Arap terörist örgütlerinden değil, PKK'dan da desteğini çekmesi gerektiği şartını, ABD ve İsrail'in masaya getireceğini ummuştur. Ancak, gerek Suriye'nin PKK'yı barış denkleminde görmediğini belirtmesi, gerekse ABD ve İsrail'in bu konuda çok ısrarcı olmaları, Türkiye'nin bu umudunu suya düşürmüştür.

Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerini geliştirmek istemesinin bir diğer nedeni de, ABD'den almakta zorluk çektiği silah teknolojilerini İsrail'den sağlamaktır. Doğrusu Türkiye-İsrail ilişkilerinin en verimli alanını da askeri işbirliği ve teknoloji transferi oluşturmuştur. Fakat bütün bunların dışında Araplık içinde kendisini kuşatılmış hisseden İsrail ile Suriye'nin kendisine karşı düşmanca politikalarına Arap dünyasının hoşgörü ile bakmasından usanan Türkiye, yalnızlık ve Araplığa kızgınlık güdüleriyle birbirlerine yaklaşmışlardır.

Açık bir PKK-yanlısı tavır sergileyen Henri J. Barkey, "Under The Gun: Turkish Foreign Policy and The Kurdish Question" başlıklı makalesinde, Türk-İsrail ilişkilerini şöyle değerlendirmektedir: "Diğer yandan barış süreci Türkiye'nin İsrail ile uzlaşması sonucunu doğurdu. Bu durum İsrail tarafından uzun bir süreden beri arzu edilmesine rağmen, bu yeni ilişkiden daha fazla çıkarı olan Türkiye'dir. Ankara, İsrail ile ilişkisinin Şam üzerinde artan bir baskı yapacağını ve Washington'un gözüne girmeye yarayacağını düşünüyor. Aynı şekil-

de İsrail ile Suriye arasındaki barış süreci bir çıkmazda kaldığı müddetçe İsrail de bu kozu kullanabilir. Ancak bu taktikleri her iki taraf da sınırlı olarak kullanabilir. Araplar, her iki tarafın toplantılarında dile getirdikleri terörizme karşı işbirliği konusunda Türklerin ve İsraililerin Arap ve Kürt terörizmi konusunda farklı düşündüklerinin farkındadırlar." (a.b.ç.) Barkey'e göre İsrail Kürt terörizmini haklı Arap terörizmini ise haksız görmektedir ki, Barkey'in yaklaşımını destekleyen veriler mevcuttur. İsrail'in İran ve Irak'daki Kürt örgütlerine terörist olarak bakmadığı bilinmektedir. Geriye bir tek PKK kalmaktadır. İsrail devletinin PKK'yı terörist olarak tanımladığı bilinmektedir. Ancak yetkili İsraili politikacıların zaman zaman "işgal altındaki Kürdistan'dan" bahsetmeleri Türkiye'de tedirginlik yaratmaktadır.

Türkiye'nin İsrail politikası sadece İsrail-Suriye barışı üzerine kurulmadığı gibi, tek amaçlı da değildir. Türkiye'nin İsrail politikasının temel amacı, İsrail'in içinde olduğu güvensizlik psikolojisini stratejik güvenlik önererek aşmasını sağlamak ve gerek İsrail'in, gerekse ABD'deki Yahudi lobisinin Kürt devleti projesini durdurmaya da yöneliktir. Çünkü Türkiye İsrail'in Ortadoğu'da bir Kürt devletini kendi gücü ile değil ancak ABD'nin gücünü kullanan Amerikan yahudi lobisi aracılığı ile kurabileceğinin farkındadır.

Ancak, Türkiye'nin İsrail aracılığı ile ABD'deki Yahudi lobisinin Irak konusundaki politikasını değiştirmek hususunda etkileme politikasının şimdiye değin başarısının kanıtlandığını gösteren bir delil göstermek mümkün değildir. İsrail'in Irak'ın bölünmesini destekleyen retoriği bir süreden beri durmuş ise de, aynı şeyi Amerikan Yahudi lobisi için söylemek mümkün değildir.

Oysa İsrail'in gerçek güvenliği bölgede İsrail'e karşı hiç bir ırki ve dini önyargı taşımayan güçlü ve dost bir Türkiye'nin varlığından geçmektedir. Bölgede Türkiye'yi dışlayan ve karşısına alan tahlil ve politikaların ne Türkiye'nin ne de İsrail'in çıkarlarının gerçekleşmesini sağlamayacağı açıktır. Her taşın altında "Yahudi komplosu" arayan bir zihniyeti haklı çıkaracak bir görünüm vermek, iki ülkenin, özellikle de İsrail'in menfaatine değildir. Çünkü Türkiye, kendisine bölgede bazı temel politika değişiklikleri ile bir çok yeni dost edinebilecek konumdadır. Oysa İsrail'in Ortadoğu'da yeni dostlar bulması daha zordur ve İsrail-Türk dostluğuna Türkiye'nin İsrail dostluğuna olduğundan daha fazla ihtiyaç

duymaktadır. Bölgedeki iki demokratik devlet olarak, Türkiye ve İsrail'in karşılıklı olarak menfaatlerine saygı göstermeleri olağanüstü bir öneme sahiptir.

Washington Süreci ve Ankara-Washington Çelişkisi

ABD'nin 1998 yazında Kuzey Irak'ta yürüttüğü temaslar meyvasını, sonbaharın başında vermiş, dört sene sonra ilk kez Washington'da Amerikan Dışişleri Bakanı'nın himayesinde bir araya gelen Barzani ve Talabani, 1998 senesi başında başlattıkları süreci, Amerikan yönlendirmesi ve şekillendirmesi ile Dublin ve Ankara süreçlerini tamamen dışlayan yeni bir yapılanma ile sonuçlandırmışlardır.

Kuzey Iraklı Kürt liderlerin Eylül 1998'de Washington'da Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın organizasyonu ile bir araya geldiği uzlaşma toplantısından 17 Eylül 1998'de yapılan "Nihai Bildiri" açıklaması ile çıkan kararlar, 1992'den bu yana birbirleri ile çelişki halinde olan bölgeye yönelik Amerikan ve Türk politikalarının hızla bir politik çatışmaya doğru gideceğini göstermiştir. Uzun bir süreden bu yana kapalı kapılar ardında yapılan karşılıklı eleştiriler 1998'in ilk aylarında basın önünde yapılmaya başlanmıştır.

Türkiye açısından Kuzey Irak'taki gelişmelerin olumlu olduğu 1996 sonrası ise, ABD açısından bölgedeki en başarısız dönemdir. 1998'in başından itibaren ABD'nin hem Ortadoğu genelinde, hem de Kuzey Irak özelinde Kuzey Irak politikasına bir canlılık getirmek istediği ve 1998 sonbaharında yeni bir atılım içine gireceği konu ile ilgili çevrelerin bilgisi dahilinde idi.

ABD'nin yeni politikasının Kuzey Irak boyutunun Türkiye'yi başarısız Dublin ve Ankara Süreçleri'nden sonra biraz daha dışarıda tutarak belirleneceği de bilinmekte idi. Nitekim, Washington'a giderken uğradığı Ankara'da çok üst düzeyde karşılanan Mesut Barzani, ABD'nin Irak'ın toprak bütünlüğüne karşı geliştirebileceği politikalara karşı uyarılmıştır

Diğer yandan Ankara'nın Barzani üzerindeki etkisi Washington'dan Ankara'nın tepki göstereceği bir anlaşmanın çıkmasını engellemiştir. Altına ABD Dışişleri Bakanı, KDP Başkanı M. Barzani ve KYB Genel Sekreteri C. Talabani'nin imza koyduğu dikkatle incelenmesi gereken nihai bildirin metni şöyle-

dir: "KDP ve KYB adına Dışişleri Bakanı Albright ve ABD hükümetine geçen günlerde Washington'da dostça bir atmosferde verimli toplantılar yapmamızı kolaylaştırdıkları için teşekkür ederiz. Bizi tekrar bir araya getirmek ve bize gelecekteki işbirliği için bir temel atmamızda yardım etmek için gösterdikleri çabadan dolayı müteşekkirimiz. Görüşmeler Irak Kürdistan'ında yaşayan Kürtler, Türkmenler ve Asuriler için yeni umutlar sağlayacak tam ve uzun süreli bir uzlaşmaya doğru önemli bir adım teşkil etmiştir.

Her iki parti Türk ve Birleşik Krallık hükümetlerinin barış ve uzlaşma sürecine devam etmekte olan desteklerini selamlar. Bu görüşmelerin başarıya ulaşmasında Ankara ve Londra'da yaptığımız ayrı ayrı konuşmaların yeri doldurulmaz rolünün farkındayız.

Washington'da 1996'daki "Ankara Anlaşmaları" çerçevesinde üç kuzey vilayetinin bölgesel yönetimini iyileştirmenin yollarını ve uzun süreden beri devam eden politik farklılıkları ortadan kaldırmanın yollarını aradık. Bu anlaşmaları nasıl gerçekleştireceğimiz konusunda bir çok önemli alanda uzlaşmaya vardık.

Irak'ın toprak bütünlüğünü ve birliğini tasdik ediyoruz. Üç kuzey vilayeti olan Dohuk, Erbil ve Süleymaniye Irak devletinin parçasıdır. Hem KDP hem KYB kaçamaksız bir şekilde Irak'ın tanınmış uluslararası sınırlarını kabul ederler. **Her iki parti de sınırların teröristlerce veya başkalan tarafından ihlalini engellemekle görevlidirler.** (a.b.ç.)

Her iki parti de Iraklı Kürtlerin ve bütün Iraklıların siyasal ve insan haklarını garanti eden ve bütün Irak halkı tarafından politik temelde kararlaştırılmış birleşik, çoğulcu ve demokratik bir Irak yaratmak için çalışacaklardır. Her iki parti de Irak'ın milletin birliğini ve toprak bütünlüğünü muhafaza edecek şekilde Irak'ın federal temelde reforme edilmesini arzu etmektedir. **ABD'nin bütün Irak halkının bu tür arzularına saygı gösterdiğini anlıyoruz.** (a.b.ç.)

Her iki parti de iç çatışmaları kınar ve farklılıkları ortadan kaldırmak için şiddete başvurmayacaklarına veya birbirlerine karşı dış müdahaleyi amaçlamayacaklarına and içerler. Barışı ihlal edenlere politik amaçları veya üyelikleri ne olursa olsun adaleti uygulamak için çalışacağız.

Her iki parti de Irak'ın 688 sayılı kararın insan hakları şartları da dahil olmak üzere BM Güvenlik Konseyi'nin bütün önemli kararlarını yerine getirmek zorunda olduğunu kabul eder.

Uzlaşma için barışçıl bir ortamın oluşmasına yardımcı olmak için ateşkes ile ilgili anlaşmalarımızı yoğunlaştıracağız, yurtdaşların serbest dolaşımını kolaylaştıracağız ve olumsuz basın açıklamalarından sakınacağız."

Geçiş Dönemi

Yüksek Koordinasyon Komitesi'ni (YKK) Irak Kürdistanı halkının insani ihtiyaçlarının karşılanmasını ve politik haklarının gerçekleşmesini güvence altına almak için güçlendirme hususunda anlaştık. YKK'nin kararlarına üyeleri tarafından tartışmasız rıza gösterilecek.

YKK, Erbil, Süleymaniye ve Dohuk'ta durumun normalleştirilmesi de dahil olmak üzere iki taraf arasında tam uzlaşmayı, birleşik bir yönetimi ve 1992 seçiminin sonuçlarına dayanan bir parlamentoyu, bölgesel yönetimin gelirlerinin tam kontrolünü ve yeni bölgesel seçimlerin yapılmasını hazırlayacaktır.

YKK Irak Kürdistan'ında halkın ihtiyaçlarına hizmet edecek olan mahalli kamu hizmetleri bakanlıkları arasında koordinasyon ve kooperasyonu sağlayacaktır. Partiler bu bakanlıkların yeterli kaynak bulmalarını sağlayacaklardır. KDP gelir farklılıklarının şimdiki KDP bölgesinden şimdiki KYB bölgesine sürekli gelir akışını gerektirdiğini kabul etmektedir.

YKK kuzeydeki üç vilayetten iki parti arasındaki çatışmalar sonucunda evlerini terk etmek zorunda kalanların geri dönmesine ve mülklerini yeniden inşa etmelerine veya kayıplarını tazmine yardımcı olacaktır.

YKK her iki partinin Türk ve İran sınırındaki ihlalleri önlemek için işbirliği yapmalarını sağlayacaktır. Komite insanların sınır geçişlerini kontrol etmek ve terörist hareketlerini engellemek için makul bir kontrol mekanizması tesis ede-

cektir. YKK ile çalışan her iki parti de PKK'nın Irak Kürdistanı bölgesinin herhangi bir yerinde barınmasını reddedeceklerdir. Bu alan içinde PKK'nın herhangi bir kampının olmamasını sağlayacaklardır. Partiler, PKK'nın barışı istikrarsızlaştırmasını veya yok etmesini veya Türk sınırını ihlal etmesini engelleyeceklerdir.

YKK üç ay içinde bölgesel parlamento tarafından onaylanacak olan geçici bir bölgesel hükümet kurmaya çalışacaktır.

Ortak Yönetim

Yeniden oluşmasından sonraki üç ay içinde parlamento Erbil'deki binasında toplanacak, daha sonraki toplantılar orada veya Süleymaniye veya Dohuk'ta olacaktır. Geçici parlamentonun üyeleri 1992 parlamentosuna seçilenler olacaktır.

Geçici parlamentonun ilk toplantısı üç ay içinde olacaktır. Parlamento kurulduktan sonra YKK'nın ve/veya geçici bölgesel hükümetin bütün sonraki kararlarını onaylayacaktır.

Geçici parlamento YKK'nın görevlerine uluslararası cemîa ile ilişkileri kurmak da dahil olmak üzere yeni işlevler ekleyebilir.

YKK bölgesel seçimlerin güvenliğini sağlamak ve Erbil, Dohuk ve Süleymaniye'nin normal yaşama dönmesine yardımcı olmak üzere KDP-KYB-Türkmen ve Asuri birleşik güvenlik güçleri kurabilir. Yeni bölgesel hükümet peşmerge kumanda yapısını birleştirmek için başka önlemler alma yoluna da gidebilir.

Yukarıda tanımlanan bölgesel seçimlerden sonra geçici parlamentonun yerine yeni parlamento geçecektir. Bu bölgesel parlamento partilerin aldıkları oy oranına dayanarak yeni bir hükümet tesis edecektir.

Bölgesel hükümet kurulduktan sonra YKK otomatik olarak dağılacaktır. Bölgesel parlamento ve hükümetin görev süresi üç yıl olacaktır.

Gelirlerin Paylaşımı

Yeni geçici bölgesel hükümet kurulana değin, kamu hizmeti bakanlıkları için şimdiki KDP bölgesinden şimdiki KYB bölgesine sürekli bir fon transferi, gelir farklılığından dolayı yapılacaktır. YKK mevcut vergi ve maliye bakanlıkları ile görüşerek gelirlerin bölge içinde bölüştürülmesinden sorumludur.

Geçici ortak hükümet kurulduğunda hükümet gelirlerin toplanması ve dağılımından sorumlu olacaktır.

Yeni bölgesel parlamentonun seçiminden sonra bir tek "Gelirler ve Vergilendirme Bakanlığı" vergiler ve gümrük gelirleri de dahil olmak üzere gelirlerin toplanmasından sorumlu olacaktır. Toplanan fonları kullanmaya bölgesel parlamento tarafından yetkilendirilmiş olan bölgesel hükümet yetkili olacaktır.

Erbil, Dohuk ve Süleymaniye'nin Konumu

Geçici parlamento ve YKK Erbil, Dohuk, Süleymaniye ve diğer şehirlerin normalleşmesine çalışacaktır. YKK gerekirse bu konu ile ilgili olarak uluslararası arabulucuk talep edebilir.

(...)

Seçimler

Geçici parlamento ve YKK, geçici parlamentonun oluşmasından sonra altı aydan daha sonraya kalmayacak şekilde hür ve dürüst seçimlerin örgütlenmesinden sorumludurlar.

Yeni bölgesel parlamentonun terkihi üç kuzey vilayetinin ve buradaki etnik ve dini grupların mevcut en iyi istatistiki verilerine dayanacaktır. Sandalyeler Kürtler, Türkmenler, Asuriler ve Keldaniler için tahsis edilecektir.

(...)

Geçici parlamento ve YKK uluslararası seçim gözlemcilerini hem seçimlere hem de mahalli gözlemcilerin eğitilmesine yardımcı olmak için davet edeceklerdir.

Irak Kürdistan'ında Durum

BM Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararı Irak halkının özellikle de Irak'taki Kürtlerin uğradıkları ağır baskıları kaydeder. Baskı potansiyeli kararın alındığı 1991'den bu yana azalmamıştır. Geçen sene BM özel raportörünün Irak hapishanelerinde yüzlerce idama ve Kürtlerle Türkmenlerin Kerkük ve diğer şehirlerden sürülmelerine dair güçlü kanıtları rapor ettiği burada anılmaya değerdir. Iraklı Kürtlerin ve Türkmenlerin topraklarını ve mülklerini Araplara dağıtılmak üzere ellerinden alan bu hükümet politikası, etnik temizlik anlamına gelmektedir.(...)

(...)

Birleşik Devletler, Türkiye Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık "Kuzey Keşif Operasyonu" ile bölgeyi korumaya yardımcı oluyorlar. Onları ve uluslararası toplumun diğer üyelerini Irak Kürt bölgesini korumada ve güvenliğini sağlama da uyanık olmaya devam etmeye çağırıyoruz.

Üç kuzey vilayetinde çalışan bir çok NGO tecrit olma durumumuza son vermişlerdir ve bize sayısız yardımlarda bulundular.

Gelecekteki Liderler Toplantıları

KDP Başkanı ve KYB Genel Sekreteri her iki tarafın da kabul edeceği Irak Kürdistanı içinde ve dışında bir yerde en az iki ayda bir buluşacaklardır.

(...) "

Washington Anlaşması'ndan bir süre sonra yayınlanan bildiri Ankara'da ciddi bir tepki ortaya çıkarmış olup, ABD'nin 1992 şartlarını tekrar oluşturmak istediğini göstermektedir. Anlaşmanın "her iki parti de sınırlarını teröristler ve-

ya başkaları tarafından ihlalini engellemekle görevlidirler" maddesi muğlak ve muğlak olduğu kadar Türkiye'nin yaşamsal menfaatlerini tehdit etme potansiyeline sahip bir yaklaşım içermektedir. Anlaşma PKK'yı terörist olarak tanımlamamış, kimliği belli olmayan teröristlerden bahsetmiştir. KDP gibi KYB de PKK'yı zaman zaman terörist zaman zaman da siyasal örgüt olarak kabul etmektedir. Her iki örgütün de PKK'yı sürekli terörist olarak kabul edeceğini varsaysa dahi "başkaları" ile kastedilenlerin kim olduğu hiç açık almamak ile birlikte kastedilenin önce Türkiye sonra İran olduğunu tahmin etmek zor değildir.

Türkiye'nin Kuzey Irak operasyonlarına şimdiye değin destek veren ABD'nin bu nihai bildirin altına imza koyarak gerektiğinde Türkiye'ye karşı işletebileceği bir hukuki mekanizmanın altyapısını oluşturduğu görülmektedir.

ABD'nin nihai bildiride Irak'ın federal yapılanması ile ilgili yaklaşımı onaylaması da Türkiye'nin menfaatleri ile ters düşmektedir. 1992'de ilan edilen federe devlete ABD karşı çıkmayarak zımnî destek verirken, şimdi daha ilan edilmeden federal bir yapının arkasında olduğunu açıklamaktadır.

Özetle gerek hazırlanış biçimi, gerek içerdiği hükümlerle Washington Anlaşması, ABD'nin Kuzey Irak politikasının özünde çok büyük bir değişiklik yapmamış olmasına rağmen, hep arka planda tutulmuş politikaların Türkiye ile sürtüşme ortamını göze alarak açıklaması, özde değil üslupta yenilik getirmiştir.

Koşullar, ABD açısından ilk bakışta görüldüğü kadar kolay değildir. Bölgede özellikle KDP ile bağları gelişmiş olan Türkiye, kendi çıkarlarına ters olan Amerikan yaklaşımına ilk tepkisini Bağdat ile ilişkilerini büyükelçilik seviyesine çıkararak göstermek istemiştir. Ancak ABD'nin bu gelişmeye sert tepki göstermesi üzerine büyükelçi atanmasının durdurulduğu bilinmektedir.

Washington Anlaşması'nın gerçekleşmesini engelleyebilecek olan gelişmelerin başında bölge dengeleri gelmektedir. KDP, Washington anlaşmasını kabul etmiş olmakla beraber, bu anlaşma ile KYB'nin zayıf konumdan güçlü konuma geleceğini görmektedir. Buna razı olup olmayacağını zaman gösterecektir.

Ayrıca Türkiye, aşağıda ele alacağımız Suriye-Roma kriz çizgisinden dolayı ihtiyaç duyduğu ABD desteğinden ötürü ABD ile çatışmaya girmeyi ertelerken, Suriye ve İran yoğun bir diplomatik karşı atak başlatarak Amerikan diplomasisinin önünü kesmek ve Washington Anlaşması'nın yaşama geçmesini engellemek doğrultusunda önemli adımlar atmışlar, Irak muhalefetini kontrol altına alma çalışmalarına başlamışlardır.

PKK ise Washington Anlaşması'ndan rahatsızlık duymuş olmakla birlikte anlaşmanın yürümeyeceğini düşünmektedir. Ancak anlaşma sürecinde KYB'nin güç kazanıp kendisine yönelik önlemler alacağından endişelenerek, KYB bölgesindeki faaliyetlerinin bir bölümünü Gare bölgesi ile Ninova kampına nakletmeyi planlamıştır. Bu nakilden amaç KDP ile Irak arasındaki bölgenin ortalarında Suriye sınırına yakın bir bölgede bir tampon bölge oluşturmaktır. PKK, Washington Anlaşması'ndan sonra KDP'ye karşı 2 gün süreli bir ateşkes ilan etmiş, sonra ateşkesi 2 gün uzatmıştır. KDP, PKK'dan bölgesini terk etmesini isteyince çatışmalar tekrar başlamıştır. KDP'nin 1998 senesi içinde PKK ile çatışmalarda kaybettiği peşmerge sayısı 500'ü bulmuştur.

ABD'nin Kuzey Irak'ta Türkiye'yi denklemin dışına iten bir politikayı benimsemesine Türkiye'nin göstermesi gereken tavrın, İran ve Suriye ile bölgede oluşma eğilimine giren Kürt devletine karşı cephe alması beklenirken beklenmedik bir gelişme olmuş ve Türkiye 17 Eylül 1998'de Kara Kuvvetleri Komutanı Atilla Ateş'in Reyhanlı/Hatay'da yaptığı teftiş sırasında Suriye'yi eleştirmesi ile birlikte ciddi bir sürtüşme süreci başlamıştır. Böylece Washington Anlaşması arka plana düşmüş, Suriye Türk devletinin gündemini işgal etmeye başlamıştır.

Türkiye-Suriye Gerilimi veya Kriz Yönetimi

Suriye, Türkiye'ye karşı 1975'den bu yana etkili örtülü bir savaş sürdürmektedir. Bu savaş esnasında cüretkar hedefler peşinde koşan Suriye, Keban Barajı'nı havaya uçurma teşebbüsünden Türk Zirai Donatım uçağının Hatay üzerinde düşürülmesine kadar uzanan ve 23 seneye yayılan tahrikler zincirine imzasını atmıştır.

Türkiye, Suriye tarafından yapılan ağır tahriklere karşı ne yazık ki gereken cevabı geçtiğimiz yıllarda göstermemiştir. Türkiye'nin tepkisizliğinden cesaret alan Suriye yönetimi, bölücü çeteye verdiği desteği artırmış, Esat ailesi ile bölücü çete arasında uyuşturucu kaçakçılığı ortaklığı kurulmuştur.

Suriye'nin Türkiye'ye karşı yürüttüğü savaşın üç stratejik hedefi olduğu gözlemlenmektedir. Birinci hedef Türkiye'nin ekonomik kalkınmasını engellemek, politik ve askeri bir güç olmasını önlemektir. Türkiye'nin son 14 yılda terör ile mücadelede harcadığı 100 milyar dolara yakın para ve maddi hiç bir değer ile ölçülemeyecek olan onbinlerce insanı gözönüne alındığında, Suriye'nin bir tek kurşun atmadan, bir tek tankını yerinden oynatmadan kendi açısından ne yazık ki büyük bir başarı kazandığı görülmektedir. Zayıf düşen Türkiye'den Hatay'ı kopararak ilhak etmek Suriye'nin temel hedeflerinden birisidir. Ayrıca, yarı resmi Mısır gazetesi El Ahram'da yayınlanan bir yoruma göre Suriye PKK'nın Kürtler için siyasal ve kültürel haklar elde etmesi durumunda Hatay'da yaşayan Arap kökenli Türk vatandaşlarına da bu tür hakların verileceği beklentisi içindedir.

Suriye yönetiminin ikinci stratejik hedefi, faşist Esat diktatörlüğü altında diğer Suriye yurttaşları gibi ezilen Kürt kökenli Suriye yurttaşlarını istismar ederek, kendi Kürt sorununu dışarıya ihraç etmektir. Bölücü çete içinde Suriye yurttaşlarının oranının % 30'un üzerine çıkması, Suriye'nin bu politikasının başarılı olduğunun bir göstergesidir. Suriye'nin bu politikası hem bölücü çetenin askeri olarak tükenmesini engellemekte, hem de kendi yurttaşlarını Türkiye ile bir savaşa sürerek imha ettirmektedir.

Suriye'nin üçüncü stratejik hedefi, Türkiye'ye karşı bölücü çeteyi kullanarak su kaynaklarımız üzerinde baskı oluşturmak ve bölgeye zenginlik getirecek olan GAP'ın gerçekleşmesini engellemektir. Ne yazık ki su kaynaklarını denetimi altında tutan Türkiye, su silahını şimdiye değin Suriye'yi yıldırma için etkili bir şekilde kullanamamıştır. Suriye, bu politikası ile suni bir su sorunu yaratmış ve Ortadoğu gündemine yerleştirmiştir. Aynı Suriye, Asi nehrinin sularını nereden ise tamamen keserek Amik ovasını kurutmuştur.

Suriye'nin Türkiye'ye karşı izlediği saldırgan politika, Türkiye'ye Birleşmiş Milletler Anayasası çerçevesinde toprak bütünlüğünü ve yurttaşlarının yaşamı-

nı gereken her türlü metoda başvurarak koruma hakkını uzun zamandan beri vermektedir.

Türkiye'nin Suriye'ye karşı sert ve gerekir ise savaş seçeneğini de içeren bir politikayı uygulamaya koyması için yukarıdaki izahatlardan da çıkarılacağı gibi gereken bütün şartlar uzun süreden bu yana oluşmuş durumdadır. Ancak ABD'nin Türkiye'nin menfaatlerini tehdit eden bir Kuzey Irak politikasını benimsediği bir dönemde Türkiye'nin, Suriye ile çatışma çizgisine girmesi yanlış bir zamanlamanın sonucu benimsenen bir politikadır.

Bölgede bir Kürt devletinin kurulması herşeye rağmen çok zor görünmektedir ve ciddi güç sarsıntıları olmadıkça gerçekleşmesi zordur. Böyle bir güç sarsıntısı için en uygun ortamı bölgede çıkacak bir savaş sağlayacaktır. Türkiye'nin Suriye'yi yeneceği bir savaş aynı zamanda Kuzey Irak'ın batısında Türkiye'nin dengeleyemeyeceği bir siyasi ve askeri güç boşluğu ortaya çıkaracaktır. Aynı zamanda Şam'ın KYB üzerinde zayıflamış olsa bile halen devam eden etkisini sürdürmesi mümkün olmayacaktır.

PKK'nın Türkiye'ye yönelik gerilla savaşı yaklaşımının tarihsel arka planına bakıldığında Suriye-Türkiye sınırının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. 1920'lerden itibaren Türkiye'ye yönelik siyasi muhalifler ile adi suçluların barınma alanı olan Suriye, aynı niteliklerini 1970'li yıllarda da sürdürdü. Bu başlangıçta Filistin'e gerilla eğitime giden Marksist örgütlere yardım şeklinde oldu. PKK daha kuruluş yıllarından itibaren Hatay ve İskenderun'a yerleşmeye çalışmıştı. Örgütün 1983'de Türkiye'ye yeniden girişlere başladığı tarihte önplana çıkardığı bölgelerden birisi de Suriye'den başlayıp Sivas yaylasına uzanan dağ silsilesinin başlangıcı olan bu bölge idi. 1984'den itibaren Adıyaman ve Kahramanmaraş kırsal bölgelerine ilk silahı gruplarını yerleştiren örgüt buranın lojistik ve personel desteğini Suriye'ye dayandırmaya çalışmıştır. 1988'den itibaren de anılan bölgelerdeki gücünü sayısal olarak artırırken silahlı eylemlerini adım adım Osmaniye-Hatay hattındaki ormanlık ve sarp Amanos dağlarına yaymaya başlamıştır. Başlangıçta kışı bölgede geçiremeyen örgüt 1989'dan itibaren bölgede silahlı propoganda faaliyetlerini artırırken, kışları da bölgede kalacak şekilde altyapıyı oluşturmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren bölgede daha çok taciz, sabotaj benzeri eylemleri sürdürmüştür.

Bu faaliyetlerini Suriye'ye dayandırarak sürdüren ve bölgeyi "Güneybatı Eyaleti" olarak adlandıran örgüt 1991'deki genel gelişmeye bağlı olarak militan sayısını da artırmıştır. Ancak 1993 ve 1994 yıllarındaki yoğun operasyonlarda çok sayıda kayıp vermiştir. 1995 yılı Suriye-Türkiye ilişkilerinde kamuoyu tarafından pek bilinmeyen ve PKK tarafından sebebiyet verilen bir olay nedeni ile dönüm noktasına geldi. Merkez Komite yedek üyesi Nedim Ateş tarafından yönlendirilen çok sayıdaki PKK militanı Türkiye-Suriye sınırının en uç noktasında bulunan Çalıboğazı karakoluna yönelik 1995 sonlarına doğru büyük bir eyleme girişmiştir. Ancak çok şiddetli geçen çatışmada bölgedeki Türk Kuvvetlerinin açtıkları topçu ateşinin büyük bir bölümü Suriye topraklarına yönelik oldu. Bunun sonucunda çok sayıda kayıp veren PKK ile Suriye istihbaratı arasında sert tartışmalar yaşandığı bilinmektedir. Türkiye'nin topçu baraj ateşine Suriye'den hiç bir tepki gelmez iken, Ankara'nın artık Suriye'ye karşı sertleşme eğiliminde olduğu da anlaşılmıştır: "Bir mermiye bin mermi ile karşılık verilecektir".

İşte bu nedenlerden dolayı 1998 Sonbaharı Suriye'yle kriz yönetimi politikası için iyi bir zaman değildir. Kriz başladıktan sonra da Suriye üzerinde etkili bir baskı kurulamadığı Suriye'nin Apo'yu Türkiye'ye teslim etmemesinden anlaşılmıştır. Apo'nun verilmemesini savaş nedeni sayarak fazla sıkıştırdığı takdirde Suriye'yi savaşa zorlayabileceğini düşünen Türk hükümeti, savaşı göze almadığı için Apo'nun Suriye'den çıkarılmasını krizin sona ermesi için yeterli sayınca, Suriye Apo'yu sınır dışı ederek krizin sona ermesini sağlamıştır. Ancak, Apo'nun Suriye'den çıkarılmasının bedelinin yüksek olduğunu Türk karacılar sonradan göreceklidir.

Türkiye-Suriye krizi devam ederken 3 Ekim 1998'de Türk Ordusu Kuzey Irak'a girerek PKK'lıların kamplarına yönelik operasyonlar başlatmıştır. Operasyon devam ederken bazı PKK gruplarının Suriye yönetiminin baskısı ile Suriye'den Kuzey Irak'a geçtikleri tespit edilmiştir. Ayrıca bazı Türk birlikleri yer yer Suriye sınırını aşarak baskınlar yapmış ve Şam'ın sınırlarını zorlamıştır.

Moskova'dan Roma'ya ve Sonrasında Apo

Apo, önce Moskova'ya giderek kalmayı denemişse de, bir yandan Moskova'ya Rus hükümetinin bilgisi dışında eski KGB- yeni mafya ilişkileri içinde gelmiş olması, diğer yandan Rusya'nın ABD'nin ve Türkiye'nin baskısı altında kalmak istememesinden dolayı Moskova'dan ayrılarak Roma'ya geçmiştir. Ancak Apo ne Moskova'da iken, ne de Roma'ya geçtikten sonra olayların Türkiye'nin denetimi altında olduğunu söylemek mümkün değildir.

Suriye ile krizin devam ettiği dönemde Türk Dışişleri'ni en fazla endişelendiren husus Apo'nun Avrupa'ya gitmesi olmuştur. Türkiye bu dönemde Apo'nun Lübnan'da Suriye istihbaratı tarafından izole edileceğini düşünmüştür. Ancak bu gerçekleşmemiştir. Türk Dışişleri'nin Apo'nun Avrupa'ya gitmesinden çekinmesinin başlıca nedeni, PKK'nın daha açık bir şekilde genelde Batı, özelde ise Alman denetimine gireceği hususunu gözönünde tutmasıdır. Ankara, Türkiye'ye yönelik ilginç çıkışlar yapan Alman Dışişleri Bakanı H. D. Genscher aracılığı ile "Türkiye'nin Yugoslavyalılaşmasını" istediğini dile getiren, İngiliz Dışişleri Bakanı aracılığı ile "Türkiye'nin Doğu sınırlarının müphem" olduğunu belirten Batı Avrupa'nın, Apo'yu Şam'dan daha etkili ve akıllıca kullanacağından çekinmektedir. Alman Dışişleri Bakanı Kinkel'in 2 Ocak 1998'de "Kürt sorunu sadece siyasi yollar ile ekonomik, sosyal ve kültürel tedbirlerle çözülebilir. Bu, insan ve azınlık hakları açısından ele alınması gereken siyasi bir sorundur" şeklindeki tespitini ve 12 Ocak'da Almanya'nın PKK'yı terörist örgüt tanımından çıkararak suç örgütü kapsamına aldığını unutmayan Ankara, Apo krizinin başlamasından sonra Berlin'den gelen mesajlar ve Almanya'nın Ankara büyükelçisinin sevimsiz açıklamaları ile Berlin'e karşı daha da tepkili bir hale getirmiştir.

Apo'nun, kısa Moskova macerasından sonra gelmiş olduğu İtalya tarafından Türkiye'ye iadesinin çok zor olduğu daha ilk günden belli olmuştur. Ancak, İtalya gibi Ortadoğu'da stratejik hedefleri olmayan bir ülke için de Apo gibi uluslararası bir teröristi elde tutmanın rasyonel bir yanı olmadığı da bilinen bir gerçektir. Bundan dolayı Roma, daha ilk günden itibaren bir yandan bu konuda Avrupa Birliği'nin desteğini ararken, diğer yandan da Ortadoğu'da stratejik

bir açılım peşinde koşan Berlin'in Apo'yu istemesi için Berlin'e çağrılarda bulunmaya başlamıştır.

Berlin'in yaklaşımı ise kendi stratejik hedeflerini gerçekleştirirken, elini taşın altına koymamak şeklinde belirmiştir. Bir süre önce Alman istihbarat servisleri PKK ile anlaşarak PKK'nın terör eylemlerinde bulunmaması karşılığında terör örgütünün Almanya'daki faaliyetlerine izin vermişlerdir. Almanya Apo'yu geçici bir süre için de olsa Almanya'ya getirerek hapse atmaktan PKK'nın şiddetinden ve Almanya'da PKK yanlıları ile Türkler arasında çıkacak çatışmalardan korktuğu için istemekten vazgeçmiştir.

İtalya ve Almanya Başbakanları arasında yapılan görüşmeden çıkan sonuç Avrupa Birliği'nin Apo'yu kullanarak, Türkiye üzerinde "siyasal çözüm" şeklinde bir dayatmayı amaçladığını göstermiştir. Ancak gerek Türkiye'nin sert tepkisi, gerek ABD'nin uluslararası bir mahkeme fikrine destek vermemesi bu girişimi atıl bırakmıştır.

Bu süreç ile Apo'ya, 'davasını' anlatarak 'siyasallaşma' fırsatı verilecek, davanın sonunda Apo'yu hukuk tekniği açısından mahkum etmekle birlikte, siyasal olarak Arafatlaşmaya hazırlayan bir yaklaşım ile hazırlanacak ve uygulanacaktır.

Bu sürecin Türkiye'ye getireceği politik, sosyal ve ekonomik yük tahmin edilenden çok daha fazla olacaktır. Türkiye, yoğun bir Batı kamuoyu baskısı altına alınacaktı ve bu baskıya sert tepki verecek olan Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ipler kopma-noktasına kadar gerildikçe, PKK Avrupa kamuoyunda puan toplamaya başlayacaktı.

Ancak Ankara'nın Kuzey Irak'ta ABD'nin yeni başlattığı sürece muhalefetini en azından şimdilik durdurması karşılığında Berlin ve Roma'ya karşı Washington'un desteğini almıştır. Bu destek Berlin'in Apo'yu uluslararası bir mahkemede yargılamasını engellemiştir. Apo şimdi Roma'dan ayrılarak Avrupa'ya terk etme hazırlıkları içindedir. Ancak ABD desteğinin bağlı olduğu koşul, Apo'nun ve PKK'nın tasfiyesinden sonra Türkiye'nin Kürt meselesi ile ilgili siyasal ve kültürel reformları yapmaya başlamasıdır.

Türkiye açısından Apo'nun Avrupa dışında nerede olursa olsun Türkiye için daha az zararlı olacağı belirginleşmiştir. Apo'nun eğer Kuzey Kore'ye gitmez ise Ortadoğu'da Suriye haricinde bir bölgeye gelmesinin Türkiye açısından kabul edilebilir olduğu düşünülebilir.

Ankara'da KDP-KYB Görüşmeleri ve Tekrar Ankara Sürecine Doğru mu?

Washington Anlaşması'nın takvimine göre Barzani ve Talabani'nin Ankara'da Kasım 1998 ortasında görüşmeler yapması öngörülmektedir. Oysa Türkiye Washington Anlaşması'nı tanımadığını, Barzani ve Talabani ile ortak görüşmeler yapmayacağını açıklamıştır. Bunun üzerine Kasım başında Barzani Türkiye'ye gelmiş ve görüşmeler yapmış, daha sonra Talabani Türk yetkililer tarafından kabul edilmiştir.

Barzani Ankara'da Genelkurmay, Dışişleri, MIT yetkilileri ile görüştüktan sonra Başbakan M. Yılmaz ve Başbakan Yrd. B. Ecevit tarafından kabul edilmiştir. Yılmaz, Washington Anlaşması'na Ankara'nın dahil olmamasını "diplomatik bir gaf" olarak nitelendirirken, Ecevit Kuzey Irak ile ilgili siyasal sorunların Londra'da, güvenlik sorunlarının Ankara'da görüşülmesinin kabul edilemez olduğunu açıklamıştır. Ankara, Barzani ve Talabani ile yaptığı görüşmeleri Washington Anlaşmasını değiştiren bir protokolün hazırlığı için kullanmaya başlamıştır.

Öte yanda Barzani, Ankara'yı "Ankara Sürecinin özüne" bağlı kaldıkları hususunda ikna etmeye çalışırken, diğer yandan Washington Anlaşması'nda Türkiye'yi en fazla rahatsız eden hususlardan birisi olan federal yapı konusunda ısrarcı davranmıştır. "Demokratik parlamenter Irak'ta federal bir yapıya dayalı bir yapılanmayı hedefliyoruz" diyen Barzani, "Federalizm tek taraflı olmaz. Irak'ta serbest seçimlerle oluşturulmuş bir parlamentonun onaylamasıyla gerçekleşir" diyerek Türk tarafını yatıştırmaya çalışmıştır.

Ankara'da Barzani ile görüşmeler devam ederken, 7 Kasım'da TSK 350 km'lik bir hat boyunca 10 yerden Kuzey Irak'a girerek Hakurk, Sidekan, Kelaşin, Hınari, Ari, Geliya Reş, Deşta Hayati bölgelerinde KDP tarafından desteklenen bir operasyon başlatmıştır. KDP ise Haftanın bölgesinde PKK'ya karşı

ayrı bir operasyon başlatmıştır. Operasyon 9 Kasım'da Gare dağına genişletilmiştir. PKK bu operasyonların baskısı altında İran'a doğru kaymaya başlamıştır. 1998 sonu itibarı ile PKK'nın İran'da bazı kaynaklara göre 16, bazı kaynaklara göre ise 50 kampı ve Urumiye, Kum, Meşhad ile Ahvaz'da irtibat büroları vardır. Bu gelişme 6 Kasım'da Türkiye'nin İran'ı PKK konusunda uyarmasına yol açmıştır.

Aynı gün Ankara'ya gelen Talabani ise Barzani'nin aksine Dışişleri Bakanlığı'nın alt düzey memurları tarafından karşılanmıştır. Kendisine PKK konusunda uyarıda bulunulan Talabani, Türkiye'ye yine bilinen sözlerinden vermiştir.

Ankara'da görüşmeler devam ederken, Ankara, Washington ve Londra'da eşzamanlı olarak yapılan bir açıklama ile her üç ülke Ankara Süreci'ne bağlılıklarını açıklamışlardır. Açıklama metni şöyledir: "Türkiye, ABD ve Birleşik Krallık, Ankara Süreci'nin eşdestekçileri olarak 17 Eylül 1998'de Washington D.C.'de KDP ve KYB arasında varılan Birleşik Anlaşma ile somutlaşan Ankara Anlaşması prensiplerini yeniden onaylamaktadırlar. Bu birleşik anlaşmayla, KDP ve KYB arasındaki uzlaşma daha önemli bir aşamaya gelmiştir.

Türkiye, ABD ve Birleşik Krallık, Irak'ın toprak ve idari bütünlüğünün korunmasının önemini tekrarlar. KDP ve PUK'un Birleşik Anlaşması'nda bu prensibe uymalarından özellikle memnunuz. Bu kapsamda, Ankara ve Birleşik Anlaşmalarının uygulanmasının Kuzey Irak'ta şu anki geçici duruma ara bir çözüm oluşturacağına inanmaktayız.

Açıkça, partiler kadar eşdestekçiler de Irak'ın geleceği ile ilgili anahtar kararların, Iraklıların gelecekte düzene kavuşmuş politik bir sürecin parçası olarak kendi kendilerine almaları gerektiğine inanmaktadırlar. Bu yüzden Ankara ve Birleşik Anlaşmaların, birleşik bir Irak içerisindeki Iraklıların Irak'ın politikası ile ilgili anahtar kararları alabilmelerine kadar bölgenin yönetiminde uygulanacaktır. Birleşik Anlaşma'yı bu yönde atılan bir adım olarak görmekteyiz.

Aynı zamanda KDP ve KYB'nin açıkça PKK'ya sığınak olmayacakları ve bölgeden PKK üslerini temizleyecekleri ve Türkiye sınırını koruyacakları vaatlerini memnuniyetle karşılıyoruz. Türkiye'nin yasal güvenlik endişelerine ve terö-

rizme karşı kendini savunmasına saygı duyuyoruz. Terörü yok etmek için oluşturulan Birleşik ve Ankara Anlaşmaları içerisinde öngörülenlerin uygulanmasını dört gözle bekliyoruz.

İnsani ve hükümet dışı organizasyonların Ankara Anlaşması'nın amacını destekleyici olası rolünü fark etmekteyiz. Geçmişte NGO'ların bazıları Kuzey Irak'ta yapılarına uygun hareket etmemiş olabilirler. Türkiye hükümeti NGO çalışanlarının bölgeye geçişlerine bazı prensipler getirdi.

- Son olarak, hükümetlerimiz Bay Barzani ve Bay Talabani'den bu girişimleri mümkün kılacak işbirliğini göstermelerini dilemektedir. Ankara'ya ziyaretlerini memnuniyetle karşılıyor ve Ankara sürecine katılımlarını ve onun amaçlarının uygulamasının takibine devam etmelerini ümit ediyoruz."

Bu açıklama ile Ankara'nın Kuzey Irak'ta sonbahar başında kontrolden çıkan gelişmeleri tekrar kontrol altına alma doğrultusunda en azından formel adımlar attığı söylenebilir. Ancak bu açıklama ile Ankara Süreci'ne geri dönüldüğünü söylemek zordur. Her şeyden önce Washington Anlaşması'nda olduğu gibi Ankara açıklamasında da Türkmenlerle ilgili hiç bir açıklama yapılmamakta, Türkmenlerin Kuzey Irak içindeki konumları belirlenmemektedir. M. Barzani Ankara'da yaptığı görüşmeler sırasında basın mensuplarının Türkmenlerle ilgili sorularına cevap bile vermemeyi tercih etmiştir.

Ayrıca Ankara Süreci içinde Türkmenlerin konumunun barış gözlem gücü çerçevesinde belirlendiği düşünülür ise, barış gözlem gücüne ihtiyaç duyulmadığı bir ortamda Türkmenlerin konumunun yeniden belirlenmesi gereği de tekrar ortaya çıkmaktadır. 1999 senesine girildiğinde Ankara'nın Türkmen politikasının genel hatları ile bir çıkmaza girdiği, Türkmen hareketinin bazı tali gelişmelere rağmen bir ulusal direniş hareketinin sahip olması gereken dinamizme sahip olmadığı meydana çıkmaktadır.

Ankara açıklamasından sonra 8 Ocak 1999'da Kuzey Irak'ta Selahattin'de bir araya gelen Barzani ve Talabani, Washington sürecini hayata geçirme görüşmelerine devam etmişlerdir. Ayrıca KYB lideri PKK'nın Süleymaniye kentindeki bürolarının kapatıldığını ve PKK'nın İran-İrak sınırındaki dağlık bölgeye çekildiğini açıklamıştır. Kuzey Irak'ı beş bölge yani Metina, Zap, Hakurk,

Avaşın ve Haftanın şeklinde bölerek idari ve askeri yapılanmasını kuran PKK, 2000 civarındaki dağ kadrosu için yeni yerler arama ve yeniden yapılanma sürecine girmiştir.

Irak'ın Bombalanması ve Saddam'ın Devrilmesi Girişimi veya

Çifte Muhasara'dan Tekli Muhasara'ya: Saddam Sonrası Irak Planı

ABD ile Irak arasında Şubat 1998'de Irak'ın BM'nin Irak'ın silahlanma faaliyetlerini denetleyen UNSCOM'a getirdiği kısıtlamalardan dolayı çıkan gerilim BM Genel Sekreteri Annan'ın Bağdat ziyareti ile aşılmıştır. 1998 içindeki ikinci kriz ise 31 Ekim 1998'de Irak'ın UNSCOM ile işbirliğini durdurması ve yeni işbirliği için 3 şart ileri sürmesi ile başlamıştır. Irak ambargonun kaldırılmasını, UNSCOM Başkanı Richart Butler'in görevden alınmasını ve UNSCOM'un yeniden yapılandırılmasını talep etmiştir.

Irak'ın UNSCOM çalışmalarını durdurması üzerine Amerika Savunma Bakanı W. Cohen Suudi Arabistan, Kuveyt, Umman ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde görüşmeler yaparak Irak'a karşı düzenlenecek bir operasyon konusunda zemin yoklaması yaptıktan sonra, 5 Kasım'da Ankara'ya gelerek Türkiye'den olası bir harekatta İncirlik üssünün kullanılması konusunda kolaylık göstermesini istemiştir. Clinton ise 6 Kasım'da Irak'tan derhal UNSCOM ile işbirliği içine girmesini istemiş ve aksi halde üstü kapalı olarak ABD'nin kuvvet kullanacağını ifade etmiştir. BM de 1205 sayılı kararı ile Irak'ı kınamış ve geri adım atmaması halinde kuvvet kullanabileceğini açıklamıştır.

Bir kısım Ortadoğu uzmanı Irak Devlet başkanının krizi kendi iktidarı ile ilgili güvence almak için başlattığını ileri sürmüşlerdir. Uzmanlara göre Batı'dan gelen ambargonun Saddam düşene kadar süreceği doğrultusundaki yorumlardan rahatsız olan Irak lideri, ambargonun kalkması ile silah kontrolü arasındaki bağı vurgulamak için krize neden olmuştur.

ABD bölgeye yığınak yapmaya başlamış ve ABD Genelkurmay Başkanı ülkesinin Irak'ı ultimatomen vermeden vuracağını açıklamıştır.

Ancak Saddam Hüseyin 4 Kasım'da son anda geri adım atarak UNSCOM ve IAEA'yı tekrar çalışmaya başlamaları için çağırmıştır. BM Genel Sekreteri krizin sona ermesinden sonra bir açıklama yaparak Saddam'ı uyarılmış ve gelecek sefer diplomasinin şansının olmayacağı açıklamıştır.

1998 Yazı ABD'nin gelecek Irak krizine hazırlandığı Saddam Hüseyin'i devirmek için yeni yollar aradığı bir dönem olmuştur. İçlerinde eski bir CIA direktörü ile eski bir savunma bakanının da olduğu bir grup Beyaz Saray'a yeni bir Irak stratejisi geliştirilmesi için başvuruda bulunmuşlardır.

Kasım krizi ABD'nin Eylül 1998'de tekrar canlandırdığı Saddam'ı devirme çalışmalarına ivme kazandırmıştır. CIA Eylülde Kongre'den Saddam'ı devirmeye yönelik örtülü bir operasyon için ödenek istemiş, ancak bu istek Cumhuriyetçilerin de karşı çıkması ile reddedilmiştir. Kongre bunun yerine yönetimi üç ay içinde uygun bir muhalif Iraklı gruba veya gruplara 97 milyon dolarlık askeri yardım yapması imkanını veren yeni bir yasayı kabul etmiştir. Kanunun çıkmasını sağlayanların Körfez Savaşı sırasında özel operasyonlar komutanı olan Orgeneral Wayne A. Dornig ile INC başkanı Ahmet Çelebi olduğu ileri sürülmüştür. Ancak anılan yasaya gerek yönetim içinden, gerek Pentagon'dan, gerekse uzmanlardan ciddi tepkiler gelmiştir.

Yönetimden bir yetkili çıkan kanunu 1961'de CIA'nın Kübalı muhalifleri örgütleyerek düzenlediği ve büyük bir başarısızlıkla biten 'Domuz Körfezi Çıkarması' ile karşılaştırırken, diğer bir yönetim mensubu kanunu 'aptalca' diye nitelendirmiştir. Yönetim ağırlıklı olarak ayaklanmayı desteklemekle birlikte, Amerikan silahlarının ve hava kuvvetlerinin ayaklanma sürecinde kullanılmasından hoşlanmadığını sergileyen bir tavır içindedir.

ABD'nin Basra Körfezi'ndeki güçlerinin komutanı olan General Anthony Zinni, Saddam'ı devirme planına karşı çıkarak, böyle bir planın kaos çıkarak ülkeyi Afganistan'a benzeteceğini söylemiştir. General Zinni'ye göre bölgede Amerikan menfaatleri açısından gerçek tehdit 5 sene içinde nükleer silah sahibi olacak olan İran'dır.

CIA Başkanı George Terek ise General Zinni'den farklı olarak Wall Street Journal'da yazdığı makalede Irak'ı gerçek tehdit olarak göstermiştir. Teret'e göre "Saddam nükleer, biyolojik ve kimyasal silâhlara birkaç hafta içinde sahip

olabilir ve birkaç gün içinde ölümcül şarbon mikropları üretebilir. Birkaç hafta içerisinde de gizli depolardaki füzeler gün ışığına çıkabilir. Birkaç ay sonunda Rusya'dan gizli getirilebilecek malzemelerle daha uzun menzilli füzeler imal edilebilir."

Amerikan yönetimi ve uzmanlarının tartışması Saddam'ın gidip gitmemesi değil, fakat nasıl gideceği konusunda yoğunlaşmıştır. Bir ayaklanma veya bir saray darbesi ile Saddam'ın iktidardan uzaklaştırılması konusunda uzlaşma vardır ancak ayaklanmaya aktif Amerikan desteği konusunda taraflar farklı düşünülmektedirler. Irak ve İran'a karşı uygulanan 'Çifte Muhasara'nın mimarı ve baş savunucusu olan 'Washington Institut for Near East Policy' Irak muhasarasını devam ettirme konusunda ısrar etmeye devam etmiştir. Ancak enstitü bu politikanın devamı için beş seçenek geliştirmiştir. Birincisi Irak muhasarasını BM'yi kullanarak genişletmeyi hedeflemektedir. İkincisi, Irak'ın askeri gücünü tam anlamı ile kırmaya yönelik dar muhasara politikasıdır. Üçüncü politik seçenek muhalefeti destekleyerek Saddam rejimini yıkmaya yöneliktir. Dördüncü tercih muhasara politikasını iyice zayıflatan Saddam rejimini meşru olarak kabul etmeye yönelen yaklaşımdır. Beşinci tercih ise ABD'nin Irak'ı işgalini öngörmektedir. ABD'nin temel arayışı üçüncü alternatif çerçevesinde şekillenmektedir.

Saddam'ın nasıl devrileceği konusunda geliştirilen planlar ise üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar, 1) Kurtarılmış bölge oluşturma projesi, 2) Afganistan benzeri durum projesi, 3) Hava bombardımanı projesidir.

Kurtarılmış bölgeler oluşturma projesine göre ABD, INC'nin Irak içerisinde kurtarılmış bölgeler oluşturmaya yardımcı olacaktır. Bu bölgelerde kurulan küçük gerilla orduları, ki sayıları toplam 10.000 ile 20.000 arasında değişecektir, bu bölgelerden düzenleyecekleri saldırılar ile Saddam rejimini zayıflatacak ve yıkacaklardır. Afganistan benzeri bir durum yaratma projesinde, özellikle sınır bölgelerinde ABD'nin yardımı ile kurtarılmış bölgeler oluşturulacak ve sonra bu bölgelere dışarıdan sürekli destek vererek uzun süreli bir gerilla savaşı ile Bağdat rejimi yıkılacaktır. Hava bombardımanı projesine göre ise Washington'un desteği ile eğitilecek binlerce muhalifin oluşturduğu ordular ABD hava kuvvetlerinin yoğun desteği ile Irak ordusunu yenecek ve rejimi devireceklerdir.

İşte bu arayışların yapıldığı günlerde, tahlili aşağıda ayrıntılı olarak yapılacak olan 16 Aralık 1998'de Irak'ın Amerikan ve İngiliz güçleri tarafından bombalanması, 1998 sonunda KuzeyIrak konusunda da yeni bir aşamayı temsil etmektedir. Bu bombardımanın içiçe geçmiş iki boyutu vardır. Birinci boyutu psikolojik görünümüdür. ABD, Saddam Hüseyin'in bir yıldan bu yana BM ve dünya kamuoyunu kullanarak, bir gerilim stratejisi çerçevesinde ipleri germe ve gevşetme politikasını sona erdirmek ve Saddam'a son bir seneden beri oynadığı oyundan dolayı ceza vermek istemiştir. İkinci boyutu ise cezalandırma eylemi oluşturmuştur. Kamuoyunda yaygın olan diğer bir yoruma göre ise Clinton, kendi düşürülme sürecini durdurmak veya yavaşlatmak istiyordu. Clinton'un azli için Senato'da oyların 3/2'si ile azledilmesi gerekmektedir. Oysa bombardıman Temsilciler Meclisi'ndeki oylama öncesinde başlamıştır.

ABD, bombardımandan önce başta Suudiler olmak üzere Körfez ülkeleri ile görüşerek desteklerini almış, Irak'ın bombardımanına karşı çıkar gibi görünen Suudi Arabistan, iyice düşen petrol fiyatlarının bir bombardıman sırasında kısa süre içinde olsa yükseleceğini düşünerek bombardımana destek vermiştir. Diğer Arap ülkelerinin tavrı da çok farklı olmamış, Suriye dışındaki ülkeler tepkisiz kalmayı tercih etmişlerdir.

Clinton'un bombardımanı Temsilciler Meclisi'ndeki oylamadan önce yapması, yani kamuoyunun kendi lehine döndüğü bir aşamada başlatmış olması tesadüf değildir. Clinton Temsilciler Meclisi'nin kamuoyu baskısı altında kalacağını düşünmüş olabilir.

Fakat ilk bakışta kısa süreli bir cezalandırma operasyonu olarak görülen "Çöl Tilkisi" hareketinin aslında uzun soluklu ve yeni bir Amerikan planı olduğu doğrultusunda elde güçlü ipuçları bulunmaktadır. Bunların başında Rand'da analizci olarak çalışan ve "Let's Iraq Collapse" adlı makalesinde Irak'ın üçe bölünmesini savunan Daniel Byman, National Defense Üniversitesi'nden Profesör Kenneth Pollack ve RAND'da danışman olarak görev yapan Matthew Waxman'ın ortak çalışmaları olan "Coercing Saddam Hussein: Lessons from the Past" adlı makaleleri gelmektedir. Survival dergisinin Sonbahar 1998 sayısında yayınlanan bu makale, 1998 sonu ve 1999 başında Irak'ta ger-

çeken olayları net bir şekilde izah etmektedir. Makalenin temel amacı Clausewitz'in bir milletin güç merkezi (Centre of Gravity) olarak tanımladığı ve ortadan kalkması durumunda o milleti/devleti yenilgiye sürükleyecek gücü Irak özelinde tanımlamak ve bu güç merkezinin yıkılmasını sağlamak için gereken yolları aramaktır.

Yazarlar bu makaleyi Ekim-Kasım 1998'de ABD ile Irak arasında bir çatışma çıkacağı varsayımından hareket ederek yazmışlardır. Makalede Irak'ın güç merkezlerinin tahlili yapıldıktan sonra, Saddam'ın uygun güç uygulanması halinde geri adım atan bir lider olduğu tespiti yapılmaktadır. Makalede Irak'ın güç merkezleri altı kategori çerçevesinde ele alınmıştır. Bunlar a) Saddam Hüseyin'in kendisi, b) Irak'ın konvansiyonel silah gücü, c) Irak'ın sahip olduğu balistik füzeler, d) Irak kamuoyu, e) Irak ekonomisi özellikle de petrol kaynakları ve f) Saddam Hüseyin'in Irak devletini kendilerine dayanarak yönettiği güçler yani geniş bir klanın oluşturduğu Cumhuriyet Muhafızları, istihbarat servisleri ve güvenlik örgütü. Yazarlara göre Saddam iktidarının dayandığı en önemli güç odağı işte bu sonucusudur ve bunun imhası halinde Saddam'ın iktidarda kalması söz konusu değildir.

Makalenin temel tezi olan yeni bir baskı politikasının yazarlara göre üç ayağı olmalıdır. Bunlar a) Irak'ın muhasara altında tutulmaya devam edilmesi, b) Irak'ın muhasaraya meydan okuması durumunda en sert şekilde saldırılması ve c) Irak muhalefetinin Saddam rejimine karşı ayaklanmaya teşvik edilmesi. Bu üç politikanın 1998 sonundan itibaren çok belirgin bir şekilde yürürlüğe konulduğu görülmektedir. Makalenin en önemli noktası ise ABD'nin Saddam'ı devirmek için hangi noktaya baskı yapılacağını çok net olarak göstermesidir ki, 16 Aralık 1998 akşamı başlayan bombardımanın iyi yapılmış bir tahlilinden Amerikan hava kuvvetlerinin yazarların gösterdiği hedefleri bombaladıkları anlaşılmaktadır. Bu noktada yazarlardan ikisinin mensup olduğu RAND kurumunun ABD Hava Kuvvetleri tarafından finanse edildiğini hatırlamakta yarar vardır.

16 Aralık'ta başlayıp dört gün süren bombardımanın baş hedeflerinden birisi Saddam Hüseyin olmuş ise de Amerikalılar da bilmektedirler ki, Saddam'ı bir hava bombardımanı ile öldürmek için şanstın da fazlasına ihtiyaç vardır.

Ancak diğer bombardıman hedefleri ilginçtir. BM Özel Komisyonu'nun Irak'ta yaptığı araştırmalardan faydalanılarak hazırlanan bombardıman çerçevesinde resmi açıklama ile duyurulan "Irak'ın kitle imha silahlarını üretme kapasitesini yok etmek ve komşuları için tehdit olma durumuna son vermek için" bombardımandan farklı bir hedef amaçlanmıştır. Vurulan 100 hedeften 35'i Irak'ın hava savunma sistemine aittir. Böylece ikinci ve üçüncü hava akınları daha rahat yapılmıştır. 13 hedef kimyasal ve biyolojik silah üretimi ile ilgisi olduğu varsayılan merkezlerdir. Üç hedefi Güney Irak'taki Cumhuriyet Muhafızları birlikleri oluşturmuştur. Ancak hedeflerin yarısını, yani 49 hedefi ise makalede tanımlanan en önemli güç merkezinin karargahları oluşturmuştur. Diğer bir ifade ile, bu saldırı Saddam rejiminin sınır sistemine yönelik olmuştur.

Bu hedefler Ekim 1998 ortasında Washington'da General Anthony Zinni'nin başkanlığında yapılan bir toplantıda tespit edilmiştir. Bu hedeflerin içinde ilk göze çarpanlar arasında Bağdat'taki 6 istihbarat ve güvenlik kuruluşunun binaları ile Cumhuriyet Muhafızları'nın barakaları bulunmaktadır. William M. Arkin "The Difference Was in the Details" adlı makalesinde 17 Ocak 1999'da Washington Post'da bombardımanın ayrıntılı bir irdelenmesini yapmıştır. Irak Başbakan yardımcısı Tarık Aziz de Bahreyn Tribune gazetesine verdiği demeçte son Amerikan-İngiliz saldırılarında Irak liderliğinin hedeflendiğini belirterek Arkin'in tespitini doğrulamıştır.

Ancak bombardımanın ABD ve İngiltere açısından hem şansız hem şanslı yanı Ramazan ayından hemen önceye raslaması olmuştur. ABD Ramazan boyunca, Ramazan sonrasında yapılacak bir bombardımanın yanında eşzamanlı olarak Saddam'a karşı ayaklanacak bir muhalefeti örgütleme çalışmalarını da yoğunlaştırmıştır.

ABD'nin nihayet belirginleştirdiği stratejisi Saddam Hüseyin'in Tikrit klanına dayanan ve Irak devletini elinde tutmasına yarayan baskı mekanizmasını bombardıman ile paralize ve tahrip ederken, Irak ordusu içinde Saddam Hüseyin'e muhalif güçlere darbe için fırsat yaratmak şeklinde belirginleşmektedir. Bağdat merkezli bu plan yürütülürken, Kürt ve Şii muhalefet de Bağdat'a karşı desteklenerek ayaklanmaya sevk edilecektir. Kürt ve Şii muhalefetin ayaklanması, Irak ordusunu Irak'ın toprak bütünlüğünü korumak için tek yolun

Saddam Hüseyin rejimini devirmek olduğu düşüncesine sevk ederek bombardıman ile yıpranmış rejimin istihbarat ve güvenlik örgütlerinin ezildiği ortamda darbeye sevk edecektir, şeklinde düşünülmektedir.

Böyle bir darbe sonucunda Irak dağılmayacak ancak, merkezi yönetimi eline geçiren ordu güneydeki Şii muhalefet ile kuzeydeki Kürt muhalefete federal bir yapıyı öngören siyasal haklar tanıyacaktır. Böylece bir yandan Saddam sonrasında Irak'ın Afganistanlaşması engellenirken, diğer yandan Irak merkezi bir yapıdan kurtularak her an bölünmeye açık, böylece Batı baskısına açık 'kontrol edilebilir' bir devlet haline gelecektir.

Ayrıca, yukarıda da dikkat çekildiği gibi, İngiltere'nin de bölgede ABD'nin arkasında ciddi bir çalışma içinde olduğu ve Irak muhalefetini örgütlemek için yoğun bir çalışma yaptığı görülmektedir. İngiltere'nin Kürt ve Kuzey Irak politikaları gerek Almanya'nın, gerek ise bir zamanlar Fransa'nın sahip olduğu Kürt politikalarından daha ustaca ve daha Amerikan eksenslidir. Ancak bu eski kolonyal güç son dönemde Kürt meselesinde uzun zamandan beri olmadığı kadar aktif görünmektedir.

Amerikan yönetimi bu aşamada İran yönetimini de Saddam'a karşı yapılacak bir darbeye destek vererek, muhalif Şiileri ayaklanmaya teşvik konusunda iknaya çalışmaya başlamıştır. Amerikan yönetimi İran'ı "önde gelen uyuşturucu üreten ülkeler" listesinden çıkararak bir jest yaparken, İran'da muhafazakar kanadın sözcülerinden olan "Cumhuri İslami" 13 kişilik bir CIA heyetinin Tahran'da İran yönetimi ile temasta bulunduğunu bildirmekteydi. Esasen ABD'nin "Çifte Muhasara" politikası iflas etmiştir ve sadece kağıt üzerinde varlığını sürdürmeye devam etmektedir. ABD'de 1997 senesi içinde artan İran ile ilişkilerin düzeltilmesi tezi, 1998 için gittikçe yoğunluk kazandığı gibi, Körfez ülkeleri de İran ile ilişkilerini yumuşatma sürecine girmişlerdir.

Başlangıçta Amerikan yönetimi içinde en azından kamuoyu önünde görüş farklılıkları olmasına rağmen, ABD ve İngiliz yöneticileri Saddam'ın devrilmesi planlarını geliştirmek için yoğun görüşmelere başlamışlardır. Amerikan Dışişleri Bakan yardımcısı Martin Indyk ile İngiliz Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Derek Fatchettin yönetiminde yapılan görüşmelerde Saddam'ı devirmenin yolları aranmıştır.

Irak'ın dört gün süren bombardımanı sırasında ve sonrasında ABD'nin Saddam'ı devirmek için arayışları devam etmiştir. İsrail radyosuna göre ABD, saldırının başlamasıyla birlikte İran'ı uyarılmış ve Irak'ta şartlarda bir değişme olursa karışmamasını istemiştir. ABD, İran'a Şiilerin ve Kürtlerin alternatif yönetimin parçası olduğunu da bildirmiştir. İran ise saldırıların hemen durdurulmasını talep etmiştir.

ABD ve İngiltere'nin ayaklanma arayışları Suriye ve İran'ın karşı arayışlarını getirmiştir. Gerek Suriye gerek İran, bölgesel bir rakip olarak algıladıkları Irak'ın güçlenmesini arzu etmemekle birlikte, ne parçalanmasını ne de Irak'ta zayıf ve Washington'a bağlı bir rejimin oluşmasını arzu etmektedirler. Her iki ülke de Irak'ın bölünmesine karşıdır. Bundan dolayı, Washington Anlaşması'ndan sonra ABD'nin bölgeden uzaklaşmasının ön şartının Saddam Hüseyin'in iktidardan uzaklaştırılması olduğunu gören İran ve Suriye, Irak muhalif güçlerini ABD'nin elinden alıp, Tahran-Şam aksi etrafında örgütlenme çalışmalarına başlamışlardır. Başlangıçta Suriye ve İran arasındaki bu ilişki iki ülkenin Saddam rejimini devirme çabaları şeklinde algılanmıştır. Ancak, bir süre sonra her iki ülkenin Irak'ın toprak bütünlüğünden yana tavır aldıkları meydana çıkmıştır.

Başkanlığını Suriye Devlet Başkan Yardımcısı Abdulhalim Haddam ile İran Devlet Başkan yardımcısı Hasan Habibi'nin yaptığı 'Suriye-İran Yüksek Konseyi', her iki ülkenin dışişleri bakanları Faruk El Şara ve Kemal Hırazi'nin başkanlığında acil olarak toplanmışlardır. Görüşmelerde Irak muhalefetine Irak'ın geleceğinde oynayacağı rol, diğer bir ifade ile Suriye ve İran'ın Irak muhalefeti ile işbirliği zemini görüşülmüştür. İki ülke arasında yapılan görüşmelerde KDP ve KYB'nin dışında İslami Partiler ve Arap milliyetçisi partilerle görüşmeler yapılarak karar alınmıştır.

Bu çerçevede önce Talabani ile görüşen Suriye yönetimi, Aralık ayının ikinci haftasında Şam'a çağırılan KDP yöneticisi Hoşyar Zibari ile Abdulhalim Haddam ve Baas Partisi genel başkan yardımcısı Abdullah Al-Ahmar görüşmüşlerdir. Talabani, Suriye yönetimi tarafından Saddam Hüseyin rejimini devirmek için Batılı güçlerle işbirliği yapmaması konusunda uyarılmıştır. Talabani de, Irak'ın mezhep veya etnik bazda bölünmesi hususunda Batılı güçlerle işbirliği yapmayacağı konusunda söz vermiştir.

Aynı günlerde Tahran da KDP yöneticilerinden Fazıl Mutni ile görüşmeler yapmıştır. Fazıl Mutni ayrıca "Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi" Başkanı Muhammed Bakır El-Hakim'le de görüşmüş, görüşmelerin KDP karargahının bulunduğu Selahattin kentinde devam etmesi kararı alınmıştır.

Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi'nin ayrıca Baas Partisi'nin muhalif kanadı ile, Komünist Parti ve Arap milliyetçileri ile görüşmeler başlatarak bir muhalefet bloğu için zemin yoklamaya başladıkları görülmüştür. KDP ve KYB dışında Irak'ta en büyük silahlı güç olan Yüksek Konsey'e bağlı olan Bedir Birlikleri yedeklerle birlikte 30.000 kişilik bir güce sahiptir. T 55 ve T 62 tank gruplarına sahip olan Bedir Birlikleri halen Irak'ın güneyinde İran sınırında konuşlanmış vaziyettedirler. Bu gücün aktif olarak anti-Saddam bir denklemin içinde yer alması büyük bir öneme sahiptir. Yüksek Konsey'in Suriye-İran eksenli bir yapılanma içinde KDP-KYB-İraklı muhalif subaylardan da oluşan ve bütün Irak muhalefetini bir araya getiren bir çatıyı kurmak doğrultusunda olduğu bilinmektedir. Bu yapı Irak ordusu ile çatışarak değil, ortak bir yapılanma ile Saddam'ı devirmeyi hedeflemektedir.

Tabii ki böyle bir yapılanmanın hedefi de Saddam'ı devirmek olduğu için, ABD'nin Saddam'ı devirme planı ile ilgili kısımla örtüşmektedir. Ancak Saddam sonrasında Irak'ın yeniden yapılanması hususunda hem Şii muhalefet ile Kürt muhalefet, hem de ABD ile Suriye-İran arasında ciddi görüş farklılıkları mevcuttur. Yüksek Konsey Başkanı Bekir El-Hakim Irak'ta gerçekleşecek bir darbeye herhangi bir dış gücün müdahalesine şiddetle muhalefet etmekte ve darbenin Irak halkı tarafından gerçekleştirilmesini istemektedir. Şii muhalefet federal bir yapılanmaya da karşıdır. Saddam'ın devrilmesi sonucunda ortaya çıkacak bir kaosu Irak'ın toprak bütünlüğünü tehlikeye atmaması için, darbenin içinde Irak'ın merkezini elinde tutan ve bir darbeden sonra ülke bütünlüğünü sağlayabilecek tek mekanizma olan Irak ordusunun darbenin parçası olmasını istemektedir. İran ve Suriye'nin de yukarıda dikkat çektiğimiz gibi kısa bir süre için bu plana destek verdikleri bilinmektedir.

Ancak Aralık sonuna doğru İran'ın Irak'la yakınlaşmaya başladığı görülmüştür. İran parlamentosu sözcüsü Natık Nuri ile Irak Milli Meclisi sözcüsü

Ojeil İsmail Tahran'da buluşmuşlardır. İki ülke parlamentoları arasında dostluk grubu kurulması kararı alınırken, İran Irak'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü desteklediğini açıklamış ve Irak'ı parçalamayı düşünenleri lanetlemiştir.

Özetle, 1998 yılı biterken bölgede iyiden iyiye belirginleşen bir Irak-İran-Suriye ittifakının karşısında Amerikan-İngiliz-Kuveyt ve Suudi Arap ittifakı bulunmaktadır. İsrail ikinci ittifaka yakındır. Hatta bir yoruma göre Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulma çalışmalarının hızlanması ile Mayıs 1999'da Filistin'de bağımsız bir devlet ilan etme girişimi arasında paralellik söz konusudur. Bu yaklaşıma göre, Kürt devletinin kuruluşu ile İsrail, Ortadoğu'da Filistin devletinin kurulması ile bozulan dengeleri tekrar kurmayı ve Arap enerjisini Kuzey Irak'a yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye formül olarak ikinci ittifaka yakın görünse de, aslında birinci ittifaka destek vermektedir ve Irak'ın toprak bütünlüğünü tehdit edici her gelişmenin karşısındadır.

1999 senesi ABD'nin Irak rejimini devirmek için yeni yollar araması ile başlamıştır. Ramazan Bayramı'ndan sonra ABD-İngiliz ittifakının Irak'a karşı yeni ve büyük bir saldırı planladıkları, Saddam'ı devirecek bir ayaklanmayı örgütlemenin ayrıntıları üzerinde çalıştıkları haberleri basında ön sayfalarda yer almaya başlamıştır. ABD'nin bayram sonrası saldıracağı o kadar kabul edilir bir gerçek haline gelmiştir ki, Türkiye ABD'den Irak'ın misilleme olarak Türkiye'ye karşı füze kullanması durumunda bu füzelerin etkisiz hale getirilmesini sağlayabilecek olan füzesavar sistemi Patriotların Türkiye'ye yerleştirilmesini istemiştir.

Bu gelişmeler bölgede zaten girift olan ittifaklar ağını daha da girift hale getirmiştir. Mısır'ın girişimi ile ertelenen ve Irak'ın büyük tepkisine neden olan ertelemelerden sonra Arap Birliği'nin toplantısının 24 Ocak'da Kahire'de yapılmasına karar verilmiştir. Bu karar verilirken, Mısır'ın başını çektiği yoğun bir Araplar arası görüşme süreci yaşanmıştır. Bu çerçevede Şam'da Mısır-Suriye, Amman'da Mısır-Ürdün-Filistin ve Kahire'de Mısır-Suudi Arabistan-Suriye, Yemen ve Umman dışişleri bakanları görüşmeleri yapılmıştır. Bir yandan Saddam Hüseyin'e karşı sert bir tavır alan Mısır, diğer yandan ABD'nin bölgede bir Kürt devleti kurmaya ve Irak'ı bölmeye yönelik politikası karşısında paniğe

kapılarak bunu engellemeye yönelik bir Arap uzlaşmasının sağlanması çalışmaları başlamıştır. Mısır, ABD'nin bölgede bir Kürt devleti kurma çalışmaları konusunda Türkiye'den de bilgi almıştır.

ABD'nin Saddam'ı devirme çalışmaları devam ederken Bağdat-Tahran ilişkileri de düzelmeye devam etmiştir. İran Dışişleri Bakanı Devlet Başkanı'nın özel temsilcisi sıfatı ile Bağdat'ı ziyaret etmiş, 11-14 Ocak tarihleri arasında yapılan görüşmelerde Bağdat rejimine destek vermiştir. Aynı günlerde yapılan ve İran-Türkiye'nin Kuzey Irak görüşmelerinde ise Tahran bölgeye dışarıdan yapılan müdahaleleri kınamıştır.

A. Öcalan'ın Yakalanması ve Yeni Süreç

PKK, A. Öcalan'ın Avrupa'da olduğu günlerde Kuzey Irak'da Kandil Dağı bölgesinde 19 Ocak 1999'da 6. Kongresi'ni başlatmıştır. Kongre'nin başladığı günlerde PKK'ya hakim olan psikoloji mağlubiyet, karmaşa ve gelecek konusunda belirsizliktir ve ruh hali örgütün belgelerine de geçmiştir. Kongre devam ederken 15 Şubat 1999'da A. Öcalan'ın Kenya'da yakalanıp Türkiye'ye getirilmesinden bir gün sonra, 16 Şubat 1999'da 6. Kongre'nin sona erdiği ilan edilmiştir. Kongre kararlarında A. Öcalan'ın yakalanmasının etkisi kendisini açıkça ortaya koymuştur. Şok içindeki örgüt, Kongre kararlarının başına kendisine karşı komplo içinde gördüğü bütün dünyaya tehditler yağdırmıştır.

6. Kongre'den çıkan önemli kararlar arasında PKK'nın şekilsel olarak da olsa üçe bölünmesi gelmektedir. Bu karara göre, örgütün Kuzey Irak'da faaliyet gösteren birimleri "PKK Başur" (Güney PKK) adı ile faaliyet gösterirken, Karadeniz ve Akdeniz mntıklarında faaliyet gösteren birimlerinin "Anadolu Halk Kurtuluş Ordusu" adı altında örgütlenmesini karar altına almıştır. Ayrıca YAJK (YekitiyaAzadiya Jinen Kürdistan-Kürdistan. Özgür Kadınlar Birliği) adlı oluşum fesh edilerek yerine PJYK (Partiya Jinen Yekitiya Kürdistan-Kürdistan Kadınlar Birliği Partisi)'nin kurulmasına karar verilmiştir.

6. Kongre A. Öcalan'ın yakalanmasına son dört yılda "silahlı mücadelede" başarısız oluşun neden olduğu tespitini yaparak, gerilla ağırlıklı silahlı mücadelenin ağırlıklı olarak devam ettirilmesi kararını almıştır.

A. Öcalan'ın yakalandığı günlerde PKK'nın dağ kadrolarının yurtiçi ve yurtdışındaki dağılımı şöyledir:

Zağros Eyaleti: Hakkari (Çukurca hariç), Van, Merkez, Özalp, Saray Gürpınar ve Başkale ile Hakkari ve Van'a mücavir alandaki İran ve Irak topraklarında Halil Ataç komutasında 800-900 PKK'lı;

Toros-Akdeniz Eyaleti: Hatay, Adana, İçel, Osmaniye, Gaziantep/İslahiye ve Nurdağı ilçelerinde Ramazan Topbaş yönetiminde 40-60 PKK'lı;

Serhat Eyaleti: Kars, Ardahan, Iğdır, Ağrı (Tutak ve Patnos hariç), Van/Erçiş, Çaldıran ve Muradiye, Erzurum/Şenkaya, Olur ile Artvin/Şavşat, Borçka, Murgul ve Ardanuç ilçelerinde Fethi Şarlatao yönetiminde 50-55 kişi;

Mardin Eyaleti: Mardin, Merkez, Dargeçit, Midyat, Nusaybin, Ömerli, Savur ve Yeşilli, Şırnak/Ildil ve Güçlükonak, Batman/Geçüş ve Hasankeyf, Diyarbakır/Çınar'da 110-115 kişi;

Koçgiri Eyaleti: Sivas (Kızılırmak nehri doğusu), Malatya/Hekimhan, Arguvan, Arapkir ilçeleri (Yama dağları bölgesi), Tokat, Ordu illeri;

Güneybatı Eyaleti: Gaziantep (İslahiye hariç tamamı), Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya/Hekimhan, Arguvan, Arapkir ilçelerinin bir kısmı ve Kilis kırsalında 25-30 PKK'lı;

Garzan Eyaleti: Batman, Bitlis, Siirt/Baykan, Şirvan ve Kurtalan ilçelerinin bir kısmı, Van/Bahçesaray, Hizan ve Gevaş ilçeleri kırsalında Süleyman Kaydı komutasında 80-90 PKK'lı;

Ruha (GAP) Eyaleti: Şanlıurfa, Mardin/Derik, Kızıltepe ve Mazıdağı ile Diyarbakır/Bismil ve Çınar ilçeleri kırsalında Selim Ata yönetiminde 15-20 PKK'lı;

Erzurum Eyaleti: Bingöl, (Genç ilçesi hariç), Muş/Merkez, Varto, Bulanık, Malazgirt, Elazığ/Karakoçan, Erzurum/Aşkale-Horasan hattı güneyi, Ağrı/Tutak, Patnos ve Eleşkirt ilçelerinin batı kesimleri, Erzincan/Tercan ile açılım alanları olarak Bayburt, Trabzon, Rize alanında Yıldırım Kaya yönetiminde 150-160 kişi;

Dersim Eyaleti: Tunceli, Erzincan, Elazığ/Karakoçan'ın bir kısmı, Kovancılar, Baskil, Ağın, Keban ilçeleri, Bingöl/Kığı ve Yayladere'nin bir kısmı, Bayburt, Gümüşhane ve Giresun illerinin güneyinde Hamili Yıldırım yönetiminde 225-255 PKK'lı;

Botan Eyaleti: Şırnak, Hakkari/Çukurca, Van/Çatak, bahçesaray ve Gevaş'ın bir bölümü, Siirt /Merkez, Pervari, Kurtalan ve Eruh ile Şırnak iline mücavir Irak topraklarında Murat Karayılan yönetiminde 470-530 PKK'lı;

Amed Eyaleti: Diyarbakır (Bismil ve Çınar hariç), Elazığ/Maden, Palu, Arıcak, Sivrice, Alacakaya, Bingöl/Genç, Muş/Hasköy ve Korkut ilçelerinin bir kısmını kapsayan alanda Faruk Bozkurt yönetiminde 250-300 PKK'lı faaliyet göstermekteydi. Yani Türkiye içinde PKK dağ kadroları 2265 ile 2575 arasında idi.

Örgüt kaynaklarından gelen bilgilere göre aynı dönemde Suriye'de 100-150, Kuzey Irak'da 2000-2400, İran'da 350-400 yani toplam 2525-3025 PKK militanı vardır. Şubat 1999 itibarı ile toplam 4800 ile 5600 arasında bir dağ kadrosuna sahip, başsız, demoralize bir PKK'nın etkili bir gerilla savaşı gerçekleştirmesi mümkün değildir ve PKK'da A.Öcalan'ın yetkilerini devralanlar bunun farkındadırlar.

Kongre, Öcalan'ın yakalanması ile birlikte Öcalan'ın yetkilerini 5. Kongre'de kurulan ancak faal olmayan Başkanlık Konseyi'ne devretmiş, A. Öcalan'ı görevden almayarak genel başkanlık mevkiinde tutmuştur. Başkanlık Konseyi'nin oluşması bir süre almış ise de neticede Cemil Bayık, Osman Öcalan, Murat Karayılan, Numan Uçar, Duran Kalkan, Mustafa Karasu, Hamili Yıldırım, Hasan Atmaca Başkanlık Konseyi üyeliğine atanmışlardır.

Öcalan'ın ele geçmesi PKK gibi Stalinist örgütlenmeye sahip olan bir örgüt için büyük bir darbe anlamına gelmiştir. A. Öcalan'ın Şam'dan ayrılmasından sonra örgütün dağ kadrolarında ciddi bir çözülme yaşanmamıştır. Hatta ilk günlerin paniğinde dağ kadrolarında birbirlerine kenetlenme görülmüştür. Ancak, yönetici kadrolar arasında A. Öcalan sonrası veya yokluğu dikkate alınarak liderlik hesapları yapılmaya başlamıştır. A. Öcalan'ın yakalanmasından sonra ise aşağıda ele alacağımız gibi Başkanlık Konseyi içinde iktidar mücadelesi devam etmiştir. Fakat, önemli bir nokta da A. Öcalan'ın yakalanmasından sonra PKK'nın dağ kadrolarına katılıp katılmamak konusunda kararsız olan bir kısım PKK sempatanının katılma kararı almalarıdır ki, bunun politik değil psikolojik bir izahı vardır.

PKK'nın Yakalanmaya Tepkileri

Öcalan'ın yakalanmasının hemen sonrasında Avrupa'da başlayan şiddet gösterilerinin örgütün imajına zarar verdiği düşüncesi ile PKK yönetimi Avrupa'daki gösterilerin demokratik esaslar çerçevesinde düzenlenmesini isterken, Türkiye, Yunanistan ve Kenya'ya karşı şiddet çağrısında bulunmuştur.

Örgütün yayın organı Med-TV de PKK'lıları Türkiye içinde şiddet eylemlerine çağırmıştır. Nizamettin Taş, Med-TV'de 16 Şubat'da "Başkan Apo milyonlaşmış PKK'dır, başkan Apo bir ruhtur, asla düşmana teslim olmayacağı gibi ölümsüzdür: Ölümsüzlüğünü kendi geçmiş pratiğinde kanıtlamıştır. Bu ölümsüz zafer ruhunu şimdi mücadelemizde biz göstermeliyiz. Her birimiz birer Apo olmalı, Apocu ruhla kendimiz düşmanın beyninde patlatmalıyız" demiştir. Cemil Bayık ise 17 Şubatta PKK'lı gençleri bütün Türkiye'de ayaklanmalar düzenlemeye çağırmıştır. Cemil Bayık 18 Şubatta "Türkiye ve Kürdistan'da hiç bir ayırım göstermeksizin, her türlü şiddet haklı ve meşrudur" diyerek, sınırsız bir şiddet uygulaması için PKK'lılara çağrıda bulunmuştur.

Ancak PKK'nın Türkiye içinde geliştirebildiği eylemler çok kısıtlı olmuştur. Dağ kadrolarında en ufak bir hareket gerçekleşmemiştir. Kentlerde kitle eylemleri örgütlenme girişimleri başarısız olmuştur. Örgütün kentlerde intihar ve fedai saldırıları etkisiz kalmıştır. Bu tür saldırılar şimdiye değin iki dalga halinde 1996 ve 1998/99'da düzenlenmiştir. Birinci dalgada Tunceli, Sivas ve Adana gibi, üç orta büyüklükte kentte başarılı eylemler gerçekleştirilirken, ikinci dalga saldırılar Van kenti ve Lice ile Yüksekova kasabalarında yapılmıştır. İstanbul, Antalya, Diyarbakır gibi kentlerdeki girişimler başarısız olmuştur. Çünkü güvenlik güçlerinin istihbaratının güçlenmesi intihar eylemlerini engellemeye başlamıştır.

A. Öcalan'ın yakalanmasından sonra PKK'nın ileri gelen politikacıların ve asker sivil bürokratların kaçırılarak pazarlık konusu yapılması eylemleri de PKK'nın olası eylemleri olarak beklenmiş ise de, bu tür bir eylem gerçekleşmemiştir.

Anlamalı bir eylem üretemeyen örgütte, A.Öcalan ile bağlantının tamamen kopuk olduğu dönem içinde liderlik mücadelesi yeni bir aşamaya taşınmıştır. Fakat liderlik mücadelesinin tarafı olan kişi/gruplar liderlik mücadelesini dikkatli yürütüp, Suriye ve İran taraflara parçalanmayı hızlandırıcı bir destek vermeyince, örgütün parçalanması süreci kontrol altına alınmıştır. Birbirleri ile çatışan fraksiyonlar bir süre için aralarındaki açık çatışmayı engellemişlerdir. A. Öcalan'ın yerine ismi geçen Osman Öcalan, Murat Karayılan ve Cemil Bayık arasındaki çatışma dağ kadrolarında bölünmeye neden olmamaya gayret edilerek, perde arkasında sürmektedir.

PKK İçindeki Feodal Yapılanma

Dışarıdan modern bir örgüt görünümü vermeye çalışan PKK aslında feodal bir yapılanmayı her zaman içinde barındırmıştır. Örgüt içinde PKK lideri A. Öcalan'ın doğduğu kent olan Urfalılar her zaman ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuşlardır. 'Urfalılar Çetesi' diye anılan bu olu-

şum örgütün para ve silah gücünü şimdiye değin büyük ölçüde elinde tutmuştur. Osman Öcalan, Halil Ataç, Kani Yılmaz, Numan Uçar, Hasan Atmaca, Ferhan Güllü, Muzaffer Ayata gibi isimler Urfalılar çetesinin belkemiğini oluşturmaktadırlar. Diğer gruplaşmalar ise "Tunceliler", "Batmanlılar" ve "Bingöllüler" olarak belirlemektedirler.

Para ve silah gücünü tekelinde tutmayı arzulayan 'Urfalılar Çetesi' kendi içinde Osman Öcalan ve Murat Karayılan çevresinde gelişen bölünme eğilimine rağmen diğer grupların meydan okumalarını engellemek amacı ile A. Öcalan'ın yakalanmasından kısa bir süre sonra Cemil Bayık'ı geçici olarak önplana itmişlerdir. Örgüt içinde entirikacı olarak tanınan ve bütün gücünü A. Öcalan'a kayıtsız şartsız itaatinden alan Cemil Bayık'a politik güç 'emanet' edilerek, parasal ve askeri güç çetenin kontrolünde tutulmaya çalışılmıştır. Ancak, Cemil Bayık'ın da bu durumu kendi lehine kullanmaya çalışabileceğini tahmin etmek zor değildir.

Osman Öcalan'a gelince, Abdurrahman Çadırcı ve Numan Uçar gibi isimler tarafından biraz da rahat kontrol altında tutulabileceği inancı ile desteklenen bu zat, liderlik için en sabırsız aday olarak göze çarpmaktadır. Osman Öcalan bir yandan Batı ülkeleri ile daha ılımlı ilişkiler geliştireceği, marksist-leninist çizgiyi tam anlamı ile terk edeceği mesajını verirken, diğer yandan da dağ kadrolarına evlenme izni vereceğini duyurmaktadır. Osman Öcalan, A. Öcalan'ın İmralı yargılaması ve sonrasında yaptığı açıklamalardan sonra Avrupa'ya geçmek istediğini duyurmuştur. Osman Öcalan ile ilgili olarak A. Öcalan'ın yargıları oldukça acımasızdır. A.Öcalan, kardeşi hakkında şöyle demektedir: "Bazılarınız dediniz, İran'ın adamı rolünü oynayabilir. Rahatlıkla oynayabilir. Eğer fırsat düştüğüne emin olduğunda MİT'le de anlaşır. Aklından da geçmiyor değil. Diyelim medya gelmiş, benden daha fazla taktik ürettiğini, çok çarpıcı hamleler yaptığını söyleyebilir. Bu anlamı ile karşık bir kişilik. Fakat, hiç bir şeye gücü yetmez...Bir gün köyden kazaya götürüyorduk. Hatırladığım kadarıyla bir eşek bulmuştuk. Eşeğe bindirdik. Eşeğe bindirdikten sonra, hiç olmaz ayağıyla eşeği kavrayıp

eşeği götürmesi gerekir. Bindirdiğimiz yetmiyormuş gibi ben bir tarafa, bacım bir tarafa geçtik, eşeğin üzerinde tutup yürütmeye çalıştık. Bu hikaye onun bütün süreçlerdeki tutumunu izah ediyor. Eşeğe bindirmek yetmez, bir de her taraftan birer kardeş tutup da Halfeti'ye kadar götürecek. Bunun üzerine çok erken yaşlarda bunlardan hayır gelmez diyordum.. Allah'ın zavallısıdır."

Murat Karayılan ise halihazırda daha sessiz ve derinden hareket etmektedir. Gerek Avrupa'da gerekse kırsalda pratiği olan Karayılan önümüzdeki günlerde kendisine destek verenlerle birlikte gücünü pekiştirmek için çalışmalarını yoğunlaştırabilir.

A. Öcalan'ın yakalanmasından sonra Başkanlık Konseyi, Kuzey Irak'da Dibis, Lazıyan, Karadağ, Mahawat, Cemirezan, Qaladiza, Soni, Zeli, Rızgari, Bote, Sargal, Malamal, Durjan Kwert, Kani-Rash kamplarında bulunan PKK'lılara dayanarak yeni bir görev bölümü çerçevesinde çalışmalarına başlamışlardır. Süleymaniye-Dukan bölgesinde faaliyet gösteren Cemil Bayık, İran'daki Pazdaran örgütü ile temas halinde olup, bu örgütten PKK için lojistik destek temin etmektedir.

Osman Öcalan YNDK'nın başına geçmiştir ve örgütün Kuzey Irak'daki siyasi faaliyetlerini yürütmektedir. Murat Karayılan, örgütün Kuzey Irak'daki iki numaralı adamı olarak Hakurk-Soran-Zeli ve İran'da Rizaiye bölgelerinde faaliyet göstermektedir. Ali Haydar Kaytan Kuzey Irak'da askeri sorumlu görevine getirilmiştir.

Eskiden PKK'nın İran sorumlusu olan Ali Rıza Altun Kuzey Irak'da siyasi sorumluluğa getirilmiştir ve örgütün Suriye-İran ilişkilerini yürütmekle görevlidir. Halil Ataç ise Kuzey Irak'da Reykan-Basyan ve Zeva-Zeli bölgelerinde askeri eğitimden sorumluluğuna atanmıştır.

Kuzey Irak'da 1999'un Diğer Gelişmeleri

1999 yılının ilk ayında Kuzey Irak'ın gündeminde ABD ve İngiltere'nin Irak'a ayın ortasında ve sonunda düzenledikleri bombardıman ve

Türkmenlerin geleceği ile ilgili endişeler oluşturmuştur. Türkiye, Irak'a yönelik bombardımanlardan ve KDP'nin silahsızlandırılmasından rahatsız olmak ile beraber, A. Öcalan'ın Avrupa'da olduğu bir dönemde Washington'un desteğine ihtiyaç duyduğu için tavır almamıştır. Muhalefette iken, ABD'nin Kuzey Irak'da bir Kürt devletini yaşama geçirmek istediğini defaat ile ileriye süren Başbakan Bülent Ecevit, 3 Şubat 1999'da TRT'de katıldığı bir toplantıda "ABD, Kürt devleti amaçlamayabilir ama attığı adımlar o noktaya götürüyor" demek zorunda kalmıştır.

Diğer yandan Washington Süreci'nin bir parçası olarak 9 Ocak 1999'da Kuzey Irak'da bir araya gelen Barzani ve Talabani, KDP ve KYB arasındaki barışı görüşmüşlerdir. Bu arada KDP ve KYB açıklama yaparak, Saddam Hüseyin'in bir dış müdahale ile devrilmesine karşı olduklarını açıklamışlardır. Her iki lider de bir yandan Washington ile iyi ilişkiler geliştirmekte, ancak Saddam ile ipleri de tamamen koparmak istememektedirler:

Kuzey Irak'da KYB-KDP görüşmelerinin devam ettiği bir dönemde 15 Şubatta Iraklı Şii lider Ayetullah Muhammed Sadık El Sader iki oğlu ile birlikte uğradıkları bir silahlı saldırı sonucu öldürülmüşlerdir. Bu suikastin Saddam Hüseyin'in emri ile yapıldığı inancında olan Şii Araplar 17-18 Mart'da Basra'da ayaklanmışlar, Bağdat'a bağlı birlikler ayaklanmayı bastırmışlardır.

Diğer yandan Saddam Hüseyin'e karşı tutarlı bir muhalefet oluşturmak isteyen ABD-İngiltere ise, 7-8 Nisan 1999 İngiltere'de Windsor'da Iraklı muhalif grupları yeniden örgütlemeyi tasarladıkları INC çerçevesinde bir araya getirmişlerdir. ABD'den Irak muhalefeti organize etmekten sorumlu diplomat Frank Riccardione, Senato Dış İlişkiler Komitesi başkanı Jeese Helms, Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi Üyesi Benjamin A. Gilam, Senatör Robert Carry, İngiliz Büyükelçi Julian Walker ve İngiliz Dışişlerinden Martin Hetherington'un toplantıya katılması, her iki ülkenin de toplantıya verdiği önemi göstermiştir. Toplantı sonunda Ahmet Çelebi'nin yürütme konseyi başkanlığı

yerine 7 kişilik bir başkanlık konseyi kurulmasına karar verilmiştir. Toplantıda ayrıca KDP'yi temsilen bulunan Hoşyar Zebari, INC üyesi muhalefete topraklarını açmak için ABD'den Irak'a sadece Kuzey Irak'ın hava sahasını değil, karadan bir girişi de yasaklamasını istemiştir.

Bu toplantıdan kısa bir süre sonra Bahreyn gezisi sırasında bir açıklama yapan Martin Indyk, "Bize göre eninde sonunda Saddam iktidardan gitmelidir. Bunun düşünülenden çok daha yakın olduğunu düşünüyorum" derken, M.Barzani Saddam ile siyasi dialoga hazır olduklarını açıklamıştır. Diğer bir ifade ile Windsor toplantısı hala ABD'nin arzu ettiği muhalefeti oluşturmuş değildir. Çünkü gerek M.Barzani gerek Talabani INC kanalı ile veya Bagdat'ta gerçekleşecek bir darbe sonucu Saddam Hüseyin'in devrilmesi durumunda Irak'ın üniter yapısının kolaylıkla korunabileceğini düşünmekte ve bundan hoşlanmamaktadırlar. Bu algılama her iki lideri çeşitli manevralara itmektedir. Ayrıca Saddam Hüseyin İngiltere'deki toplantıdan hemen sonra KDP ve KYB'yi topraklarını kendi karşıtı bir eylemde kullandırmaları halinde intikam alacağını bildirerek tehdit etmiştir. Nitekim M. Barzani, Mayıs sonunda yaptığı bir açıklamada bölgesini bağıdat rejimini devirmek isteyen bir harekete kullandırmayacağını açıklamıştır.

Oysa 20 Mayıs 1999'da Londra'da toplanan INC temsilcileri yapılan çalışmaları gözden geçirmişler, daha sonra INC'nin temas grubu Washington'a geçerek ABD'li yetkililerle üst düzey temaslarda bulunmuş, Saddam Hüseyin rejimini devirmenin yolları aranmıştır. Washington'a gelen ve 13 kişiden oluşan temas grubu Arap, Kürt, Türkmen ve Şii Araplardan oluşmuştur. Heyette Irak devletinin merkezine yakın unsurların bulunması dikkati çekmiştir. Bunlar arasında dedesi Irak'ın milli liderlerinden olan Mevlüd Muhlis ile ailesi Irak ordusunun kuruluşunda yer alan Hatem Muhlis, eski petrol bakanı Adnan Paçacı ve ailesi Tikrit kentinin kurucusu olan Şerif Ali Bin El Hüseyin göze çarpmaktadır.

Washington görüşmeleri sırasında Amerikalı yetkililerin üzerinde önemle durduğu bir husus da alınacak kararların Türkiye'yi rahatsız et-

memesi olmuştur. Washinton bu aşamada INC'ye silah vermeyi reddedip, 'Irak'ı Kurtarma Yasası'nın Beyaz Saray'a tahsis ettiği 97 milyon dolardan bir bölümünü siyasi çalışmalar için vereceğini açıklamıştır. Aynı günlerde İngiltere'de 'Royal United Service Institute'de bir konuşma yapan Irak'ın bölünmesinin baş karşıtlarından General Anthony Zinni, Iraklı muhaliflerin silahlandırılmasına şiddetle karşı çıkan bir açıklama yapmıştır.

Mesut Barzani ise toplantıları değerlendirirken, Amerikan planının bir çok temel soruya cevap vermediğini ve Kürtlerin federal bir Irak içinde kendi kendini yönetme hakkı güvence altına alınmadan kendi denetimi altındaki toplantıları Saddam Hüseyin'e karşı bir müdahale için açmayacağını açıklamıştır.

Temas grubunun Washington ziyaretinden sonra INC'nin reel güç temelini oluşturan KDP ve KYB'yi hem birbirleri ile barıştırmak hem de INC sürecine tam olarak eklemek için çalışmalarını sürdüren ABD'li yetkililer Mayıs ayında doğan gerginlik neticesinde haftalık koordinasyon toplantılarını durduran KDP ve KYB'li yetkilileri 16 Haziran'da Washington'da bir araya getirmişlerdir. Bu toplantıdan önce Ankara'ya gelen Frank Ricciardone Türk Dışişleri ile gerçekleştirdiği görüşmelerde Ankara'ya gelişmelerin Türkiye'nin aleyhine olmayacağı konusunda güvence vermiştir. Türk tarafı Ricciardone'ye KDP ve KYB'nin fiili olarak devlet gibi yapılanmalarından ve davranmalarından duyulan tedirginliği aktarmıştır.

ABD Dışişleri Bakanlığı Yakın Doğu İşlerinden sorumlu müsteşar yardımcısı Elisabeth Jones'in başkanlık ettiği toplantılara KDP'den Sami Abdurrahman, KYB'den ise Kemal Fuat başkanlığında birer heyeti katılmış, KDP, KYB'yi kendi bölgesine elektrik aktarımını sık sık kesmek ve PKK'nın saldırılarına destek olmakla suçlamıştır. KYB ise suçlamaları reddetmiştir. Ancak ABD'li yetkililerin baskısı ile taraflar seçimlerin yapılması için hazırlıkların başlaması, seçmen kütüklerinin hazırlanması, Süleymaniye'de KDP'nin, Erbil'de KYB'nin karşılıklı olarak temsilciik açması konularında anlaşmışlardır.

Kuzey Irak'da 1999 Yazına girerken önemli bir gelişme de KDP'nin bir bildiri yayınlarak PKK'lıların 26 Mayıs'ta İran-İrak sınırına yakın bir bölgedeki köylere yönelik saldırı başlattıklarını duyurmasıdır.

Özetle 1999 yazına girerken ve yaz boyunca, ABD ve İngiltere bir yandan Irak'da geniş bir muhalefet cephesi oluşturmaya çalışırken, diğer yandan yukarıda irdelemesi yapılan Saddam'ın birinci güvenlik çemberini oluşturan aşiret yapısı içine sızma ve Irak ordusu içindeki muhalefet ile temas arama stratejisini devam ettirmişlerdir. Kuzey Irak'da yoğun temaslar devam ederken, yaz başında Türkiye'de de A. Öcalan'ın yargılanmasına başlanmıştır.

Yargı Süreci ve A. Öcalan'ın Yeni Stratejisi

1 Haziran 1999'da İmralı Adası'nda A. Öcalan'ın yargılanması PKK için yeni bir süreci başlatmıştır. A. Öcalan, yakalandığı günden itibaren teslimiyetçi bir tavır sergileyerek, devlet organları ile işbirliği geliştirmiştir. A. Öcalan, bu çerçevede PKK hareketinin ideolojik temellerinin yanlışlığını açıklamış, örgüt ve yakın çevresi ile ilgili ayrıntılı bilgi vermiş, Başkanlık Konseyi üyelerinin karakter analizine kadar inmiştir.

A. Öcalan, duruşmaların ilk gününde de Türkiye'den özür dilemiş ve örgütün silahlı mücadele anlayışının yanlış olduğunu açıkladığını açıklamıştır. Esasen A.Öcalan'ın İmralı'da ilk gün yapacağı açıklamadan haberi olan Başkanlık Konseyi A.Öcalan'ı uyararak bu tür bir açıklama yapmasının örgüt içinde parçalanmaya neden olacağını ve bu açıklamayı yapmamasını istemiştir. Ancak A. Öcalan açıklamada ısrar edince Başkanlık Konseyi 2 Haziran 1999'da bir açıklama yaparak, PKK'nın A.Öcalan'ın barış çabalarını desteklediğini açıklamıştır. Ardından PKK Başkanlık Konseyi PKK kitesine neden bu tutumu aldığını izah etmeye başlamıştır. 'Serxwebun' dergisinde Duran Kalkan "Genel başkanımız 1993-94'den itibaren, yani 91-92 kalkışının yarattığı sonuçlar temelinde hem kazanımlarıyla, hem başarısızlıklarıyla birlikte yeni bir sürecin başladığını, fakat bunun parti ve mücadelemiz açısından

dan tam bir sisteme kavuşturulup dönüşümün yaşanmadığını" belirterek, artık bu sürecin yaşanmaya başladığını ifade ediyordu. Duran Kalkan'ın ifade etmek istediği şey, PKK'nın 1993-94'den bu yana yenilgi sürecinde olduğunu, ancak örgütün bundan gereken dersi çıkarmadığı, yani askeri metodlarla Türkiye'yi yenmesinin mümkün olmadığını anlamadığıdır. Şimdi A.Öcalan, Kalkan'a göre çıkarılması gereken sonucu çıkarmaktadır.

PKK'nın Yurtdışına Çıkma Kararı

Idama mahkum olan A. Öcalan İmralı Adası'nda Yargıtay aşamasının sonucunu beklerken, duruşmalar sırasında sergilediği Türkiye ile "uzlaşma ve silahlı mücadeleyi terk" stratejisini devam ettirmiştir. Terörle Mücadele Kanunu, A. Öcalan'ın açıklama yapmasını, bu açıklamaların dışarıya taşınmasını ve yayınlanmasını yasaklamasına rağmen, A. Öcalan'a bu konuda yumuşak davranılmış, PKK'ya mesaj yollaması sağlanmıştır.

A. Öcalan bu imkan sayesinde PKK militanlarına Türkiye'yi terk etmelerini ve Türk Güvenlik Güçleri ile çatışmadan uzak durmalarını emretmiştir. PKK Başkanlık Konseyi bu emre uyacağını açıklamıştır. Ancak, Cemil Bayık bir çok bölgeden çekileceklerini fakat Botan'dan çekilmelerinin imkansız olduğunu açıklamıştır. Ayrıca PKK'lıların Başkanlık Konseyi'nin aksi yöndeki açıklamasına rağmen 1999/2000 kışını Türkiye içinde geçirmek için hazırlık yaptıkları istihbarat birimleri tarafından tespit edilmiştir. Esasen PKK geçmişte her kış Türkiye içindeki kadrolarının takriben 1/3'ünü eğitim maksadı ile Kuzey Irak'a çağırmıştır. Şimdi de büyük bir ihtimal ile kadroların daha büyük bir ölümü Kuzey Irak'a çağırılacak ancak Türkiye içinde 1000 civarında PKK'lı kalacaktır. PKK, Türkiye'yi terk etme kararı aldıktan sonra 9 Ağustos'da KDP'ye ateşkes önermiştir. KDP ise 11 Ağustos'da yaptığı açıklamada PKK'yı Kuzey Irak'dan uzak durması konusunda uyarır.

PKK önümüzdeki günlerde 'Olağanüstü Kongre'ye gitme kararı almıştır. Bu toplantıda PKK'nın silah bırakacağına dair çeşitli söylentiler mevcuttur. Örgüt İzmit depreminden sonra 1 Eylül'ü beklemeden Türkiye'den çekilme kararı almıştır. PKK artık batı dünyasının depremden sonra daha baskıya açık hale gelen Türkiye'ye etkili bir baskı sürecini başlatması için gereken politopsikolojik süreci oluşturmaya çalışmaktadır.

Türkiye'nin teröre karşı gösterdiği benzeri az görünen direniş gerek Ortadoğu gerek Batı dünyasında şaşkınlıkla izlenmiştir. PKK benzeri bir örgüt ile mücadele eden herhangi bir ülkenin çok uzun zaman önce pes ederek terör örgütü ile masaya oturacağı uzman çevrelerde dile getirilmiştir.

Ancak Türkiye terörist örgüte karşı verdiği mücadelede en ufak bir taviz vermeden mücadeleyi sürdürmüş ve 1997 senesi sonunda terörü askeri açıdan yendiği netlik kazanmış, A. Öcalan dahil herkes tarafından bu dile getirilmeye başlanmıştır.

Gerçi PKK türü mücadele veren bir örgüte karşı sürdürülen savaşta örgütün bütün dağ kadroları tasfiye olmadan mutlak zaferden bahsedilemese de, Türk güvenlik güçlerinin ulaştığı noktanın önemini küçümsemek mümkün değildir. 1998 senesi askeri galibiyetin teyit edildiği ve Öcalan'ın karargahının dağıtıldığı dönem olmuştur. 1999'da ise Öcalan'ın kendisi de yakalanarak terör ile mücadelede çok önemli bir adım atılmıştır.

Türkiye'nin terörle mücadele sürecinde Batı dünyası içinde Türkiye'ye karşı homojen bir tavrın olduğunu söylemek zordur. 1990'lı yıllardan itibaren Batı Avrupa'da Türkiye'nin Kürtlere kültürel haklar vermesi ve PKK ile dolaylı da olsa görüşmelere başlaması gerektiği görüşü yaygınlaşırken, ABD'de Kürtlere yönelik reform gereği de PKK ile görüşmeler konusunda yapılacak herhangi bir telkinin faydadan çok zarar getireceğine inanılmıştır. Aksine, bir çok ABD'li uzman için PKK'nın yenilmesi ve tasfiye edilmesi Türkiye'de herhangi bir reform sürecinin başlaması için önşart olarak görülmüştür.

A. Öcalan'ın yargılanması süreci ile ABD ve Batı Avrupa'dan bu yönde çağrı ve baskıların gelmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Ancak, Türkiye'nin bu baskılara karşı ne kadar direneceğini kestirmek oldukça zordur.

Türkiye Kuzey Irak'ta Nasıl Bir Politika İzlemeli?

Irak'ta izlediği politika ana hatları ile başarılı olmak ile birlikte, negatif politika olmak sınırını aşmamıştır. Yani bölgeye yönelik politikalar geliştirerek bölgedeki statükoyu Irak'ın egemenliğini tekrar tesis edici tarzda politikalar geliştirmek yerine statükonun Kürt devletine doğru evrilmesini engelleyici politikalar oluşturmuştur. Ancak, bu politik mücadelede rakibin ABD olmasından kaynaklanan sürekli olarak hareket alanının daralması keyfiyeti karşımıza çıkmaktadır. Türkiye Irak'ın toprak bütünlüğünü muhafaza politikasını sürdürmek istiyor ise bundan sonra negatif politikayı terk ederek, bölgede şekillendirici bir politik yaklaşımı benimsemelidir.

a) Türkiye'nin halihazırdaki yaklaşımı, Saddam Hüseyin'in Zaho'ya dönmesi ile Türkiye'nin Kuzey Irak 'belasından' bir an önce kurtulacağı varsayımına/arzusuna dayanmaktadır. Bu yaklaşım/ruh hali artık terk edilmelidir. Hiçbir şey ne Türkiye, ne Irak, ne de bölge için 1991 öncesi gibi olamayacaktır. Bağdat Kuzey Irak'ta egemenliğini fiilen tekrar tesis etse de etmese de, Türkiye daha uzun süre Kuzey Irak politikalarının içinde olacaktır. Kuzey Irak politikaları bu anlayışla geliştirilmelidir.

b) Türkiye, bölgeyi sadece geçici bir süre için askeri arka bahçesi olarak değil, Irak'ın bölgede egemenliğini kurmasından sonraki dönemde de sosyo-kültürel etki alanı olarak algılamalıdır. Musul ve Kerkük de dahil olmak üzere bölgenin her yerinde izlenebilecek televizyon ve radyo sistemleri kurmalı, haber akışı üzerinde etkili hale gelmelidir. Esasen bu sınıra yerleştirilecek güç-ü aktarıcılarla bu etki kolaylıkla sağlanabilir. Türkiye'den gidecek sanatçıların bölgede konser düzenlemelerinden, bölgenin yerel televizyonlarına program aktarımına kadar her yolun denenmesinde fayda vardır. Esasen, bütün bunlar bölge insanının talebi olmak durumundadır. Türkiye'deki popüler sanatçıların Kuzey Irak'ta ciddi bir popülariteye eriştikleri bilinmektedir. Cizre başta olmak

üzere Şırnak ve bölgedeki diğer sınır yerleşim merkezleri, Batı Berlin Soğuk Savaş döneminde demirperde gerisine yönelik olarak hangi işlevi görmüş ise, Kuzey Irak'a yönelik olarak aynı işlevi görmelidir.

Bölgedeki üniversitelerde Türkoloji bölümü kurulması taleplerine şimdiye kadar cevap verilmemiş olması hatadır. Keza sadece Erbil'de açılmış olan Türk ortaokul ve lisesine benzer okulların sayısının artırılmasında fayda vardır.

c) Türkiye, bölgeye yönelik politikasını sadece KDP ve KYB ekseninde belirlememelidir. Bu tür bir politika Türkiye'nin hareket alanını sınırlandırmakta, bölge halkı ile arasına mesafe koymaktadır. Türkiye, bölge halkını gerek Behdınan gerek Soran bölgesinde kazanıcı politikalar geliştirmek zorundadır. Esasen Kızılay'ın bölgede yaptığı yardımların geliştirilmesi ve tanıtımının daha iyi yapılması durumunda epeyce mesafe alınabilir. Keza bölgede Türk işadamlarının yapacağı süpermarket yatırımlarının ekonomik olduğu kadar sosyal entegrasyon boyutu da olacaktır.

d) Türkiye'nin bölge ekonomisi üzerinde büyük bir etkisi mevcuttur. Ancak, bu etki Türkiye'nin bilinçli politikasının ürünü olmaktan çok, Türk ekonomisinin gücü ile Kuzey Irak ekonomisinin güçsüzlüğünden kaynaklanmaktadır. Oysa Kuzey Irak'a yönelik ekonomik politikanın stratejik bir boyutu olmak zorundadır. Bölge ekonomisi tam anlamı ile Türkiye'ye entegre olmalıdır.

e) Türkiye, bölgede barış ve güvenliğin yerleşmesini destekleyecek işadamları gruplarını desteklemeli, istikrarsızlıktan yana olanlara karşı ambargo uygulamalıdır.

f) Türkiye, şimdiye değin Kuzey Irak'ta KDP ve bir ölçüde KYB kanalı ile politik yaşama müdahale etmiştir. Oysa Kuzey Irak'ta irili ufaklı bir çok siyasal parti mevcuttur. Türkiye, bu partilerden bir veya bir kaç ile temas içinde olmalı ve bölgede barışın sağlanmasına katkıda bulunacak bu oluşumlara, siyasi, askeri ve maddi destek vermelidir. Bu politika Türkiye'yi KDP veya KYB'ye mahkum olmaktan kurtaracaktır. Bu maddi desteğin nakit para aktarımı olması bile gerekmemektedir. Bu örgütlere verilecek kısıtlı vize satma hakkı bu örgütler için ciddi bir kaynak olacaktır.

g) Türkiye'nin bugüne kadar izlediği Türkmen politikası zayıf, istikrarsız ve yanlışlarla doludur. Türkiye, Irak'ın toprak bütünlüğüne gösterdiği hassasiyet doğrultusunda izlediği politikalardan dolayı, Türkmen milli hareketinin doğru yolda gelişmesine izin vermemiştir. Kuzey Irak gibi politikanın silah ile yapıldığı bir coğrafyada Türkmen hareketinin hala silahlı bir hareket haline gelmemesinde Türkiye'nin hatası olduğu şüphe edilmeyecek bir gerçektir. Silahlı bir Türkmen hareketi, demokratik bir Irak'ın toprak bütünlüğünü sağlamasından sonra silahını bırakacaktır. Ancak, Irak'ın toprak bütünlüğünü sağlamasından sonra Türkmenlere yönelik baskılarına devam etmesi durumunda, Türkmenler silahlı güçleri ile varlıklarını sürdüreceklerdir. Ayrıca Irak'ın toprak bütünlüğünün Türkiye'nin karşı çıkmasına rağmen tehlikeye girmesi durumunda, yeniden yapılanma içinde söz sahibi olabilmek için silahlı bir güce sahip olmak zorundadırlar. Aksi durumda, Türkmenlerin fiziksel varlığı dahi tehdit altında kaldığı takdirde, Türkiye Irak'a müdahale etmek zorunda kalabilir.

h) Türkmenlerin Irak'tan göç ederek Türkmen varlığının Türkiye ve Avrupa/ABD/Kanada ekseninde eriyerek kaybolmalarına izin verilmemeli, Kerkük ve Musul ve diğer bölgelerden kaçanların Erbil'de yerleşik hale gelmeleri için gereken altyapı oluşturulmalıdır.

ı) Bölgede uzun yıllar içinde gelişmiş olan Türkmen-Kürt geriliminin azalmasına Türkiye yardımcı olmalıdır.

i) Türkiye'nin 1995'de ciddi bir şekilde gündeme getirdiği güvenlik şeridi esmen kurulamamıştır. Ancak bu konuda gelişmeler olmuştur. Güvenlik şeridi daha etkin hale gelmeli, KDP'nin PKK ile daha etkin bir mücadele vermesine yardımcı olunmalıdır. PKK'nın sadece Türkiye-Irak sınırını değil, Irak-Suriye ve Irak-Iran sınırını da etkili bir şekilde kullanmasını engellemek için askeri yapılanma sağlanmalıdır. Akıncı birliklerinin hareket alanı genişlemelidir.

j) PKK ile savaş sadece KDP bölgesi kırsalı ile kısıtlı kalmamalı KYB bölgesine ve kentsel alana da taşınmalıdır. Kuzey Irak PKK için güvenli alan oluştuktan tamamen çıkmalıdır.

k) Kürt ve Türkmen sorunlarının birer Ortadoğu sorunu olduğu ve Arap devletlerini yakından ilgilendirdiği gözönünde tutularak, Kuzey Irak ile ilgili politikalar konusunda Arap dünyası ile temas yolları sürekli açık tutulmalıdır.

l) Türkiye, Irak'ın toprak bütünlüğünü esas alarak, uluslararası güvence altına alınmış (örneğin BM'in beş daimi Güvenlik Konseyi üyesi ve Türkiye tarafından) bir özerk yapılanmayı, Kürt, Türkmen ve Şii bölgeleri için geliştirmeli ve savunmalıdır.

SONUÇ

Türkiye'nin PKK terörüne karşı verdiği mücadele devam ediyor ve zaman zaman sorumsuz politikacıların aksine beli kırılan terör örgütü son demlerini yaşamıyor. PKK askeri alanda Türkiye'de ve Kuzey Irak'ta aldığı bütün yenilgilere, örgüt liderinin Suriye'den ayrılmasına rağmen terörü tekrar tekrar üretmek için gerekli olan mali ve kadro kaynağına bu kaynaklarda azalma olmasına rağmen sahip. Bundan dolayı kazanılan başarıyı küçümsememek ve Türkiye'nin kazandığı askeri başarının dünya askeri literatürüne geçecek ölçüde başarılı olduğunu vurgulamak ile birlikte, PKK'nın arkasındaki güçlerin desteği ile kendisini yeniden üretme yeteneğine sahip olduğu unutulmamalıdır.

Örgüt her ne kadar son dönemde Güneydoğu Anadolu'dan ve hatta batıdaki illerden ve Avrupa'dan gerekli sayıda militan toplayamama sonucunda kadrolarının önemli bir bölümünün Suriye Kürtlerinden (1993 senesi içinde güvenlik güçlerinin yaptığı bir tahmine göre her yedi PKK dağ kadrosundan birisi Suriyeli) ancak bugün için yazarın erişebildiği somut bir oran söz konusu değildir) ve son süreçte Kuzey Irak'tan devşirse de sayısı az grupların bile binlerce askeri ve milyarlarca lirayı seferber etme gereğini ortaya çıkaran anti-gerilla savaş yapısı gözönüne alındığında savaşın daha uzun süreceği belirginleşiyor.

Türk karar alıcılar Kuzey Irak'ı iki değişik açıdan değerlendiriyorlar. Birinci açı PKK'nın Kuzey Irak'taki askeri varlığı ile ilgili. TSK son beş seneden bu yana Türkiye içinde kentsel ve kırsal alanda tam hakimiyeti ele geçirmiş olmasına rağmen, Kuzey Irak'taki politik ve askeri boşluk PKK'nın kadrolarını her seferinde Kuzey Irak'a çekerek nihai imhadan kurtarmaları ile neticeleniyordu.

Türkiye'nin Kuzey Irak'a düzenlediği askeri operasyonların Batı Avrupa'dan gelen siyasal baskılardan dolayı yeterince uzun sürmemesi başarıları geçici kılıyordu. Bu politikayı değiştirip PKK'yı Kuzey Irak'ta uzun ve yıpratıcı bir savaşa zorlayacak sürekli bir güvenlik bölgesi kurulmadığı takdirde PKK, KDP ile Türkiye işbirliğinin sonucunda olduğu gibi çok zayıflatılsa da nihai askeri imhadan kurtulacaktır.

PKK'nın yaşaması ve askeri başarısı Güneydoğu Anadolu'da terör eylemleri ile gücünü tekrar tekrar ortaya koymasına bağlıdır. Eğer Kuzey Irak'ta bir güvenlik şeridi oluşturulur ise PKK bu şeritte askeri varlığını tüketecektir. Kuzey Irak'ta bir güvenlik şeridi kurulup kurulamayacağı ise askeri değil politik bir sorundur.

Kuzey Irak'a bakıştaki ikinci perspektif Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulması ile ilgili. Her ne kadar mevcut durum Türkiye Kuzey Irak'a her istediğinde askeri müdahale imkanı verse de bu durumun devamı Türkiye'nin yaşamsal menfaatleri açısından bir tehdit olarak algılanıyor. Bölgede siyasal boşluğun uzamasını Kürt devletine doğru bir kayış olarak değerlendiriliyor. Bundan dolayı Türkiye, Kuzey Irak'ın Irak'ın toprak bütünlüğü içine katılmasını destekliyor. Saddam Hüseyin'in Türkiye'den geçen 6-7 senenin intikamını almak için PKK'ya destek verme ihtimali dahi Kürt devleti rüyasının sona ermesi karşılığında tercih ediliyor.

Bu noktada Türkiye ile Batılı müttefikleri özellikle de ABD'nin yaklaşımları yukarıda da izah edildiği gibi birbirinden ayrılıyor. Türkiye, Kürt etnik milliyetçiliğini yaşamsal menfaatleri açısından tehdit olarak değerlendirirken, Batı lünyası açık-örtülü destek veriyor. Amerikalı Kürt uzmanı Dr. Robert Olson şu espiti yapıyor: "Şurası açık ki 1991'deki Körfez Savaşı'ndan beri Avrupa ve

ABD Kürt milliyetçiliğini, müttefiklerini, özellikle Türkiye'yi rahatsız etmeden destekliyorlar." Tabii ki Olson'un söylediği, yani Türkiye'yi rahatsız etmeden Kürt milliyetçiliğini desteklemek mümkün değil.

Türkiye'de karar alıcılar ve kamuoyu Çekiç Güç'ün Kürt devletinin alt yapısını hazırladığı konusunda çok büyük bir rahatsızlık içinde oldular. Her ne kadar bu konuda ABD ile doğrudan çatışmadan kaçınılarak, ABD'nin Kuzey Irak politikaları ABD tarafından geliştirilen süreçlere dahil olunarak içten durduruldu ise de, zaman zaman Türkiye rahatsızlığını Demirel'in 28 Mart 1996'da Washington'da 'Washington Institut for Near East Policy'de yaptığı ve Çekiç Güç'ü Kürt devletine cesaret vermekle suçlayan konuşmasında olduğu gibi dile getirdi.

ABD'nin de en az Türkiye kadar zor durumda olduğunu belirtmekte fayda var. Çünkü ilk bakışta ABD'nin Irak'a karşı kendi içinde tutarlı, ne istediğini bilen, değişen yönetimlere rağmen istikrarlı bir şekilde yürüyen bir politikası yok gibi görünse de, kendi içinde çelişkileri ve muhalifleri olsa da, ABD'nin Irak'a yönelik politikasına sertlik boyutunu kazandıran ve yönetimde de temsil edilen ısrarcı bir grup/lobi bütün başarısızlıklara rağmen sürekli yeni politikalar geliştirerek ABD'nin Irak politikasını bugüne getirmeyi başarmıştır.

Ağustos 1996'da tam bir fiyasko ile karşılaşan, Şubat 1998'de yaşanan gerilimde Amerikan halkından bile Irak'ı bombalamak için gereken desteği alamayan ve ayrıca ABD'nin bölge politikasının temel eksenini oluşturan Çifte Muhasara politikası yoğun bir atak altında kalan bu grup/lobi Eylül 1998 Washington Anlaşması ve Aralık 1998'deki Irak saldırısı ile ABD'nin geçtiğimiz senelerde Kuzey Irak'taki başarısızlıklarını telafi etmiştir. Artık ABD'nin 1999 senesi içinde Saddam Hüseyin rejimini tasfiye etmek için geliştirdiği ancak bir çok zayıf noktası olan bir politikası vardır.

Resmi açıklamalardaki ABD'nin Irak'ın toprak bütünlüğünü destekleyen görüşe rağmen Amerikan Dışişleri'nde ve bazı think-tank'lerde son dönemde tekrar gündeme gelen Irak'ın bölünmesinin kaçınılmaz olduğu görüşü genel geçerli bir görüş olursa, Orta Doğu Arap-İsrail çatışmasında olduğundan daha sert bir çatışmaya sürüklenebilir. Bundan dolayı ABD Savunma Bakanlığı'nda

var olduğu bilinen Irak'ın bölünmesinin bölgede yeni bir "Afganistan" ortaya çıkaracağı şeklindeki anlayış desteklenmelidir. Fakat federal bir Irak merkezi otoritenin gücünün sağlanması, ancak insan haklarının da güvence altına alınması şartı ile Türkiye'nin kabul edebileceği bir çözüm olabilir.

Saddam'ı devirmede başarısız olması durumunda ABD'nin Kuzey Irak stratejisi, mevcut durumu uzatarak, Kuzey Irak'taki fiili Kürt entitesini, Türkiye'nin karşı çıkamayacağı bir anda devletleştirmek şeklinde de belirebilir. Bu devletleştirme, Saddam rejiminin çöküşü sonrasında yeniden oluşacak bir federal Irak çerçevesinde olabileceği gibi, bağımsız bir Kürt devleti şeklinde de olabilir. Üstelik Washington'daki güçlü eğilim artık Türkiye'nin sorunlarını Irak'daki Kürt meselesinden bağımsız ele almamak doğrultusunda geliyor. Fakat bu konuda da Amerikan think-tank'leri ve karar alıcıları arasında farklı yaklaşımların olduğu bir kısım ABD'li yetkilinin Türkiye ile gerilim yaratacak politikalarından uzak durulması gerektiği konusunda hassas olduğu bilinmektedir.

ABD ve İngiltere'nin Irak politikası, Fransa, Rusya ve Çin tarafından tepki ile karşılanıyor. Bu üç devlet Saddam'ın iktidarda kalmasından çok Irak'ın toprak bütünlüğünden ve Irak ile ticaret yapmak arzusundan hareket ederek meseleye yaklaşmaktadırlar. Bu kırılgan ittifak ABD-İngiliz ittifakı kadar sağlam değildir. Ancak Saddam Hüseyin rejiminin devrilememesi durumunda böyle bir ittifak güçlenebilir.

Kuzey Irak'taki gelişmeleri bölge devletleri açısından değerlendirdiğimizde hem İran hem Suriye bölgede kurulacak bir Kürt devletinin kendi toprak bütünlükleri için tehdit olacağını biliyorlar. Ancak Suriye hem kendi Kürt nüfusunu denetim altında tutacağı hesabı ile, hem de Türkiye ile olan su sorununun zorlaması ile kısa vadeli düşünerek PKK'ya verebileceği azami desteği veriyor. Hatta bazı Türk istihbarat kaynakları, Türkiye'nin parçalanma anında PKK'nın Hatay konusunda desteği karşılığında Suriye'nin Kürtlerin yaşadığı bölgeleri PKK'nın kuracağı Kürdistan'a verilmesi konusunda bir anlaşmanın varlığından bahsediyorlar. Amerikan Dışişleri Bakanlığı ise böyle bir anlaşmanın varlığını reddiyor. Anlaşılan o ki, Suriye istihbaratı bu konuda da PKK'yı kullanıyor. Mevcut durumda Suriye PKK'yı Kuzey Irak'taki boşluktan fay-

dalanıp daha rahat destekliyor. Ancak, Suriye sınırlı kaynakları ile Iraklı Kürt partiler üzerinde eskisi kadar büyük etkiye sahip değil. Kendi kurdurduğu KYB bile bugün İran'a yaklaşmış durumda. Yinede Şam Kuzey Irak denkleminin içinde.

Ancak Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti ihtimali Suriye'yi rahatsız ediyor. Suriye, Talabani'nin bütün çabalarına rağmen 1992'de kapadığı Kuzey Irak-Suriye sınırını açmıyarak, kendi iradesi dışında bir gelişmeyi durdurmasa da teşvik etmeyeceğini gösterdi.

Türkiye ile ideolojik sorunları olan İran, Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasını ve Batı'nın bölgeye müdahalesini kendi çıkarları ile uzlaşmaz görüyor. Ancak Kuzey Irak'taki mevcut durumu değiştiremeyeceği için, olandan mümkün olduğunca istifade etmeye çalışıyor. İran zaman zaman KYB'yi ve PKK'yı desteklerken Türkiye'nin etkisini kırmaya çalışıyor.

Özetle Kuzey Irak'ın bugünkü konumunda uzun süre kalması zor olmak ile birlikte, imkan dışı da değil. Ancak bunun eskinden daha zor olacağı açık. Çünkü ABD, başta Fransa ve Arap müttefikleri olmak üzere destek kaybediyor. Artık Irak'ın uluslararası topluma Saddam'lı veya Saddam'sız entegrasyonu gerçekleştirilmeli. Ancak Kürtlerin ve Türkmenlerin hakları uluslararası bir anlaşma ile güvence altına alınmalıdır.

Eğer olaylar Türkiye'nin kontrolü dışına çıkar ve Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulur ise Türkiye buna muhtemelen bölgeyi işgal de dahil olmak üzere sert tepki gösterecek ve Türkiye'nin Batı ile olan ilişkilerinde kalıcı zararlar ortaya çıkacaktır. Bu sert tepkinin en hızlı ve etkili ifade tarzı, Kürt devletininin bağımsızlığının ilanı üzerine Türkiye'nin ya yalnız başına, ya da İran ile ortak olarak Kuzey Irak'ı işgal etmesidir. Özetle, Kuzey Irak'ta tehlikeli manevralar daha çok kan akılmasına neden olabilir.

KAYNAKLAR

- ABRAMOWITZ, Morton: Dateline Ankara: Turkey After Özal, Foreign Policy, Summer 1993
- ARAS, Bülent: Filistin-İsrail Başı Süreci ve Türkiye, Bağlam Yayınevi, İstanbul 1997
- ARI, Tayyar: Basra Körfezi ve Ortadoğu'da Güç Dengesi 1978-1996, İstanbul 1996
- AYKOL, Hüseyin: Ortadoğu Denkleminde İsrail-Türkiye İlişkileri, Ankara 1998
- BARAM, Amatzia: İsrail ve Irak'da Kürt Sorunu, Avrasya Dosyası, İlkbahar 1996, Cilt:3 Sayı:1
- BARKEY, J.Henri: Kurdish Geopolitics, Current History, January 1997
- BARKEY, J.Henri: Turkey's Kurdish Dilemma, Survival 1993 Cilt:35 Sayı:4
- BARKEY, J. Henri: Under The Gun: Turkish Foreign Policy and The Kurdish Question, Robert Olson (Ed.) The Kurdish Nationalist Movement in the 1990's, 1996 The University Press at Kentucky, Lexington
- BENGIO, Ofra: The Challenge to The Territorial Integrity of Iraq, Survival Vol. 37, No.2, Summer, 1995
- BİRAND, Mehmet Ali; Apo ve PKK, Milliyet Yayınları, İstanbul 1992.
- BÖLÜĞİRAY, Nevzat; Özal Döneminde Bölücü Terör (1983-1991) Tekin Yayınevi, Ankara 1992.
- BRUINSEN, Martin Van; Kürdistan üzerine Yazılar, İletişim Yayınları, İstanbul 1993.
- BUZOĞLU, Hüseyin: Körfez Savaşı ve PKK, Ankara 1998
- BYMAN, Daniel: Let Iraq Collapse, The National Interest, Fall 1996
- CLAWSON, Patrick: The Continuing Logic of Dual Containment, Survival Vol.40 No.1
- ÇETİNSAYA, Gökhan: Dünden Bugüne Kuzey Irak üzerine Bazı Notlar, Türkiye Günlüğü, sayı 42, Eylül-Ekim 1996, s.34-45
- DAŞLI, Faysal; Bırakuji (Kürtlerin İç Savaşı) Belge Yayınları, Ankara 1994.
- ERSEVER, Ahmet Cem; Üçgündeki Tezgah, 2.Baskı, Ocak Yayınları, Ankara 1993.
- ERSEVER, Ahmet Cem; Kürtler, PKK ve A. Öcalan, Ankara 1991.
- FRANZ, Erhard: Kurden und Kurdentum, Hamburg 1986
- FULLER, Graham E.: Iraq in the Next Decade: Will Iraq Survive Until 2002, A Rand Note,
- FULLER, Graham: The Fate of the Kurds, Foreign Affairs,

- FULLER, Graham ve BARKEY, J.Henri: Turkey's Kurdish Question, Critical Turning Points and Missed Opportunities, Middle East Journal, Vol.51 No:1
- FULLER, Graham: Redrawing the World's Borders, World Policy Journal, Spring 1997
- GAUSE, F. Gregory: The Illogic of Dual Containment, Foreign Affairs, Vol:73 No:2
- GÖKTAŞ, Hıdır: Kürtler II, Mehabad'dan 12 Eylül'e, 2 Baskı, 1991 İstanbul
- GUNTER, Michael: The Kurds in Turkey, A Political Dilemma, Boulder, San Francisco, Oxford, 1990
- İLHAN, Suat: Terör, Neden Türkiye, Ankara 1998
- KAYNAK, Muhteşem: The Iraqi Asylum Seekers and Türkiye, (1988-1991) Ankara 1991
- KÖNİ, Hasan: Körfez Savaşı Sonrasında Türkiye, Avrasya Dosyası, İlkbahar 1996, Cilt:3 Sayı:1
- KÖPRÜLÜ, Ziyat: Irak'ta Türk Varlığı, Ankara 1996
- MARUF, Sinan: Osmanlı Döneminde Kuzey Irak Kürtlerinin Sosyal ve Siyasi Konumları, Türkiye Günlüğü, sayı 42, Eylül-Ekim 1996, s.45-54
- McDowall, David: The struggle for Kurdistan, 1-2, 3MEI, 14 April 1995, 12 May 1995
- MIGDALOVITZ, Carol: Türkiye'nin Kürt Sorunu ve ABD Politikası, Avrasya Dosyası, Yaz 1994, Cilt:1 Sayı:2
- O'BALLANCE, Edgar: The Kurdish Struggle 1920-1994, Great Britain 1996
- OLSON, Robert: The Kurdish Question and Turkey's Foreign Policy, 1991-1995; From the Gulf War to the In-cursion Into Iraq, Journal of South Asian and Middle Eastern Studies 1995.
- OLSON, Robert: The Kurdish Question and Turkish-Iranian Relations, Mazda Publishers 1998
- OLSON, Robert: 1991'deki Körfez Savaşı'ndan 1995'deki Sınırötesi Operasyona Kadar Olan Dönemde Kürt Sorunu ve Türk Dış Politikası, Avrasya Dosyası, Yaz 1996, Cilt 3 Sayı:2
- ORAN, Baskın; KALKIK HORUZ, Çekiç Güç ve Kürt Devleti, Bilgi Yayınevi, Ankara 1996.
- PICARD, Elizabeth: Relations between Iraq and its Turkish Neighbour: from Ideological to Geopolitical Constraints, Hopwood, Derek, et al, ed., Iraq: Power and Society, St. Antony's College, Oxford, 1993
- PIPES, Daniel: A New Axis, The Emerging Turkish-Israeli Entente, The National Interest, , Winter 1997/98
- PRADOS, Alfred B.: Kurdish Separatism in Iraq: Developments and Implications for the United States, 6 Mayıs 1991, CRS Reeport for Congress
- PRINCE, James M.: A Kurdish State in Iraq, Current History January 1993
- ROULEAU, Eric: America's Unyielding Policy Toward Iraq, Foreign Affairs, Vol:74 No.1

SAATÇI, Suphi: Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı, İstanbul 1996

SANCAK, Can; Doğu Yakasının Hikayesi, Körfez, Kürtler ve Sonrası, İstanbul 1991.

SCHMIDT, Lissy: Özgürlüğün Bedeli, Irak Kürt Bölgesinden Raporlar (1991-1993), Belge Yayınları, 1. Baskı

SECCAD-PUR, Seyyid Muhammed Kazım: Kuramsal ve Eylemsel Olarak İkili Sıkıştımın Siyaseti, Avrasya Dosyası, İlkbahar 1995 Cilt:2 Sayı:1

SEZGIN, Ferruh: Kürt Devletinin Hamisi Çekiç Güç, Avrasya Dosyası, İlkbahar 1996, Cilt:3 Sayı:1

SICK, Gary: Rethinking Dual Containment, Survival, Vol.40 No.1

STEIN, Gottfried: Endkampf um Kurdistan, München 1994

TAVLAŞ, Nezih: Türk-İsrail Güvenlik ve İstihbarat İlişkileri, Avrasya Dosyası, Sonbahar 1994, Cilt:1 Sayı:3

TEIMN, Hazbir: Kurdish Nationalism-An International Headache, Jane's Intelligence Review OUBIA Yearbook

TUCKER, W.Robert, Hendrickson, C.David: İmparatorluk Özlümü, İstanbul 1995

WHITLEY, Andrew: Minorities and the Stateless in Persian Gulf Politics, Survival, Vol:35 No: 4

WYLLIE, James; Turkish Objective in Northern Iraq, Jane's Intelligence Review, Volume 7 Number 7 s.307-308.

YAHYA, Harun: İsrail'in Kürt Kartı, İstanbul 1998

YAVUZ, Turan; ABD'nin Kürt Kartı, Milliyet Yayınları, İstanbul 1992.

PKK BELGELERİ

SÜRELİ YAYINLAR

- Milliyet
- Hürriyet
- Turkish Daily News
- New York Times
- Aydınlık
- 2000'e Doğru